

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

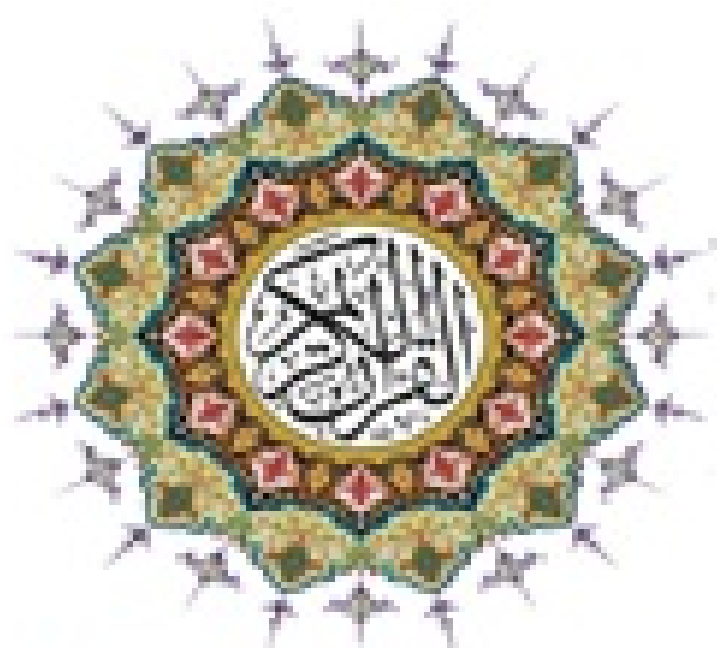
گامی

الحق
علیه
صلاوة
وسلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۱۰۷

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 107

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۴	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۱۰۷
۴۴	مشخصات کتاب
۴۴	۱- نعمت
۴۴	۱- نعمت
۴۴	۲- آثار اجتماعی کفران نعمت
۴۶	۳- آثار اجتناب از کفران نعمت
۴۶	۴- آثار استفاده از نعمت
۴۶	۵- آثار ذکر حسابرسی نعمت
۴۸	۶- آثار ذکر نعمت
۵۴	۷- آثار سلب نعمت
۵۴	۸- آثار شکر نعمت
۵۸	۹- آثار عصیان نعمت
۵۸	۱۰- آثار کفران نعمت
۶۹	۱۱- آثار محرومیت از نعمت
۷۰	۱۲- آثار مطالعه نعمت ها
۷۰	۱۳- آثار نعمت
۷۴	۱۴- آثار نعمت های دنیوی
۷۴	۱۵- آثار وفور نعمت
۷۶	۱۶- آثار وفور نعمت های اخروی
۷۶	۱۷- آثار کفران نعمت
۷۶	۱۸- آداب ذکر نعمت
۷۶	۱۹- آرزوی سلب نعمت از فخر فروشان
۷۷	۲۰- آرزوی سلب نعمت از کافران

۷۸	۲۱- آرزوی نعمت
۷۸	۲۲- آرزوی نعمت جاویدان
۷۸	۲۳- اتمام نعمت
۸۰	۲۴- اتمام نعمت بر آل یعقوب
۸۲	۲۵- اتمام نعمت بر ابراهیم(ع)
۸۲	۲۶- اتمام نعمت بر اسحاق(ع)
۸۲	۲۷- اتمام نعمت بر بنی اسرائیل
۸۲	۲۸- اتمام نعمت بر محمد(صلی الله علیه و آله)
۸۴	۲۹- اتمام نعمت بر یوسف(ع)
۸۴	۳۰- اتمام نعمت خدا
۸۴	۳۱- اجتناب از کفران نعمت
۸۶	۳۲- احکام نعمت
۸۶	۳۳- ارزش نعمت
۸۸	۳۴- ارزش نعمت های اخروی
۸۹	۳۵- ارزش نعمت های دنیوی
۹۱	۳۶- ازدیاد نعمت بر موحدان
۹۲	۳۷- ازدیاد نعمت شاکران
۹۲	۳۸- استفاده از نعمت
۹۶	۳۹- استفاده از نعمت منّ
۹۶	۴۰- استفاده از نعمت ها
۹۹	۴۱- استفاده از نعمت های دریایی
۱۰۰	۴۲- استفاده از نعمت های دنیوی
۱۰۰	۴۳- استفاده از نعمت های مادی
۱۰۱	۴۴- استفاده از نعمت سلوی
۱۰۲	۴۵- استفاده صحیح از نعمت
۱۰۲	۴۶- اعتدال در استفاده از نعمت

- ۴۷- اقرار به کفران نعمت ۱۰۲
- ۴۸- اقرار به منشأ نعمت ۱۰۲
- ۴۹- امتحان با سلب نعمت ۱۰۴
- ۵۰- امتحان با نعمت ۱۰۴
- ۵۱- انبیا ۱۰۸
- ۵۲- انبیا و نعمت ۱۰۸
- ۵۳- انتساب نعمت به غیر خدا ۱۰۸
- ۵۴- انذار از کفران نعمت ۱۱۰
- ۵۵- انذار مضمولان نعمت ۱۱۰
- ۵۶- انسان ها و نعمت علم ۱۱۰
- ۵۷- انسان ها و نعمت کتابت ۱۱۰
- ۵۸- انسان ها هنگام نعمت ۱۱۲
- ۵۹- انسان هنگام سلب نعمت ۱۱۲
- ۶۰- انقیاد مضمولان نعمت ۱۱۲
- ۶۱- اهمیت استفاده از نعمت ۱۱۲
- ۶۲- اهمیت ذکر منشأ نعمت ۱۱۴
- ۶۳- اهمیت ذکر نعمت ۱۲۰
- ۶۴- اهمیت شکر نعمت ۱۲۳
- ۶۵- اهمیت صبر در نعمت ۱۳۲
- ۶۶- اهمیت نعمت ۱۳۳
- ۶۷- اهمیت نعمت قرآن ۱۳۴
- ۶۸- اهمیت نعمت های اخروی ۱۳۴
- ۶۹- اهمیت نعمت هدایت ۱۳۴
- ۷۰- بشارت اتمام نعمت ۱۳۶
- ۷۱- بشارت نعمت ۱۳۶
- ۷۲- بهترین نعمت ۱۳۸

- ۷۳- بهشتیان و سلب نعمت ۱۳۸
- ۷۴- بینش مضمولان نعمت ۱۳۸
- ۷۵- پرسش از نعمت در قیامت ۱۳۹
- ۷۶- پندار جاودانگی نعمت ۱۴۰
- ۷۷- تبدیل نعمت ۱۴۰
- ۷۸- تحریم نعمت ۱۴۱
- ۷۹- تحصیل نعمت ۱۴۲
- ۸۰- تحصیل نعمت های اخروی ۱۴۲
- ۸۱- تذکر نعمت ۱۴۲
- ۸۲- تشویق به شکر نعمت ۱۴۳
- ۸۳- تفاوت مضمولان نعمت ۱۴۴
- ۸۴- تکبر هنگام نعمت ۱۴۴
- ۸۵- تکلیف مضمولان نعمت ۱۴۴
- ۸۶- تکمیل نعمت ۱۴۶
- ۸۷- تلاش برای نعمت های اخروی ۱۴۶
- ۸۸- تواضع مضمولان نعمت ۱۴۶
- ۸۹- توجه به نعمت های معنوی ۱۴۶
- ۹۰- توصیه به استفاده از نعمت ۱۴۸
- ۹۱- توصیه به شکر نعمت ۱۴۸
- ۹۲- توفیق شکر نعمت ۱۴۸
- ۹۳- ثروت ۱۴۸
- ۹۴- جاودانگی نعمت های اخروی ۱۴۹
- ۹۵- جاودانگی نعمت های دنیوی ۱۵۰
- ۹۶- جواز اظهار نعمت ۱۵۱
- ۹۷- حرمت کفران نعمت ۱۵۲
- ۹۸- حسابرسی اخروی نعمت ۱۵۲

- ۹۹- حسابرسی اخروی نعمت ها ----- ۱۵۳
- ۱۰۰- حسابرسی نعمت ----- ۱۵۴
- ۱۰۱- خالق نعمت های دنیوی ----- ۱۵۴
- ۱۰۲- خزاین نعمت ----- ۱۵۴
- ۱۰۳- خشوع مشمولان نعمت ----- ۱۵۶
- ۱۰۴- خضوع مشمولان نعمت ----- ۱۵۶
- ۱۰۵- خلقت نعمت ها ----- ۱۵۶
- ۱۰۶- خیریت نعمت ----- ۱۵۶
- ۱۰۷- درخواست نعمت ----- ۱۵۸
- ۱۰۸- درخواست نعمت برای ابراهیم(ع) ----- ۱۵۸
- ۱۰۹- درخواست نعمت برای اهل مکه ----- ۱۵۸
- ۱۱۰- دعوت به شکر نعمت ----- ۱۵۹
- ۱۱۱- ذکر آثار کفران نعمت ----- ۱۶۰
- ۱۱۲- ذکر منشأ نعمت ----- ۱۶۰
- ۱۱۳- ذکر نعمت ----- ۱۶۱
- ۱۱۴- ذکر نعمت ایمان ----- ۱۶۶
- ۱۱۵- ذکر نعمت بیان ----- ۱۶۶
- ۱۱۶- ذکر نعمت چشم ----- ۱۶۷
- ۱۱۷- ذکر نعمت خوشنامی ----- ۱۶۸
- ۱۱۸- ذکر نعمت در بهشت ----- ۱۶۸
- ۱۱۹- زشتی کفران نعمت ----- ۱۶۸
- ۱۲۰- زمینه استفاده از نعمت ----- ۱۶۸
- ۱۲۱- زمینه تحصیل نعمت ----- ۱۷۰
- ۱۲۲- زمینه تکمیل نعمت ----- ۱۷۰
- ۱۲۳- زمینه زوال نعمت ----- ۱۷۰
- ۱۲۴- زمینه سلب نعمت ----- ۱۷۰

- ۱۲۵- زمينه شکر نعمت ۱۷۲
- ۱۲۶- زمينه کفران نعمت ۱۷۳
- ۱۲۷- زمينه نعمت ۱۷۶
- ۱۲۸- زمينه نعمت اخروي ۱۸۲
- ۱۲۹- زمينه نعمت خاص ۱۸۲
- ۱۳۰- زمينه نعمت سلوي ۱۸۲
- ۱۳۱- زمينه نعمت من ۱۸۲
- ۱۳۲- زمينه نعمت هاي اخروي ۱۸۴
- ۱۳۳- زيان کفران نعمت ۱۸۴
- ۱۳۴- زيبايي نعمت هاي اخروي ۱۸۶
- ۱۳۵- سجده مشمولان نعمت ۱۸۶
- ۱۳۶- سرزنش تداوم کفران نعمت ۱۸۶
- ۱۳۷- سرزنش کفران نعمت ۱۸۶
- ۱۳۸- سرور از وفور نعمت ۱۸۸
- ۱۳۹- سنگيني گناه کفران نعمت ۱۸۸
- ۱۴۰- شرايط استفاده از نعمت ۱۹۰
- ۱۴۱- شرايط برخورداري از نعمت ۱۹۰
- ۱۴۲- شرايط نعمت هاي اخروي ۱۹۰
- ۱۴۳- شکر نعمت ۱۹۰
- ۱۴۴- شکر نعمت آمرزش ۲۱۸
- ۱۴۵- شکر نعمت بهشت ۲۱۸
- ۱۴۶- شکر نعمت مؤمنان ۲۱۸
- ۱۴۷- شکر نعمت هدايت ۲۱۸
- ۱۴۸- شگفتي تداوم کفران نعمت ۲۲۰
- ۱۴۹- شگفتي کفران نعمت ۲۲۰
- ۱۵۰- صابران هنگام سلب نعمت ۲۲۰

- ۱۵۱- صالحان هنگام سلب نعمت ۲۲۰
- ۱۵۲- صلاحیت برای نعمت ۲۲۲
- ۱۵۳- ضرورت شکر نعمت ۲۲۲
- ۱۵۴- ظلم کفران نعمت ۲۲۲
- ۱۵۵- عجز از شکر نعمت ۲۲۳
- ۱۵۶- عذاب با نعمت ۲۲۴
- ۱۵۷- عصیان نعمت ۲۲۴
- ۱۵۸- علاقه به نعمت ۲۲۴
- ۱۵۹- علم به کفران نعمت ۲۲۵
- ۱۶۰- عمومیت نعمت های دنیوی ۲۲۶
- ۱۶۱- عوامل ازدیاد نعمت ۲۲۶
- ۱۶۲- عوامل بقای نعمت ۲۲۸
- ۱۶۳- عوامل تغییر نعمت ۲۲۸
- ۱۶۴- عوامل تکمیل نعمت ۲۲۸
- ۱۶۵- عوامل سلب نعمت ۲۳۰
- ۱۶۶- عوامل شکر نعمت ۲۳۲
- ۱۶۷- عوامل کفران نعمت ۲۳۲
- ۱۶۸- عوامل محرومیت از نعمت ۲۳۴
- ۱۶۹- عوامل محرومیت از نعمت های اخروی ۲۳۶
- ۱۷۰- عوامل نقصان نعمت ۲۳۶
- ۱۷۱- عوامل وفور نعمت ۲۳۶
- ۱۷۲- غفلت از منشأ نعمت ۲۳۶
- ۱۷۳- غفلت از نعمت چشم ۲۳۸
- ۱۷۴- غفلت هنگام نعمت ۲۳۸
- ۱۷۵- فراوانی نعمت ۲۳۸
- ۱۷۶- فرجام کفران نعمت ۲۴۰

- ۱۷۷- فضایل مشمولان نعمت ۲۴۰
- ۱۷۸- فلسفه خلقت نعمت ۲۴۰
- ۱۷۹- فلسفه خلقت نعمت ها ۲۴۱
- ۱۸۰- فلسفه ذکر نعمت ۲۴۲
- ۱۸۱- فلسفه سلب نعمت ۲۴۲
- ۱۸۲- فلسفه نعمت ۲۴۳
- ۱۸۳- فلسفه نعمت ها ۲۴۴
- ۱۸۴- فلسفه نعمت های دنیوی ۲۴۴
- ۱۸۵- فواید شکر نعمت ۲۴۴
- ۱۸۶- قَلَّتْ شکر نعمت ۲۴۴
- ۱۸۷- کفران کنندگان نعمت ۲۴۶
- ۱۸۸- کفران نعمت ۲۴۶
- ۱۸۹- کفران نعمت اکثریت ۲۶۴
- ۱۹۰- کفران نعمت انسان ۲۶۵
- ۱۹۱- کفران نعمت در جامعه ۲۶۶
- ۱۹۲- کفران نعمت قوم سبأ ۲۶۶
- ۱۹۳- کفران نعمت کافران ۲۶۶
- ۱۹۴- کفران نعمت مرفهان ۲۶۶
- ۱۹۵- کفران نعمت مشرکان ۲۶۸
- ۱۹۶- کفران نعمت مشرکان مکه ۲۶۸
- ۱۹۷- کمی شکر نعمت ۲۶۸
- ۱۹۸- کیفر کفران نعمت ۲۷۰
- ۱۹۹- کیفیت استفاده از نعمت ۲۷۲
- ۲۰۰- گریه مشمولان نعمت ۲۷۳
- ۲۰۱- گناه کفران نعمت ۲۷۴
- ۲۰۲- مالک خزاین نعمت ۲۷۵

۲۷۶	۲۰۳- محدوده استفاده از نعمت
۲۷۶	۲۰۴- محدودیت استفاده از نعمت
۲۷۶	۲۰۵- محرومان از نعمت
۲۷۶	۲۰۶- محرومان از نعمت های اخروی
۲۷۸	۲۰۷- محرومیت از نعمت
۲۷۹	۲۰۸- محرومیت از نعمت های اخروی
۲۸۰	۲۰۹- محرومیت کافران از نعمت
۲۸۰	۲۱۰- مراتب کفران نعمت
۲۸۰	۲۱۱- مراتب نعمت
۲۹۳	۲۱۲- مراد از شکر نعمت
۲۹۴	۲۱۳- مسؤولیت مشمولان نعمت
۲۹۴	۲۱۴- مشمولان نعمت
۳۱۴	۲۱۵- مشمولان نعمت های خاص
۳۱۵	۲۱۶- مشمولان نعمت های خدا
۳۱۶	۲۱۷- مطالعه نعمت ها
۳۱۶	۲۱۸- ملاک استحقاق نعمت
۳۱۷	۲۱۹- ملاک نعمت
۳۱۸	۲۲۰- منشأ ازدیاد نعمت
۳۱۸	۲۲۱- منشأ جاودانگی نعمت ها
۳۱۸	۲۲۲- منشأ سلب نعمت
۳۱۸	۲۲۳- منشأ کفران نعمت
۳۲۰	۲۲۴- منشأ نعمت
۳۳۶	۲۲۵- منشأ نعمت ادراک
۳۳۶	۲۲۶- منشأ نعمت بینایی
۳۳۷	۲۲۷- منشأ نعمت شنوایی
۳۳۸	۲۲۸- منشأ نعمت علم

- ۲۲۹- منشأ نعمت های اخروی ۳۳۸
- ۲۳۰- منشأ نعمت های دنیوی ۳۳۸
- ۲۳۱- منفعت شکر نعمت ۳۴۰
- ۲۳۲- موارد شکر نعمت ۳۴۰
- ۲۳۳- موارد کفران نعمت ۳۴۰
- ۲۳۴- موارد نعمت ۳۴۴
- ۲۳۵- موانع تکذیب نعمت ۳۴۵
- ۲۳۶- موانع علاقه به نعمت ۳۴۶
- ۲۳۷- موانع کفران نعمت ۳۴۶
- ۲۳۸- موانع نعمت های اخروی ۳۴۸
- ۲۳۹- موجبات اتمام نعمت ۳۴۸
- ۲۴۰- موجبات جلب نعمت ۳۵۰
- ۲۴۱- موجبات سلب نعمت ۳۵۰
- ۲۴۲- موجبات نعمت ۳۵۰
- ۲۴۳- موجبات نعمت اخروی ۳۵۳
- ۲۴۴- موجبات نعمت های اخروی ۳۵۴
- ۲۴۵- مؤاخذة بر کفران نعمت ۳۵۶
- ۲۴۶- مؤاخذة مشمولان نعمت ۳۵۶
- ۲۴۷- مهمترین نعمت ۳۵۷
- ۲۴۸- مهمترین نعمت بنی اسرائیل ۳۵۸
- ۲۴۹- مهمترین نعمت موسی(ع) ۳۵۹
- ۲۵۰- مهمترین نعمت هارون(ع) ۳۶۰
- ۲۵۱- مهمترین نعمت های اخروی ۳۶۰
- ۲۵۲- ناپایداری نعمت های دنیوی ۳۶۰
- ۲۵۳- ناپسندی تحریم نعمت ۳۶۲
- ۲۵۴- ناپسندی کفران نعمت ۳۶۲

- ۲۵۵- نبوت و کفران نعمت - ۳۶۴
- ۲۵۶- نزول نعمت سلوی - ۳۶۴
- ۲۵۷- نزول نعمت من - ۳۶۴
- ۲۵۸- نشانه های شکر نعمت - ۳۶۴
- ۲۵۹- نشانه های کفران نعمت - ۳۶۶
- ۲۶۰- نشانه های مضمولان نعمت - ۳۶۶
- ۲۶۱- نعمت آب - ۳۶۷
- ۲۶۲- نعمت آب آشامیدنی - ۳۶۸
- ۲۶۳- نعمت آب شیرین - ۳۶۸
- ۲۶۴- نعمت آب گوارا - ۳۶۹
- ۲۶۵- نعمت آتش - ۳۷۰
- ۲۶۶- نعمت آرامش - ۳۷۰
- ۲۶۷- نعمت آرامش اجتماعی - ۳۷۳
- ۲۶۸- نعمت آزادی - ۳۷۴
- ۲۶۹- نعمت آسایش - ۳۷۴
- ۲۷۰- نعمت آسایش اخروی - ۳۷۴
- ۲۷۱- نعمت آسمان - ۳۷۵
- ۲۷۲- نعمت آموزش - ۳۷۶
- ۲۷۳- نعمت آمرزشهای خدا - ۳۷۶
- ۲۷۴- نعمت اتحاد - ۳۷۶
- ۲۷۵- نعمت احتجاج - ۳۷۷
- ۲۷۶- نعمت احسان خدا - ۳۷۸
- ۲۷۷- نعمت احکام - ۳۷۸
- ۲۷۸- نعمت احیای موات - ۳۷۸
- ۲۷۹- نعمت اخلاص - ۳۷۹
- ۲۸۰- نعمت اخوت - ۳۸۰

- ۳۸۰ ..... ۲۸۱- نعمت ادراک
- ۳۸۰ ..... ۲۸۲- نعمت ازدواج
- ۳۸۱ ..... ۲۸۳- نعمت ازدواج با حورالعین
- ۳۸۲ ..... ۲۸۴- نعمت استدراجی
- ۳۸۲ ..... ۲۸۵- نعمت استقلال
- ۳۸۴ ..... ۲۸۶- نعمت اسحاق(ع)
- ۳۸۴ ..... ۲۸۷- نعمت اسلام
- ۳۸۶ ..... ۲۸۸- نعمت اسلام شناسی محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۸۶ ..... ۲۸۹- نعمت اطمینان قلب
- ۳۸۶ ..... ۲۹۰- نعمت امامت
- ۳۸۸ ..... ۲۹۱- نعمت امتداد سایه ها
- ۳۸۸ ..... ۲۹۲- نعمت امکانات دنیوی
- ۳۸۸ ..... ۲۹۳- نعمت امکانات مادی
- ۳۸۹ ..... ۲۹۴- نعمت امنیت
- ۳۹۳ ..... ۲۹۵- نعمت امنیت اجتماعی
- ۳۹۴ ..... ۲۹۶- نعمت امنیت اخروی
- ۳۹۴ ..... ۲۹۷- نعمت امنیت راهها
- ۳۹۴ ..... ۲۹۸- نعمت امنیت مکه
- ۳۹۶ ..... ۲۹۹- نعمت امیدواری
- ۳۹۶ ..... ۳۰۰- نعمت انبیا
- ۳۹۸ ..... ۳۰۱- نعمت انجیر
- ۳۹۹ ..... ۳۰۲- نعمت اندوه
- ۴۰۰ ..... ۳۰۳- نعمت انگور
- ۴۰۰ ..... ۳۰۴- نعمت ایمان
- ۴۰۰ ..... ۳۰۵- نعمت ائمه(ع)
- ۴۰۰ ..... ۳۰۶- نعمت باد

- ۳۰۷- نعمت بادها ۴۰۲
- ۳۰۸- نعمت باران ۴۰۲
- ۳۰۹- نعمت باغ ۴۰۴
- ۳۱۰- نعمت باغها ۴۰۵
- ۳۱۱- نعمت برنج ۴۰۶
- ۳۱۲- نعمت بزرگ ۴۰۶
- ۳۱۳- نعمت بصیرت ۴۰۸
- ۳۱۴- نعمت بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۰۹
- ۳۱۵- نعمت بقای نسل ۴۱۰
- ۳۱۶- نعمت بقای نسل نوح(ع) ۴۱۰
- ۳۱۷- نعمت بهشت ۴۱۰
- ۳۱۸- نعمت بی نیازی ۴۱۲
- ۳۱۹- نعمت بیان ۴۱۲
- ۳۲۰- نعمت بینایی ۴۱۲
- ۳۲۱- نعمت پسر عالم ۴۱۶
- ۳۲۲- نعمت پشم حیوانات ۴۱۶
- ۳۲۳- نعمت پوست شتر ۴۱۶
- ۳۲۴- نعمت پوست گاو ۴۱۶
- ۳۲۵- نعمت پوست گوسفند ۴۱۷
- ۳۲۶- نعمت پوشاک ۴۱۸
- ۳۲۷- نعمت تألیف قلوب ۴۱۸
- ۳۲۸- نعمت تأمین روزی ۴۱۸
- ۳۲۹- نعمت تاریکی ۴۱۸
- ۳۳۰- نعمت تاریکی شب ۴۲۰
- ۳۳۱- نعمت تبری از کفر ۴۲۰
- ۳۳۲- نعمت تسخیر نهرها ۴۲۰

- ۴۲۱ ..... ۳۳۳- نعمت تسطیح زمین
- ۴۲۲ ..... ۳۳۴- نعمت تسلیم به خدا
- ۴۲۲ ..... ۳۳۵- نعمت تعقل
- ۴۲۳ ..... ۳۳۶- نعمت تعلیم قرآن
- ۴۲۴ ..... ۳۳۷- نعمت تغییر قبله
- ۴۲۴ ..... ۳۳۸- نعمت تکامل
- ۴۲۵ ..... ۳۳۹- نعمت تکلم
- ۴۲۶ ..... ۳۴۰- نعمت تنوع رنگ
- ۴۲۶ ..... ۳۴۱- نعمت تنوع میوه ها
- ۴۲۶ ..... ۳۴۲- نعمت تورات
- ۴۲۸ ..... ۳۴۳- نعمت ثروت
- ۴۲۸ ..... ۳۴۴- نعمت جاودانگی خدا
- ۴۲۹ ..... ۳۴۵- نعمت جریان آبها
- ۴۳۰ ..... ۳۴۶- نعمت جو
- ۴۳۰ ..... ۳۴۷- نعمت چشم
- ۴۳۰ ..... ۳۴۸- نعمت چشمه
- ۴۳۲ ..... ۳۴۹- نعمت چشمه ها
- ۴۳۲ ..... ۳۵۰- نعمت چهارپایان
- ۴۳۴ ..... ۳۵۱- نعمت حاکمیت دینداری
- ۴۳۴ ..... ۳۵۲- نعمت حیوانات
- ۴۳۴ ..... ۳۵۳- نعمت حرکت در زمین
- ۴۳۴ ..... ۳۵۴- نعمت حرکت سایه ها
- ۴۳۶ ..... ۳۵۵- نعمت حرکت کشتی ها
- ۴۳۶ ..... ۳۵۶- نعمت حسابرسی عمل
- ۴۳۶ ..... ۳۵۷- نعمت حکمت
- ۴۳۶ ..... ۳۵۸- نعمت حکومت

- ۴۳۸ ..... ۲۵۹- نعمت حکومت دینی
- ۴۳۸ ..... ۳۶۰- نعمت حورالعین
- ۴۳۹ ..... ۳۶۱- نعمت حیات
- ۴۴۰ ..... ۳۶۲- نعمت خادم
- ۴۴۰ ..... ۳۶۳- نعمت خانواده
- ۴۴۲ ..... ۳۶۴- نعمت خانه سازی
- ۴۴۲ ..... ۳۶۵- نعمت خرما
- ۴۴۲ ..... ۳۶۶- نعمت خلافت
- ۴۴۲ ..... ۳۶۷- نعمت خلقت انسان
- ۴۴۴ ..... ۳۶۸- نعمت خواب
- ۴۴۴ ..... ۳۶۹- نعمت خوردنیها
- ۴۴۴ ..... ۳۷۰- نعمت خورشید
- ۴۴۶ ..... ۳۷۱- نعمت خوشنامی
- ۴۴۸ ..... ۳۷۲- نعمت خویشاوندان
- ۴۵۰ ..... ۳۷۳- نعمت دانش تحلیل حوادث
- ۴۵۰ ..... ۳۷۴- نعمت دانش تعبیر رؤیا
- ۴۵۰ ..... ۳۷۵- نعمت در زندگی دنیوی
- ۴۵۱ ..... ۳۷۶- نعمت درخت خرما
- ۴۵۲ ..... ۳۷۷- نعمت دریا
- ۴۵۲ ..... ۳۷۸- نعمت دریانوردی
- ۴۵۲ ..... ۳۷۹- نعمت دریاهاى تلخ
- ۴۵۴ ..... ۳۸۰- نعمت دریاهاى شور
- ۴۵۴ ..... ۳۸۱- نعمت دریاهاى شیرین
- ۴۵۶ ..... ۳۸۲- نعمت دفن میت
- ۴۵۶ ..... ۳۸۳- نعمت دنیوی
- ۴۵۶ ..... ۳۸۴- نعمت دوستی

- ۳۸۵- نعمت دین ۴۵۶
- ۳۸۶- نعمت رام بودن شتر ۴۵۸
- ۳۸۷- نعمت راهها ۴۵۹
- ۳۸۸- نعمت ربوبیت خدا ۴۶۰
- ۳۸۹- نعمت رسالت ۴۶۰
- ۳۹۰- نعمت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۶۰
- ۳۹۱- نعمت رشد اقتصادی ۴۶۲
- ۳۹۲- نعمت رضایت خدا ۴۶۲
- ۳۹۳- نعمت رفاه ۴۶۲
- ۳۹۴- نعمت رفع اندوه ۴۶۲
- ۳۹۵- نعمت رفع دشمنی مشرکان ۴۶۴
- ۳۹۶- نعمت رفع سختی ۴۶۴
- ۳۹۷- نعمت روز ۴۶۴
- ۳۹۸- نعمت روزی ۴۶۶
- ۳۹۹- نعمت روزی بهشت ۴۶۸
- ۴۰۰- نعمت روزی حلال ۴۶۸
- ۴۰۱- نعمت روشنایی روز ۴۶۸
- ۴۰۲- نعمت رویش انگور ۴۷۰
- ۴۰۳- نعمت رویش سبزیجات ۴۷۰
- ۴۰۴- نعمت رهبران دینی ۴۷۰
- ۴۰۵- نعمت رهبری ۴۷۰
- ۴۰۶- نعمت زبان ۴۷۲
- ۴۰۷- نعمت زمین ۴۷۲
- ۴۰۸- نعمت زن ۴۷۲
- ۴۰۹- نعمت زندگی ۴۷۲
- ۴۱۰- نعمت زندگی با خویشاوندان ۴۷۴

- ۴۱۱- نعمت زندگی با فرزندان ----- ۴۷۴
- ۴۱۲- نعمت زوجیت انسانها ----- ۴۷۴
- ۴۱۳- نعمت زوجیت بز ----- ۴۷۶
- ۴۱۴- نعمت زوجیت چهارپایان ----- ۴۷۶
- ۴۱۵- نعمت زوجیت شتر ----- ۴۷۶
- ۴۱۶- نعمت زوجیت گاو ----- ۴۷۸
- ۴۱۷- نعمت زوجیت گوسفند ----- ۴۷۸
- ۴۱۸- نعمت زیتون ----- ۴۷۸
- ۴۱۹- نعمت سایه ----- ۴۸۰
- ۴۲۰- نعمت ستارگان ----- ۴۸۰
- ۴۲۱- نعمت سخن ----- ۴۸۰
- ۴۲۲- نعمت سرزمین آباد ----- ۴۸۲
- ۴۲۳- نعمت سرور ----- ۴۸۲
- ۴۲۴- نعمت سلاح ----- ۴۸۲
- ۴۲۵- نعمت سلامتی ----- ۴۸۲
- ۴۲۶- نعمت سلوک سبیل الله ----- ۴۸۴
- ۴۲۷- نعمت سلوی ----- ۴۸۴
- ۴۲۸- نعمت شب ----- ۴۸۶
- ۴۲۹- نعمت شتر ----- ۴۸۸
- ۴۳۰- نعمت شرح صدر ----- ۴۸۹
- ۴۳۱- نعمت شکر ----- ۴۹۰
- ۴۳۲- نعمت شناخت بدی ----- ۴۹۰
- ۴۳۳- نعمت شناخت نیکی ----- ۴۹۰
- ۴۳۴- نعمت شنوایی ----- ۴۹۲
- ۴۳۵- نعمت شیر چهارپایان ----- ۴۹۴
- ۴۳۶- نعمت صبر در سختی ----- ۴۹۴

- ۴۳۷- نعمت صلح با اهل مکه ۴۹۴
- ۴۳۸- نعمت صلح حدیبیه ۴۹۵
- ۴۳۹- نعمت صنایع دفاعی ۴۹۶
- ۴۴۰- نعمت طبیعت ۴۹۶
- ۴۴۱- نعمت طلوع خورشید ۴۹۷
- ۴۴۲- نعمت طلوع فجر ۴۹۸
- ۴۴۳- نعمت طیبات ۴۹۸
- ۴۴۴- نعمت عقل ۴۹۸
- ۴۴۵- نعمت علاقه به ایمان ۵۰۰
- ۴۴۶- نعمت علم ۵۰۰
- ۴۴۷- نعمت علوم تجربی ۵۰۲
- ۴۴۸- نعمت عیسی(ع) ۵۰۲
- ۴۴۹- نعمت غذا ۵۰۴
- ۴۵۰- نعمت غذای پاکیزه ۵۰۴
- ۴۵۱- نعمت غروب خورشید ۵۰۴
- ۴۵۲- نعمت فرزند ۵۰۵
- ۴۵۳- نعمت فرزند حلیم ۵۰۸
- ۴۵۴- نعمت فرزند سالم ۵۰۹
- ۴۵۵- نعمت فرزند صالح ۵۱۰
- ۴۵۶- نعمت فرزند عالم ۵۱۲
- ۴۵۷- نعمت فرزند مهربان ۵۱۲
- ۴۵۸- نعمت قدرت ۵۱۴
- ۴۵۹- نعمت قدرت خدا ۵۱۵
- ۴۶۰- نعمت قرآن ۵۱۶
- ۴۶۱- نعمت قلب ۵۲۰
- ۴۶۲- نعمت قوای ادراکی ۵۲۱

- ۴۶۳- نعمت کاهش سایه ها ۵۲۲
- ۴۶۴- نعمت کتابت ۵۲۲
- ۴۶۵- نعمت کتب آسمانی ۵۲۲
- ۴۶۶- نعمت کثرت جمعیت ۵۲۴
- ۴۶۷- نعمت کرامت خدا ۵۲۴
- ۴۶۸- نعمت کرک حیوانات ۵۲۴
- ۴۶۹- نعمت کشتی ۵۲۴
- ۴۷۰- نعمت کشتی ها ۵۲۶
- ۴۷۱- نعمت کشتیرانی ۵۲۶
- ۴۷۲- نعمت کعبه ۵۲۸
- ۴۷۳- نعمت کوهها ۵۲۸
- ۴۷۴- نعمت گاو ۵۳۰
- ۴۷۵- نعمت گردش خورشید ۵۳۱
- ۴۷۶- نعمت گسترش تاریکی شب ۵۳۲
- ۴۷۷- نعمت گسترش زمین ۵۳۲
- ۴۷۸- نعمت گندم ۵۳۲
- ۴۷۹- نعمت گوسفند ۵۳۲
- ۴۸۰- نعمت گوش ۵۳۴
- ۴۸۱- نعمت گیاهان ۵۳۵
- ۴۸۲- نعمت لب ۵۳۶
- ۴۸۳- نعمت لباس ۵۳۶
- ۴۸۴- نعمت مال ۵۳۶
- ۴۸۵- نعمت ماه ۵۳۸
- ۴۸۶- نعمت ماه (قمر) ۵۳۸
- ۴۸۷- نعمت محبت اهل بیت ۵۳۸
- ۴۸۸- نعمت مراتع ۵۳۹

- ۴۸۹- نعمت مرگ ۵۴۰
- ۴۹۰- نعمت مسکن ۵۴۰
- ۴۹۱- نعمت مشکلات ۵۴۲
- ۴۹۲- نعمت معجزه ۵۴۲
- ۴۹۳- نعمت مقام تقرب ۵۴۲
- ۴۹۴- نعمت من ۵۴۴
- ۴۹۵- نعمت موی حیوانات ۵۴۴
- ۴۹۶- نعمت میوه ها ۵۴۴
- ۴۹۷- نعمت نبوت ۵۴۶
- ۴۹۸- نعمت نبوت نوح(ع) ۵۵۰
- ۴۹۹- نعمت نجات از جامعه فاسد ۵۵۰
- ۵۰۰- نعمت نجات از جهنم ۵۵۰
- ۵۰۱- نعمت نجات از حکومت ظالمانه ۵۵۱
- ۵۰۲- نعمت نجات از حکومت فرعونیان ۵۵۲
- ۵۰۳- نعمت نجات از ظالمان ۵۵۲
- ۵۰۴- نعمت نجات از ظلم ۵۵۲
- ۵۰۵- نعمت نجات از عذاب ۵۵۴
- ۵۰۶- نعمت نجات خانواده نوح(ع) ۵۵۴
- ۵۰۷- نعمت نجات نوح(ع) ۵۵۴
- ۵۰۸- نعمت نسل صالح ۵۵۴
- ۵۰۹- نعمت نفرت از کفر ۵۵۵
- ۵۱۰- نعمت نفرت از گناه ۵۵۶
- ۵۱۱- نعمت نور ۵۵۶
- ۵۱۲- نعمت نور خورشید ۵۵۶
- ۵۱۳- نعمت نوه ۵۵۸
- ۵۱۴- نعمت نهرها ۵۵۸

- ۵۵۸ ..... ۵۱۵- نعمت نیازمندی
- ۵۶۰ ..... ۵۱۶- نعمت وارثان صالح
- ۵۶۰ ..... ۵۱۷- نعمت وفور باران
- ۵۶۰ ..... ۵۱۸- نعمت ولایت
- ۵۶۰ ..... ۵۱۹- نعمت ولایت اهل بیت
- ۵۶۲ ..... ۵۲۰- نعمت های اخروی
- ۵۶۴ ..... ۵۲۱- نعمت های باطنی
- ۵۶۴ ..... ۵۲۲- نعمت های بزرگ
- ۵۶۵ ..... ۵۲۳- نعمت های دریایی
- ۵۶۶ ..... ۵۲۴- نعمت های دنیوی
- ۵۶۶ ..... ۵۲۵- نعمت های ظاهری
- ۵۶۸ ..... ۵۲۶- نعمت هدایت
- ۵۷۲ ..... ۵۲۷- نعمت هلاکت دشمنان
- ۵۷۲ ..... ۵۲۸- نعمت هلاکت ظالمان
- ۵۷۲ ..... ۵۲۹- نعمت هلاکت کافران
- ۵۷۲ ..... ۵۳۰- نعمت همسر
- ۵۷۵ ..... ۵۳۱- نعمت همنشینی با پدر
- ۵۷۶ ..... ۵۳۲- نعمت همنشینی با صالحان
- ۵۷۶ ..... ۵۳۳- نعمت همنشینی با فرزند
- ۵۷۶ ..... ۵۳۴- نعمت همنشینی با همسر
- ۵۷۶ ..... ۵۳۵- نعمت همواری زمین
- ۵۷۸ ..... ۵۳۶- نعمت قدرت
- ۵۷۸ ..... ۵۳۷- نماز مشمولان نعمت
- ۵۷۸ ..... ۵۳۸- نهی از کفران نعمت
- ۵۷۸ ..... ۵۳۹- وجوب شکر نعمت
- ۵۸۰ ..... ۵۴۰- وضوح شکر نعمت

۵۸۰	۵۴۱- وضوح کفران نعمت
۵۸۰	۵۴۲- وعده نعمت
۵۸۰	۵۴۳- وفور نعمت
۵۸۲	۵۴۴- وفور نعمت اخروی صالحان
۵۸۲	۵۴۵- وفور نعمت اخروی مؤمنان
۵۸۲	۵۴۶- وفور نعمت ها
۵۸۲	۵۴۷- وفور نعمت های اخروی
۵۸۴	۵۴۸- ویژگی نعمت اخروی
۵۸۴	۵۴۹- ویژگیهای نعمت های اخروی
۵۸۴	۵۵۰- ویژگیهایی نعمت های اخروی
۵۸۵	۵۵۱- هماهنگی نعمت ها
۵۸۶	۵۵۲- یوسف(ع) و کفران نعمت
۵۸۶	۵۵۳- آثار مطالعه نعمت ها
۵۸۶	۵۵۴- استفاده از نعمت ها
۵۸۹	۵۵۵- حسابرسی اخروی نعمت ها
۵۹۰	۵۵۶- خلقت نعمت ها
۵۹۰	۵۵۷- فلسفه خلقت نعمت ها
۵۹۰	۵۵۸- فلسفه نعمت ها
۵۹۰	۵۵۹- مطالعه نعمت ها
۵۹۱	۵۶۰- منشأ جاودانگی نعمت ها
۵۹۲	۵۶۱- وفور نعمت ها
۵۹۲	۵۶۲- هماهنگی نعمت ها
۵۹۲	۵۶۳- مشمولان نعمت های خدا
۵۹۴	۲- نفاق
۵۹۴	۱- نفاق
۵۹۶	۲- آثار اخروی نفاق

- ۳- آثار نفاق ۵۹۶
- ۴- اجتناب از نفاق ۶۰۴
- ۵- اعراض از نفاق ۶۰۶
- ۶- انگیزه نفاق ۶۰۶
- ۷- پلیدی نفاق ۶۰۶
- ۸- تاریخ نفاق ۶۰۶
- ۹- تداوم نفاق در قیامت ۶۰۸
- ۱۰- تداوم نفاق منافقان ۶۰۸
- ۱۱- تشویق به نفاق ۶۱۰
- ۱۲- جرم نفاق ۶۱۰
- ۱۳- حرمت تأیید نفاق ۶۱۰
- ۱۴- حقیقت نفاق ۶۱۰
- ۱۵- خطر نفاق در شهر نشینی ۶۱۲
- ۱۶- زمینه نفاق ۶۱۲
- ۱۷- زمینه نفاق خانواده انبیا ۶۱۲
- ۱۸- شدت نفاق منافقان مدینه ۶۱۳
- ۱۹- شکست نفاق ۶۱۴
- ۲۰- عذاب مضاعف نفاق در مدینه ۶۱۴
- ۲۱- عفو نفاق ۶۱۴
- ۲۲- علایم نفاق ۶۱۵
- ۲۳- عوامل تداوم نفاق ۶۱۶
- ۲۴- عوامل رفع نفاق ۶۱۶
- ۲۵- عوامل نفاق ۶۱۸
- ۲۶- کفر و نفاق ۶۲۰
- ۲۷- کیفر رهبران نفاق ۶۲۰
- ۲۸- گروندگان به نفاق ۶۲۰

- ۶۲۰ - ..... گناه نفاق - ۲۹
- ۶۲۲ - ..... مراتب نفاق - ۳۰
- ۶۲۴ - ..... موارد نفاق - ۳۱
- ۶۲۴ - ..... موانع نفاق - ۳۲
- ۶۲۶ - ..... موضعگیری علیه نفاق - ۳۳
- ۶۲۶ - ..... نشانه های نفاق - ۳۴
- ۶۳۴ - ..... نفاق اهل کتاب - ۳۵
- ۶۳۵ - ..... نفاق بادیه نشینان - ۳۶
- ۶۳۶ - ..... نفاق بادیه نشینان جزیره العرب - ۳۷
- ۶۳۶ - ..... نفاق در دینداری - ۳۸
- ۶۳۶ - ..... نفاق در صحابه - ۳۹
- ۶۳۷ - ..... نفاق در عقیده - ۴۰
- ۶۳۸ - ..... نفاق در مسلمانان - ۴۱
- ۶۳۸ - ..... نفاق در مسلمانان صدر اسلام - ۴۲
- ۶۴۰ - ..... نفاق سیاسی - ۴۳
- ۶۴۰ - ..... نفاق علمای یهود - ۴۴
- ۶۴۰ - ..... نفاق قبل از هجرت - ۴۵
- ۶۴۲ - ..... نفاق کافران - ۴۶
- ۶۴۲ - ..... نفاق متخلفان - ۴۷
- ۶۴۲ - ..... نفاق متخلفان از جهاد - ۴۸
- ۶۴۳ - ..... نفاق متخلفان از غزوه تبوک - ۴۹
- ۶۴۴ - ..... نفاق متمدنان - ۵۰
- ۶۴۴ - ..... نفاق مکذبان کیفرهای خدا - ۵۱
- ۶۴۴ - ..... نفاق منافقان - ۵۲
- ۶۴۸ - ..... نفاق منافقان صدر اسلام - ۵۳
- ۶۴۸ - ..... نفاق منافقان مدینه - ۵۴

- ۶۴۸ ----- ۵۵- نفاق و فسق
- ۶۵۰ ----- ۵۶- نفاق همسر لوط(ع)
- ۶۵۰ ----- ۵۷- نفاق همسر نوح(ع)
- ۶۵۰ ----- ۵۸- نفاق یهود
- ۶۵۳ ----- ۳- نفخ صور
- ۶۵۳ ----- ۱- آثار نفخ صور
- ۶۵۹ ----- ۲- ترس از نفخ صور
- ۶۵۹ ----- ۳- ترسناکی نفخ صور
- ۶۵۹ ----- ۴- تعدد نفخ صور
- ۶۶۱ ----- ۵- حقیقت نفخ صور
- ۶۶۱ ----- ۶- فاصله در نفخ صور
- ۶۶۱ ----- ۷- مصونیت از ترس نفخ صور
- ۶۶۲ ----- ۸- نفخ صور در قیامت
- ۶۶۸ ----- ۹- نقش نفخ صور
- ۶۶۹ ----- ۱۰- ویژگیهای نفخ صور
- ۶۷۰ ----- ۴- نفرین
- ۶۷۰ ----- ۱- نفرین
- ۶۷۰ ----- ۲- آثار نفرین موسی(ع)
- ۶۷۰ ----- ۳- اجابت نفرین
- ۶۷۰ ----- ۴- اجابت نفرین نوح(ع)
- ۶۷۲ ----- ۵- استغفار و نفرین
- ۶۷۲ ----- ۶- حتمیت تحقق نفرین خدا
- ۶۷۲ ----- ۷- زمینه نفرین بر گمراهگران
- ۶۷۲ ----- ۸- زمینه نفرین خدا
- ۶۷۴ ----- ۹- زمینه نفرین ظالمان
- ۶۷۴ ----- ۱۰- زمینه نفرین موسی(ع)

- ۱۱- عجله در نفرین ۶۷۴
- ۱۲- عوامل نفرین بر اصحاب اخدود ۶۷۴
- ۱۳- فلسفه نفرین نوح(ع) ۶۷۶
- ۱۴- مشمولان نفرین ۶۷۶
- ۱۵- مشمولان نفرین خدا ۶۷۷
- ۱۶- موجبات نفرین ۶۸۳
- ۱۷- موجبات نفرین خدا ۶۸۴
- ۱۸- نفرین انبیا ۶۸۴
- ۱۹- نفرین بر ابو جهل ۶۸۵
- ۲۰- نفرین بر ابو لهب ۶۸۶
- ۲۱- نفرین بر استهزاگران ۶۸۶
- ۲۲- نفرین بر اشراف فرعون ۶۸۶
- ۲۳- نفرین بر اصحاب اخدود ۶۸۸
- ۲۴- نفرین بر اقوام پیشین ۶۸۸
- ۲۵- نفرین بر بت پرستان ۶۸۸
- ۲۶- نفرین بر بخیلان ۶۹۰
- ۲۷- نفرین بر بنی اسرائیل ۶۹۰
- ۲۸- نفرین بر تارکان جهاد ۶۹۰
- ۲۹- نفرین بر حق ستیزان ۶۹۱
- ۳۰- نفرین بر حق ناپذیران ۶۹۲
- ۳۱- نفرین بر دشمنان ۶۹۲
- ۳۲- نفرین بر دشمنان اسلام ۶۹۴
- ۳۳- نفرین بر ریاکاران ۶۹۴
- ۳۴- نفرین بر سامری ۶۹۴
- ۳۵- نفرین بر سست ایمانان ۶۹۴
- ۳۶- نفرین بر طغیانگران ۶۹۶

- ۳۷- نفرین بر ظالمان ۶۹۶
- ۳۸- نفرین بر فرعون ۶۹۷
- ۳۹- نفرین بر قاطع رحم ۶۹۸
- ۴۰- نفرین بر قوم نوح ۶۹۸
- ۴۱- نفرین بر قوم یونس ۶۹۹
- ۴۲- نفرین بر کافران ۷۰۰
- ۴۳- نفرین بر گمراهگران ۷۰۲
- ۴۴- نفرین بر گناهکاران ۷۰۲
- ۴۵- نفرین بر محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۰۲
- ۴۶- نفرین بر مسیحیان ۷۰۴
- ۴۷- نفرین بر مفسدان ۷۰۴
- ۴۸- نفرین بر مکذبان دین ۷۰۴
- ۴۹- نفرین بر منافقان ۷۰۴
- ۵۰- نفرین بر نمازگزاران ۷۰۶
- ۵۱- نفرین بر نمازگزاران بی ایمان ۷۰۶
- ۵۲- نفرین بر یاوه گوینان ۷۰۶
- ۵۳- نفرین بر یهود ۷۰۸
- ۵۴- نفرین به دروغگوینان ۷۰۸
- ۵۵- نفرین پیروان طغیانگران ۷۰۹
- ۵۶- نفرین خدا ۷۰۹
- ۵۷- نفرین قوم نوح ۷۱۱
- ۵۸- نفرین محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۱۲
- ۵۹- نفرین مکذبان دین ۷۱۲
- ۶۰- نفرین موسی(ع) ۷۱۲
- ۶۱- نفرین نوح(ع) ۷۱۲
- ۶۲- نفرین یونس(ع) ۷۱۶

- ۶۳- هارون(ع) و نفرین بر اشراف فرعون ۷۱۶
- ۶۴- هارون(ع) و نفرین بر فرعون ۷۱۶
- ۶۵- حتمیت تحقق نفرین خدا ۷۱۷
- ۶۶- زمینه نفرین خدا ۷۱۸
- ۶۷- مضمولان نفرین خدا ۷۱۸
- ۶۸- موجبات نفرین خدا ۷۲۴
- ۶۹- نفرین خدا ۷۲۶
- ۷۰- {نفرین شدگان} ۷۲۸
- ۵- نفس ۷۲۹
- ۱- آثار وسوسه نفس ۷۲۹
- ۲- آثار هوای نفس ۷۲۹
- ۳- آرامش اخروی صاحبان نفس مطمئنه ۷۳۱
- ۴- ارزش نفس لوامه ۷۳۱
- ۵- اطاعت از هوای نفس ۷۳۱
- ۶- انبیا و نفس اماره ۷۳۳
- ۷- اهمیت حفظ نفس ۷۳۳
- ۸- اهمیت نفس لوامه ۷۳۳
- ۹- بهشت صاحبان نفس راضیه ۷۳۵
- ۱۰- بهشت صاحبان نفس مرضیه ۷۳۵
- ۱۱- بهشت صاحبان نفس مطمئنه ۷۳۵
- ۱۲- خطر هوای نفس ۷۳۵
- ۱۳- دعوت از صاحبان نفس راضیه ۷۳۷
- ۱۴- دعوت از صاحبان نفس مرضیه ۷۳۷
- ۱۵- دعوت از صاحبان نفس مطمئنه ۷۳۸
- ۱۶- سوگند به نفس اسب مجاهدان ۷۳۹
- ۱۷- سوگند به نفس لوامه ۷۴۰

- ۱۸- عصیانگری نفس ۷۴۳
- ۱۹- عظمت نفس لوامه ۷۴۳
- ۲۰- فضایل اخروی صاحبان نفس راضیه ۷۴۴
- ۲۱- فضایل اخروی صاحبان نفس مرضیه ۷۴۵
- ۲۲- فضایل اخروی صاحبان نفس مطمئنه ۷۴۵
- ۲۳- قدرت نفس انسان ۷۴۵
- ۲۴- قدرت هوای نفس ۷۴۷
- ۲۵- کیفر قتل نفس ۷۴۷
- ۲۶- گفتگوی اخروی خدا با صاحبان نفس مطمئنه ۷۴۷
- ۲۷- محمد(صلی الله علیه و آله) و هوای نفس ۷۴۸
- ۲۸- مدح اخروی صاحبان نفس مطمئنه ۷۴۹
- ۲۹- مقامات صاحبان نفس راضیه ۷۴۹
- ۳۰- مقامات صاحبان نفس مرضیه ۷۴۹
- ۳۱- مقامات صاحبان نفس مطمئنه ۷۴۹
- ۳۲- موجبات اخروی نفس مطمئنه ۷۵۱
- ۳۳- نجات از نفس اماره ۷۵۱
- ۳۴- نفس اماره ۷۵۱
- ۳۵- نفس اماره و گناه ۷۵۱
- ۳۶- نفس لوامه ۷۵۳
- ۳۷- نقش نفس اماره ۷۵۳
- ۳۸- نقش نفس لوامه ۷۵۳
- ۳۹- نقش هوای نفس ۷۵۵
- ۴۰- وسوسه نفس ۷۵۵
- ۴۱- هوای نفس قایبل ۷۵۵
- ۴۲- انبیا و نفس اماره ۷۵۶
- ۴۳- نجات از نفس اماره ۷۵۷

- ۴۴- نفس اتاره ۷۵۷
- ۴۵- نفس اتاره و گناه ۷۵۷
- ۴۶- نقش نفس اتاره ۷۵۷
- ۴۷- {نفس راضیه} ۷۵۹
- ۴۸- بهشت صاحبان نفس راضیه ۷۵۹
- ۴۹- دعوت از صاحبان نفس راضیه ۷۵۹
- ۵۰- فضایل اخروی صاحبان نفس راضیه ۷۶۱
- ۵۱- مقامات صاحبان نفس راضیه ۷۶۱
- ۵۲- ارزش نفس لوامه ۷۶۱
- ۵۳- اهمیت نفس لوامه ۷۶۱
- ۵۴- سوگند به نفس لوامه ۷۶۳
- ۵۵- عظمت نفس لوامه ۷۶۳
- ۵۶- نقش نفس لوامه ۷۶۳
- ۵۷- {نفس مرضیه} ۷۶۴
- ۵۸- بهشت صاحبان نفس مرضیه ۷۶۵
- ۵۹- دعوت از صاحبان نفس مرضیه ۷۶۵
- ۶۰- فضایل اخروی صاحبان نفس مرضیه ۷۶۵
- ۶۱- مقامات صاحبان نفس مرضیه ۷۶۷
- ۶۲- نفس مطمئنه ۷۶۷
- ۶۳- بهشت صاحبان نفس مطمئنه ۷۶۷
- ۶۴- دعوت از صاحبان نفس مطمئنه ۷۶۸
- ۶۵- فضایل اخروی صاحبان نفس مطمئنه ۷۶۹
- ۶۶- گفتگوی اخروی خدا با صاحبان نفس مطمئنه ۷۷۱
- ۶۷- مدح اخروی صاحبان نفس مطمئنه ۷۷۱
- ۶۸- مقامات صاحبان نفس مطمئنه ۷۷۱
- ۶۹- موجبات اخروی نفس مطمئنه ۷۷۱

- ۶- نفقه ۷۷۳
- ۱- احکام نفقه ۷۷۳
- ۲- ترک نفقه ۷۷۵
- ۳- جبران نفقه همسر کافر ۷۷۵
- ۴- عدالت در نفقه ۷۷۵
- ۵- قدرت در نفقه ۷۷۶
- ۶- محدوده نفقه ۷۷۷
- ۷- مدت نفقه مطلقه ۷۷۷
- ۸- نفقه زن ۷۷۷
- ۹- نفقه مطلقه ۷۷۸
- ۱۰- نفقه همسر ۷۸۰
- ۱۱- وصیت به نفقه ۷۸۱
- ۷- نقره ۷۸۲
- ۱- تشبیه به نقره ۷۸۲
- ۲- جامهای نقره ای بهشت ۷۸۲
- ۳- دستبندهای نقره ای ابرار ۷۸۳
- ۴- دستبندهای نقره ای بهشتیان ۷۸۳
- ۵- سقف نقره ای خانه کافران ۷۸۳
- ۶- ظروف نقره ای بهشت ۷۸۳
- ۷- عذاب با نقره داغ ۷۸۴
- ۸- کیفر نقره اندوزی ۷۸۵
- ۹- نقش نقره ۷۸۵
- ۱۰- نقره اندوزی ۷۸۷
- ۸- نقص ۷۸۸
- ۱- آثار نقص عضو ۷۸۸
- ۲- انبیا و نقص ۷۸۸

- ۳- انسان و نقص ۷۸۸
- ۴- جبران نقص عمل پسندیده ۷۹۰
- ۵- جبران نقص عمل مؤمنان ۷۹۰
- ۶- جبرئیل و نقص ۷۹۰
- ۷- خدا و نقص ۷۹۱
- ۸- قرآن و نقص ۸۰۴
- ۹- معبود راستین و نقص ۸۰۴
- ۱۰- منشأ رفع نقص در موجودات ۸۰۴
- ۱۱- منشأ نقص موجودات ۸۰۶
- ۱۲- نشانه های نقص ۸۰۶
- ۱۳- نقص در غیرخدا ۸۰۶
- ۱۴- نقص موجودات ۸۰۷
- ۹- نگاه ۸۰۹
- ۱- آثار نگاه ۸۰۹
- ۲- آثار نگاه به نامحرم ۸۰۹
- ۳- اجتناب از نگاه به عورت دیگران ۸۰۹
- ۴- اجتناب از نگاه به نامحرم ۸۱۱
- ۵- احکام نگاه ۸۱۳
- ۶- تشبیه به نگاه محتضر ۸۱۴
- ۷- تشبیه نگاه بیمار دلان ۸۱۵
- ۸- حرمت نگاه به عورت دیگران ۸۱۵
- ۹- حرمت نگاه به نامحرم ۸۱۵
- ۱۰- حرمت نگاه خائنانه ۸۱۶
- ۱۱- کیفر نگاه به عورت دیگران ۸۱۷
- ۱۲- کیفر نگاه به نامحرم ۸۱۷
- ۱۳- نگاه ابراهیم(ع) ۸۱۷

- ۱۴- نگاه به نامحرم ۸۱۸
- ۱۵- نگاه خائنه ۸۱۹
- ۱۶- نگاه در ازدواج ۸۱۹
- ۱۷- نگاه کافران ۸۲۱
- ۱۰- نگرانی ۸۲۲
- ۱- آثار سطحی نگرانی ۸۲۲
- ۲- آثار نگرانی ۸۲۲
- ۳- آثار نگرانی اخروی انسان ها ۸۲۲
- ۴- آثار نگرانی از فرجام ۸۲۲
- ۵- آثار نگرانی از قیامت ۸۲۳
- ۶- اهمیت نگرانی از فرجام اخروی ۸۲۳
- ۷- ایجاد نگرانی در فرعونیان ۸۲۳
- ۸- پنهانی نگرانی موسی(ع) ۸۲۳
- ۹- رفع نگرانی ابراهیم(ع) ۸۲۵
- ۱۰- رفع نگرانی از مؤمنان مدینه ۸۲۵
- ۱۱- رفع نگرانی از همسران محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۲۵
- ۱۲- رفع نگرانی مادر موسی(ع) ۸۲۷
- ۱۳- رفع نگرانی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۲۷
- ۱۴- رفع نگرانی مریم(س) ۸۲۷
- ۱۵- رفع نگرانی موسی(ع) ۸۲۹
- ۱۶- زمان نگرانی در قیامت ۸۲۹
- ۱۷- زمینه رفع نگرانی ۸۲۹
- ۱۸- زمینه نگرانی از فرجام خود ۸۲۹
- ۱۹- زمینه نگرانی از لغزش ها ۸۳۰
- ۲۰- زمینه نگرانی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۱
- ۲۱- زمینه نگرانی مؤمنان ۸۳۱

- ۲۲- عمومیت نگرانی در قیامت ۸۳۱
- ۲۳- عوامل رفع نگرانی ۸۳۲
- ۲۴- عوامل رفع نگرانی مریم(س) ۸۳۳
- ۲۵- عوامل رفع نگرانی موسی(ع) ۸۳۳
- ۲۶- عوامل نگرانی ۸۳۳
- ۲۷- عوامل نگرانی اخروی ۸۳۵
- ۲۸- عوامل نگرانی انسان ها ۸۳۵
- ۲۹- عوامل نگرانی اولیاء الله ۸۳۵
- ۳۰- عوامل نگرانی زکریا(ع) ۸۳۷
- ۳۱- عوامل نگرانی عبدالله بن ام مکتوم ۸۳۷
- ۳۲- عوامل نگرانی فرعون ۸۳۷
- ۳۳- عوامل نگرانی لوط(ع) ۸۳۷
- ۳۴- عوامل نگرانی مادر ۸۳۹
- ۳۵- عوامل نگرانی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۹
- ۳۶- عوامل نگرانی مریم(س) ۸۳۹
- ۳۷- عوامل نگرانی مکذبان قیامت ۸۴۱
- ۳۸- عوامل نگرانی منافقان ۸۴۱
- ۳۹- عوامل نگرانی موسی(ع) ۸۴۲
- ۴۰- عوامل نگرانی نوح(ع) ۸۴۵
- ۴۱- عوامل نگرانی والدین ۸۴۵
- ۴۲- عوامل نگرانی یعقوب(ع) ۸۴۵
- ۴۳- فلسفه نگرانی یعقوب(ع) ۸۴۵
- ۴۴- منشأ رفع نگرانی موسی(ع) ۸۴۷
- ۴۵- موانع نگرانی ۸۴۷
- ۴۶- موانع نگرانی رهبران دینی ۸۴۷
- ۴۷- موجبات رفع نگرانی ۸۴۷

- ۴۸- مهمترین نگرانی موسی(ع) ۸۴۹
- ۴۹- ناپسندی نگرانی بر کافران ۸۴۹
- ۵۰- نگرانی آدم(ع) ۸۴۹
- ۵۱- نگرانی ابراهیم(ع) ۸۴۹
- ۵۲- نگرانی ابو بکر ۸۵۳
- ۵۳- نگرانی اخروی انسان ها ۸۵۳
- ۵۴- نگرانی اخروی کافران ۸۵۴
- ۵۵- نگرانی اخروی گمراهگران ۸۵۵
- ۵۶- نگرانی اخروی گناهکاران ۸۵۵
- ۵۷- نگرانی اخروی مستکبران ۸۵۷
- ۵۸- نگرانی اخروی مشرکان ۸۵۷
- ۵۹- نگرانی اخروی موجودات ۸۵۷
- ۶۰- نگرانی از آینده اقتصادی ۸۵۷
- ۶۱- نگرانی از اتحاد یهود ۸۵۹
- ۶۲- نگرانی از استقامت پیروان صالح(ع) ۸۵۹
- ۶۳- نگرانی از استقلال مسلمانان ۸۵۹
- ۶۴- نگرانی از اغوای مردم ۸۵۹
- ۶۵- نگرانی از انحراف جنسی قوم لوط ۸۶۱
- ۶۶- نگرانی از پیروزی موسی(ع) ۸۶۱
- ۶۷- نگرانی از پیشگامی فرعون ۸۶۱
- ۶۸- نگرانی از تأمین معاش ۸۶۱
- ۶۹- نگرانی از تعالیم موسی(ع) ۸۶۳
- ۷۰- نگرانی از حق ناپذیری ۸۶۳
- ۷۱- نگرانی از حق ناپذیری فرعون ۸۶۳
- ۷۲- نگرانی از سختیهای قیامت ۸۶۳
- ۷۳- نگرانی از سرنوشت اخروی ۸۶۴

- ۷۴- از سرنوشت بنیامین نگرانی ۸۶۵
- ۷۵- نگرانی از شیوع قصه افک ۸۶۵
- ۷۶- نگرانی از طغیان فرعون ۸۶۵
- ۷۷- نگرانی از طغیانگری فرعون ۸۶۶
- ۷۸- نگرانی از عصیان از خدا ۸۶۷
- ۷۹- نگرانی از عمل ۸۶۷
- ۸۰- نگرانی از عمل گذشته ۸۶۷
- ۸۱- نگرانی از فرجام اخروی ۸۶۷
- ۸۲- نگرانی از فرجام خود ۸۶۹
- ۸۳- نگرانی از فرجام دنیوی ۸۶۹
- ۸۴- نگرانی از فرجام شوم کافران ۸۷۰
- ۸۵- نگرانی از فرجام شوم مشرکان ۸۷۱
- ۸۶- نگرانی از فرجام قوم عاد ۸۷۱
- ۸۷- نگرانی از فرجام گمراهان ۸۷۱
- ۸۸- نگرانی از فقر ۸۷۱
- ۸۹- نگرانی از قدرت مسلمانان ۸۷۳
- ۹۰- نگرانی از قیامت ۸۷۳
- ۹۱- نگرانی از کیفیت عمل ۸۷۳
- ۹۲- نگرانی از گسترش بت پرستی ۸۷۳
- ۹۳- نگرانی از گسترش شرک ۸۷۵
- ۹۴- نگرانی از گمراهی آزر ۸۷۵
- ۹۵- نگرانی از گمراهی بنی اسرائیل ۸۷۵
- ۹۶- نگرانی از مکر دشمنان ۸۷۵
- ۹۷- نگرانی از نفوذ موسی(ع) ۸۷۷
- ۹۸- نگرانی از وارثان بد ۸۷۷
- ۹۹- نگرانی از هجرت فرعونیان ۸۷۷

- ۸۷۷ ..... ۱۰۰- نگرانی اشرف قوم ثمود
- ۸۷۸ ..... ۱۰۱- نگرانی اشرف قوم عاد
- ۸۷۹ ..... ۱۰۲- نگرانی اقوام پیشین
- ۸۷۹ ..... ۱۰۳- نگرانی انسان ها
- ۸۷۹ ..... ۱۰۴- نگرانی برادران یوسف
- ۸۸۱ ..... ۱۰۵- نگرانی برای لوط(ع)
- ۸۸۱ ..... ۱۰۶- نگرانی بندگان خدا
- ۸۸۱ ..... ۱۰۷- نگرانی بهشتیان
- ۸۸۳ ..... ۱۰۸- نگرانی بیمار
- ۸۸۳ ..... ۱۰۹- نگرانی پسندیده
- ۸۸۳ ..... ۱۱۰- نگرانی پیروان ابراهیم(ع)
- ۸۸۳ ..... ۱۱۱- نگرانی پیروان نوح(ع)
- ۸۸۵ ..... ۱۱۲- نگرانی حوا
- ۸۸۵ ..... ۱۱۳- نگرانی خواهر موسی(ع)
- ۸۸۵ ..... ۱۱۴- نگرانی در مجاهدان غزوه بدر
- ۸۸۷ ..... ۱۱۵- نگرانی در محضر خدا
- ۸۸۷ ..... ۱۱۶- نگرانی در مسلمانان
- ۸۸۷ ..... ۱۱۷- نگرانی رهبران منافقان
- ۸۸۷ ..... ۱۱۸- نگرانی زکریا(ع)
- ۸۸۹ ..... ۱۱۹- نگرانی شعیب(ع)
- ۸۸۹ ..... ۱۲۰- نگرانی صالحان
- ۸۹۰ ..... ۱۲۱- نگرانی غافلان
- ۸۹۱ ..... ۱۲۲- نگرانی فرعون
- ۸۹۱ ..... ۱۲۳- نگرانی قلب بیمار
- ۸۹۱ ..... ۱۲۴- نگرانی قوم ابراهیم
- ۸۹۲ ..... ۱۲۵- نگرانی کافران

- ۱۲۶- نگرانی گروههای نه گانه قوم ثمود ۸۹۳
- ۱۲۷- نگرانی لوط(ع) ۸۹۳
- ۱۲۸- نگرانی متخلفان از مسافرت به حدیبیه ۸۹۵
- ۱۲۹- نگرانی متقین ۸۹۵
- ۱۳۰- نگرانی محمد (صلی الله علیه و آله) در غزوه حنین ۸۹۵
- ۱۳۱- نگرانی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۶
- ۱۳۲- نگرانی مرتدان بنی اسرائیل ۹۰۱
- ۱۳۳- نگرانی مریم(س) ۹۰۱
- ۱۳۴- نگرانی مسلمانان ۹۰۳
- ۱۳۵- نگرانی مسلمانان صدر اسلام ۹۰۳
- ۱۳۶- نگرانی مسلمانان مکه ۹۰۵
- ۱۳۷- نگرانی معذوران از جهاد ۹۰۷
- ۱۳۸- نگرانی مکذبان معاد ۹۰۷
- ۱۳۹- نگرانی ملانکه ۹۰۷
- ۱۴۰- نگرانی ملکه سبا ۹۰۷
- ۱۴۱- نگرانی منافقان ۹۰۹
- ۱۴۲- نگرانی منافقان صدر اسلام ۹۰۹
- ۱۴۳- نگرانی مؤمنان ۹۱۳
- ۱۴۴- نگرانی مؤمنان راستین ۹۱۵
- ۱۴۵- نگرانی مؤمنان صدر اسلام ۹۱۵
- ۱۴۶- نگرانی ناپسند ۹۱۶
- ۱۴۷- نگرانی نوح(ع) ۹۱۷
- ۱۴۸- نگرانی هارون(ع) ۹۱۷
- ۱۴۹- نگرانی هود(ع) ۹۱۹
- ۱۵۰- نگرانی یعقوب(ع) ۹۱۹
- ۱۵۱- نگرانی یوسف(ع) ۹۲۱

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 107

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- نعمت

1- نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 5, 2, 1

1 _ بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی بزرگ برای مؤمنان

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا

فعل «منّ» از مصدر «منّه» به معنای نعمت بزرگ است.

2 _ بهره جستن از نعمت بزرگ بعثت انبیا ، در گرو ایمان به آنهاست .

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا

بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نعمتی بزرگ برای همه انسانهاست ؛ بنابراین ذکر خصوص مؤمنان بدان جهت است که بهره گیری

از آن نعمت بزرگ، مشروط به ایمان به اوست.

5 _ برخاستن انبیا از میان مردم و از جنس آنان بودن ، نعمتی برای انسانها

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم

جمله «منّ الله» علاوه بر بیان نعمت بودن اصل بعثت، بر نعمت بودن هر یک از قیدهای مذکور در آیه نیز دلالت دارد که از جمله آنها، از

میان مردم و از جنس آنان بودن است.

2- آثار اجتماعی کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 112 - 6,9,12,14

6- مبتلا شدن جامعه به فقر ، گرسنگی و ناامنی ، در نتیجه کفران نعمت های الهی

قریه کانت ءامنه مطمئنّه . . . فکفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع و الخوف

9- ابداع روش های جدید برای گناه و استمرار آن و نیز ناسپاسی در برابر خدا ، عامل پیدایش فقر ، گرسنگی و ناامنی اجتماعی

فکفرت بأنعم الله . . . بما كانوا يصنعون

برداشت فوق، با توجه به واژه «یصنعون» که در بردارنده معنای ابداع و ایجاد مسبوق به عدم است، استفاده گردید.

12- گناهان و ناسپاسی های اجتماعی ، دارای آثار شوم برای کل جامعه

قریه کانت ءامنه . . . فکفرت . . . فأذقها الله لباس الجوع و الخوف

14- روی آوری فقر ، گرسنگی و ناامنی به شهر مکه پس از آبادانی آن ، در نتیجه کفران نعمت های الهی

ص: 1

ضرب الله مثلاً قریه كانت ءامنه مطمئنّه . . . فأذقها الله لباس الجوع و الخوف بما ك

برداشت فوق _ چنان چه عده ای از مفسران گفته اند _ بنابراین احتمال است که مورد مثال آیه، قحطی شهر مکه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 8

8 - کفران نعمت های الهی ، در پی دارنده گسیختگی زمام جامعه و از هم فروپاشی آن

و اشکروا له . . . فأعرضوا . . . و مزقنهم کل ممزق

3- آثار اجتناب از کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 8

8- تداوم رفاه و آسایش و حیات اقتصادی جوامع ، در پرتو بهره گیری از روزی های حلال و استفاده بهینه از آنها و اجتناب از کفران است .

و ضرب الله مثلاً قریه . . . فكفرت بأنعم الله . . . فكلوا ممّا رزقكم الله حلّ - لا طیب

«فاء» در «فكلوا. . .» برای تفریع این جمله به آیات پیشین است؛ یعنی، از روزیهای حلال و دلپذیر استفاده کنید و شکر نعمت خدا را به جا آورید تا گرفتار سرنوشت مردمی نشوید که آنان در اوج رفاه و آسایش بودند؛ ولی در اثر کفران نعمت، دچار عذاب شدند.

4- آثار استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 2

2 - توجه به آفریننده نعمت ها ، به دنبال بهره‌وری از آن ، امری طبیعی و فطری است .

لستوا علی ظهوره ثمّ تذکروا نعمه ربکم إذا استویتم علیه

5- آثار ذکر حسابرسی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 3

3 - توجه به حسابرسی و مسؤولیت در برابر نعمت ها ، بازدارنده انسان از دل خوشی به فراوانی آن و زمینه ساز ترک افتخار بر دیگران است

ألهیکم التکاثر. .. ثم لتستلنّ یومئذ عن النعیم

ص: 2

6- آثار ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 39 - 6

6_ توجه به خدادادی بودن دارایی ها ، تسهیل کننده انفاق و درمان کننده بخل

الذین یبخلون . . . و انفقوا مما رزقهم الله

هدف از بیان این حقیقت که اموال آدمی داده های خداوند است (رزقهم الله)، این است که انسان را به انفاق در راه خدا ترغیب کند و بخل را از وی بزدايد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 21

21_ یادآوری نعمت های الهی ، دارای تأثیری بسزا در توجه آدمی به خدا و دستیابی به رستگاری است .

فاذكروا ءالاء الله لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 19، 14

14_ به یاد داشتن نعمت های الهی ، نقشی بسزا در هدایت انسان ها و توجه آنان به خدا دارد .

واذكروا اذ جعلکم خلفاء . . . فاذكروا ءالاء الله

19_ توجه به خدادادی بودن نعمت ها و به یاد داشتن همواره آن ، زمینه ساز پرهیز آدمی از فسادانگیزی است .

فاذكروا ءالاء الله ولا تعثوا فی الارض مفسدین

نهی از فسادانگیزی (لا- تعثوا) در پی توجه دادن به نعمتهای الهی، اشاره به این نکته دارد که توجه به نعمتهای الهی می تواند آدمی را از فسادانگیزی بر حذر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 5

5_ توجه به نعمت های الهی ، موجب پایداری انسان بر توحید و پرهیز وی از گرایش به شرک و بت پرستی است .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . واذ أنجینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 3

3_ یوسف (ع) با یادآوری نعمت های الهی و توجه به ربوبیت و علم و حکمت فراگیر خداوند ، خویشتن را در محضر او احساس کرد .

إن ربی لطیف لما یشاء إنه هو العلیم الحکیم . رب قد ءاتیتنی

تغییر سیاق ؛ یعنی ، التفات از غیبت (إن ربی . . . إنه هو العلیم) به خطاب (رب قد ءاتیتنی) حاوی نکاتی است از جمله اینکه یوسف(ع) با یاد کردن از نعمتهای خدادادی و توجه به ربوبیت و علم و حکمت مطلق الهی ، به این حقیقت توجه پیدا کرد که خداوند حاضر و ناظر است. از این رو خود را در محضر او احساس کرد و او را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 3

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 6

6- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، نعمت چشمگیر و به یاد ماندنی خداوند بر آنان بود .

إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجـكم من آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 12

12- توجه به دریا و نعمت های آن ، علاوه بر ایجاد زمینه خداشناسی ، در پی دارنده شکر به درگاه خداست .

سَخِرَ الْبَحْرُ... وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

جمله «و لعلكم تشكرون» عطف به جمله محذوفی همانند «و لعلكم تعرفونه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 13

13- توجه به نعمت ، مستلزم سپاسگزاری از نعمت دهنده است .

أفبالـ ظل يؤمنون و بنعمت الله هم يكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 8

8- توجه به اهمیت شنوایی ، بینایی و ادراک ، مستلزم سپاسگزاری انسان از خداوند

و جعل لكم السمع و الأبصار و الأفئدة لعلكم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 11

11- توجه به اهمیت و گستردگی نعمت های خداوند ، زمینه ساز تسلیم شدن انسان در برابر خواست و فرمان اوست .

كذلك يتّم نعمته عليكم لعلكم تسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- به یاد آوردن نعمت های خداوند ، موجب درک یگانگی خالقیت و رازقیت و اعتراف به آن است .

اذکروا نعمت الله علیکم هل من خـلق غیر الله یرزقکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، پیش از طرح مسأله خالقیت و رازقیت انحصاری خداوند، به یاد آوردن نعمت های الهی را توصیه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 15

15- توجه به نعمت های الهی و ارج نهادن به زحمات والدین ، از نمود های رشد عقلی و کمال وجودی انسان در چهل سالگی

حتّی إذا بلغ أشدّه و بلغ أربعین سنه قال ربّ أوزعنی أن أشکر

خداوند، سن چهل سالگی را به عنوان زمینه و مقدمه توجه انسان به پروردگار و شکر نعمت ها و تقدیر از والدین دانسته است.

ص: 4

این مطلب نشانگر آن است که انسان به طور طبیعی، در این سن به دلیل کمال وجودی و یا رشد قوای عقلانی، به ارزش ها می اندیشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 13 - 6

6 - توجه به نعمت های متنوع و گسترده زمین ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

خداوند با این پرسش، در حقیقت انسان ها را به اندیشه و توجه به نعمت ها فرا خوانده است تا از این رهگذر به پروردگار خویش و شناخت او راه یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 36 - 6

6 _ توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 38 - 4

4 - توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 40 - 3

3 - توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

خداوند، با پرسش بالا در حقیقت خلق را به تأمل و توجه به نعمت ها فرا خوانده است؛ تا آنان از این رهگذر به پروردگار خویش و شناخت او راه یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 42 - 4

4 - توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 45 - 4

4 - توجه به نعمت های گسترده الهی ، زمینه ساز شناخت پروردگار جهان

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

خداوند، با پرسش بالا در حقیقت خلق را به تأمل و توجه به نعمت ها فراخوانده است؛ تا آنان از این رهگذر به پروردگار جهان

ص: 5

و شناخت او راه یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 7

7 - توجّه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خدادادی بودن نعمت خوش نامی ، مایه اطمینان آن حضرت به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . . . و رفعنا لک ذکرک

7- آثار سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 11

11- سلب نعمت از انسان ، شرّ و مایه یأس اوست .

و إذا أنعمنا علی الإنسان . . . و إذا مسّه الشرّ

به قرینه مقابله «مسّه الشرّ» با «أنعمنا» احتمال دارد که مراد از دچار شدن به سختی و شرّ، از دست دادن نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 7

7 - گرفتاری و از دست دادن نعمت ها ، بر اثر کیفر گناهان و خطا ها ، سبب توبه و روی آوری انسان ها به سوی خدا

بل نحن محرومون . . . إنّنا إلی ربّنا رغبون

8- آثار شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 106 - 12

12 - سپاسگزاری و شکر نعمت های الهی ، موجب روسفیدی در قیامت *

و اذکروا نعمت الله . . . یوم تبيّض وجوه

روسیاهی در قیامت، ناشی از کفران نعمت است بنابراین، سفیدرویی ناشی از سپاسگزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 15

15- صبر پیشه کردن در برابر مشکلات و بلایا و شکرگزاری در مقابل نعمت های الهی ، مایه رشد معرفت آدمی و درک بهتر آیات و نشانه های خدا

إن فی ذلک لآیّاتٍ لِّکُلِّ صَبّارٍ شکور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 5, 3, 2, 1

ص: 6

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به یادآوری اعلام الهی به مردم به اینکته: هر کس سپاسگزار باشد، قطعاً نعمتش فزونی می یابد و هر کس کفران نماید، دچار عذاب شدید می گردد.

و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن عذابی لشدید

«و إذ تأذن» عطف بر «إذ قال» است که در آن «اذکر» در تقدیر است و مخاطب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد.

2- موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد.

اذکروا نعمه الله علیکم... و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

این برداشت مبتنی بر این نکته است که «إذ تأذن» مقول قول موسی (ع) و عطف به «اذکروا نعمه الله» باشد.

3- افزایش نعمت در صورت شکرگزاری و تهدید به عذاب در صورت کفران نعمت، مقتضای ربوبیت الهی

و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن عذابی لشدید

5- شکر نعمت رهایی از نظام ظالمانه، موجب فزونی و بقای آن نعمت شده و کفران آن، مایه از دست رفتنش می شود.

إذ أنجکم من آل فرعون... و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 13

13- ناسپاسی نعمت ها، موجب سلب آنها و شکرگزاری، عامل بقای آنهاست.

قریه کانت ءامنه مطمئنّه... فکفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع والخوف

از مفهوم آیه استفاده می شود که اگر آنان ناسپاسی انجام نمی گرفت، نعمتها سلب نمی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 6

6- شکر نعمت، موجب فزونی نعمت های دنیوی است.

شاکراً لأنعمه... و ءاتینّه فی الدنيا حسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 7

7 - حفظ امانت و سپاس نعمت ، عامل دستیابی به محبت خدا

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 20

20 - بازتاب سپاسگزاری و کفران انسان در برابر نعمت های خدا ، تنها متوجه خود او است .

و من شكر فإتما یشكر لنفسه و من كفر فإنّ ربّی غنیّ کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 16

16 - استفاده از آیات الهی برای کسانی میسر است که از روحیه شکرگزاری برخوردار باشند .

ص: 7

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ شَكُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 35 - 2

2- شکرگزاری لوط (ع) و خاندان مؤمن ایشان، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت و لطف ویژه خداوند و نجات یافتن از مهلکه عذاب

نَجِّينَ هُمُ... نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 5

5- سپاسگزاری از خداوند در برابر نعمت کوثر، وادارسازنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نماز و اخلاص در آن

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . فَصَلِّ لِرَبِّكَ

حرف «فاء» در «فصل»، لزوم نماز را بر آیه قبل تقریر کرده است.

9- آثار عصیان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 19

19 - تخلف از فرمان های خدا و ناسپاسی در برابر نعمت های او، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشتن

و لکن کانوا أنفُسهم یظلمون

10- آثار کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 8

8 - غفلت از یاد خدا و ناسپاسی نعمتهایش، به منزله انکار اوست .

فأذکرونی... واشکروالی و لاتکفرون

نهی از کفرورزی و انکار خدا (لاتکفرون) - پس از فرمان دادن به ذکر و سپاس او - می رساند که: غفلت از یاد خدا و ناسپاسی در برابر او،

آدمی را به کفرورزی و انکار خدا می کشاند و یا خود به منزله کفر و انکار خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 147 - 4

4_ کفر به خدا، و ناسپاسی نعمت های او، موجب گرفتار شدن انسان به عذاب الهی

ما يفعل الله بعذابكم إن شكرتم وءامنتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 8

18 - ناسپاسی در برابر نعمت های خدا با گرایش به معبودانی دروغین ، نشانه جهل آدمی است .

و جوزنا ببنی اسرائیل البحر . . . قال إنکم قوم تجهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 22

22_ « عن علی بن الحسین (ع) يقول : الذنوب التي تغير النعم ، البغی علی الناس و الزوال عن العاده فی الخیر ، و اصطناع المعروف ، و کفران النعم ، و ترک الشکر . قال الله عزوجل : « إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم » . . . ;

از امام زین العابدین(ع) روایت شده است که می فرمود: گناهایی که موجب تغییر نعمتها می شوند عبارتند از: ستمگری بر مردم، دوری از عادت به کار خیر و از انتخاب کردار نیک، کفران نعمتها و ترک شکرگزاری. خداوند عزوجل فرموده: إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 3, 5, 1, 2

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به یادآوری اعلام الهی به مردم به اینکه : هر کس سپاسگزار باشد ، قطعاً نعمتش فزونی می یابد و هر کس کفران نماید ، دچار عذاب شدید می گردد .

و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن عذابی لشدید

«و إذ تأذن» عطف بر «إذ قال» است که در آن «اذکر» در تقدیر است و مخاطب پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) می باشد.

2- موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد .

اذکروا نعمه الله علیکم . . . و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

این برداشت مبتنی بر این نکته است که «إذ تأذن» مقول قول موسی(ع) و عطف به «اذکروا نعمه الله» باشد.

3- افزایش نعمت در صورت شکرگزاری و تهدید به عذاب در صورت کفران نعمت ، مقتضای ربوبیت الهی

و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن عذابی لشدید

5- شکر نعمت رهایی از نظام ظالمانه ، موجب فزونی و بقای آن نعمت شده و کفران آن ، مایه از دست رفتنش می شود .

إذ أنجـكم من آل فرعون . . . وإذ تأذن ربكم لئن شكرتم لأزيدنكم ولئن كفرتم إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 8 - 3

3- کفران نعمت های خداوند هیچگونه زیانی به او نمی رساند .

إن تكفروا أنتم و من فى الأرض جميعاً

مراد از «إن تكفروا» به قرینه «و لئن كفرتم» که به معنای کفران بود، می تواند ناسپاسی در برابر نعمتهای خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 28 - 7

7- ناسپاسی نعمت ها موجب هلاکت و سرنوشت شوم است .

ألم تر إلى الذين . . . وأحلّوا قومهم دار البوار

ص: 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 17، 12

12- روحیه ستم پیشگی و ناسپاسی انسان، فلسفه دریغ نمودن خداوند از برآوردن تمامی درخواست ها و تقاضا های او

و ءاتی کم من کلّ ما سألتموه .. إنّ الإنسان لظّلم کفّار

برداشت فوق بر این اساس است که «من» در «من کلّ» برای تبعیض و مقصود از سؤال درخواست زبانی باشد و نیز جمله «إنّ الإنسان لظّلم کفّار» تعلیل برای جملات پیشین باشد.

17- کفران و ناسپاسی نعمت های الهی، ظلم به خویشتن است.

و إنّ تعدّوا نعمت الله لا تحصوها إنّ الإنسان لظّلم کفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 13

13- ناسپاسی نعمت ها، موجب سلب آنها و شکرگزاری، عامل بقای آنهاست.

قریه کانت ءامنه مطمئنّه .. فکفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع والخوف

از مفهوم آیه استفاده می شود که اگر آنان ناسپاسی انجام نمی گرفت، نعمتها سلب نمی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 17

17 - طغیان گری در استفاده از نعمت ها (ناسپاسی، اسراف و...)، زمینه ساز فرا رسیدن غضب الهی و سیطره یافتن آن بر انسان است

کلوا .. و لا تطغوا فیه فیحلّ علیکم غضبی

«یحلّ»؛ یعنی، «ینزل» و نزول و اقامت غضب، کنایه از استقرار کامل آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 26

26 - کفران و ناسپاسی نعمت حاکمیت دین داران و امنیت در پناه دین ، نشان فسق و تبه کاری و خروج از راه حق و صواب است .

وعد الله الذين آمنوا منكم . . . ليستخلفنهم . . . وليمكنن لهم دينهم . . . يعبدون

«فسق» به معنای عصیان و ترک فرمان های الهی و خروج از راه حق است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 3

3 - کفران نعمت های الهی ، درپی دارنده عذاب و کیفری سخت

واتقوا الذي أمّكم . . . إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 20

ص: 10

20 - بازتاب سپاسگزاری و کفران انسان در برابر نعمت های خدا، تنها متوجه خود او است .

و من شکر فإتما یشکر لنفسه و من کفر فإنّ ربّی غنیّ کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 73 - 10

10 - بنای خداوند بر فضل و رحمت نسبت به خلق و ناسپاسی های مردم زمینه ساز عذاب

و إنّ ربّک لذو فضل . . . و لکنّ اکثرهم لایشکرون

مقدم شدن «فضل و رحمت» بر «شکر و ناسپاسی» می رساند که فضل الهی، دارای اصالت و خواست خدا است؛ ولی این ناسپاسی ها است که مردم را از آن محروم می سازد و سبب نزول عذاب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 14, 15

14 - آگاهی یافتن آرزومندان مال و ثروت به پی آمد شوم ناسپاسی در برابر نعمت های الهی، با مشاهده نگون بختی قارون

و یکانّه لایفلح الّک_فرون

«کفر» (مصدر «کافرون») در این جا مقابل «شکر» و به معنای ناسپاسی است. جمله «و یکانّه لایفلح الّکافرون» اعتراف دنیاطلبان به ناسپاسی خود در مقابل خدا است و اشاره به علت هلاکت قارون دارد.

15 - ناسپاسی در برابر نعمت های الهی، در پی دارنده هلاکت انسان و نابودی ثروت وی

فحسفنّا به و بداره الأرض . . . و یکانّه لایفلح الّک_فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 5, 1

1 - راه افتادن سیل بنیان کن و درهم کوبیده شدن باغ های دل پذیر قوم سبا، کیفر ناسپاسی و کفران آنان بود .

فأعرضوا فأرسلنا علیهم سیل العرم و بدلنّهم بجنتّیهم . . . ذلک جزینهم بما کفروا

به قرینه بحث شکر در دو آیه پیش، احتمال دارد مراد از «کفروا» کفران باشد.

5 - کفران نعمت های خداوند ، کیفر در پی دارد .

واشکروا له .. فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم... ذلك جزينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 12، 10، 4

4 - برنتابیدن وفور نعمت و امنیت و آسایش ، ستم بر خویش است .

و جعلنا بينهم وبين القرى التي بركنا فيها قرى ظهروا بها ... امنين

10 - تارومار شدن کامل قوم سبأ در پی کفران آنان ، به دست خداوند بود .

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جنتان .. بلدة طيبة ... فقالوا ربنا بعد بين أسفا

12 - قصه مردم سبا و فروپاشی کامل آنان در پی کفران نعمت های الهی ، دربردارنده آیات خدا برای صبرپیشگان شکرگزار است .

إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور

ص: 11

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 21

21 - دروغ پردازی و ناسپاسی ، باعث محرومیت از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 13

13 - کفر و ناسپاسی ، گناهی سنگین و دامنگیر خود مشرکان و کافران

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ .. وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى

برداشت بالا به خاطر این نکته است که مقصود از «وزر» در این آیه، کفر و ناسپاسی است؛ زیرا آیه شریفه درباره همین موضوع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 20، 21، 23

20 - اندک و ناپایدار بودن بهره‌وری کافران و ناسپاسان ، در سایه کفر و ناشکری خویش

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا

21 - شرک و ناسپاسی خدا ، موجب گرفتاری به آتش جهنم

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

23 - بهره های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا ، در مقایسه با عذاب دائمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است .

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

جمله «إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره دنیایی شرک و ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 8

8 - قشر مرفه و برخوردار ناسپاس ، در معرض عذاب و پیامد های هلاکت بار ناشکری خود

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیه، علاوه بر آن که درصدد موعظه و درس آموزی است، در مقام تهدید و بازدارندگی نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 2

2 - رفاه مندی و برخورداری از نعمت ها در سایه تلاش و دانش اقتصادی ، در صورت همراه بودن آن با ناسپاسی و غفلت از منشأ خدایی آنها ، هلاکت و بدبختی در دنیا را در پی خواهد داشت .

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون فأصابهم سيئات ما كسبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 5

ص: 12

5- قرآن ، نعمتی از جانب خداوند و کفر به آن نتیجه کبر و ناسپاسی است .

وإذا أنعمنا على الإنسان .. ثم كفرتم به

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 17

17 - دلخوشی به مظاهر دنیا و کفران و ناسپاسی انسان ، موجب روی گردانی وی از پیام وحی است .

فإن أعرضوا .. فإنّ الإنسان كفور

جمله «وإنا إذا .. کفور» می تواند اشاره به وجه اعراض و روی گردانی کفران از پیام وحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 4 - 2

2 - کفران نعمت هدایت ، موجب عذاب سخت الهی (همچون زنجیر ، غل و آتش) در قیامت

إنّا أعتدنا للک فرین سلّ سلأ و أغلّ لآ و سعیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 23 - 12

12 - کفران نعمت های خداوند ، سرپیچی از فرمان او است .

ما أكفّره .. لَمَّا يقض ما أمره

چنانچه مراد از کفر در «ما أكفّره» کفران نعمت باشد، شکرگزاری نعمت مصداق مورد نظر از «ما أمره» خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 4

4 - ناسپاسی دشمنان اسلام در برابر ربوبیت خداوند ، دلیل هجوم مجاهدان به صفوف آنان است .

و العدیّت .. إنّ الإنسان لربّه لکنود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 4

4 - انکار آگاهانه نعمت های خداوند ، از سوی دشمنان اسلام ، دلیل رویارویی سپاه مجاهدان با صفوف آنان است .

والعَدَىتِ . . . إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ . وَإِنَّ عَلِيَّ لَشَهِيدٌ

11- آثار محرومیت از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 63 - 3

3 - توییح کافران و تکذیب گران جن و انس از سوی خداوند ، به خاطر نادیده انگاشتن نعمت های الهی و محروم ساختن

ص: 13

خویش از آن

و من دونهما جنتان . فبأی آلاء ربکما تکذبان

12- آثار مطالعه نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 4,21

4- خداوند ، فراخوان مشرکان به مطالعه درباره مسخر بودن موجودات و نعمت های فراوان خدادادی جهت راه یافتن به توحید

ه_ذا خلق الله فأرونی ماذا خلق الذین من دونه. .. ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما

21- دقت در مسخر بودن موجودات عالم و نیز نعمت های فراوان الهی ، مایه برچیده شدن جدال های جاهلانه درباره خدا است .

ألم تروا أنّ الله سخر لكم .. و أسیغ علیکم نعمه... و من الناس من یجـدل فی الل

13- آثار نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 5

5- برخورداری از نعمت ها ، مقتضی توجه انسان به نعمت آفرین و شکر و سپاس اوست نه روی برتافتن از او .

و إذا أنعمنا علی الإنسان أعرض و نأبجانبه

توصیف حالات انسان به هنگام برخورداری از نعمتهای الهی، دارای لحنی آمیخته به نکوهش است چنین بیانی صرفاً برای گزارش نیست و بلکه ترغیب انسانها به ادای حق منعم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 2

2- برخورداری از موهبت های طبیعی و نعمت های خدادادی ، مقتضی تقوای پیشگی و سرپیچی نکردن از فرمان های خدا و رسول او .

فی جنّات و عیون . و زروع ... و تنحتون من الجبال بیوتاً فـرهین . فاتّقوا الله و

تفریح «فاتّقوا...» بر آیات پیش بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 3

3- لزوم حمد و ستایش به درگاه خدا، در مقابل برخورداری از نعمت علم و دانش

و لقد آتینا داود و سلیمان علماً و قالوا الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

16 - آسودگی ها و نعمت ها ، عرصه شناخت سپاس گزاران و ناسپاسان

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرٌّ . . . ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً . . . بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که هر نعمتی، اقتضای شکر و سپاس گزاری دارد. بنابراین آزمایش بودن نعمت های الهی، می تواند در ارتباط با همین مسأله باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 2

2 - آسودگی و برخورداری از نعمت ها ، همواره در طول تاریخ موجب غرور انسان و غفلت وی از نقش خداوند در عرصه تحولات زندگی بوده است .

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْتَهُ عَلَىٰ عِلْمٍ . . . قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 51 - 3,7,2,1

1 - اعراض و روی گردانی انسان از خداوند ، پس از دستیابی به نعمت

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ

2 - رفاه و نعمت ، زمینه پیدایش روحیه تکبر و غرور در آدمی است .

وَإِذَا أَنْعَمْنَا . . . نَأَىٰ بِجَانِبِهِ

«نأى» (مصدر «نأى») به معنای دور شدن است و هرگاه با واژه «جانب» به کار رود، کنایه از تکبر و غرور خواهد بود.

3 - اعطای نعمت از سوی خداوند به انسان ، مقتضی روی آوری به درگاه او و کرنش در برابر او

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ

از لحن نکوهش آمیز آیه، مطلب بالا استفاده می شود.

7 - کبر و غرور به هنگام نعمت و رفاه و جزع و ناآرامی به هنگام مصیبت و بلا ، امری نکوهیده و ناپسند

وإذا أنعمنا .. وإذا مسّه الشرّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 9

9 - برخوردارى از نعمت و رفاه ، نشانه شرافت مندى در پيشگاه خداوند نيست .

و نعمة فيقول ربّي أكرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 15

15 - نعمت های الهی - حتی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مسؤولیت آفرین است .

إنا أعطینک الکوثر . فصلّ لربّک وانحر

ص: 15

14- آثار نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 18 - 9

9- نعمت های موجود در زمین ، مقتضی توجه انسان به خدای نعمت آفرین

و أنزلنا من السماء ماء . . . وإنا على ذهاب به لقـدرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 8

8 - انسان ، گرفتار سرخوشی به هنگام برخورداری از کمترین رفاه و نعمت های دنیوی

و إنا إذا أذقنا الإنسان مـتـا رحمة فرح بها

«إذاقه» (مصدر «أذقنا»)) به معنای چشانندن است. این تعبیر در موردی به کار می رود که بهره کمی از چیزی گرفته شود.

15- آثار وفور نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 6, 4

4 - نعمت و رفاه فراوان ، زمینه ساز غرور و طغیان

و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

6 - سرمستی و غرور ناشی از نعمت و رفاه فراوان ، از عوامل هلاکت جوامع بشری است .

و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 12

12 - آسودگی از گرفتاری ها به همراه برخورداری از نعمت ها ، زمینه غرور انسان و غفلت وی از نقش خداوند در عرصه تحولات زندگی

ثم إذا خولنـه نعمه مـنـا قال إنما أوتيته على علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 5

5- رفاه و وفور نعمت ، زمینه ساز غفلت از یاد خداوند

لأستقینهم ماء غدقاً . . . و من يعرض عن ذکر ربّه

مطرح شدن اعراض و غفلت از یاد خدا _ پس از یادآوری رفاه و وفور نعمت در سایه ایمان و دینداری _ نشانگر حقیقت یاد شده است.

ص: 16

16- آثار وفور نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 24 - 1

1- وفور، خرمی و طراوت نعمت های آخرت، نیکوکاران را شاداب و دارای رخساری درخشان خواهد ساخت.

تعرف فی وجوههم نضره النعیم

«نعیم» به معنای نعمت فراوان، «نضره» به معنای زیبایی و «نضره النعیم» به معنای درخشندگی آن است (مفردات راغب). مراد از آن به قرینه «تعرف فی وجوههم»، تابناکی چهره بر اثر نعمت وافر است.

17- آثار کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 31

31_ ارتکاب فحشا و ناسپاسی در برابر نعمت های خداوند، مانع رستگاری است.

إنه لا یفلح الظالمون

18- آداب ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 39 - 10

10- گفتن « ما شاء الله لا قوه الا بالله » به هنگام مشاهده نعمت ها، کاری شایسته و لازم است.

و لولا إذ دخلت جنتک قلت ما شاء الله لا قوه الا بالله

19- آرزوی سلب نعمت از فخر فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 40 - 9

9- آرزوی سلب نعمت از کافرانی که بر مؤمنان فخر فروشی می کنند، آرزویی شایسته و مطلوب است.

فَعَسَىٰ رَبِّي أَن . . . يَرْسِلَ عَلَيْهَا حَسْبًا

20- آرزوی سلب نعمت از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 9

9- آرزوی سلب نعمت از کافرانی که بر مؤمنان فخرفروشی می کنند، آرزویی شایسته و مطلوب است .

ص: 17

فَعَسَى رَبِّي أَن . . . يَرْسِلَ عَلَيْهَا حَسْبًا

21- آرزوی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 1

1- مرد مؤمن ، با اظهار امیدبه پروردگار خویش ، نعمتی برتر از بوستان ثروت مند مغرور را آرزو کرد .

فَعَسَى رَبِّي أَن يُؤْتِيَن خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 22

22- منافات نداشتن عبادت خالصانه ، با تمنای نعمت از درگاه خداوند

تَرِيهْم رُكْعًا سَجْدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ

تعبیر «رُكْعًا سَجْدًا»، اشاره به عبادت و خضوع مؤمنان و تعبیر «يَبْتَغُونَ فَضْلًا» بیانگر تمنای نعمت ها از درگاه الهی است.

22- آرزوی نعمت جاویدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 14 - 2

2- برخورداری از نعمت و رفاه جاودان ، آرمانی اصیل و تحقق پذیر برای موحدان راستین در قیامت

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا

با توجه به این که آرمان بقا و جاودانگی در موجود زنده، به صورت فطری وجود دارد؛ خداوند این آرمان را در مورد انسان مؤمن محقق شدنی و دست یافتنی اعلام کرده است.

23- اتمام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 22, 21

21_ روز غدیر (روز نصب علی (ع) به امامت)، روز اکمال دین و اتمام نعمت خداوند بر مسلمانان

اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي

مراد از «اليوم اكملت . . .»، با توجه به شأن نزول آیه و روایات متعدد، روز غدیر خم بوده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضرت علی (ع) را به امامت منصوب کرد.

22_ تعیین امامت و رهبری علی (ع) در روز غدیر، موجب اکمال دین و اتمام نعمت

اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي

24_ ولایت و امامت، متمم نعمت خداوند بر مردم

ص: 18

اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي

ذكر اتمام نعمت پس از اكمال دين با تعيين امامت و رهبري، مي تواند اشاره به اين معنا باشد كه تعيين امامت، موجب اتمام نعمت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 6 - 36، 31، 29

29_ هدف از تشريع وضو، غسل و تيمم، طهارت مؤمنان و اتمام نعمت الهي به آنان است، نه ايجاد حرج و مشقت.

إذا قمتم إلى الصلوة فاغسلوا... و لكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم

31_ اتمام نعمت الهي بر مؤمنان، از اهداف جعل احكام

يأيها الذين آمنوا... و لكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم

ظاهراً تشريع وضو، غسل و تيمم، به عنوان حكمی از احكام الهي، در اتمام نعمت، خصوصیتی نداشته باشد. بنابراین تشريع هر حكمی، نعمتی از جانب خداوند است.

36_ طهارت انسان و اتمام نعمت الهي بر او، زمينه ساز سپاسگزاري از خداوند

و لكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون

در برداشت فوق «لعلكم»، غايت و تعلق برای «ليطهركم» و «ليتم» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 81 - 10

10- اتمام نعمت خداوند بر انسان، با تدارك امكانات مختلف زندگي و متناسب با نياز های متنوع وی

و الله جعل لكم من بيوتكم سكناً... أئْتَأْتُوا و متَعَا... و سربيل تقيكم بأسكم كذلک

24- اتمام نعمت بر آل يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 6 - 24، 11، 10

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب ، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) .

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

11_ یعقوب (ع) از رؤیای یوسف دریافت که خداوند نعمت کامل خویش را بر یوسف (ع) و خاندان یعقوب ، ارزانی خواهد داشت .

ینی رأیت أحد عشر کوکبًا .. یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

12_ خداوند به واسطه یوسف (ع) ، نعمت کامل و تمام خویش را بر خاندان یعقوب ارزانی داشت .

و کذلک .. یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

یوسف(ع) از خاندان یعقوب(ع) بود و «آل یعقوب» شامل او نیز می شد. بنابراین آوردن «علیک» و عطف کردن «آل یعقوب» بر آن، می تواند حاکی از نکته ای باشد که در برداشت فوق آمده است. قابل ذکر است که تأویل ستارگان، ماه و خورشید بر برادران و پدر و مادر یوسف(ع) مؤید آن نکته است.

24_ حکمت خدا و علم او به خصلت های یوسف (ع) موجب شد تا نعمت خویش را بر خاندان یعقوب کامل کند .

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب . . . إن ربک علیم حکیم

25- اتمام نعمت بر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 13،15

13_ ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت کامل و تمام الهی برخوردار بودند .

كما أتمها علی أبویک من قبل إبرهیم و إسحـق

15_ یوسف (ع) آگاه به بهره مندی ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت های کامل الهی

كما أتمها علی أبویک من قبل

26- اتمام نعمت بر اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 13،15

13_ ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت کامل و تمام الهی برخوردار بودند .

كما أتمها علی أبویک من قبل إبرهیم و إسحـق

15_ یوسف (ع) آگاه به بهره مندی ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت های کامل الهی

كما أتمها علی أبویک من قبل

27- اتمام نعمت بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 3

3 - پدید آمدن اختلاف در میان بنی اسرائیل ، در پی اتمام نعمت و حجت الهی بر آنان

و لقد ءاتینا بنی إسرئیل الکتب و الحکم . . . و ءاتینهم بینت من الأمر فما اختلف

28- اتمام نعمت بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 5

5 - صلح حدیبیہ ، اتمام نعمت خداوند بر پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ)

لیغفر لک اللہ . . . ویتّم نعمته علیک

«یتّم نعمته» بیانگر پیامد و نتیجه مستقیم صلح حدیبیہ است.

ص: 20

29- اتمام نعمت بر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 10,11

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع).

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

11_ یعقوب (ع) از رؤیای یوسف دریافت که خداوند نعمت کامل خویش را بر یوسف (ع) و خاندان یعقوب، ارزانی خواهد داشت.

إني رأيت أحد عشر كوكبًا . . . یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است.

يجتبيك ربك و يعلمك . . . لقد كان في يوسف و إخوته ءای_ت للسانین

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف(ع) و...» باشد که از جمله های «کذلک يجتبيك ربك و...» به دست می آید.

30- اتمام نعمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 5

5 - صلح حدیبیه، اتمام نعمت خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليغفر لك الله . . . و یتیم نعمته علیک

«یتیم نعمته» بیانگر پیامد و نتیجه مستقیم صلح حدیبیه است.

31- اجتناب از کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ضرورت پرهیز از کفران نعمت های خداوند

ولا تکفرون

برداشت فوق بر این اساس است که «لا تکفرون» به تقدیر «نعمه» در اصل «ولا تکفروا نعمتی» بوده باشد.

ص: 21

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 70 - 3

3- توجه انسان به مقام و کرامت الهی خویش ، مستلزم پرهیز از ناسپاسی خداوند است .

فیغرقکم بما کفرتم . . . و لقد کرّنا بنی ءادم

یادآوری کرامت انسانها پس از ذکر ماجرای کسانی که پس از رهایی از خطر مرگ به کفران نعمتهای الهی روی آوردند؛ می تواند مژمتی باشد برای آنان و نیز به انسانها توجه بدهد که کرامت انسانی مستلزم اجتناب از کفران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 132 - 1,2

1 - تأکید هود (ع) بر تقوای الهی و پرهیز از ناسپاسی در برابر خدای نعمت بخش

و اتّقوا الذی أمّدکم بما تعلمون

«إمداد» (مصدر «أمّدکم») به معنای کمک کردن و «ما» در «بما تعلمون» کنایه از نعمت هایی است که تفصیل آن در آیات بعد آمده است. متعلق «تعلمون» به خاطر رعایت فاصله آیات حذف شده و تقدیر آن چنین است: «أمّدکم بما تعلمون أنّها من إمداده».

2- لزوم پرهیز از مخالفت و ناسپاسی در برابر خدای نعمت دهنده

و اتّقوا الذی أمّدکم

32- احکام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 14

14 - استفاده و بهره بردن از نعمت ها و ارزاق الهی ، احکام و مقررات ویژه ای دارد .

کلوا من طیّبَت . . . و لا تطغوا فیه

طغیان، تجاوز از حد است. نهی شدن بنی اسرائیل از طغیان در استفاده از طیبات، حکایت از آن دارد که استفاده از طیبات، دارای حد و مرز و مقرراتی است که خروج از آنها، طغیان به شمار می آید.

33- ارزش نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 11

11 - ارزش محدود و مقطعی بهره های دنیوی

ذلك متاع الحيوه الدنيا

ص: 22

34- ارزش نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 11

11 - سرای آخرت و نعمت های آن بسی ارجمند و گرانقدر است .

إن كانت لكم الدار الآخرة .. فتمنوا الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 10

10 - بی ارزش بودن مواهب دنیوی در برابر نعمت های اخروی

إنّ الدّین یشترون بعهد اللّهِ .. ثمناً قليلاً اولئك لا خلاق لهم فی الآخرة

جمله «لا خلاق لهم ..» می تواند دلیل اندک بودن بهره های دنیوی باشد، یعنی چون از مواهب آخرت محروم می شوند، آنچه در دنیا کسب کنند، اندک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 27

27 - کم ارزشی و ناچیز بودن بهره های دنیوی در برابر آخرت و نعمت های آن

قل متاع الدنیا قلیل و الآخرة خیر لمن اتقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 8

8 - بهره مندی های دنیوی ، در مقایسه با نعمت های اخروی ، متاعی است بسیار اندک و کم ارزش .

فما متع الحیوه الدنیا فی الآخرة إلا قلیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 7

7 - مجموعه بهره های دنیوی ، پست و حقیر در مقایسه با موهبت های زندگی اخروی

فما أُوتِيتُم من شئٍ فمَتَّعَ الحَيَوهَ الدنِیَا و ما عند اللّٰه خیر و أبقی

پستی و حقارت از دو نکته استفاده می شود: الف) واژه دنیا که به شکلی حامل معنای حقارت است. ب) خداوند نعمت های اخروی را به خاطر ارجمندی و اهمیت آنها به خود نسبت داده است؛ ولی در مورد نعمت های دنیوی فعل را مجهول آورده، گویی که ارزش انتساب نداشته است.

35- ارزش نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 10

10 - بی ارزش بودن مواهب دنیوی در برابر نعمت های اخروی

ص: 23

انّ الذّين يشترون بعهد اللّهِ . . . ثمناً قليلاً اولئك لا خلاق لهم في الاخره

جمله «لا خلاق لهم . . .» می تواند دلیل اندک بودن بهره های دنیوی باشد، یعنی چون از مواهب آخرت محروم می شوند، آنچه در دنیا کسب کنند، اندک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 27، 28

27 - کم ارزشی و ناچیز بودن بهره های دنیوی در برابر آخرت و نعمت های آن

قل متاع الدنيا قليل و الاخره خير لمن اتقى

28 - ارزشمندی بهره های دنیوی در دیدگاه انسان ، زمینه تخلف و سرپیچی از جهاد و فرامین الهی

وقالوا ربنا لم کتبت علينا القتال . . . قل متاع الدنيا قليل

جمله «قل متاع الدنيا» ، چون جواب از اعتراض آنهاست، بیانگر این است که علت اصلی تخلف از حکم جهاد، وابستگی به دنیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 2

2 - آخرت اندیشی و توجه به قطعی بودن مرگ و اندک بودن متاع دنیا ، زمینه حضور در صحنه جهاد

فلما کتب عليهم القتال . . . قل متاع الدنيا قليل و الاخره خير ... این ما تکنونوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 16

16 - برتری و فزونی غنائم و اجر و پاداش الهی ، بر بهره های دنیوی و غنائم جنگی

تبتغون عرض الحيوه الدنيا فعند اللّهِ مغنم كثيره

کلمه «عند اللّهِ» اشاره به برتری پاداشهای الهی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 5

5- حضور در جوار قرب ربوبی ، غیرقابل قیاس با والاترین نعمت های دنیوی

وإن كلّ ذلك . . . والأخره عند ربّك للمتّقين

از «عند ربّك»، حضور در جوار قرب ربوبی استفاده شده است.

36- ازدیاد نعمت بر موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 3

3- ربوبیت پروردگار ، مقتضی سلب نعمت از فخر فروشان و مشرکان دل بسته به دنیا و اعطای نعمتی افزون تر به موحدان است ،

ص: 24

فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حَسَابًا مِّنَ السَّمَاءِ

37- از دیاد نعمت شاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 21

38- استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 4

4 - همه انسان ها دارای حق بهره گیری از مواهب طبیعی و نعمت های الهی هستند .

فَأُخْرِجْ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 4,5

4 - همه انسان ها دارای حق بهره گیری از مواهب زمین

خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ

5 - حلیت تصرف در همه موهبت های طبیعی زمین

خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 14

14 - بهره گیری از نعمت ها و روزی های حلال و پاکیزه ، توصیه خداوند به بندگان

كُلُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 2,9

2 - مسلمانان نباید روزی ها و نعمت های پاکیزه را حرام شمرده و خویشتن را از منافع آنها محروم سازند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

9- لزوم شکرگزاری به درگاه خدا پس از تناول غذا و استفاده از مواهب الهی

كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 8

8_ خوردن روزی خداوند و پیروی کردن از شیطان، کاری است ناشایست و نکوهیده.

ص: 25

كلوا مما رزقكم الله و لا تتبعوا خطوات الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 7 - 9

9- بهره‌وری انسان از مواهب الهی و رفع سختی‌های او، مطلوب خداوند است.

و الأنعم خلقها لكم .. لكم فيها دفءٌ و من فع ... و تحمل أثقالكم ... إن ربكم لر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 66 - 8

8- خداوند، خواهان سعی و تلاش انسان در راه تأمین روزی خویش و برخورداری از مظاهر طبیعت چون دریاهاست.

ربكم الذی یزجی لكم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 81 - 9

9- بهره بردن از نعمت‌های الهی و بی مصرف نگذاشتن آنها، هدف اصلی از اعطای آنها است.

كلوا من طیب ت ما رزقن کم

«ما رزقناکم» عنوانی است که به منزله تعلیل برای «كلوا» و توجیه‌گر مخاطب، به ضرورت استفاده کردن از نعمت است و حکایت از این دارد که ما این رزق را به شما داده ایم که خوراک شما باشد؛ پس از مصرف آن دریغ نورزید.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 2

2- بهره‌وری از نعمت‌های الهی و تغذیه از غذا‌های پاکیزه، توصیه خداوند به یکایک پیامبران

ی-أیها الرسل كلوا من الطیب ت

از آن جایی که پیامبران الهی به صورت متفرق و جدا جدا و در طول تاریخ فرستاده شده اند، این آیه می تواند به این معنا باشد که: «ما به یکایک پیامبران، توصیه کردیم که از طیبات بهره گیرند و...».

6 - پیروی از شیوه زندگی پیامبران (استفاده از نعمت های الهی ، داشتن کردار نیک و پرستش خدای یگانه) توصیه اکید خدا به یکایک امت ها

وإن هذۀ أُمَّتِكُمْ أَهْلُهَا وَأَنَا رَبُّكُمْ

برداشت های پیشین بر این اساس بود که مراد از ضمیرهای خطاب در کلمه های «أُمَّتِكُمْ»، «رَبِّكُمْ» و «فَاتَّقُونِ» پیامبران باشد. احتمال دیگر این است مقصود از این ضمیرها، پیروان هر یک از پیامبران باشد. در این صورت و با توجه به عطف این آیه به آیه قبل، معنای آن چنین می شود: ما همان گونه که شیوه زندگی را به یکایک پیامبران توصیه کردیم، به مردم نیز سفارش نمودیم که به آنان اقتدا کنند و از آیین آنان پیروی نمایند و از تغییر و تبدیل در آن و یا اتخاذ شیوه دیگری غیر از آن سخت بپرهیزند. گفتنی است که آیه بعدی، این احتمال را تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 14 - 7

7 - یاد معاد هنگام تسخیر امکانات و برخورداری از نعمت ها ، زمینه ساز زدایش غرور و غفلت

ثم تذکروا نعمه ربکم إذا استویتم علیه و تقولوا .. و انا الی ربنا لمنقلبون

توصیه به یادآوری معاد پس از برخورداری از نعمت های خداوند، می تواند اشاره به تأثیر آن در زدایش غرور و غفلت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 4

4 - افراط در گناه و طغیان گری ، در کنار بهره بردن از نعمت ها و کرم الهی ، دور از انتظار و امری ناشایسته است .

کَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَکَفٍ

می توان گفت: حرف «کلا» ناظر به جمله های بعد است؛ نه آیه های قبل، زیرا زمان نزول آنها با زمان نزول این آیه و آیات پس از آن، فاصله زیادی داشته است. در این صورت مفاد «کلا»، باز داشتن انسان از طغیان و سایر کارهایی است که تا «کلا لئن لم تنته ...» آمده است. در نتیجه حرف «کلا» در آن آیه نیز، تأکید این کلمه خواهد بود.

39- استفاده از نعمت من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 22

22_ بهره گیری از « من » و « سلوی » و روزی های پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

کلوا من طیب ما رزقکم

برداشت فوق با توجه به فعل امر (کلوا)، استفاده شده است.

40- استفاده از نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 146 - 7

7_ روح دین الهی در صدد برداشتن موانع خرافی در راه استفاده از مواهب و نعمتهای الهی است.

وقالوا هذه أنعم وحرث... قل الذکرین حرم... وعلی الذین هادوا حرمننا

محور بحث از آیه 138 تا 145 درباره تحریمهای خرافی و بی جای مشرکان است. آیه 146 بیان حکمی استثنایی است که همان تحریم برخی مواهب بر یهود است. از این حکم استثنایی، که به سبب تجاوزکاری یهود بر آنان وضع گردیده، این مطلب که روح ادیان الهی در نقطه مقابل تحریمهای بی جا قرار دارد، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 10، 11، 12، 9

9_ جواز استفاده مؤمن و کافر از زیباییها و روزیهای پاکیزه خدا در دنیا

قل هی للذین ءامنوا فی الحیوه الدنیا خالصه یوم القیمه

ص: 27

کلمه «خالصه» حال است برای «هی» و «یوم القیامه» متعلق به آن می باشد. ذکر نشدن این کلمه در مورد «الحیاه الدنیا» حاکی از انحصاری نبودن مواهب دنیا برای مؤمنان است. یعنی: قل هی للذین آمنوا و لغير هم فی الحیاه الدنیا و لهم خالصه یوم القیامه.

10_ استفاده مؤمنان از زینتها و نعمتها، مقصود اصلی از آفرینش آنهاست.

قل هی للذین آمنوا فی الحیوه الدنیا

ذکر نکردن «لغیرهم» پس از «للذین آمنوا»، علی رغم مقصود بودن آن، برای رساندن این معناست که زینتها و طیبات بالإصالة برای مؤمنان آفریده شده است.

11_ ایمان، عامل شایستگی انسان برای استفاده از نعمتهای خدا

قل من حرم .. أخرج لعباده و الطیبیت من الرزق قل هی للذین آمنوا

12_ استفاده از زینتها و روزیها در دنیا، همواره آمیخته با رنجها و کدورتهاست.

قل هی للذین .. خالصه یوم القیمه

برخی برآنند که «خالصه» در آیه مورد بحث به معنای خلوص از ناملایمات و کدورتها است. بر این مبنا چون این قید برای قیامت ذکر نشده، مفهومش این است که در دنیا مواهب خدادادی آمیخته با رنجها و ناملایمات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 10 - 5

5 - بهره‌وری انسان از موهبت های طبیعی ، هدف اصلی از خلقت هستی

الذی جعل لکم الأرض مهداً و جعل لکم فیها سبلاً

به کار رفتن کلمه «لکم» و تکرار آن، می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که هدف از آفرینش نعمت ها بهوسیله خداوند، بهره‌وری انسان از آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 7

7 - لزوم تنزیه خداوند ، از هرگونه عیب ، نقص و شریک به هنگام بهره مندی از نعمت ها

و تقولوا سبحن الذی سخر لنا هـ ذَا

41- استفاده از نعمت های دریایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 11

11- خداوند ، فواید و تفضلات بسیاری در دریا قرار داده که با تلاش و کوشش می توان از آنها بهره مند شد .

سَخِّرَ الْبَحْرَ لَتَأْكُلُوا مِنْهُ ... وَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

«تبتغوا» (از ابتغاء) به معنای تلاش و کوشش در به دست آوردن خواسته است.

ص: 28

42- استفاده از نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 3

3- تسلط بر موهبت های طبیعی و صنعتی ، نباید به غرور و غفلت انسان بینجامد .

و جعل لكم من الفلك والأنعم... لتستوا على ظهوره ثم تذكروا نعمه ربكم إذا است

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 14 - 8

8- شکر نعمت های دنیوی ، استفاده از آن در مسیر حیات اخروی است .

جعل لكم من الفلك والأنعم... ثم تذكروا... وإنا إلى ربنا لمنقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 14، 13

13- بهره گیری از نعمت های دنیوی و نیندیشیدن به آفریننده آن ، شیوه ای حیوانی است . *

و الذين كفروا يتمتعون و يأكلون كما تأكل الأنعم

برداشت بالا- بدان احتمال است که تشبیه کافر به حیوان، از آن جهت باشد که حیوان هنگام بهره گیری از موهبت های طبیعی، به پدیدآورنده آن نمی اندیشد.

14- سود جستن از امکانات زندگی ، بدون هدفی متعالی و احساس مسؤولیت ، عملی حیوانی *

يتمتعون و يأكلون كما تأكل الأنعم

برداشت بالا بدان احتمال است که تشبیه کافر به حیوان، از آن جهت باشد که حیوان در خوردن و لذت جویی، جز ارضای غریزه به هدفی دیگر نیندیشیده و خود را مسؤول نمی داند.

43- استفاده از نعمت های مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 7

7- تقوا، با بهره مندی از نعمت های مادی منافاتی ندارد .

ادخلوا الجنة . . . يطاف عليهم . . . و فيها ما تشتهي الأنفس

44- استفاده ز نعمت سلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 22

22_ بهره گیری از « منّ » و « سلوی » و روزی های پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات ما رزقنكم

برداشت فوق با توجه به فعل امر (كلوا)، استفاده شده است.

ص: 29

45- استفاده صحیح از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 10

10- شکر نعمت های اقتصادی و اجتماعی ، به بهره گیری صحیح و مجاز از آنهاست . *

فكلوا ممّا رزقكم الله حلّـاً طيّباً و اشكروا نعمت الله

برداشت فوق، بدان احتمال است که عبارت «و اشکروا نعمت الله» تفسیر برای «کلوا .. حلالاً طیباً» باشد.

46- اعتدال در استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 12، 13

12 - تجاوز نکردن از مرز تعادل و مقررات الهی در استفاده از نعمت ها ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبـتٍ . . . و لا تطغوا فيه

13 - لزوم حفظ تعادل و حد و مرز در استفاده از نعمت های الهی و پرهیز از ناسپاسی و اسراف و تبذیر در آن

كلوا من طيبـتٍ ما رزقنـکم و لا تطغوا فيه

از مصادیق مهم و بارز طغیان گری در مورد نعمت ها، کفران، ناسپاسی، اسراف و تبذیر است.

47- اقرار به کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 1

1 - انسان های ناسپاس ، خود معترف و گواه بر خصلت ناروای خویش اند .

وإنّ علی ذلک لشهید

48- اقرار به منشأ نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- صاحبان نعمت ، باید هنگام بازگرددن نعمت ها ، به وابستگی آنها به خداوند ، معترف باشند .

بنعمه ربّک فحدّث

ص: 30

49- امتحان با سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 3

3_ خداوند ، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت ، ایشان را آزمایش می کند .

لِيلُوكُم اَيْكُم اَحْسَنَ عَمَلًا... وَلَئِن اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مَنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ

50- امتحان با نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 13،14

13 - انسان در رهگذر سختی ها و نیز نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند است .

وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٍ

14 - آزمون انسان ها با سختی ها و نیز نعمت ها و آسایش ها برخاسته از مقام ربوبی خدا و در جهت رشد و تربیت آنان است .

وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٍ

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب» - که به معنای مربی و مدیر است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 13

13_ انسان با سختی ها و نعمت ها و تفضلات الهی ، مورد آزمایش خداوند قرار می گیرد .

وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 9

9_ خداوند حتی با اعطای نعمت و امور خوشایند به اهل ایمان ، آنان را آزمایش می کند .

وَلِيْلِي الْمُؤْمِنِيْنَ مِنْهُ بَلَاءٌ حَسَنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 3

3_ خداوند ، با اعطای نعمت به انسان ها و نیز سلب آن نعمت ، ایشان را آزمایش می کند .

لِيلُوكُم اَيْكُم اَحْسَنَ عَمَلًا .. وَلَئِن اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مَنَ رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 16

16 - نعمت های الهی و امکانات دنیا ، زمینه ای برای آزمایش انسان ها است .

مَتَّعْنَا بِهِ .. لِنَفْتَنَهُمْ فِيهِ

ص: 31

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 16

16 - نعمت ها و امکانات خدادادی وسیله آزمون انسان

قال هـ ذا من فضل ربی لیبلونی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 15، 18

15 - آسودگی از گرفتاری و برخورداری از نعمت ها ، وسیله آزمایش الهی برای بشر است .

ثم إذا خوّلنَه نعمه منّا . . . بل هی فتنه

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فتنه» به معنای امتحان و آزمایش باشد.

18 - جهل و بی خبری بیشتر انسان ها نسبت به آزمایش بودن نعمت ها و آسودگی ها برای انسان

بل هی فتنه ولکنّ اکثرهم لایعلمون

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که متعلق علم در «لایعلمون»، فتنه بودن نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 17 - 2

2 - رفاه و نعمت ها ، از ابراز های آزمایش الهی

لنفتنهم فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 3، 8

3 - خداوند ، با بهره مند ساختن آبرومندانه مردم از مادیات و رساندن آنها به نعمت و رفاه ، آنان را آزمایش می کند .

ابتلیه ربّه فأکرمه و نعمة

«اکرام» این است که بدون تحقیر به کسی نفعی رسانده شود و یا به کسی عطای شرافتمندانه ای داده شود (مفردات راغب). فعل «أکرمه» به

معنای «اورا با عظمت و بی عیب شمرد» نیز آمده و فعل «نعمه»؛ یعنی، او را رفاهمند ساخت (قاموس). حرف فاء در «فأکرمه»، برای تفصیل مجمل به کار رفته و نوع امتحان را بیان می کند.

8 - غفلت از آزمایش بودن نعمت ها ، مایه خطا در تحلیل عوامل پیشرفت های اقتصادی

ابتلیه ربّه .. فبقول ربی أکرمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 12

12 - آزمایش با نعمت ، سخت تر از امتحان با فقر است . *

نعمه .. فقدر علیه رزقه

تقدیم امتحان با نعمت بر آزمایش با فقر، ممکن است بیانگر اهمیت آن باشد.

ص: 32

امکان سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 6,7

6- تبدیل شدن بوستان های زیبا و حاصل خیز ، به کویری خشک و بی حاصل ، با عذاب الهی ، در نتیجه کفر و فخر و مباهات به دیگران ، امری ممکن است .

فَعَسَى رَبِّي . . . يَرْسِلُ عَلَيْهَا حَسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَتَصْبِحُ صَعِيدًا زَلَقًا

«صعید» یعنی، روی زمین و «زلق» یعنی، بدون گیاه.

7- امکان زوال نعمت های مادی ، هشداری به دنیاگرایان مغرور است .

يَرْسِلُ عَلَيْهَا حَسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَتَصْبِحُ صَعِيدًا زَلَقًا

51- انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 113 - 1

1- پیامبران و رسولان ، از نعمت های الهی برای امتها

فَكَفَرْتَ بِأَنْعَمِ اللَّهِ . . . وَ لَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه شریفه بیانگر مصداق دیگری باشد از نعمتهای اعطایی خداوند به امتها که در آیه قبل از آن یاد شده است.

52- انبیا و نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 15

15_ آبادانی و برخوردار شدن جامعه های بشری از نعمت ها و موهبت های دنیوی ، از اهداف پیامبران و ادیان الهی است .

يَرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ

53- انتساب نعمت به غیر خدا

5 - منتسب کردن نعمت ها و امداد های الهی به غیر خداوند ، حرکتی شرک آلود است .

و ضلّ عنهم ما كانوا يَدْعُونَ . . . و لئن أذقنّه . . . ليقولنّ هـ ذالـی

با توجه به این که آیه قبل درباره حرکت ها و فرجام مشرکان بود، ارتباط این آیه با آیه قبل می تواند از آن جهت باشد که انتساب نعمت های الهی به غیر او، نمودی از شرک است.

54- انذار از كفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 11

11- هشدار خداوند به ملت های متعم و مرفه دارای امنیت ، نسبت به كفران نعمت های او

قریه کانت ءامنه . . . فكفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع والخوف بما كانوا ی

55- انذار مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 11

11- هشدار خداوند به ملت های متعم و مرفه دارای امنیت ، نسبت به كفران نعمت های او

قریه کانت ءامنه . . . فكفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع والخوف بما كانوا ی

56- انسان ها و نعمت علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 1

1 - واکنش بیشتر انسان ها در برابر نعمت دانش و هنر نویسندگی ، واکنشی نامناسب و به دور از انتظار است .

کلاً

حرف «کلاً»، برای باز داشتن از رویه ای است که یا در جملات پیش از آن، تشریح یا اشاره شده باشد و یا از سیاق آیات به دست آید و در آیه _ به قرینه «لیطغی» _ ناظر به حالتی است که نوع انسان ها در برابر نعمت علم و قلم به خود می گیرند. تعبیر «الإنسان _ که برای جنس به کار رفته _ ناظر به غالب افراد آن است که از آن به عموم عرفی تعبیر می شود.

57- انسان ها و نعمت کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 1

1 - واکنش بیشتر انسان ها در برابر نعمت دانش و هنر نویسندگی ، واکنشی نامناسب و به دور از انتظار است .

حرف «کلاً»، برای باز داشتن از رویه ای است که یا در جملات پیش از آن، تشریح یا اشاره شده باشد و یا از سیاق آیات به دست آید و در آیه _ به قرینه «لیطغی» _ ناظر به حالتی است که نوع انسان ها در برابر نعمت علم و قلم به خود می گیرند. تعبیر «الإنسان _ که برای جنس به کار رفته _ ناظر به غالب افراد آن است که از آن به عموم عرفی تعبیر می شود.

58- انسان ها هنگام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 6

6 - انسان ها ، هنگام برخورداری از نعمت و رفاه ، خود را نزد خداوند ، عزّت مند و با کرامت می پندارند .

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا... نَعْمَةً فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنُ

اکرام در فعل های «اکرمه» و «اکرمن»، به یک معنا نیست؛ زیرا لحن آیه شریفه گوینده «رَبِّي أَكْرَمَنُ» را نکوهش کرده؛ با آن که اکرام را در «اکرمه» پذیرفته است. بنابراین در «اکرمه» مراد «رساندن نفع بدون خواری و ذلت» است _ که در «مفردات راغب» از معانی اکرام شمرده شده _ و در «اکرمن» مقصود «با عظمت شمردن و بی عیب دانستن» است که در «قاموس» آمده است.

59- انسان هنگام سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 2

2_ آدمی ، به هنگام از دست دادن امکانات و موهبت های دنیوی ، از رحمت الهی مأیوس شده و تدبیر خداوند در هستی را منکر می شود .

وَلَئِن أَدْقْنَا الْإِنْسَانَ... إِنَّهُ لَيُؤْسُ كَفُورٌ

«کفور» می تواند از کفر _ که به معنای انکار است _ گرفته شده باشد. بر این اساس جمله «إِنَّهُ... كَفُورٌ» اشاره به این دارد که: انسان در پی برخوردار شدن از نعمت و سلب آن نعمت از وی چنین می پندارد که تبدیلهای و تغییرها در هستی به دست خداوند نیست و از اختیار او بیرون است.

60- انقیاد مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 3

3 - برخورداران از نعمت های جاودان آخرت ، شیفتگان اطاعت پروردگار و برپا دارندگان نماز

و ما عند الله... للذین ءامنوا... و أقاموا الصلوة

61- اهمیت استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 4

4 - اهمیت دادن به تغذیه سالم و بهره گیری از نعمت های الهی ، وجه مشترک همه ادیان آسمانی

ص: 35

يَأْتِيهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

62- اهمیت ذکر منشأ نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 32 - 6

6- انسان ، باید به الهی بودن امکانات و نعمت های دنیوی خویش ، توجه داشته باشد .

جعلنا لأحدهما جنتين . . . و حفننهما بنخل و جعلنا بينهما زرعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 13 - 7

7- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق ، به خدایی بودن نعمت های زمین

فبأىء الآء ربكما تكذبان

سرزنش تکذیب گران یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند، در واقع بیانگر این معنا است که آنان به نعمت های او توجه کنند و خدایی بودن آن را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 36 - 7

7_ خداوند ، خواهان توجه خلق (جن و انس) به الهی بودن نعمت ها

فبأىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 38 - 5

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 40 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأئىء الاء ربكما تكذبان

سرزنش شدن تکذیب گران و یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند؛ در واقع بدین منظور است که آنان بیدار شده و خدایی بودن این نعمت ها را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 42 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

ص: 36

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكَذَّبَانِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - رحمن - 55 - 45 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الہی بودن نعمت ہا

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكَذَّبَانِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - رحمن - 55 - 47 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الہی بودن نعمت ہا

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكَذَّبَانِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - رحمن - 55 - 49 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الہی بودن نعمت ہا

ذواتا أفنان . فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكَذَّبَانِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - رحمن - 55 - 51 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به خدایی بودن نعمت ہا

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكَذَّبَانِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - رحمن - 55 - 53 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الہی بودن نعمت ہا

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكَذَّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 55 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 57 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

ص: 37

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 59 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 61 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق بر الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 63 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 65 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 67 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمَا تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 69 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمتها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 71 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 73 - 5

ص: 38

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 75 - 5

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 77 - 4

4- خداوند ، خواهان توجه خلق به نعمت های او و سپاس گزاری در برابر آنها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ

63- اهمیت ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 11

11_ ضرورت به خاطر آوردن نعمت های خدادادی

اذكروا نعمتي التي أنعمت عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 20 - 2,3

2_ دعوت بنی اسرائیل از سوی موسی (ع) به یادآوری نعمت های الهی بر آنان

و اذ قال موسى لقومه يقوم اذكروا نعمه الله عليكم

3_ لزوم توجه به نعمت های الهی و یادآور شدن آنها

اذكروا نعمه الله عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 6 - 3,5

3- موسی (ع) از قوم خویش خواستار آن شد تا یادآور نعمت های اعطایی خداوند بر خود باشند .

و إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم

5- موسی (ع) از قومش درخواست کرد که همواره به خاطر داشته باشند که خداوند عامل رهایی آنان از شکنجه و کشتار فرعونیان بود .

إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجـكم من ءال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 39

10- لزوم توجه انسان به خدایی بودن ابزار و امکانات مورد استفاده اش در تسلط بر طبیعت و بهره‌وری از آن

کَرَمْنَا... و حملن_هم... و رزقن_هم... فَضَّلْنَا_هم

تکرار افعال متکلم مع الغیر و اسناد کارهای انسان، به خداوند، شاید به این منظور باشد که بخواهد انسانها را متوجه خدایی بودن آنها بکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 10

10 - لزوم توجه انسان به خدایی بودن نعمت ها و امکانات ، در اوج توانمندی و اقتدار

و أوتینا من کلّ شیء إنّه ذالهُو الفضل المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان در اوج شکوه و اقتدارش، تصریح می کند که همه امکانات و برخورداری هایش تقضلی است که از جانب خدا به او رسیده است و از جهت استحقاق ذاتی او نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 2، 1

1 - توصیه خداوند به همه مردم ، مبنی بر یادآوردن نعمت هایش

یَأَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

2 - لزوم به یادآوردن نعمت های اعطایی خداوند به انسان ها

یَأَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 1

1 - بازگو کردن نعمت های خدادادی و مستور نداشتن آنها از مردم ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

64- اهمیت شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 14 - 13

13- لزوم شکرگزاری در برابر نعمت های الهی

و لعلکم تشکرون

از آن جایی که خداوند فلسفه ذکر چندین نعمت خویش را ایجاد زمینه شکرگزاری در انسانها بیان می کند، به دست می آید که شکرگزاری امری بایسته و لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 15

ص: 40

15 - سپاسگزاری از خداوند در برابر نعمت های او ، وظیفه ای است بر عهده بندگان

و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 6 - 34

34_ لزوم شکرگزاری در برابر نعمت های الهی

ولیتم نعمته علیکم لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 6,7

6_ لزوم شکرگزاری در برابر نعمتهای الهی

و لقد مکنکم فی الأرض ... قلیلا ما تشکرون

7_ وجود وسائل معیشت در زمین، نعمتی بزرگ برای انسانها و بایسته سپاسگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض .. قلیلا ما تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 7

7_ لزوم سپاسگزاری در برابر نعمت های خدا با پرستش او

أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 15

15_ لزوم سپاسگزاری در برابر نعمت های خدا

و کن من الشکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 9

9_ لزوم شکر و سپاسگزاری به درگاه خدا ، در برابر نعمت آسایش و رفاه و رفع گرفتاریها

فلما كشفنا عنه ضره مرّ كأن لم يدعنا إلى ضرّ مسّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 5

5_ شکر و سپاسگزاری در برابر نعمت های خداوند ، امری شایسته و لازم

و إذا أذقنا الناس رحمه .. إذا لهم مكر في آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 24

ص: 41

24_ لزوم سپاسگزاری در برابر تفضلات الهی

ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ... وَلِأَكْثَرِ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 17، 8

8- میوه ها و نباتات تأمین رزق و روزی انسان ، نمودی از نعمت و لطف الهی بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ

آیه در مقام امتنان و برشماری نعمتهای الهی است و آهنگ آن، تشویق کننده بندگان به شکر و سپاس در برابر نعمتهای پروردگار است. گفتنی است جمله «إِنَّ الْإِنْسَانَ لظَلُومٌ كَفَّارٌ» در دو آیه بعد (آیه 34) مؤید برداشت فوق است.

17- مسخّر و رام بودن نهر ها و رود ها ، نمودی از نعمت و لطف خداوند بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 33 - 5

5- رام بودن خورشید ، ماه و شب و روز برای انسان ، نمودی از نعمت و لطف خداوند بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ... وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

آیه در مقام امتنان و برشماری نعمتهای الهی است و آهنگ آن مشوّق بندگان به شکر و سپاس در برابر نعمتهای پروردگار است. گفتنی است جمله «إِنَّ الْإِنْسَانَ لظَلُومٌ كَفَّارٌ» در آیه بعد مؤید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 15

15- شکر و سپاس در برابر نعمت های الهی لازم است .

وإن تعدّوا نعمت الله لا تحصوها إنّ الإنسان لظَلُومٌ كَفَّارٌ

جمله «إِنَّ الْإِنْسَانَ لظَلُومٌ كَفَّارٌ» در مقام بیان زشتی ستم و ناسپاسی نعمتهای الهی است، و این می رساند که شکر و سپاس در برابر نعمتهای الهی، امری لازم است؛ زیرا اگر لازم نبود، ترک آن زشت و ناپسند نمی نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 16،17

16- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند توفیق یافتن مردم و ذریه اش برای شکر نعمت های الهی را خواستار گردید .

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. فاجعل أفئده من الناس ... و ارزقهم من الثمرت لعلّهم

17- شکر و سپاس خداوند هدف و مقصد نعمت ها و موهبت های الهی است .

و ارزقهم من الثمرت لعلّهم يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 39 - 7

7- وجود فرزند ، نعمت الهی و شایسته حمد و سپاس است .

الحمد لله الذي وهب لي على الكبر اسم عيل و إسحق

ص: 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 18 - 3

3- تلاش برای ادای حق نعمت های خداوند ، امری شایسته و بایسته است .

و إن تعدّوا نعمه الله لا تحصوها إن الله لغفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 9

9- شکر نعمت های خداوند ، امری لازم و بایسته

و جعل لكم .. لعلكم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 10

10- لزوم شکرگزاری در برابر نعمت های الهی

فكفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع والخوف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 2

2- لزوم شکرگزاری انسان ، در قبال بهره‌وری از روزی های حلال و دلپذیر الهی

فكلوا ممّا رزقكم الله حلّلاً طيّباً و اشكروا نعمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 15

15 - لزوم شکر و سپاس گزاری در برابر نعمت های خداوند

كذلك سنّرنها لكم لعلكم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - لزوم شکر و سپاس گزاری به درگاه خداوند، در برابر استفاده از نعمت های او

كلوا من الطَّيِّبَاتِ وَاَعْمَلُوا صَالِحًا

چنان چه «طَّيِّبَات» به معنای غذاهای پاکیزه و لذیذ باشد، دستور بعدی (وَاَعْمَلُوا صَالِحًا) بدان معنا خواهد بود که باید به پاس آن نعمت ها کار شایسته انجام دهید. و اگر به معنای «غذاهای حلال»، باشد تقدیم آن بر عمل صالح، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که تغذیه حلال، زمینه ساز عمل صالح است. برداشت فوق، براساس معنای اول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 8

8_ شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی، از نعمت های الهی و شایسته سپاس و تشکر

ص: 43

و هو الذی جعل الّیل . . . لمن أراد أن یدّکر أو أراد شکورًا

یادآوری سپاس‌گزاری انسان پس از بیان آفرینش شب و روز برای آدمی، گویای برداشت فوق‌است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 7

7- لزوم سپاس‌گزاری به درگاه خدا به خاطر نعمت هایش

ربّ أوزعنی أن أشکر نعمتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 8

8- لزوم ادای شکر به درگاه خداوند، به پاس برقرار کردن نظام شب و روز برای منافع انسان‌ها

جعل لکم الّیل و النهار . . . و لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 2

2- شکر نعمت‌های خداوند، امری بایسته و لازم است.

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 15 - 5

5- شکرگزاری به درگاه خداوند به خاطر اعطای نعمت، امری بایسته و لازم

کلوا من رزق ربکم و اشکروا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 9

9- وجود امنیت در راه‌ها، نعمتی شایسته شکرگزاری

لقد كان لسيا في مسكنهم آيه ... و اشكروا له ... و جعلنا بينهم ... سيروا فيها ..

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 14

14 - لزوم شکرگزاری در برابر نعمت های الهی

و لعلکم تشکرون

از این که خداوند فلسفه ذکر چند نعمت اعطایی خود را، شکرگزاری بندگان دانسته است، به دست می آید که شکرگزاری بایسته و لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 7

ص: 44

7- لزوم شکر و سپاس گزاری در برابر نعمت های فراوان خداوند ، امری روشن و بدیهی است .

أفلا يشكرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شگفتی از ناسپاسی انسان ها در برابر نعمت های الهی، نشانگر بدیهی بودن زشتی ناسپاسی و لزوم شکرگزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 6

6- شکر و سپاس گزاری در خور شأن بندگان ، و کفر و ناسپاسی دور از شأن آنان است .

و لا يرضى لعباده الكفر و إن تشكروا يرضه لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 77 - 6

6- سپاس نعمت های الهی و اعتراف به آن ، تکلیفی بس مهم و انکار و ناسپاسی آن ، گناهی بس عظیم

فبأىء آلاء ربكمَا تكذبان

از ده ها بار تکرار «فبأىء آلاء..» در این سوره، می توان برداشت بالا را استفاده کرد.

65- اهمیت صبر در نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تكاثر - 102 - 7 - 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تكاثر - 102 - 8 - 9

9- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يابن مسعود! دع نعيم الدنيا وأكلها و حلاوتها و حازها و باردها و لينها و طيبها و ألزم نفسك الصبر عنها فإنك مسؤول عن ذلك كله قال الله تعالى : « ثم لتسئلنَّ يومئذ عن النعيم » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) [به عبداللّه بن مسعود] فرمود: ای پسر مسعود! رها کن نعمت های دنیا و خوردنی های آن و شیرینی، گرم و سرد، نرم و گواری آن را و نفس خود را وادار کن که در برابر آنها، صبر پیشه کند زیرا تو از تمامی آنها، سؤال خواهی شد. خدای تعالی

فرموده: «ثُمَّ لَتَسْئَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ».

66- اهمیت نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 2

2- نعمت ، وسعت و آسایش ، از مظاهر رحمت الهی است .

و لئن أذقنَه رحمة مِّنَّا من بعد ضراءِ مسَّته

ص: 45

67- اهمیت نعمت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 3,4

3_ نعمت بهره مندی مؤمنان از قرآن، نعمتی است بهتر و با ارزشتر از تمام دارایی ها و مال و منال دیگران .

قد جاء تکم موعظه من ربکم . . . قل بفضل اللّٰه و برحمته فبذلک فلیفرحوا هو خیر مما یج

در عود ضمیرهای فاعلی در «یفرحوا» و «یجمعون» سه احتمال است: الف) هر دو ضمیر به «الناس» برگردد. ب) هر دو ضمیر، عاید به «المؤمنین» باشد. ج) ضمیر اول راجع به «المؤمنین» و ضمیر دوم به «الناس» باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال سوم است.

4_ قرآن، نعمتی است که مؤمنان با بهره مندی از آن، نباید از تنگدستی خود و دارایی و اندوخته های مادی دیگران، اندوهناک باشند .

قد جاء تکم موعظه من ربکم . . . فبذلک فلیفرحوا هو خیر مما یجمعون

68- اهمیت نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 2

2- موهبت های اخروی، بهتر از بهره‌وری های دنیایی و برتر از آن است .

فما أویتیم . . . و ما عند اللّٰه خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 2

2- زندگی مجلل و باشکوه دنیا، حقیر و ناچیز در برابر نعمت های اخروی

لیبوتهم سقفاً من فضّه . . . و إن کلّ ذلک لمتّ ع الحیوه الدنیا

69- اهمیت نعمت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 4 - 3

3- هدایت، نعمتی است بزرگ و کفران آن، گناهی عظیم و نابخشودنی است.

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ... إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ... سَعِيرًا

از مهیا شدن عذاب سخت برای ناسپاسان نعمت هدایت، برداشت بالا به دست می آید.

ص: 46

70- بشارت اتمام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 10

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب ، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) .

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

71- بشارت نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 2,3,5

2_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را ، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل ی نوح اهبط بسلم منا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط . . .» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک . . .؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

3_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را ، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد .

اهبط بسلم منا . . . و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب الیم

مقابله «سلام» با «عذاب الیم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهایی دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمتهای ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت های عطاشده به کفرپیشگان، فاقد این خصیصه است.

5_ برخورداری جامعه های مؤمن و موحد از سلامتی و نعمت های فراوان ، بشارت خداوند به حضرت نوح (ع)

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک

«علی أمم» عطف بر «علیک» است؛ یعنی: سلام و برکات منا علی أمم. مراد از «أمم ممن معک» به قرینه مقابله آن با «أمم سنمتعهم» امتها و جامعه های موحد و مؤمن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یوسف (ع) فرارسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی، به مردم و حکومت مصر بشارت داد

ثم یأتی من بعد ذلک عام فیه یغاث الناس

فعل «یغاث» ممکن است از غیث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (یاری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «یغاث الناس»؛ یعنی، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم؛ یعنی، مردم یاری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

ص: 47

72- بهترین نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 108 - 4

4- عالی ترین نعمت ها و آرمانی ترین ارزش و آسایش برای مؤمنان در بهشت برین ، وجود دارد .

لايغون عنها حولاً

درخواست تغییر، نوعاً، در پی تصوّر چیزی بهتر و بالاتر پدید می آید. این که بهشتیان، خواهان تغییری در وضع خود نیستند، می تواند بدین جهت باشد که چیزی فوق آنچه آنان در بهشت برخوردارند، به ذهن شان نمی رسد تا آن را آرزو کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 11 - 3

3 - بهره مندی از مقام قرب الهی در آخرت ، برترین نعمت

أولئك المقربون

ذکر مسأله تقرب به درگاه الهی قبل از «فی جنّات النعیم»، بیانگر برداشت یاد شده است.

73- بهشتیان و سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 56 - 2

2- بهشتیان ، فارغ از دغدغه مرگ و از دست دادن نعمت ها

لا يذوقون فيها الموت

74- بیش مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 12

12- صاحبان نعمت و دانش _ حتی افراد برجسته و سرآمد نیز _ باید خداوند را سرچشمه کمالات خود بدانند .

ءاتینہ رحمہ من عندنا و علمنہ من لدنا علمًا

75- پرسش از نعمت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 9

ص: 48

9 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يابن مسعود! دع نعيم الدنيا و أكلها و حلاوتها و حازها و باردها و لينها و طيبها و ألزم نفسك الصبر عنها فإنك مسؤول عن ذلك كله قال الله تعالى : « ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) [به عبدالله بن مسعود] فرمود: ای پسر مسعود! رها کن نعمت های دنیا و خوردنی های آن و شیرینی، گرم و سرد، نرم و گواری آن را و نفس خود را وادار کن که در برابر آنها، صبر پیشه کند زیرا تو از تمامی آنها، سؤال خواهی شد. خدای تعالی فرموده: «ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم».

76- پندار جاودانگی نعمت

7- ثروت مند مغرور ، باغ و بوستان و نعمت های خود را جاودانه و فناپذیر می پنداشت .

قال ما أظن أن تبید هذه أبداً

«تبید» از «بید» به معنای هلاک و نابود شدن است.

9- ثروت مندان و قدرت مندان ، در خطر پندار جاودانگی نعمت ها در دنیايند .

أنا أكثر منك مالاً . . . قال ما أظن أن تبید هذه أبداً

داستان مذکور در آیه، چه واقعی باشد و چه سمبلیک، بیان خصلت های آدمی و واکنش های او در شرایط مختلف است. از جمله این خصلت ها آن است که وقتی در اوج رفاه قرار گیرد و اموال خود را در اطراف خود مشاهده کند، چنین می پندارد که نعمت های اطراف او جاودانه هستند.

77- تبدیل نعمت

1 _ خداوند عطاکننده نعمت ها بر جوامع و بازگیرنده و تبدیل کننده آنها به نعمت و عذاب

كفروا بآیت الله . . . ذلك بأن الله لم یک مغیرا نعمه أنعمها

9_ خداوند به سبب کفرورزی فرعونیان و اقوام پیش از آنها ، نعمت های خویش را از آنان سلب و به نِقمت و عذاب تبدیل کرد .

كذآب ءال فرعون . . . ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا ... حتی یغیروا ما بأنفسهم

78- تحریم نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 4،5

ص: 49

4_ تحریم و ممنوعیت استفاده از نعمتهای الهی به دلایل واهی مجاز نیست.

كلوا مما رزقكم الله و لا تتبعوا خطوات الشيطان

5_ حرام شمردن نعمتهای خداوند، بدون دلیل و یا به دلایل واهی، پیروی از راه و گام شیطان است.

و لا تتبعوا خطوات الشيطان

79- تحصیل نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 11

11_ دستیابی به خیرات و نعمت های الهی ، نیازمند ایمان و عمل

ءامنوا معه جهدوا .. و أولئك لهم الخیرت

80- تحصیل نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 44

44- رسیدن به مواهب آخرت تنها بهای ارزشمند در مقابل جان آدمی است .

ماله فی الآخره من خلق و لبس ماشروا به أنفسهم

جمله «لقد علموا ..» به ضمیمه «لبس ...» دلالت بر این دارد که: آدمی اگر به قیمت از دست دادن آخرت منافع دنیوی را کسب کند، خویشتن را به بهای بدی فروخته و خود را تباه ساخته است. بنابراین تنها چیزی که می تواند جلوگیری از زیانکار شدن آدمی باشد، به دست آوردن آخرت است.

81- تذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور توجه دادن مردم به مبدأ پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او

قل هو الذی أنشاکم و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

82- تشویق به شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 10

10- بیان تسخیر دریا از سوی خداوند و نعمت های فراوان آن برای ترغیب انسان به شکرگزاری است .

ص: 50

سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ... وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

83- تفاوت مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 9

9- انسان ها دارای رتبه و درجات متفاوت در برخورداری از نعمت های بزرگ خداوند

إِن نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَئِنْ كُنَّا إِلَّا اللَّهُ يَمُنَّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

پیامبران به همانندی خویش با مردم از جهت بشر بودن معترف بودند و همچنین یادآوری می کردند که آنان این تفاوت را با سایر انسانها دارند که از موهبت ویژه خداوند برخوردار شده اند و این، از تفاوت رتبه انسانها حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 21 - 3

3- برخورداری همه انسان ها از فیض و عطای الهی ، به صورت یکسان و مساوی نیست .

كَلَّا نَمَدَّ وَهـُؤْلَاءُ وَهـُؤْلَاءُ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ... انظر كيف فضلنا بعضهم على بعض

84- تکبر هنگام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 51 - 4

4 - برخورداری از نعمت های الهی ، نباید به تکبر و غرور آدمی بینجامد .

وَ إِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأْبِجُنِبُهُ

85- تکلیف مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 6

6 - تلاش برای عبادت و دعا ، تکلیفی الهی برعهده بهره مندان از نعمت

الم نشرح . . . و وضعنا . . . و رفعنا . . . فإذا فرغت فانصب

خطاب آیه شریفه گرچه متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی از تفریح «فإذا فرغت. . .» بر نعمت های بیان شده در آغاز سوره، می توان اصلی کلی انتزاع کرد و بر همگان تعمیم داد.

ص: 51

86- تکمیل نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 4

4- دستیابی انسان ها به هدایت و کامل شدن نعمت الهی بر ایشان ، از اهداف بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

فولوا وجوهکم شطره ... و لعلکم تهتدون. کما أرسلنا فیکم رسولا

چنانچه «کما أرسلنا ...» بیانگر تشبیه مسأله تغییر قبله به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ «لأتم نعمتی علیکم و لعلکم تهتدون» گویای وجه شبه است؛ یعنی، همان گونه که بعثت پیامبر برای اتمام نعمت بر بندگان و دستیابی آنان به هدایت می باشد، تغییر قبله نیز دارای چنین هدفها و نتایجی است.

87- تلاش برای نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 9

9- رهایی از جلوه های فانی دنیا و تلاش در راه نعمت های پایدار اخروی ، تنها در سایه ایمان و توکل بر خدا ممکن است .

فما أوتیتم من شیء ... و ما عند الله ... للذین ءامنوا و علی ربهم یتوکلون

88- نواضع مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 10

10- شایسته است برخورداران از نعمت های خداوند ، فروتنی پیشه کنند و برخورداری خویش را تفضل الهی بدانند .

ولکنّ الله یمنّ علی من یشاء من عباده

89- توجه به نعمت های معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 14، 12

12_ توجه انسان به خدادادی بودن نعمتهای مادی و معنوی، از اهداف تبیین آیات قرآن و معارف دین

ذلك من آيات الله لعلمهم يذكرون

14 _ ضرورت پرهیز از به فراموشی سپردن خدادادی بودن نعمتهای مادی و معنوی

لعلمهم يذكرون

ص: 52

90- توصیه به استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13

13 - استفاده از نعمت های الهی ، سپاس گذاری از خدا و انجام اعمال شایسته ، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

یَأْتِيهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

91- توصیه به شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13

13 - استفاده از نعمت های الهی ، سپاس گذاری از خدا و انجام اعمال شایسته ، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

یَأْتِيهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

92- توفیق شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 5

5 - دعای سلیمان در طلب توفیق از پروردگار برای شکر نعمت هایش (نعمت دانش و قدرت)

و لقد آتينا داود و سليمان علماً.. و قال ربّ أوزعني أن أشكر نعمتك

«إيزاع» (مصدر «أوزع») مرادف «الهام» است؛ یعنی، پروردگارا در دلم افکن تا شکر نعمتت را به جا آورم.

93- ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 4

4- توانمندی همراه با انفاقگری ، از الطاف و نعمت های الهی به انسان است .

و من رزقنَه منا رزقًا حسنًا فهو ينفق منه سرًّا و جهراً

94- جاودانگی نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 22 - 3

ص: 53

3_ نعمت های جاودان اخروی ، اجرت و مزدی است در برابر عملکرد مؤمنان مهاجر و مجاهد .

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. جنت لهم ... خلدین فیها ابدأ إن الله عنده اُج

«أجر» اجرت و مزد در برابر عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 3 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 3,8

3 - نعمت ها و بهره‌وری های جهان آخرت ، جاویدان و زوال ناپذیر است .

و ما عند الله خیر و ابقى

8 - اهل ایمان و توکل کنندگان به خداوند ، برخوردار از نعمت های برتر و جاودان اخروی

خیر و ابقى للذین ءامنوا و علی ربهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 13 - 4

4 - بهره مندی ابرار از نعمت های آخرت ، همیشگی است .

إنّ الأبرار لفی نعیم

حرف «فی» در آیه شریفه، برای ظرفیت مجازی است و بر استقرار ابرار در نعمت دلالت دارد. اسمیه بودن جمله «إنّ الأبرار...»، تأکیدی بر مداومت و ثبوت و حرف «لام» در «لفی نعیم»، تأکید بر تمام محتوا است.

95- جاودانگی نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 6

6- زوال ناپذیر شمردن نعمت های دنیا و نادیده گرفتن نقش خدا در پیدایش و زوال آنها ، مستلزم شرک در ربوبیت است .

لَكُنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

96- جواز اظهار نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 19

19_ اظهار بهره مندی از نعمت های خدادادی و تفضلات الهی ، جایز و امری پسندیده است .

ذلکما مما علمنی ربی . . . ذلک من فضل اللہ علینا و علی الناس

ص: 54

حتمیت حسابرسی اخروی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 2

2 - حسابرسی از نعمت ها در قیامت ، اجتناب ناپذیر و بیرون از اختیار انسان ها است .

ثمّ لتسئلنّ

مجهول بودن «لتسئلنّ»، اشاره به نکته یاد شده دارد.

97- حرمت کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 37 - 14

14 _ حرمت پنهان سازی نعمت های الهی به جهت ترک احسان

و یکتمون ما اتیهم الله من فضله و اعتدنا للكافرين عذاباً مهیناً

98- حسابرسی اخروی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 4 - 2

2 - آگاهی تمام مردم ، از بی پایه بودن امتیازات مادی ، هنگام حسابرسی نعمت ها در قیامت

ثمّ کلاً سوف تعلمون

آخرین آیه سوره، بیانگر زمانی است که مفاد «سوف تعلمون» تحقق می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 4، 1

1 - قیامت ، زمان حسابرسی از نعمت ها است .

ثمّ لتسئلنّ یومئذ عن النعیم

«نعیم»، به معنای نعمت فراوان است. (مفردات)

4- پرسش و حسابرسی از نعمت ها ، زمینه ساز گرفتاری برتری جویمان و تفاخر کنندگان به آتش دوزخ

لثرونّ الجحیم . . . ثمّ لتسئلنّ یومئذ عن النعیم

نشان دادن جهنم به اهل تکاثر _ پیش از بازخواست نعمت ها _ بیانگر آن است که اهل تکاثر، باید پس از طی مراحل بازخواست و حسابرسی، جهنم را جایگاه خویش بدانند.

99- حسابرسی اخروی نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 55

2 - همه انسان ها ، در آینده هنگام حسابرسی نعمت ها ، به پوچی افتخارات مادی پی خواهند برد .

سوف تعلمون

زمان مورد نظر در «سوف تعلمون» _ به قرینه «ثم لتسئلنَّ یومئذ عن النعمیم» _ هنگام حسابرسی نعمت ها است.

100- حسابرسی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - حسابرسی از نعمت ها ، مرحله ای پس از مشاهده دوزخ و یقین به آن است .

ثم لترونها .. ثم لتسئلنَّ

101- خالق نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، آفریننده همه موهبت های موجود در زمین است .

هو الذی خلق لکم ما فی الأرض جمیعاً

کلمه «جمیعاً» به معنای کل است و بدل برای «ما» ی موصوله می باشد.

102- خزاین نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ هر نعمت و موهبتی در جهان هستی ، دارای مخزن و گنجینه ای خاص است .

خزائن الله

برداشت فوق ، از جمع آوردن کلمه «خزائن» به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 37 - 3

3 - مظاهر وجود و نعمت های هستی ، دارای منابع و خزاینی نزد پروردگار

أم عندهم خزائن ربّک

ص: 56

103- خشوع مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 18

18- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أولئك الذين أنعم الله عليهم .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و ب

«إذا تتلى» خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای «أولئك» است؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

104- خضوع مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 18،19

18- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أولئك الذين أنعم الله عليهم .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و ب

«إذا تتلى» خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای «أولئك» است؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممّن هدینا واجتیبنا إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

105- خلقت نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 11

11 - آفرینش آسمان های هفتگانه و مواهب زمین ، آفرینشی عالمانه است .

هو الذی خلق .. و هو بکل شیء علیم

106- خیریت نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 49 - 2

2 - نعمت ها و امکانات زندگی « خیر » است .

لايسئم الإنس من دعاء الخير

از این که قرآن از تقاضای اموال و مواهب زندگی از سوی انسان، به تقاضای خیر تعبیر کرده است؛ مطلب بالا به دست می آید.

ص: 57

107- درخواست نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 22

22_ از امام رضا (ع) روایت شده: «... (ایاک نعبد)» رغبه و تقرب إلى الله تعالى ذكره و إخلاص له بالعمل دون غيره و «ایاک نستعین» «استزاده من توفیقه و عبادته و استدامه لما أنعم الله علیه و نصره...» ;

... «ایاک نعبد» ابراز رغبه و تقرب جستن عبد به سوی خدای تعالی و اظهار اخلاص در عمل برای اوست و نه غیر او و «ایاک نستعین» در خواست زیاده توفیق خدا و زیاده عبادت او و درخواست ادامه نعمتهای داده شده و یاری خداوند است...».

108- درخواست نعمت برای ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 14

14- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار بهبود وضعیت معیشتی و برخورداری از انواع نعمت ها و محصولات برای فرزندانش و ساکنان مکه شد .

و ارزقهم من الثمرت

با توجه به اینکه حضرت ابراهیم(ع) فرزندانش را در سرزمین بی کشت و زرع اسکان داد، مقصود از «ثمرات» می تواند انواع نعمتها و محصولات مادی و خوراکی باشد.

109- درخواست نعمت برای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 14

14- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار بهبود وضعیت معیشتی و برخورداری از انواع نعمت ها و محصولات برای فرزندانش و ساکنان مکه شد .

و ارزقهم من الثمرت

با توجه به اینکه حضرت ابراهیم(ع) فرزندانش را در سرزمین بی کشت و زرع اسکان داد، مقصود از «ثمرات» می تواند انواع نعمتها و محصولات مادی و خوراکی باشد.

110- دعوت به شكر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 80 - 13

ص: 58

13- خداوند ، مردم عصر داوود (ع) را به شکرگزاری در برابر اعطای نعمت اسلحه سازی به ایشان ، فرا خواند .

و علمنَه صنعَه لبوس لکم .. فهل أنتم شاکرون

استفهام در جمله «فهل أنتم شاکرون»، متضمن معنای امر است.

111- ذکر آثار کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 9

9- توجه به تأثیر کفران در نابودی نعمت ها ، باعث قناعت و بسنده کردن انسان به روزی های حلال و دلپذیر و استفاده بهینه از آنهاست .

فکفرت بأنعم الله .. فکلوا ممّا رزقکم الله حلّاً طیباً و اشکروا

112- ذکر منشأ نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 37 - 5

5- همواره باید نعمت های گذشته و حال را وابسته به خواست خداوند دانست .

و لقد منّا علیک مرّه أُخری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 5

5- لزوم توجه به خدایی بودن امکانات مادی و نعمت های طبیعی

و اتّقوا الذی أمّدکم .. أمّدکم بأنعم و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 11

11 - توجه دائمی سلیمان (ع) به خدایی بودن امکانات خویش

فلما رءاه مستقرّاً عنده قال هـذا من فضل ربّی

از آیه یاد شده و نیز آیات پیشین استفاده می شود که سلیمان در اوج قدرت و شوکت نیز، از یاد خدا غافل نبوده، او را یاد می کند و بر نعمت های او سپاس می گزارد.

113- ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 13

ص: 59

13_ توجه و باور به خدادادی بودن نعمت ها ، بر انگیزنده انسان ها به پرستش خداوند است .

اعبدوا ربکم الذی .. أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

از اینکه خداوند برای ایجاد روحیه پرستش در بندگان، آنان را متوجه نعمتهای الهی می کند، برداشت فوق بدست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 12، 2

2 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را همواره به خاطر داشته باشند .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

12_ به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن ، هدف از ضرورت یاد کردن و به خاطر داشتن نعمتهاست .

اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

توصیف «نعمت» به اینکه خداوند آن را عطا فرموده (أنعمت علیکم)، به این حقیقت اشاره دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن منعم؛ یعنی، یاد کردن نعمت باید ملازم با دیدن خدا در ورای هر نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 9، 3

3 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کنند و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی

9- به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذکروا نعمتی .. أنى فضلتکم على العلمین

عطف «أنى فضلتکم» بر «نعمتی» اقتضا می کند که: «أنى فضلتکم» نیز مفعول «اذکروا» باشد؛ یعنی: اذکروا .. أنى فضلتکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 3

3 - خداوند ، از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کرده و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 6

6 - تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ جعلنا البیت مثابه للناس و أمناً

«إذ» مفعول برای «اذکروا» (به یاد داشته باشید) است و لام در «لنناس» حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 11

ص: 60

11_ برشمردن نعمتها و ترغیب به تقوا، از رهنمودهای پندآمیز خداوند

ذلك من آيات الله لعلهم يذكرون

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «آیات الله» جملات قرآن و محتوای آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 26

26_ باور به ربوبیت خدا و توجه به احسان ها و نعمت های او ، زمینه ساز پرهیز از گناهان است .

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 19

19_ برخورداران از نعمت و عزت و مکت ، باید به خدادادی بودن آنها توجه داشته و بدان اقرار کنند .

قد منّ الله علينا إنه من يتقّ و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 26

26_ یاد کردن از نعمت های خداوند و ستایش کردن او با صفاتی شایسته ، از آداب دعا به درگاه اوست .

رب قد ءاتینى من الملك .. فاطر السموت و الأرض ... توفنى مسلماً و ألحقنى بالصـل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 7،8

7- نجات از نظام اجتماعى ظالمانه ، نعمتى الهى و شایسته به خاطر سپردن است .

اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجـكم من ءال فرعون يسومونكم

8- روز نجات بنى اسرائيل از نظام ظالمانه فرعونیان ، از « ایام الله » است .

و ذكّـرهم بأیـم الله ... و إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجـكم م

کلمه «اذکروا» در این آیه می تواند از مصداقهای تذکر به «ایام الله» باشد که موسی (ع) مأمور به ابلاغ آن بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 10

10 - بازگو کردن نعمت های الهی ، امری لازم در جهت شکرگزاری

ثُمَّ تَذَكِّرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ ... وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا

در آیه شریفه پس از مسأله یادآوری و شکر نعمت الهی، بازگو کردن آن طلب شده است. (و تقولوا...). از این نکته استفاده می شود که بازگو کردن نعمت از مراحل اساسی شکر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 14 - 1

1 - انسان های متذکر و متوجه به نعمت های الهی و تدبیر خداوندی ، معترف به معاد و رستاخیز

ص: 61

و تقولوا سبحن الذي سخر لنا هذا .. و انا إلى ربنا لمنقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 3,4

3 - برخورداري از جای امن ، هدایت و ثروت ، نعمت های الهی و سزاوار بازگو کردن برای دیگران است .

ف_اوی ... فهدی ... فأغنی ... و أما بنعمه ربک فحدّث

4 - صاحبان نعمت ، باید هنگام بازگو کردن نعمت ها ، به وابستگی آنها به خداوند ، معترف باشند .

بنعمه ربک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 3

3 - شرح صدر و تحمّل سختی ها ، نعمتی الهی و سزاوار بازگو کردن و اظهار خرسندی است .

و أما بنعمه ربک فحدّث . بسم الله الرحمن الرحيم . ألم نشرح لك صدرك

به گفته بسیاری از فقهای امامیه، این سوره، دنباله سوره قبل و متحد با آن است. بر این اساس مفاد آیه شریفه، اعتراف به یکی از نعمت هایی است که آخرین آیه سوره قبل، به بازگو کردن آنها توصیه داشت. در این دیدگاه، جمله «بسم الله الرحمن الرحيم» ارتباط را قطع نمی کند؛ بلکه برخی از فقها، ترک آن را در نماز مجاز می دانند.

114- ذکر نعمت ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 2

2 - لزوم توجه انسان به اهمیت نعمت ایمان و الهی بودن آن

ولکن الله حبیب إلیکم الإیمین .. فضلاً من الله و نعمه

115- ذکر نعمت بیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 9 - 4

4- توجه به خدادادی بودن نعمت بیان و ابزار آن ، مایه یقین به آگاهی خداوند از نیت ها ، افکار و دانسته های انسان است .

أیحسب أن لم یره أحد . ألم نجعل له ... ولساناً و شفقتین

116- ذکر نعمت چشم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 8 - 4

ص: 62

4- توجّه به خدادادی بودن نعمت بینایی ، مایه یقین به پنهان نبودن چیزی از خداوند است .

أیحسب أن لم یره أحد . ألم نجعل له عینین

مطرح کردن نعمت بینایی _ در پی سرزنش کسانی که به آگاهی خداوند توجه ندارند _ نوعی استدلال بر علم خداوند است . به این بیان که انسان باید خداوند را آگاه تر از خود بداند؛ زیرا او ابزار این آگاهی را در اختیار وی قرار داده است .

117- ذکر نعمت خوشنامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 7

7- توجّه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خدادادی بودن نعمت خوش نامی ، مایه اطمینان آن حضرت به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . . . و رفعنا لک ذکرک

118- ذکر نعمت در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 5

5- یاد نعمت ها و تعظیم عطایای خداوند ، نقل مجلس انس متقین ، در بهشت *

ف_کَهِینَ بِمَا ءَاتَیْهِمْ رَبّهِمْ

در معنای «فکاهین» گفت و گوهای دوستانه در مجالس انس آورده شده است .

119- زشتی کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 8

8- مشرکان ناسپاس ، از زشتی کار خود ، آگاهی خواهند یافت .

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم . . . فسوف یعلمون

120- زمینه استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 7

7- بهره‌وری از نعمت‌ها و امکانات خدادادی، در پرتوسعی و تلاش امکان‌پذیر است.

رَبِّكُم الَّذِي يُزْجِي . . . لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

خداوند، بهره‌گرفتن از فضل خود و امکانات موجود در دریاها را با کلمه «ابتغاء» (=تلاش برای دستیابی به مطلوب) آورده

ص: 63

است و این نشان دهنده آن است که برای بهره‌وری از امکانات، تلاش و کوشش لازم است.

121- زمینه تحصیل نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 3

3- دریاها و کشتی‌ها، در دستیابی انسان به موهبت‌های طبیعت و نعمت‌های خداوندی، نقش بس‌مهم و مؤثر دارند.

رَبِّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

122- زمینه تکمیل نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 15

15 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام، زمینه ساز کامل شدن نعمت خدا بر مسلمانان

فُولُوا وَجُوهَكُمْ شَطْرَهُ... لِأَتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ

برداشت فوق بر این اساس است که «لأتم نعمتی...» عطف بر «لئلا یكون...» باشد؛ در نتیجه «لأتم...» بیان غایت و هدف برای جمله «فولوا وجوهکم شطره» خواهد شد.

123- زمینه زوال نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 7

7- بی‌تقوایی و مخالفت با پیامبران، ناسپاسی و تهدید کننده بقای نعمت‌های دنیایی

أَلَا تَتَّقُونَ... فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا... أَتُرْكَونَ فِي مَا هُمْ هُنَا أَمْنِينَ

124- زمینه سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 7

7- کفر به آیات خداوند، زمینه ساز زوال نعمت ها و موهبت های الهی

و إذا تتلى عليهم آياتنا... و کم أهلکنا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 6

ص: 64

6 - ظلم و طغیان و نپرداختن سهم بینویان از اموال خویش ، سبب زوال نعمت ها و توبه و امید به خداوند ، زمینه ساز بازگشت آنها است .

أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ . . . إِنْ كُنَّا ظَالِمِينَ . . . إِنْ كُنَّا طَٰغِيْنَ . عَسَىٰ

125- زمینه شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 13

13 _ توجه به بحران های گذشته و برطرف شدن آن ، در پرتو امداد های الهی ، زمینه ساز گرایش به شکرگزاری خداوند در برابر نعمت های او

و اذكروا إذ أنتم قليل . . . فاويكم . . . لعلكم تشكرون

«لعل» متعلق به «اذكروا» است و بیانگر هدف از ضرورت به یاد داشتن مطالبی است که در آیه مطرح شد. از جمله مقایسه دو حالت قبل از هجرت و بعد از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 13

13- توجه به نعمت ، مستلزم سپاسگزاری از نعمت دهنده است .

أَقْبَابِ - طَلَّ يُؤْمِنُونَ وَ بِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 5

5- برخورداری از نعمت ها ، مقتضی توجه انسان به نعمت آفرین و شکر و سپاس اوست نه روی برتافتن از او .

وَ إِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَ نَأْتِ بِجَانِبِهِ

توصیف حالات انسان به هنگام برخورداری از نعمتهای الهی، دارای لحنی آمیخته به نکوهش است چنین بیانی صرفاً برای گزارش نیست و بلکه ترغیب انسانها به ادای حق منعم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- توجه به تأمین مواد غذایی انسان از سوی خداوند ، بازدارنده او از کفران نعمت و وادارسازنده او به شکرگزاری است .

ما أكفـره . . . فلینظر الإنسـن إلی طعامه

چنانچه «کفر» در «ما أكفـره» به معنای کفران نعمت باشد، ارتباط این آیه با آیات پیشین، بیانگر برداشت یاد شده است.

126- زمینه کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 6

ص: 65

6_ رفاه و آسایش بسیار ، زمینه ساز روحیه ناسپاسی و کفران

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 11

11- انسان ، در معرض کفران نعمت های خداوند قرار دارد .

لعلکم تشکرون

تعبیر «لعلکم» می تواند اشاره به غفلت انسانها از شکرگزاری خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 8

8- آسایش و احساس امنیت ، زمینه گرایش انسان به کفران نعمت

فلما نجءکم إلى البرّ أعرضتم و کان الإنس کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 1

1- انسان ، به هنگام برخورداری از رفاه و نعمت های الهی ، به ناسپاسی و خداگریزی می گراید .

و إذا أنعمنا علی الإنس أعرض و ننا بجانبه

«ننا» به معنای «بَعُد» (دوری می شود) است و «أعرض و ننا بجانبه» (اعراض کرد و کناره گرفت) کنایه از حق ناسپاسی و گریز از خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 1

1 - کفران نعمت های خداوند و بهره گیری از امکانات دنیوی ، حاصل و عاقبت شرک مشرکان است .

هم یشرکون . لیکفروا بما آتینهم ولیتمتعوا

«لام» در «لیفکروا» احتمال دارد برای تعلیل و به معنای «کی» و احتمال دارد برای امر باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال نخست است. گفتنی است که مراد از «یکفرون» در آیه، به قرینه «بما آتیناهم» کفران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 1

1 - پیدایش روحیه کفران و ناسپاسی در برابر نعمت های الهی ، پیامد شرک است .

یشرکون . لیکفروا بما آتیناهم

لام در «لیکفروا» لام عاقبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 13

13 - انسان ها هنگام رهایی از مشکلات و دستیابی به آسودگی ، موقعیت گذشته خود را فراموش کرده و ناسپاس می شوند .

ص: 66

وإذا مسّ الإنسان ضرّاً... ثمّ إذا خوّله نعمه منه نسي ما كان يدعو إليه من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 13

13 - کفران و ناسپاسی انسان ، به هنگام برخورد با کوچک ترین دشواری در زندگی

وإن تصبهم سيّئه بما قدّمت أيديهم فإنّ الإنسان كفور

از نکره آمدن «سیّئه» _ که برای تحقیر است _ «کوچک ترین دشواری» استفاده شده است.

127- زمینه نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 16

16_ نیاکان در شایستگی نسلشان برای بهره مند شدن از نعمت های الهی ، نقشی بسزا دارند .

یتم نعمته علیک .. کما أتمّها علی أبویک من قبل

کلمه «کما» گاهی برای تشبیه به کار می رود و گاهی برای تعلیل برداشت فوق براساس دومین معنای یاد شده است. قابل ذکر است که در این گونه موارد مراد از علت ، علت تامه نیست بلکه مقصود اقتضا و زمینه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 9

9_ گرایش ها و رفتار های جوامع بشری ، زمینه ساز دستیابی آنان به نعمت و یا گرفتار شدن به سختیها

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 31 - 8

8- تقوا ، زمینه ساز ورود به بهشت و رسیدن به مواهب بی کران الهی

دار المتّقین . جنّات عدن ... لهم فیها ما یشاءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 5

5- کسب فضایل معنوی و کوشش خود انسان ، مؤثر در برخورداری او از مواهب و نیکی ها در دنیا و مقامات عالی در آخرت

إن إبرهیم کان أمه قانتاً لله .. وإنه فی الآخره لمن الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 5

5- عملکرد نیاکان ، دارای نقشی بس مؤثر در برخورداری فرزندانشان از هدایت ها و نعمت های خداوند

وءاتینا موسی الکتب .. ذریه من حملنا مع نوح

ص: 67

در این برداشت، جمله «ذَرِّيَه مِنْ..» تعلیل برای آیه قبل (و آتینا موسی الکتاب... گرفته شده است؛ یعنی، چون بنی اسرائیل از فرزندان همراهان نوح(ع) در کشتی بودند، این افتخار را یافته اند که از هدایتهای کتاب آسمانی (تورات) بهره مند شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کَهِف - 18 - 14 - 5

5- قیام برای خدا و در مسیر توحید، در پی دارنده تأییدات الهی و موهبت های معنوی او

و ربطنا علی قلوبهم إذ قاموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مَرِیم - 19 - 49 - 4

4- هجرت و ترک سرزمین شرک و بت پرستی، زمینه ساز بهرهوری از پاداش ها و موهبت های الهی است.

فلَمَّا أَعْتَزَلْهُمْ وَ مَا یَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ هَبْنَا لَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 18

18- پیشی گرفتن در کار های نیک، دعای همراه با رغبت و بیم و نیز خشوع پیامبران (ع)، عامل بهره مندی آنان از موهبت های الهی بود.

و لقد آتینا موسی و هرون... إِنْهُمْ كَانُوا یَسْـَٔرُونَ فِی الْخَیْرِتِ ... و كَانُوا لَنَا خِش

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1_ ضمیرهای جمع در جمله «إِنْهُمْ كَانُوا یَسْـَٔرُونَ..» به پیامبران بازگردد، چه این که آیات پیشین در مورد آنان بود. 2_ جمله «إِنْهُمْ كَانُوا یَسْـَٔرُونَ...» و جملات بعد، در مقام تعلیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حَج - 22 - 50 - 5

5- ایمان به خدای یگانه (توحید و نفی شرک)، مایه برخورداری از غفران الهی و عمل صالح، مایه بهره مندی از نعمت های بهشت

فَالذِّیْنَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كَرِیْمٌ

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «مغفرت» مربوط به ایمان و «رزق کریم» مرتبط با عمل صالح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 25

25 - ربوبیت آمیخته به غنا و کرم خداوند ، مقتضی نعمت بخشی به خلق حتی با وجود ناسپاسی آنان

و من کفر فإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

ارتباط «فإِنَّ رَبِّي» با «من کفر» بیانگر این نکته است که گرچه ناسپاسان، مستحق دوری از رحمت و نعمت اند؛ اما چون خداوند در مقام ربوبیت است و غنی و کریم نیز می باشد، باز بر آنان نعمت هایش را ارزانی می دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 68

1 - پرهیزکنندگان از گناهان بزرگ و زشتی ها ، برخوردار از نعمت های جاودان الهی

و ما عند الله .. للذین ءامنوا ... و الذین یجتنبون کبیر الإثم و الفوحش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 4

4 - عبودیت و بندگی خداوند ، زمینه ساز دستیابی انسان به موهبت های خاص الهی است .

إن هو إلا عبد أنعمنا علیه

از این که خداوند در ابتدا مسأله عبودیت عیسی (ع) و سپس اعطای نعمت به ایشان را مطرح می کند، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 9

9 - دستیابی انسان ها به نعمت های الهی در پهنه هستی ، منوط به تلاش و پیگیری خود آنان است .

لتبتغوا من فضله

در واژه «ابتغاء» طلب شدید و اراده اکید نهفته است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 35 - 2

2 - شکرگزاری لوط (ع) و خاندان مؤمن ایشان ، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت و لطف ویژه خداوند و نجات یافتن از مهلکه عذاب

نجین هم .. نعمه من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 60 - 1

1 - نعمت های شگرف بهشت ، پاداش و احسان خداوند به اعمال نیک و شایسته خلق

كأنهنّ الیاقوت .. هل جزاء الإحسن إلا الإحسن

واژه «إحسان» در لغت عرب بر دو معنا اطلاق می شود: الف) کار نیک، ب) نیکی به غیر. در آیه شریفه «احسان» اول به معنای اول و احسان دوم به معنای دوم به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 2

2 - استغفار و ایمان ، از عوامل نزول باران و فزونی نعمت ها است .

استغفروا ربکم . . . یرسل السماء علیکم مدرارًا

ص: 69

128- زمینه نعمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 50 - 3

3 - بخشودگی گناهان ، مقدمه برخورداری انسان از نعمت های اخروی

لهم مغفره و رزق کریم

با توجه به تقدیم «مغفره» بر «رزق کریم» برداشت یاد شده استفاده می شود.

129- زمینه نعمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 8

8_ شایستگی های انسان ها در پیشگاه خدا ، زمینه ساز برخوردار شدن آنان از نعمت های خاص او

فبشّرناها یاسحق... أتعجبین من أمر الله رحمت الله وبرکته علیکم أهل البیت

جمله «رحمت الله وبرکاته...» حکایت از شایستگیهای خاندان ابراهیم و منزلت والای آنان در نزد خدا دارد و این جمله تعلیل برای مفهومی است که از «أتعجبین...» استفاده می شود و گویای این معناست که چون شما خاندان ابراهیم خاندانی شایسته هستی پس شگفتی ندارد که او شما را از نعمتهای خاص خویش بهره مند سازد.

130- زمینه نعمت سلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 20

20_ پدیدار شدن ابر بر فراز قوم موسی ، زمینه فرود آمدن منّ و سلوی برای آنان *

وظلّلنا علیهم الغمم وأنزلنا علیهم المنّ و السلوی

عطف شدن «أنزلنا...» بر جمله «ظلّلنا...» می تواند حاکی از ارتباط میان آمدن ابر با نزول منّ و سلوی باشد.

131- زمینه نعمت منّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20_ پدیدار شدن ابر بر فراز قوم موسی ، زمینه فرود آمدن منّ و سلوی برای آنان *

و ظلّلنا علیهم الغمم و أنزلنا علیهم المن و السلوی

عطف شدن «أنزلنا ..» بر جمله «ظلّلنا ...» می تواند حاکی از ارتباط میان آمدن ابر با نزول منّ و سلوی باشد.

ص: 70

132- زمینه نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 37 - 10

10 - در گذشتن از خطای دیگران به هنگام غضب ، مایه برخورداری انسان از نعمت های جاودان آخرت

و ما عند الله .. للذین ءامنوا ... و إذا ما غضبوا هم یغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 34 - 3

3 - تقوایبشگی ، موجب استحقاق پاداش الهی و برخورداری از نعمت های سرشار بهشتی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ

133- زیان کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 8 - 5

5- فایده شکر نعمت و ضرر و زیان کفران آن به خود انسان باز می گردد .

لئن شكرتم لأزيدنکم و ... إن تکفروا أنتم و من فی الأرض جميعاً فإن الله لغنی حمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 5

5- آسیب و زیان ناسپاسی توانگران در برابر نعمت های الهی ، دامنگیر خود ایشان است .

فقال .. أنا أكثر منک مالاً و أعزّ نَفراً ... و هو ظالم لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 14

14 - خسارت کفران نعمت الهی ، به خود کفران کننده بازمی گردد .

و من كفر فإن الله غني

به قرینه مقابله، «و من يشكر. . .» جواب شرط «من كفر» حذف شده است و «إن الله...» تعلیل برای جواب مقدر است؛ یعنی، هرکس کفران نعمت کند ضررش به خودش برمی گردد؛ چون خداوند نیازی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 7

7- نفع و ضرر «ایمان و کفر» و «شکر و ناسپاسی»، دامنگیر خود انسان ها است؛ نه خداوند.

إن تكفروا فإن الله غني عنكم . . . وإن تشكروا يرضه لكم

ص: 71

134- زیبایی نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 23 - 2,3

2 - چشم نیکوکاران در آخرت ، بی نیاز از خواب است و حتی به هنگام آرمیدن بر تختخواب ، نظاره گر زیبایی نعمت ها است . *

علی الأرائک ينظرون

«أرائک» (تخت خواب ها)، به معنای محل خوابیدن است که در آیه شریفه محل نظاره گری معرفی شده است. شاید این تعبیر، به نبود خواب در بهشت اشاره داشته باشد.

3 - نعمت های آخرت ، زیبا و تماشایی است .

لفی نعیم . . . ينظرون

135- سجده مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 19

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و مَن هَدِينَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تَلَىٰ عَلَيْهِمُ آيَاتِ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

136- سرزنش تداوم کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 2

2 - تداوم ناسپاسی در انسان ، با وجود آگاهی او از خصلت ناروای خویش ، شگفت آور و سزاوار نکوهش افزون تر

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ . وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَلِكٍ لَّشَهِيدٌ

137- سرزنش کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 34 - 16

16- ناسپاسی در برابر نعمت و احسان ، امری بس نکوهیده و ناپسند است .

وإن تعدّوا نعمت الله لاتحصوها إنّ الإنسان لظّالوم کفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 18 - 6

6- ادا نکردن حق نعمت های فراوان خداوند ، نوعی نقصان و کاستی و سزاوار توبیخ و سرزنش است .

ص: 72

وإن تعدوا نعمة الله لا تحصوها إن الله لغفور رحيم

ذکر «إن الله لغفور» پس از بیان نعمتهای فراوان خداوند، احتمال دارد از این جهت باشد که ادا نشدن شایسته حق نعمتهای خداوند، نوعی نقصان تلقی می شود و از این جهت، مایه توبیخ است. عبارت «إن الله لغفور» بیان کننده ضمنی آن نقصان و کاستی است که خداوند آن را مورد بخشایش خویش قرار می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 27 - 6

6- تپذیر و کفران نعمت های پروردگار ، عملی بس نکوهیده و ناشایسته است .

إن المبذرين ... لربّه كفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 6

6 - شکر و سپاس گزاری در خور شأن بندگان ، و کفر و ناسپاسی دور از شأن آنان است .

ولا يرضى لعباده الكفر وإن تشكروا يرضه لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 6 - 12

12 - کفران نعمت ، از کسی که از کرم (جود و عفو) خداوند برخوردار است ، دور از انتظار و سرزنش بار است .

يـأيها الإنسـن ما غرّبك برّبك الكريم

138- سرور از وفور نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 44 - 7

7_ خدافراموشان، شادمان از فراوانی نعمت و رفاه و آسایش خویش و غافل از سنت استدراج

فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم أبواب كل شيء حتى إذا فرحوا بما أوتوا

139- سنگینی گناه کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 13

13 - کفر و ناسپاسی ، گناهی سنگین و دامنگیر خود مشرکان و کافران

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ .. وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى

برداشت بالا به خاطر این نکته است که مقصود از «وزر» در این آیه، کفر و ناسپاسی است؛ زیرا آیه شریفه درباره همین موضوع است.

ص: 73

140- شرایط استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 14

14 - استفاده و بهره بردن از نعمت ها و ارزاق الهی ، احکام و مقررات ویژه ای دارد .

كلوا من طيبَت . . . ولا تطغوا فيه

طغیان، تجاوز از حد است. نهی شدن بنی اسرائیل از طغیان در استفاده از طیبات، حکایت از آن دارد که استفاده از طیبات، دارای حد و مرز و مقرراتی است که خروج از آنها، طغیان به شمار می آید.

141- شرایط برخورداری از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 19 - 2

2- برخورداری از ارزش ها و نعمت های اخروی ، مشروط به سعی و تلاش وافی انسان در طریق آن است .

و من أراد الأخره و سعی لها سعیها و هو مؤمن فأولئك كان سعيهم مشكوراً

عبارت «و سعی لها سعیها» به منزله شرط برای «من أراد الأخره» است؛ یعنی، اگر کسی آخرت را طلب کند _ مشروط بر اینکه تلاش متناسب آن را نیز داشته باشد _ از آخرت بهره مند خواهد بود.

142- شرایط نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 19 - 2

2- برخورداری از ارزش ها و نعمت های اخروی ، مشروط به سعی و تلاش وافی انسان در طریق آن است .

و من أراد الأخره و سعی لها سعیها و هو مؤمن فأولئك كان سعيهم مشكوراً

عبارت «و سعی لها سعیها» به منزله شرط برای «من أراد الأخره» است؛ یعنی، اگر کسی آخرت را طلب کند _ مشروط بر اینکه تلاش متناسب آن را نیز داشته باشد _ از آخرت بهره مند خواهد بود.

143- شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 276 - 7,8

7_ اهل انفاق و صدقه ، سپاسگزاران نعمت های الهی و اطاعت کنندگان فرمان او

يَمْحَقُ اللَّهُ... كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

از مقابله صدقه و ربا به دست می آید که این دو در آثار و تبعات متضادند؛ بنابراین چون رباخوار ناسپاس و گنهکار است، انفاق

ص: 74

کننده، سپاسگزار و فرمانبر خداست.

8_ صدقه و انفاق، سپاسگزاری در برابر نعمت های الهی و پیروی از فرمان اوست .

يُمَحِّقُ اللَّهُ ... كُلَّ كَفَّارٍ نَائِمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 13، 14، 15، 16

13_ پیکار اهل ایمان با دشمنان دین و پایداری در هنگامه های دشوار، سپاسگزاری از نعمت های الهی است .

و لَمَّا يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمُ الصَّابِرِينَ ... وَ سَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

14_ جهاد برای سپاسگزاری از نعمت های الهی، بدون چشمداشت پاداش در دنیا و آخرت از مقدسترین نوع جهاد و مبارزه

و لَمَّا يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا ... مَنْ يَرِدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا ... ثَوَابَ الْآخِرَةِ ... وَ س

از تعبیر «سنجزی» برای شاکران و تعبیر به «نوته» برای خواستاران ثواب دنیا و آخرت به دست می آید که پاداش شاکران، جزای شکر آنان است نه اینکه مجرد اعطا باشد. اضافه بر این، کلمه «منها» دلالت می کند بر اینکه دو طایفه پیش تنها به برخی از خواسته خود دست می یابند، ولی شاکران جزای کامل دریافت می دارند.

15_ سپاسگزاری نعمت های الهی، برانگیزنده آدمی به جهاد و انجام تکالیف دینی

و مَنْ يَرِدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا ... وَ مَنْ يَرِدُ ثَوَابَ الْآخِرَةِ ... وَ سَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

به نظر می رسد خداوند مجاهدان را به سه دسته تقسیم کرده است و جمله «سنجزی الشاکرین»، بیانگر دسته سوم می باشد. یعنی آنان که نه ثواب دنیا انگیزه جهاد آنهاست و نه ثواب آخرت، بلکه انگیزه آنان از جهاد تنها سپاسگزاری است.

16_ سپاسگزاران نعمت های خداوند، بهره مند از پاداش های مخصوص او

و مَنْ يَرِدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا ... وَ مَنْ يَرِدُ ثَوَابَ الْآخِرَةِ ... وَ سَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 15

15_ یادآوری وضعیّت نابهنجار (گمراهی آشکار) مردم پیش از بعثت، برانگیزنده توجّه و قدردانی از نعمت بزرگ رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لقد منّ الله . . . و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

جمله «ان كانوا . . .» به منزله دلیل است برای بزرگی نعمت رسالت. یعنی روشن است که پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چه منجلاهی از گمراهی و ضلالت فرو رفته بودید و این پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآنی بود که شما را هدایت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 4,6

4 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها، همواره به یاد خدا باشند.

فولوا وجوهکم شطره . . . كما أرسلنا فيکم رسولاً . . . فاذکرونی

برداشت فوق از حرف «فاء» که «اذکرونی» را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)) تفریع کرده است، به دست می آید.

6 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

فولوا وجوهکم شطره . . . كما أرسلنا فيکم رسولاً . . . واشکروا لی

ص: 75

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 8

8 - ضرورت سپاسگزاری به درگاه خدا و شکر نعمت های او

و اشکروا لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 244 - 2

2 - پیکار در راه خداوند ، شکر نعمت حیات

ثم احياهم . . . و لكن اكثر الناس لا يشكرون. وقاتلوا في سبيل الله

فرمان جهاد، پس از بیان ناسپاسی مردمان در برابر نعمت حیات، در واقع نشان دادن روشی است برای سپاس و شکر خداوند در برابر نعمت حیات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 41 - 13

13 - کثرت یاد خدا و تسبیح او ، سپاس نعمت اوست .

ایتک . . . و اذکر ربک كثيراً و سبح

پس از بشارت به اعطای فرزند و قرار علامت برای الهی بودن بشارت، زکریا مأمور به ذکر خدا می شود؛ لذا به نظر می رسد دستور ذکر، برای شکر آن نعمتها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 14، 15

14 - پرواپیشگی و خداترسی ، زمینه نیل به سپاسگزاری از نعمت های الهی

فاتقوا الله لعلکم تشکرون

15_ رعایت تقوا، شکر نعمت های الهی است .

فاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُشْكِرُونَ

برخی از مفسرین برآند که جمله «لَعَلَّكُمْ تُشْكِرُونَ»، به معنی «لیقوموا شکر نعمته» است؛ یعنی تقوا را رعایت کنید تا به شکر و سپاس او قیام کرده باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 16, 18, 19

16_ پایداری در دین و حرکت در مسیر انبیای الهی، شکر نعمت هدایت و رسالت انبیاست .

افین مات او قتل انقلبتم .. و سیجزی الله الشاکرین

مراد از «الشاکرین» در این آیه، یا خصوص کسانی است که هرگز مرتد نمی شوند و همچنان پایبند دین الهی هستند، و یا مؤمنان پایدار، مصداق مورد نظر برای «الشاکرین» هستند.

18_ وعده خداوند به اعطای پاداش به سپاسگزاران نعمت های الهی

ص: 76

19 _ استقامت پیشگان و پایمردان پیکار احد ، شاکران نعمت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انقلبتم علی اعقابکم . . . و سیجزی اللہ الشاکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 11 - 10

10 _ رعایت تقوا و تنها بر خدا توکل داشتن ، شکر نعمت های خداوند و سپاسگزاری از امداد های اوست .

اذکروا نعمت اللہ . . . و اتقوا اللہ و علی اللہ فلیتوکل المؤمنون

امر به تقوا و توکل پس از یادآوری نعمتها و امدادهای الهی، بیانگر آن است که توکل بر خدا و رعایت تقوا، بزرگداشت و سپاس آن نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 21 - 5,6,7

5 _ جهاد در راه خدا برای تصرف سرزمین مقدس ، سپاسگزاری قوم موسی (ع) در برابر نعمت های خداوند

اذکروا نعمه اللہ . . . یقوم ادخلوا الارض المقدسه

فرمان موسی (ع) به بنی اسرائیل (ادخلوا الارض) پس از بیان نعمتهای الهی بر آنان، بیانگر آن است که اجرای آن فرمان، سپاس نعمتهای یاد شده است.

6 _ فرمانبری از خداوند و پیامبران او ، سپاس نعمت های الهی است .

اذکروا نعمه اللہ علیکم . . . ادخلوا الارض المقدسه

7 _ مسؤولیت آدمی در برابر نعمت های الهی

اذکروا نعمه اللہ علیکم . . . ادخلوا الارض المقدسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 22,23,24,25,26

22_ احکام الهی و تبیین آن ، از جمله نعمت های خداوند ، و مردمان وظیفه دار سپاس گزاردن آن

لاتحرموا .. و احفظوا ایمنکم کذلک بین اللّٰه لکم ءایته لعلکم تشکرون

امر به شکرگزاری پس از بیان احکام، می رساند که احکام خداوند و بیان آنها از زمره نعمتهای الهی هستند زیرا شکر همواره در برابر نعمت است.

23_ احکام سوگند و کفارات آن از نعمت های الهی و مستلزم سپاسگزاری در برابر آن

ذلک کفره ایمنکم .. کذلک بین اللّٰه لکم ءایته لعلکم تشکرون

24_ باز بودن راه جبران کوتاهی ها و پوشانیدن گناه ، نعمتی الهی و مستلزم سپاسگزاری

ذلک کفره ایمنکم .. کذلک بین اللّٰه لکم ءایته لعلکم تشکرون

از مصادیق مورد نظر برای کلمه «آیات» لزوم کفاره برای زدودن گناه حنث سوگند است.

25_ رزق های خدادادی ، جواز بهره جویی از آنها و گذشت از سوگند های لغو ، نعمتی الهی و بایسته سپاسگزاری

و کلوا مما رزقکم اللّٰه حللاً طیباً .. کذلک بین اللّٰه لکم ءایته لعلکم تشکرون

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد توجه از جمله «کذلک بین اللّٰه لکم ءایته» مسایلی است که در آن آیات بیان شد از جمله خدادادی بودن روزیها و ...

26_ عمل به احکام الهی ، سپاسگزاری از خداوند است . *

كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تشكرون

جمله «كذلك . . .» (این چنین واضح و صریح خداوند احکامش را بیان می کند) اقتضا می کند که پس از آن آورده شود (لعلکم تعملون) این جایگزینی می تواند اشاره به این باشد که عمل به احکام الهی شکرگزاری در برابر بیان احکام از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 10

10_ خداوند، آگاهتر از هر کس به سپاسگزاران نعمتهای خویش است.

أليس الله بأعلم بالشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 9، 11، 2،

2_ توانایی انسانها بر بهره گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مكنكم فى الأرض . . . قليلا ما تشكرون

9_ ایمان به آیات خداوند و پیروی از قوانین دین، شکرگزاری نعمتهای الهی است.

اتبعوا ما أنزل إليكم . . . قليلا ما تشكرون

11_ تنها اندکی از مردمان شکرگزار نعمتهای خداوند هستند.

قليلًا ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 11 - 14

14_ ایجاد زمینه های تکامل معنوی در انسانها از نعمتهای خدا و سزاوار شکر و سپاسگزاری از اوست.

قليلًا ما تشكرون. و لقد خلقنكم ... ثم قلنا للملائكة اسجدوا لآدم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - گرایش انسان به شکرگزاری از خدا ، هدف بیان های گوناگون آیات الهی

کذلک نصراف الایف لقوم یشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 9،10

9 - خداوند از موسی (ع) خواست تا در برابر نعمت رسالت و شایستگی شنیدن سخن خدا، وی را سپاس گوید و از شاكران شود .

اصطفیتک علی الناس برسلتی و بکلمی . . . و کن من الشکرین

10 - فرمان به دریافت پیام های خدا و به کار بستن آنها و سپاسگزاری در برابر نعمت های او ، از سخنان خداوند با موسی (ع) در

میعادگاه مناجات

ص: 78

قال .. فخذ ما آتيتك و كن من الشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 189 - 15

15 _ داشتن فرزند سالم و شايسته از نعمت های خدا و سزاوار شکرگزاری به درگاه اوست .

لئن آتيتنا صلحاً لنكونن من الشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 26 - 15

15 _ ضرورت شکرگزاری به درگاه خداوند به سبب نعمت ها ، امداد ها و روزی های پاکیزه او

فاويكم و ايدكم بنصره و رزقكم من الطيب لعلكم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 7 - 12

12- « عن أبي عبدالله (ع) قال : فيما أوحى الله عزّوجلّ إلى موسى (ع) يا موسى اشكرني حق شكرى فقال : يا ربّ و كيف أشكرك حق شكرك و ليس من شكر أشكرك به إلاّ و أنت أنعمت به عليّ ؟ قال : يا موسى الآن شكرتني حين علمت أن ذلك منّي ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: خدای _ عزّوجلّ _ به موسی (ع) وحی کرد که ای موسی! شکر مرا به جای آر، آن گونه که حق شکر مرا ادا کنی. موسی(ع) گفت: چگونه شکر تو را بگویم که آن حق شکر تو باشد و هیچ شکری نیست که با آن تو را شکر کنم، مگر آنکه آن شکر، خود باز نعمتی است که به من داده ای. خداوند فرمود: اکنون که دانستی که این (نعمت شکرگزاری) از من است شکر مرا به جا آوردی».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 114 - 10,11

10- شکر نعمت های اقتصادی و اجتماعی ، به بهره گیری صحیح و مجاز از آنهاست . *

فكلوا ممّا رزقكم الله حلّاً طيباً و اشكروا نعمت الله

برداشت فوق، بدان احتمال است که عبارت «و اشكروا نعمت الله» تفسیر برای «كلوا .. حلالاً طيباً» باشد.

11- روزی های حلال و دلپذیر ، از نعمت های شایان شکرگزاری است .

فكلوا ممّا رزقكم الله حلّـاً طيّباً و اشكروا نعمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 121 - 1

1- شکرگزاری در برابر نعمت های الهی ، از اوصاف و ویژگی های حضرت ابراهیم (ع)

إن ابرهیم کان .. شاکراً لأنعمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 13

ص: 79

13- تربیت فرزندان در دامان پر مهر پدر و مادر ، نعمتی بس بزرگ و شایسته قدردانی و موجب استحقاق هرگونه احسان و احترام از سوی فرزند به آنان

و بالولدين احسنًا . . . و اخفض لهما جناح الذل من الرحمه و قل رب ارحمهما كما ر

برداشت فوق با توجه به این نکته است که خداوند در تعلیم شیوه دعا کردن فرزندان برای پدر و مادرشان، مسأله تربیت والدین آنان را یادآور شد (کما ربیبانی صغیراً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 7

7- نزول وحی و معارف الهی (قرآن) برای انسان ها ، نعمت خداوند و شایسته شکر و سپاس است .

لنذهبن بالذی أوحینا إلیک

آیه، در مقام تحذیر درباره وحی و معارف آسمانی است و از تحذیر به دست می آید که موارد یاد شده عطایایی الهی است و باید آنها را پاس داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 12

12- نجات از جامعه فاسد و ناپاک ، نعمتی بزرگ و درخور شکر و سپاس است .

و نَجِّنَهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِتْهَمَ كَانُوا قَوْمَ سُوءِ فِ السَّقِينِ

آیه شریفه در مقام امتنان بر حضرت لوط(ع) است. بنابراین نجات از دست قوم فاسد، نعمتی است که خداوند با آن کار بر حضرت لوط(ع) منت نهاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 14،15

14- دستیابی انسان به علوم و صنایع دفاعی ، نعمتی شایسته سپاس گزاری

و علمنهُ صنعهُ لبوس لکم . . . فهل أنتم شاکرون

15- امنیت کشور و حفظ منافع ملت ، نعمتی شایسته سپاس گزاری

عَلَمَنَه صِنْعَه لِبُوسِ لِكْمٍ .. فَهَلْ أُنْتُمْ شُكْرُونَ

خداوند به خاطر آموزش صنعت اسلحه سازی به داوود(ع)، مردم را به شکرگزاری فرا خواند؛ ولی از آن جا که این صنعت باید در جهت منافع مردم (لکم) و حفظ آنان از تعرض دشمن باشد، به دست می آید که منافع مردم و امنیت آنان در برابر دشمن، هدف اصلی و مطلوب نهایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 9

9- مراسم قربانی ، عبادت خدا و سپاس گزاری در برابر نعمت های او است .

جَعَلْنَا مَنَسْكَآ .. عَلِي مَا رَزَقْنَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 16

ص: 80

16 - نعمت های خداوند شایسته شکر و سپاس گزاری

و البدن . . . سخن_ها لکم لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 78 - 4

4 - نیروی شنوایی ، بینایی و ادراکی انسان ، نعمت هایی الهی و در خور شکر و سپاس گزاری

و هو الذی أنشأ لکم . . . قليلاً ما تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 7,8

7_ باران ، نعمتی بزرگ و مقتضی شکر و سپاس گزاری است .

لقد صرّفنّه بینهم لیذکروا فابی أكثر الناس إلا کفوراً

8_ قرآن ، نعمتی بزرگ و مقتضی شکر و سپاس گذاری

و لقد صرّفنّه بینهم لیذکروا فابی أكثر الناس إلا کفوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 6

6 - انسان ، در قبال نعمت های الهی مسؤول است .

أترکون فی ما هـ هنا ءامنین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مقصود از «أترکون» این باشد که خداوند انسان ها را در برابر نعمت هایی که به آنان داده است، آسوده و بدون هیچ گونه مسؤولیتی رها نمی کند؛ بلکه شکر و سپاس آنها را از آنان می خواهد و در صورت ناسپاسی و گناه، از ایشان سلب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 8

8 - قدرشناسی عمیق سلیمان (ع) از الطاف الهی در حق خود و پدرش داوود و اعلام آن به مردم

عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 11 - 8،

8 - علم و قدرت ، دو نعمت بزرگ الهی و درخور شکر و سپاس

و لقد آتينا داود و سليمان علمًا. .. وأوتينا من كل شيء... وقال ربّ أوزعني أن

11 - لزوم سپاس گزاری انسان به درگاه خدا به خاطر نعمت های عطا شده از سوی او به پدر و مادرش

ربّ أوزعني أن أشكر نعمتك التي أنعمت عليّ و عليّ وولديّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 21

ص: 81

21 - خداوند ، بی نیاز از شکرگزاری خلق به درگاه او

و من كفر فإن ربِّي غنيّ كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 15

15 - روشنایی روز و آسایش یافتن در تاریکی شب ، از نعمت های بزرگ و درخور شکر و سپاس الهی

قل أرءيتم إن جعل الله عليكم آئيل سرمدًا. .. إن جعل الله عليكم النهار سرمدًا .

توحید ربوبی و برشمرنده نعمت های الهی و شکرگزاری از آنها است. ذیل آیه بعد (لعلکم تشكرون) مؤید این مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 7

7 - برقرار شدن نظام شب و روز در جهت تأمین نیازها و منافع انسان ها ، نعمتی بزرگ و سزاوار شکر و سپاس الهی

و لتبتغوا من فضله و لعلکم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 67 - 9

9 - امنیت مکه ، نعمت الهی و شایسته سپاسگزاری است .

أولم يروا أنّا جعلنا حرمًا آمنًا. .. أفبالبـِ طل يؤمنون و بنعمه الله يكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 17، 18

17 - بادها و رهاورد های آن ، نعمت خداوند و شایسته شکر و سپاس است .

يرسل الرياح . .. و لعلکم تشكرون

«لعلّ» در آیه، به معنای تعلیل است.

18 - انسان ها ، به رغم بهره مند بودن از نعمت و فواید باد ، ممکن است از شکر آن نعمت ، سرباز زنند .

«لعلّ» از حروف شبیه به فعل و برای انشا و رجا است استعمال آن در آیه، می تواند به منظور اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 9

9 - خداوند ، منشأ نعمت ها است و شکر وی ، لازم است .

أَن اشکر لله

«شکر» در لغت، «تصور نعمت و اظهار آن» است (مفردات راغب). این که در آیه، فرمان می دهد «که تنها برای خداوند شکر کنید!»، نشان می دهد که او منشأ نعمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 13

ص: 82

13 - انسان ها ، موظف به شکر نعمت های خداوندند .

آن اشکرلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 9 - 15,16,17,18

15 - انسان ها ، در بیشتر لحظه های عمر ، از شکر نعمت های خداوند غافل اند .

قلیلاً ما تشکرون

«قلیلاً» می تواند صفت برای موصوف محدودی مانند «زماناً» باشد، در این صورت، نکته یاد شده به دست می آید.

16 - قوای ادراکی انسان (چشم و گوش و قلب) مواهب الهی اند و شایسته است که به خاطر آنها ، به درگاه وی شکرگزاری شود .

ثم سوّیّه و نفخ فیه من روحه و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئده قلیلاً ما تشکرو

17 - انسان ها ، شکرگزار نعمت های خداوند نیستند .

قلیلاً ما تشکرون

به قرینه آیه بعد _ که در آن آمده است «و قالوا أءذا أضللنا. ..» _ «قلیلاً» می تواند به معنای نفی باشد.

18 - انسان ها ، به شکرگزاری در برابر نعمت های الهی موظف اند .

قلیلاً ما تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 35 - 11

11 - احیای زمین با رویاندن نباتات و درختان میوه ، به منظور تغذیه انسان ها از سوی خدا ، شایسته شکر و سپاس گذاری است .

و آیه لهم الأرض المیتة أحینها و أخرجنا منها حبّاً. .. جنّات من نخیل و أعنّب..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 4

4 - شیر و منافع بسیار شتر ، گاو و گوسفند ، نعمتی الهی و شایسته سپاس و شکرگزاری است .

و لهم فيها من فـع و مشارب أفلايشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2 - 7

7- نزول کتاب آسمانی (قرآن) ، نعمتی است درخور شکر و شایسته عبادت خالصانه خدا و اطاعت محض از او .

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

برداشت یاد شده از تفریع جمله «فاعبد الله مخلصاً له الدين»، بر جمله «إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 61 - 14

14 - شب آرامش دهنده و روزِ روشنایی بخش ، دو نعمت بزرگ و درخور شکر و سپاس الهی

ص: 83

اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا . . . وَلِكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا ي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 42 - 9

9- قرآن ، نعمتی بزرگ و فرو فرستنده آن شایسته ستایش و قدردانی است .

تنزیل من حکیم حمید

به کارگیری وصف «حمید» برای خداوند _ پس از بیان نزول قرآن _ می تواند از یکسو عظمت قرآن و نعمت بودن آن را بفهماند و از سوی دیگر کرنش و فروتنی انسان در برابر خدا را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 10

10 - بازگو کردن نعمت های الهی ، امری لازم در جهت شکرگزاری

ثمّ تذکروا نعمه ربکم . . . و تقولوا سبحان الذی سخر لنا هذا

در آیه شریفه پس از مسأله یادآوری و شکر نعمت الهی، بازگو کردن آن طلب شده است. (و تقولوا...). از این نکته استفاده می شود که بازگو کردن نعمت از مراحل اساسی شکر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 16 - 3

3 - پیدایش خصلت های ویژه انسانی از مشتی خاک و پیدایش موجود زنده دارای درک و شعور مندی چون جن از شعله آتش ، نعمت هایی شایان تأمل و قدرشناسی *

خلق الإنس من صلصَل . . . فبأیء الآء ربکمّا تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 70 - 3

3 - آب شیرین و نقش حیاتی آن در زندگی بشر ، نعمتی الهی و در خور شکر و سپاس

أفرءیتم الماء . . . فلولاً تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 2

2- شرک پیشگان صدر اسلام، به جای سپاس‌گزاری خداوند به خاطر فرستادن قرآن، بر تکذیب آن پافشاری کردند.

و تجعلون رزقکم انکم تکذبون

برخی از مفسران بر آنند که «رزق»، به معنای عطا است و آیه شریفه نیز به تقدیر «و تجعلون شکر رزقکم...» می‌باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 5

5- قدرت شنوایی، بینایی و تعقل، از نعمت‌های الهی و در خور شکر و سپاس

و جعل لكم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

ص: 84

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 3 - 8

8 - هدایت ، نعمتی بزرگ و شایسته سپاس گزاری است .

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا

از این که در آیه شریفه، به مؤمن هدایت یافته، «شاکر» گفته شده است، استفاده می شود که هدایت نعمتی در خور سپاس گزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 20 - 6

6 - فراهم بودن زمینه آشنایی با راه خدا و آسان بودن سلوک آن ، نعمتی سزاوار شکرگزاری است .

قَتَلَ الْإِنْسَانَ مَا أَكْفَرَهُ .. ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ

چنانچه کفر در «ما اکفراه» به معنای کفران نعمت باشد؛ آیات پس از آن _ از جمله این آیه _ درصدد بیان نعمت هایی خواهد بود که ناسپاسی آنها، موجب نفرین خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 21 - 7

7 - مرگ برای انسان و دفن اموات ، دو نعمت از جانب خداوند و سزاوار شکرگزاری است .

قَتَلَ الْإِنْسَانَ مَا أَكْفَرَهُ .. ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ

برداشت یادشده، بر این اساس است که کفر در «ما اکفراه» به معنای کفران نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 25 - 4

4 - باران و آب از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان به درگاه او است .

مَا أَكْفَرَهُ .. إِنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا

کفر در «ما اکفراه» _ به قرینه آیات پیشین _ ممکن است به معنای کفران نعمت باشد. بنابراین آیه، در صدد برشمردن نعمت های خداوند

به انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 28 - 5

5 - رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفره... فأنبتنا فيها... عنبًا و قصبًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که «کفر» در «ما أكفره» به معنای کفران نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 2

ص: 85

2- بهره مندی انسان از زیتون و از منافع گوناگون درخت خرما، نعمتی الهی و سزاوار سپاس گذاری است.

ما أكفروه... و زیتوناً و نخلاً

«زیتون»، میوه ای معروف (مصباح) و درختی معروف است و می تواند جمع «زیتونه» باشد که گاه بر درخت و گاه بر میوه آن اطلاق می گردد (لسان العرب). تعبیر «نخل» _ به جای نام میوه آن _ ممکن است ناظر به این باشد که انسان علاوه بر خرما، از اجزای دیگر نخل (از قبیل شاخ، برگ، تنه و لیف آن) نیز بهره می برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 2

2- ایجاد باغ های پردرخت با نزول باران بر زمین مساعد، نعمت خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است.

صبینا... شققنا... فأنبئنا... و حدائق غلباً

چنانچه «غلبا» توصیف ذات «حدائق» باشد _ نه درختان آن _ ضخامت بستان کنایه از انبوه و متراکم بودن درختان آن خواهد بود. برداشت یاد شده، براساس ارتباط این آیه با «ما أكفروه» در آیات پیشین است. با توجه به این احتمال که «کفر» در آن آیه، به معنای کفران نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 31 - 2

2- دستیابی انسان به میوه ها و مراتع، نعمت خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است.

ما أكفروه... وف_کَهِه و اَباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 4

4- ایمان به آیات الهی، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان، یتیمان و تنگدستان، قدردانی از نعمت های بینایی، گویایی و هدایت است.

ألم نجعل له عینین . و لساناً و شفقتین . و هدینَه النجدین ... ثمَّ کان من الذین ءام

«الذین آمنوا» گرچه مطلق است؛ ولی مصداق بارز آنها _ به قرینه «و الذین کفروا بآیاتنا» در آیات بعد _ مؤمنان به آیات الهی است و آیات پیشین _ که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود _ قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم

بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین _ که نعمت های الهی را برشمرده _ گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»، زمینه ساز توصیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 13

13 - دل بستن به لطف خداوند، خود از نعمت های الهی و سزاوار پاسخ گویی و سپاس گزاری است.

و ما لأحد عنده من نعمه تجزی . إلا ابتغاء وجه ربّه الأعلى

چنانچه استثنا در این آیه، متصل باشد، «ابتغاء» از مصادیق «نعمه تجزی» خواهد بود. در نتیجه مفاد دو آیه، این می شود که: کسی نزد انفاق گر نعمتی ندارد، جز یک نعمت [که خداوند عطا کرده است] و آن حالت «ابتغاء» است. بنابراین وجود علاقه و دل بستگی به «وجه الله» _ که مایه «ابتغاء» است _ نعمتی است که باید به وسیله سپاس گزاری جزا داده شود

ص: 86

(نعمه تجزی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 5

5 - ابتغال و تضرع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به درگاه خداوند، پاسخی به نعمت های ویژه او به آن حضرت بود.

الم نشرح... و وضعنا... و رفعنا... و إلى ربك فارغب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 8,9

8 - رزمندگان مجاهد، سپاسگزار خداوند و پذیرای ربوبیت او هستند.

و العدیات... إنَّ الإنسان لربه لکنود

تمجید مجاهدان از یک سو و نکوهش ناسپاسان از سویی دیگر، بیانگر آن است که مجاهدان ناسپاس نیستند.

9 - جهاد در راه خدا، شکر نعمت های او است.

و العدیات... إنَّ الإنسان لربه لکنود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 1 - 9

9 - استوار ماندن قریش بر نظام معیشتی دیرپای خویش، نعمتی الهی و سزاوار سپاس

لایل ف قریش

چنانچه سوره «قریش» سوره ای مستقل باشد و با سوره «فیل» یک سوره تلقی نگردد؛ حرف «لام» در «لایلاف» متعلق به «فلیعبدوا» در آیه سوم خواهد بود. در آن صورت مفاد آیه این می شود که چون خداوند، نعمت ایلاف را به قریش عطا کرده است، باید او را بندگی کنند. گفتنی است که بندگی به پاس نعمت، شکرگزاری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 5

5 - عبادت خداوند ، سپاس نعمت های او است .

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ .. فليعبدوا

حرف «فاء»، لزوم عبادت را بر وجود نعمت «ایلاف» تقریر کرده است و هر کاری که انسان خود را به جهت داشتن نعمتی، موظف به آن سازد، سپاس آن نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 16

16 - برخورداری از غذا و امنیت ، نعمتی است که سپاس آن ، تنها عبادت خداوند است .

فليعبدوا ربَّهـَذا البيت . الذی أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 7،12

ص: 87

7- نماز ، شکر نعمت های خداوند است .

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . فَصَلِّ

12- اهدای قربانی به پیشگاه پروردگار ، شکر نعمت های او است .

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . . . وَاَنْحِرْ

144- شکر نعمت آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 10

10 - بخشوده شدن گناه ، نعمتی بایسته سپاسگزاری

ثم عفونا عنكم . . . لعلكم تشكرون

145- شکر نعمت بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 43 - 9

9- بهشتیان پس از ورود به بهشت و مشاهده مواهب آن ، خداوند را به خاطر هدایت شدن و نیلشان به بهشت ، سپاس می گویند .

وقالوا الحمد لله الذي هدانا لهذا

146- شکر نعمت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 12

12- مؤمنان با ایمان خویش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیین الهی سپاسگزار نعمت هدایت هستند.

أهؤلاء من الله عليهم . . . أليس الله بأعلم بالشكرين

147- شکر نعمت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ بهشتیان پس از ورود به بهشت و مشاهده مواهب آن ، خداوند را به خاطر هدایت شدن و نیشان به بهشت ، سپاس می گویند .

وقالوا الحمد لله الذي هدانا لهذا

ص: 88

148- شگفتی تداوم کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 2

2 - تداوم ناسپاسی در انسان ، با وجود آگاهی او از خصلت ناروای خویش ، شگفت آور و سزاوار نکوهش افزون تر

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ . وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَلِكٍ لَّشَهِيدٌ

149- شگفتی کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 6

6 - ناسپاسی انسان ها در برابر نعمت های الهی ، امری شگفت آور و به دور از منزلت آدمیان

أَفَلَا يَشْكُرُونَ

برداشت یاد شده از همزه استفهام «أَفَلَا يَشْكُرُونَ» _ که برای تعجب است _ استفاده می شود.

150- صابران هنگام سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 11 - 1

1_ صبر پیشگان دارای اعمال صالح به هنگام زوال نعمت و روی آوردن فقر و تنگدستی ، از رحمت خدامایوس نمی گردند و به تدبیر او در هستی کافر نمی شوند .

إِنَّهُ لَيُنُوسٌ كَفُورٌ . . . إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ

151- صالحان هنگام سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 11 - 1

1_ صبر پیشگان دارای اعمال صالح به هنگام زوال نعمت و روی آوردن فقر و تنگدستی ، از رحمت خدامایوس نمی گردند و به تدبیر او در هستی کافر نمی شوند .

إنّهُ لِيَتُوسِ كُفُورًا . . . إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ

ص: 89

152- صلاحیت برای نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 4,6

4_ انسان ها ذاتا شایسته دریافت نعمت های خداوند هستند .

لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم

برداشت فوق با توجه به برداشت قبل و توضیح آن به دست می آید.

6_ فرعونیان و کفرپیشگان قبل از آنان در ابتدای تشکلشان امتهایی شایسته برای بهره مند شدن از نعمت های الهی بودند .

فأخذهم الله بذنوبهم . . . ذلك بأن الله لم یک مغیرا ... حتی یغیروا ما بأنفسهم

از نکاتی که می توان از ارتباط این آیه و آیه قبل به دست آورد این است که فرعونیان و امتهای پیش از آنها در ابتدای تشکلشان امتهای کافر و منکر آیات الهی نبودند و این حالت پس از گذشت زمان بر آنان عارض شد.

153- ضرورت شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 4

4- شکر نعمت های خداوند ، دارای جایگاهی ویژه و امری لازم

و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم

اینکه خداوند، فرمان خاصی برای شکرگزاری صادر کرده است، حکایت از اهمیت و جایگاه ویژه آن می کند.

154- ظلم کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 30

30_ نادیده گرفتن نعمت های الهی و ناسپاسی خدا ، با ارتکاب گناه ، ظلم است .

إنه ربی أحسن مثوای إنه لا یفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 6

6 - ناسپاسی و نادیده گرفتن نقش خداوند در برخورداری از نعمت ها ، ظلم است .

والذین ظلموا من هؤلاء

توصیف مرفهان ناسپاس به ستمگران، حاکی از مطلب یاد شده است.

155- عجز از شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 90

2- انسان ها ، توان شکرگزاری مطلوب و ادای حق نعمت های بی شمار خداوند را ندارند .

وإن تعدوا نعمة الله لا تحصوها إن الله لغفور رحيم

از اینکه خداوند پس از بیان نعمتهای بی شمار بر بندگان، خود را با صفت «غفور» (آمرزنده) توصیف می کند، می توان استفاده کرد که انسانها از عهده شکر نعمتهای فراوان الهی بر نخواهند آمد.

156- عذاب با نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 9

9_ تحقق اراده الهی به عذاب دنیوی منافقان ، از طریق اعطای مال و فرزند فراوان و نعمت های ظاهری به آنان

إنما يريد الله أن يعذبهم بها

157- عصیان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 13

13 - قوم موسی در برابر نعمت های الهی ، مردمی ناسپاس بودند .

ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «ما ظلمونا و لكن ...» در ارتباط با فرازهایی که بیانگر نعمتهای الهی است، لحاظ شود.

158- علاقه به نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5_ علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعناها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل‌بستگی شدید انسان به موهبت‌های دنیوی است.

159- علم به کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 91

2 - تداوم ناسپاسی در انسان، با وجود آگاهی او از خصلت ناروای خویش، شگفت آور و سزاوار نکوهش افزون تر

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ . وَإِنَّ عَلِيَّ ذَلِكُ لَشَهِيدٌ

3 - خداوند، در تأکید بر آگاهی دشمنان اسلام از خوی ناسپاسی خویش، به اسبان تیز پای مجاهدان، سوگند یاد کرده است.

وَالْعَدِيَّتُ . . . وَإِنَّ عَلِيَّ ذَلِكُ لَشَهِيدٌ

160 - عمومیت نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 14

14 - شمول و فراگیری نعمت و روزی خداوند در دنیا برای همه انسان ها، حتی مشرکان و کافران

مَتَّعْتَهُمْ وَاَبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

161 - عوامل از دیاد نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 11، 9، 5، 3، 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به یادآوری اعلام الهی به مردم به اینکه: هر کس سپاسگزار باشد، قطعاً نعمتش فزون می یابد و هر کس کفران نماید، دچار عذاب شدید می گردد.

و إِذْ تَأَذَّنَ رَبِّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

«و إِذْ تَأَذَّنَ» عطف بر «إِذْ قَالَ» است که در آن «اذکر» در تقدیر است و مخاطب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد.

2 - موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد.

اذكروا نعمه الله عليكم . . . و إِذْ تَأَذَّنَ رَبِّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ

این برداشت مبتنی بر این نکته است که «إِذْ تَأَذَّنَ» مقول قول موسی (ع) و عطف به «اذكروا نعمه الله» باشد.

3 - افزایش نعمت در صورت شکرگزاری و تهدید به عذاب در صورت کفران نعمت، مقتضای ربوبیت الهی

وإذ تأذن ربكم لئن شكرتم لأزيدنكم ولئن كفرتم إن عذابي لشديد

5- شکر نعمت رهایی از نظام ظالمانه ، موجب فزونی و بقای آن نعمت شده و کفران آن ، مایه از دست رفتش می شود .

إذ أنجـکم من آل فرعون . . . واذ تأذن ربکم لئن شكرتم لأزيدنکم ولئن كفرتم إن

9- انسان ها ، خود در فزونی و یا کاستی نعمت ها نقش اساسی دارند .

لئن شكرتم لأزيدنکم ولئن كفرتم إن عذابي لشديد

11- قال أبو عبد الله (ع) : أيما عبد أنعم الله عليه بنعمه فعرفها بقلبه و حمد الله علىها بلسانه لم تنفد حتى يأمر الله له بالزيادة و هو قوله : « لئن شكرتم لأزيدنکم »

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: هر بنده ای که خدا به او نعمتی عطا کند، پس او با قلبش آن را بشناسد و خدا را با زبان بر آن نعمت حمد گوید، هنوز حمد او پایان نپذیرفته که خداوند امر می کند تا آن نعمت برای او، زیاد شود و این

ص: 92

سخن خداوند است لئن شکرتم لأزیدنکم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 6

6- شکر نعمت ، موجب افزونی نعمت های دنیوی است .

شاکراً لأنعمه . . . وءاتینَه فی الدنیا حسنه

162- عوامل بقای نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 13

13- ناسپاسی نعمت ها ، موجب سلب آنها و شکرگزاری ، عامل بقای آنهاست .

قریه کانت ءامنه مطمئنَه . . . فکفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع و الخوف

از مفهوم آیه استفاده می شود که اگر آنان ناسپاسی انجام نمی گرفت، نعمتها سلب نمی شد.

163- عوامل تغییر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 22

22_ « عن علی بن الحسین (ع) یقول : الذنوب التي تغییر النعم ، البغی علی الناس و الزوال عن العاده فی الخیر ، و اصطناع المعروف ، و کفران النعم ، و ترک الشکر . قال الله عزوجل : « إن الله لایغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم » . . . ;

از امام زین العابدین(ع) روایت شده است که می فرمود: گناهایی که موجب تغییر نعمتها می شوند عبارتند از: ستمگری بر مردم، دوری از عادت به کار خیر و از انتخاب کردار نیک، کفران نعمتها و ترک شکرگزاری. خداوند عزوجل فرموده: إن الله لایغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم».

164- عوامل تکمیل نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 5

5- نعمت های داده شده به انسان ها از ناحیه خدا بدون بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی کامل نبود .

و لآتم نعمتی علیکم و لعلکم تهتدون. كما أرسلنا فيکم رسولا

برداشت فوق با توجه به توضیح برداشت قبل، به دست می آید.

ص: 93

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 11

11 - هلاکت فرعونیان و امت های کافر پیشین ، نمودی از زوال نعمت ها در نتیجه ظلم و گناه

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا... و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 21

21_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : إن أبي كان يقول : إن الله قضی قضاء حتماً لا ینعم علی عبده بنعم فسلبها إیّاه قبل أن یحدث العبد ذنباً یتوجب بذلک الذنب سلب تلك النعمه و ذلک قول الله : « إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: پدرم می فرمود خداوند به قضای حتمی خود مقرر کرده است که هر نعمتی را به بنده اش بدهد از او باز نستاند، مگر اینکه آن بنده گناهی را مرتکب شود که موجب سلب آن نعمت گردد و این است سخن خدا که فرمود: «إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 5

5- شکر نعمت رهایی از نظام ظالمانه ، موجب فزونی و بقای آن نعمت شده و کفران آن ، مایه از دست رفتنش می شود .

إذ أنجَکم من آل فرعون... و إذ تأذّن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 13

13- ناسپاسی نعمت ها ، موجب سلب آنها و شکرگزاری ، عامل بقای آنهاست .

قریه کانت ءامنه مطمئنّه... فکفرت بأنعم الله فأذقها الله لباس الجوع والخوف

از مفهوم آیه استفاده می شود که اگر آنان ناسپاسی انجام نمی گرفت، نعمتها سلب نمی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - روی گردانی از شکر نعمت خدا ، موجب از دست دادن آن نعمت است .

كلوا من رزق ربكم و اشكروا له .. فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - از دست دادن نعمت و امکانات ، نوعی کیفر و مجازات است .

و اشكروا له .. فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجم جنتهم جنتين ذوات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - بخل و محروم کردن بینوایان از اموال خویش ، از عوامل زوال نعمت و محرومیت صاحبان ثروت و مکت

آن لایدخلتھا الیوم علیکم مسکین . . . بل نحن محرومون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کفر و گناه ، از عوامل خشک سالی و سلب نعمت ها است .

استغفروا ربکم . . . یرسل السماء علیکم مدرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حق ناپذیری و عناد با دین ، موجب زوال نعمت ها است .

ثم یرطمع أن أزید . کلاً إله کان لأیّتنا عنیداً

جمله «إله کان لأیّتنا عنیداً» تعلیل برای ردع (کلاً) است؛ یعنی، چنین نخواهد شد (بر قدرت و ثروت او افزوده نخواهد شد)؛ چون او نسبت به آیات ما عناد دارد.

166- عوامل شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- اعتقاد به اختصاص داشتن عبادت به خداوند ، مستلزم شکر نعمت های اوست .

و اشکروا نعمت الله إن کنتم إیّاه تعبدون

آمدن جمله «إن کنتم إیّاه تعبدون» به صورت جمله شرطیه برای «اشکروا . . .»، بیانگر وجود تلازم و پیوند ناگسستنی میان شکر و اعتقاد به توحید در عبادت است.

167- عوامل کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- شرک ، مستلزم ناسپاسی انسان در برابر خالق و یگانه روزی دهنده خویش

أَمَّنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ . . . وَ مَنْ يَرْزُقْكُمْ . . . أَلَمْ يَعْزَمِ اللَّهُ

لِحَنِ آمِيحْتَهُ بِأَتْوِيحِ «أَلَمْ يَعْزَمِ اللَّهُ» نِشَانِ دِهِنْدِهْ آنِ اسْتِ كِهْ مِشْرِكَانِ بَا شَرْكِ خَوِيشِ، كَفْرَانِ خِدَائِي كِرْدِهْ اِنْدِ كِهْ خَالِقِ وَ يِگَانِهْ رُوْزِي دِهِنْدِهْ اَنَانِ اسْتِ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 9

ص: 95

9 - ابلیس ، عامل کفران مردم سبأ و برانگیزنده آنان به ظلم به نفس

و لقد صدق عليهم إبليس ظنه فاتبعوه إلا فريقاً من المؤمنين

در عبارت «صدق عليهم .. ظنه» ایجاز به حذف وجود دارد؛ برای این که صدق ظن، فرع بر دعوت و جواب مثبت دادن مردم است. بنابراین، معلوم می شود که ابلیس از آنان خواسته و آنان نیز او را اجابت نموده و نعمت های خدا را کفران کرده اند.

168- عوامل محرومیت از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 12، 4، 3

3_ ظلم یهود ، موجب محرومیت آنان از برخی نعمت های پاکیزه *

فبظلم من الذین هادوا حرّما علیهم طیبیت أحلت لهم

بدان احتمال که مراد از تحریم، تحریم تکوینی باشد؛ بنابراین «حرّما ..» به این معنا است که خداوند یهود را از دستیابی به برخی طیبیات محروم ساخت.

4_ ظلم ، زمینه ساز محرومیت انسان از مواهب خدادادی *

فبظلم من الذین هادوا حرّما علیهم طیبیت أحلت لهم

برداشت فوق را فرمایش امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: من زرع حنطه فی ارض فلم یزک زرعه او خرج زرعه کثیر الشعیر فبظلم عمله .. او بظلم لمزارعیه و اکرته لان الله عزوجل یقول: فبظلم من الذین هادوا حرّما علیهم طیبیت ...

کافی، ج 5، ص 306، ح 9؛ نورالثقلین، ج 1، ص 572، ح 665.

12_ محرومیت آدمی از نعمت های الهی و مواهب طبیعی ، نتیجه اعمال خود وی

فبظلم من الذین .. حرّما علیهم طیبیت أحلت لهم و بصدّهم عن سبیل الله کثیراً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «تحریم» تحریم تکوینی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 8

8 - ابلیس ، دشمن و بدخواه انسان و در صدد محروم ساختن او از نعمت های الهی و گرفتار ساختن او به رنج و سختی

إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ .. فَتَشْقَى

طرح خصومت ابلیس با حوا، گویای آن است که وی با تمامی انسان ها دشمن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 10

10 - تکذیب پیامبران الهی از سوی ملت ها ، موجب محرومیت آنان از مال و امکانات و نعمت های خداوند نمی شود .

و ما بلغوا معشار مائةِ اَینِهم فَكذَّبوا رسلی فَكیف كان نكیر

ص: 96

169- عوامل محرومیت از نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 11

11 - هدف قرار دادن دنیا، باعث محرومیت کامل از موهبت های جهان آخرت

من كان يريد حرث الآخرة... يريد حرث الدنيا... و ما له في الآخرة من نصيب

170- عوامل نقصان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 9

9- انسان ها، خود در فزونی و یا کاستی نعمت ها نقش اساسی دارند.

لئن شكرتم لأزيدنکم و لئن كفرتم إن عذابی لشديد

171- عوامل وفور نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 16 - 3

3 - ایمان و دین داری، موجب وفور نعمت و برکت و رفاه عالی است.

وَأَلْوَاسِقٍ_مَوَاعِلِ الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينِ_هَمْ مَاءِ غَدَقًا

172- غفلت از منشأ نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 37 - 3

3- دل بستگی شدید به دنیا و غفلت از نقش خداوند در آفرینش و اعطای نعمت ها، نشانه کفر است.

و كان له ثمر فقال... أنا أكثر منك مالاً... ما أظنّ أن تبید هذه... قال له صاح

در پی گفته های مرد ثروت مند و فخرفروشی های او و انکار فناپذیری نعمت ها، مرد مؤمن، با سؤال «أکفرت» با وی به گفتگو پرداخت و

این نشان دهنده کفرورزی مرد ثروت مند در اندیشه ها و گفته هایش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 2

2- رفاه مندی و برخورداری از نعمت ها در سایه تلاش و دانش اقتصادی ، در صورت همراه بودن آن با ناسپاسی و غفلت از منشأ خدایی آنها ، هلاکت و بدبختی در دنیا را در پی خواهد داشت .

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون فأصابهم سيئات ما كسبوا

ص: 97

173- غفلت از نعمت چشم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 8 - 2

2 - بی توجهی به نعمت بینایی و غفلت از وابستگی آن به خداوند ، شگفت آور و ملامت بار است .

ألم نجعل له عینین

استفهام در «ألم نجعل . . .»، برای تعجب و گرفتن اقرار است.

174- غفلت هنگام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 17

17 - برخورداری از آسودگی ها و نعمت ها به همراه غفلت از یاد خدا و ناشکری ، محنت زا و بلا آفرین است .

ثم إذا خولنَّه نعمة منا قال إنما أوتيته على علم بل هي فتنة

یکی از موارد کاربرد «فتنه»، محنت و بلا است و برداشت بالا- مبتنی بر این معنا است. بر این اساس می توان گفت: برخورداری از آسودگی و نعمت ها، به همراه این تصور که آنها ناشی از دانش بشری است نه لطف الهی، نه تنها برای بشر نعمت نیست؛ بلکه در دنیا و آخرت نقیمت و بلا خواهد بود. گفتنی است آیه بعد _ که از روبه رو شدن مرفهان بی خبر از خدا با عذاب و بدبختی و کارساز نبودن برخورداری های آنان، سخن می گوید _ مؤید همین برداشت است.

175- فراوانی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 268 - 7,8,10,13

7 _ خداوند ترغیب کننده آدمی به انفاق ، با وعده آمرزش گناهان و فزونی رزق

والله يعدكم مغفرة منه وفضلا

کلمه «فضلا» به قرینه مقابله آن با وسوسه شیطان بر تهیدستی، به معنای فزونی در رزق است.

8 _ انفاق ، موجب توسعه رزق و آمرزش گناهان

يا ايها الذين امنوا اتقوا .. و الله يعدكم مغفرة منه وفضلا

10 _ آموزش گناهان و افزونی مال از جانب خداوند ، پاداشی برای انفاق کنندگان

يا ايها الذين امنوا اتقوا .. و الله يعدكم مغفرة منه وفضلا

13 _ خداوند ، آگاه به انفاق کنندگان در راه او و گشایش دهنده روزی آنان است .

و الله واسع علیم

ص: 98

176- فرجام کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 1

1- مثل و مانند آوردن خداوند ، برای ترسیم فرجام شوم کفران نعمت های خویش

ضرب الله مثلاً قریه .. فکفرت بأنعم الله فأذقها ... بما كانوا يصنعون

177- فضایل مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 3

3 - برخورداران از نعمت های جاودان آخرت ، شیفتگان اطاعت پروردگار و برپا دارندگان نماز

و ما عند الله .. للذین ءامنوا ... و أقاموا الصلوه

178- فلسفه خلقت نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 2

2- خداوند ، مواهب زمین را برای انسان ها و در راستای منافع آنان آفرید .

هو الذی خلق لکم ما فی الأرض جميعاً

برداشت فوق با استفاده از لام انتفاع در «لکم» به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 3

3 - بهره وری مؤمنان از روزی ها و نعمت های خداوند ، مقصود اصلی از اعطای آنها به انسانهاست . *

يأیها الذین ءامنوا کلوا من طیب ما رزقنکم

قرآن در توصیه به اهل ایمان - مبنی بر بهره گیری از نعمتها - (کلوا من طیب ما رزقنکم) تصریح کرده که خداوند آن نعمتها را روزی

ایشان قرار داده است ولی در توصیه به عموم مردم در آیه 168 (كلوا مما فی الأرض) بیان نداشت که خداوند امکانات زمین را روزی همگان قرار داده است. از مقایسه میان این دو تعبیر و تفاوت یاد شده می توان به برداشت فوق دست یافت.

179- فلسفه خلقت نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 10

10 _ استفاده مؤمنان از زینتها و نعمتها، مقصود اصلی از آفرینش آنهاست.

ص: 99

قل هي للذين ءامنوا في الحيوه الدنيا

ذکر نکردن «لغیرهم» پس از «للذین ءامنوا»، علی رغم مقصود بودن آن، برای رساندن این معناست که زینتها و طیبات بالإصاله برای مؤمنان آفریده شده است.

180- فلسفه ذکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 6

6 - هدف از لزوم یاد کرد نعمت های الهی ، به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم

توصیف «نعمت» - به اینکه خداوند آن را انعام کرده (أنعمت علیکم) - اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت، باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 6

6 - هدف از لزوم یاد کردن نعمت ها ، یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم

توصیف «نعمت» به اینکه خداوند آنها را ارزانی کرده است (أنعمت علیکم) اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

181- فلسفه سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 13

13 - فلسفه از دست رفتن امکانات دنیوی ، در پی گناه ، تنبیه گناهکاران جهت بازگشت از خطا به صراط مستقیم است .

ظهر الفساد فی البرّ . . . لیذیقهم بعض الذی عملوا

«لام» در «لیذیقهم» لام عاقبت است و «لعلّ» معنای تعلیل دارد و مراد از «فساد» براساس ریشه لغوی آن، یعنی خروج شیء از اعتدال

(تباه شدن)، قابل بهره برداری نبودن امکانات و یا از دست دادن آنها است. بنابراین، خداوند، در پی آلوده شدن انسان ها، به گناه، آنان را مبتلا می کند تا به این صورت، بیدارشان سازد.

182- فلسفه نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 4

4- تحقیق یافتن بهترین عمل و برترین عامل، فلسفه آفرینش انسان و موهبت های پیرامون او است.

ص: 100

إِنَّا جَعَلْنَا .. لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنَ عَمَلًا

عبارت «لنبلوهم..» در تبیین علت و فلسفه آفرینش موهبت های زمین، به ایجاد زمینه برای تحقق یافتن دو شاخصه اشاره کرده است:
1_ بهترین عمل کننده از بین افراد انسان; 2_ بهترین عمل از بین عمل ها.

183- فلسفه نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 10 - 6

6- آفرینش نعمت ها ، از سوی خداوند ، زمینه ساز هدایت انسان به یگانگی خداوند

الذی جعل لکم .. لعلکم تهتدون

184- فلسفه نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 19 - 8

8- وجود انسان ، محور پیدایش نعمت های گوناگون در طبیعت

فأنشأنا لکم .. لکم فیها فوکه ... و منها تأکلون

185- فواید شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 8 - 5

5- فایده شکر نعمت و ضرر و زیان کفران آن به خود انسان باز می گردد .

لئن شکرتم لأزیدنکم و .. إن تکفروا أنتم و من فی الأرض جمیعاً فإن الله لغنی حمی

186- قلت شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 10 - 10

10 _ سپاس مردم در برابر نعمتها، همواره اندک و ناچیز است.

قلیلا ما تشکرون

کلمه «قلیلا» می تواند صفت برای مفعول مطلق محذوف باشد. یعنی: تشکرون شکرا قلیلا؛ و می تواند حال برای فاعل «تشکرون» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

ص: 101

187- کفران کنندگان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 17

17_ واپسگرایی و ارتداد، کفران نعمت رسالت انبیا و هدایت الهی است.

و من ینقلب علی عقبیه . . . و سیجزی الله الشاکرین

مفهوم جمله «و سیجزی الله الشاکرین» این است که مرتدان، ناسپاس هستند، و به مناسبت حکم و موضوع، این ناسپاسی در ارتباط با رسالت انبیا و هدایت الهی است.

188- کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 13

13_ خودداری از انفاق، کفران نعمت و ستمگری است.

انفقوا ممّا رزقناکم . . . و الکافرون هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 276 - 5,6,9

5_ ناسپاسان از نعمت‌ها و گنهکاران، محروم از محبت الهی

و الله لا یحبّ کلّ کفّار اثم

6_ رباخواران، ناسپاسانی گنهکار و محروم از محبت الهی

یمحقّ الله الرّبوا . . . و الله لا یحبّ کلّ کفّار اثم

کلمه «کفّار» (بسیار ناسپاس) و کلمه «اِثم» (فرو رفته در گناه و آلودگی) پس از بیان ربا و رباخواری، اشاره به این معنا دارد که رباخواران از جمله مصادیق انسانهای ناسپاس و آلوده به گناهند.

9_ رباخواری، ناسپاسی شدید نعمت و گنهکاری است.

یمحقّ الله الرّبوا . . . و الله لا یحبّ کلّ کفّار اثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 106 - 10

10_ کفران و ناسپاسی نعمت های الهی ، موجب روسیاهی در قیامت *

و اذکروا نعمت الله .. فاما الذین اسودّت وجوههم اکفرتهم بعد ایمانکم

بنابراینکه «اکفرتهم» به معنای کفران نعمت باشد. و به مقتضای ارتباط با آیات قبل مراد از نعمتهای کفران شده همان نعمتهایی است که در آیات قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 37 - 11، 12، 17، 4، 5

ص: 102

4_ خداوند کسانی را که به جهت ترک احسان ، نعمت های خدادادی خویش را پنهان می کنند ، دوست ندارد .

و بالوالدین احساناً .. و یکتمون ما ایتهم الله من فضله

5_ فقرنمایی و پنهان سازی نعمت های الهی ، دستاویز بخیلان برای ترک احسان

الذین یبخلون .. و یکتمون ما ایتهم الله من فضله

11_ کسانی که به جهت ترک احسان نعمت های الهی را پنهان می سازند ، کافر هستند .

الذین یبخلون .. ما ایتهم الله ... و اعتدنا للكافرين

12_ بخیلان و دعوت کنندگان مردم به بخل ، کافر هستند .

الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل .. و اعتدنا للكافرين

17_ بخلورزی ، کفران نعمت های الهی است .

الذین یبخلون .. و اعتدنا للكافرين عذاباً مهیناً

با توجه به معنای لغوی کافر (ناسپاس)، می توان گفت مراد از کافران، ناسپاسان هستند که مصداق آن در آیه، همان بخیلانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 12

12 - بنی اسرائیل ، مردمی بسیار ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

فأنجینکم و أغرقنا آل فرعون .. ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

هدف از بیان گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا، پس از بیان نعمتهای بزرگ الهی به آنان، نشان دادن روحیه ناسپاسی در آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 5

5 - بنی اسرائیل ، مردمانی ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - بنی اسرائیل ، مردمی ناسپاس در برابر نعمت های ارزشمند الهی (منّ و سلوی)

لن نصیر علی طعام وحد . . . قال أتستبدلون الذی هو أدنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابوعمرو زبیری از امام صادق (ع) روایت کرده است که آن حضرت فرمود: « الوجه الثالث من الکفر کفر النعم وذلک قوله تعالی . . . فاذکرونی اذک__رکم و اشک_روالی و لاتکفرون . . . » ;

وجه سوم از اقسام کفر، کفران نعمت است و این است سخن خداوند که می فرماید: . . . فاذکرونی اذکرم و اشکروالی و لاتکفرون ... » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 5,6

5_ موسی (ع) تمایل قوم خویش را به بت پرستی ، ناسپاسی به نعمت های خداوند دانست .

أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

6_ گرایش به شرک ، ناسپاسی به نعمت های خداوند است .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 31

31_ تخلف از فرمان خدا و ناسپاسی در برابر نعمت های او ، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشتن

و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 22

22_ مردم در برابر نعمت وجود پیامبران و معلمان توحید ، ناسپاسند .

ذلک من فضل الله علینا و علی الناس و لکن اکثر الناس لایشکرون

شکر، در برابر نعمت است و نعمتهایی که آیه مورد بحث گویای آن است عبارت است از: 1_ توحید (ما کان لنا أن نشکر . . .)، 2_ وجود پیامبران به عنوان معلمان توحید و بیانگران شریعت و آیین الهی (ملّه آبائی ابراهیم ...). برداشت فوق، ناظر به دومین نعمت یاد شده در آیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 11

11- « قال هارون لأبی الحسن موسی (ع) نحن کفار؟ قال : لا و لکن كما قال الله : « ألم تر إلی الذین بدّلوا نعمت الله کفراً و أحلّوا قومهم دار البوار » . . . »

هارون به امام کاظم (ع) گفت [آیا] ما کافریم؟ آن حضرت فرمود: خیر بلکه آن گونه [هستید] که خدا می فرماید: « ألم تر إلی الذین بدّلوا

نعمت الله كفوّاً . . . «...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 18

18- سرشت انسان با نوعی از ظلم به خویشان و ناسپاسی عجین است .

إِنَّ الْإِنْسَانَ لظَلُومٌ كَفَّارٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 1,5

1- شرک ربوبی رهیدگان از ناگواری ها ، کفران نعمت های خداوند است .

بربهم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم

«لام» در «لیکفروا» احتمال دارد لام عاقبت باشد. بنابراین معنا چنین می شود: عاقبت شرک آنان، کفران نعمتها شد. لازم

ص: 104

به ذکر است به تناسب «ما آتیناهم» مراد از «یکفروا» کفران است.

5- مشرکان ناسپاس ، علی رغم کفران نعمت های الهی ، از آنها برخوردار بوده و به آنان مهلت حیات داده می شود .

بریهم یشرکون . لیکفروا بما آتینهم فتمتعوا فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 10

10- شرک به خدا ، کفران نعمت های اوست .

أفبنعمه الله یجحدون

برداشت فوق با توجه به این نکته است که مخاطبان آیه مشرکان مکه می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 12

12- نادیده گرفتن آثار وجود خداوند در مظاهر هستی ، کفران و ناسپاسی نعمت های اوست .

والله جعل لکم .. بنعمت الله هم یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 5

5- پرستش غیر خدا ، ایمان به باطل و کفران نعمت های الهی است .

أفبالبطل یؤمنون و بنعمت الله هم یکفرون . و یعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 3

3- تکذیب رسولان و رهبران الهی ، ناسپاسی نعمت های خداوندی است .

فکفرت بأنعم الله .. و لقد جاءهم رسول منهم فکذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- استفاده از چیزهای حرام، کفران نعمت های الهی است .

يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرْتَ بِأَنْعَمِ اللَّهِ . . . فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَّالًا

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که «کلو مّمّا . . . حلالاً طیباً» اشاره داشته باشد به اینکه کفران یاد شده در آیه قبل، استفاده از حرام بوده است.

7- تحریم روزی های حلال و دلپذیر و بهره نگرستن از آنها، کفران نعمت های الهی است .

فَكَفَرْتَ بِأَنْعَمِ اللَّهِ . . . فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَّالًا طَيِّبًا

با توجه به اینکه آیه بعد، خوردنیهای حرام را در چند چیز محدود کرده است، معلوم می شود که مراد از «کفران» حرام کردن حلالها و استفاده نکردن از آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- شیطان، کفران کننده نعمت های خداوند است .

و کان الشیطن لربّه کفورًا

5- تَبذیر (ریخت و پاش و به هدر دادن امکانات) ، کفران نعمت های الهی است .

إن المبدّرین كانوا إخوان الشی - طین و کان الشیطن لربّه کفورًا

7- ناسپاسی در برابر لطف مربی ، شیوه ای شیطانی است .

و کان الشیطن لربّه کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- انکار قرآن با وجود دلایل حقانیت و بی ماندی آن ، ناسپاسی بس بزرگ و غیر قابل توجیه است .

و لقد صرّفنا للناس فی هـ ذا القراءان من کلّ مثل

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «کفور» به معنای کفران نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- شیطان ، موجودی بسیار نافرمان در برابر خداوند و ناسپاس و قدرناشناس در برابر نعمت ها و رحمت واسعه او است .

إنّ الشیطن کان للرحمن عصیًا

«عصی» برای مبالغه به کار می رود (مصباح).

8- اطاعت از شیطان ، ناسپاسی و قدرناشناسی رحمت واسعه الهی است .

لا تعبد الشیطن إنّ الشیطن کان للرحمن عصیًا

«رحمن» صیغه مبالغه و از نام های خداوند است. تکیه بر این نام در جمله «کان للرحمن...» به منزله تعلیلی بر زشتی کار شیطان است، زیرا عصیان کردن او در برابر دارنده رحمت واسعه و اصرار بر آن نشانه ناسپاس بودن او است. و جمله «لا تعبد...» دلالت دارد که هر کس

از شیطان تبعیت نماید، او نیز چنان خواهد بود.

9- اطاعت و پیروی از گنه پیشگان و سرپیچی کنندگان از فرمان خداوند، امری ناروا و ناسپاسی نعمت های او است .

لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 5

5- دشمنی با دین خدا، خیانت در امانت او و ناسپاسی در برابر نعمت هدایت او است .

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ .. إِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 6

6- کفر به یگانگی خدا _ در عین برخورداری از امکانات دنیوی _ بارزترین نوع ناسپاسی در برابر نعمت های او است .

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا .. وَآتَرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

عبارت «و آترفناهم» حال است برای فاعل «کفروا»؛ یعنی، با این که خدا آنان را از امکانات دنیوی برخوردار ساخت، آنها به

ص: 106

یگانگی او کفر ورزیدند و به پرستش غیر او رو آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 8

8 - ناسپاسی در برابر لطف و رحمت الهی و سوء استفاده از آن ، نمودی از انحراف و گمراهی منکران قیامت

و إنّ الذین لایؤمنون بالأخره . . . و لورحمٰنهم . . . فی طغیٰ نهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 11

11 - شرک و بت پرستی ، کفران نعمت های خدا و ناسپاسی در برابر ربوبیت او است .

و من یدع مع اللّٰه . . . إته لایفلح الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 9

9 - اکثر مردم در نیمه نخست بعثت ، نعمت قرآن را قدر نشناخته و بدان بی اعتنائی کردند .

و لقد صرّفنّه بینهم لیذکروا فابی اکثر الناس إلاّ کفورًا

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است که نیمه نخست دوران بعثت در همین شهر سپری شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 28

28 - « عن أبی عبداللّٰه (ع) قال : . . . الوجه الثالث من الکفر النعم و ذلک قوله تعالی یحکی قول سلیمان « هـذا من فضل ربّی لیبلونی

ءأشکر أم أكفر . . . » ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. قسم سوم از اقسام کفر، کفران نعمت ها است و این سخن خداوند متعال است که از زبان

سلیمان(ع) حکایت می کند: «... لیبلونی ءأشکر أم أكفر» .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 66 - 5

5 - بازگشت رهیدگان از ناملایمات ، به شرک ، کفران نعمت های خدا است .

فَلَمَّا نَجَّىٰ هِمَ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يَشْرِكُونَ . لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَاتَيْنَاهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 67 - 10

10 - مشرکان مکه ، به خاطر ناسپاسی نعمت های الهی ، از سوی خداوند سرزنش شدند .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا . . . أَفَبَالِـِٔ طَلِ يَوْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 2

ص: 107

2 - بازگشت رهیدگان از ناملايمات به شرک ربوبي ، کفران نعمت های خداوند است .

بريهم يشركون . ليكفروا بما ءاتينهم

به قرينه «ما آتيناهم» مراد از «ليكفروا» کفران نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - روم - 30 - 46 - 18

18 - انسان ها ، به رغم بهره مند بودن از نعمت و فوايد باد ، ممکن است از شکر آن نعمت ، سرباز زنند .

و لعلکم تشکرون

«لعلّ» از حروف شبیه به فعل و برای انشا و رجا است استعمال آن در آیه، می تواند به منظور اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 12 - 13

13 - کفران نعمت های الهی ، هیچ تأثیری بر خداوند ندارد .

و من کفر فإنّ الله غنی حمید

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 14 - 15

15 - انسان ، در معرض ناسپاسی نسبت به نعمت های الهی و حقوق والدین و نیازمند به تذکر است .

و وصینا الإنسَن بولديه . . . أن اشکرلی و لولديک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 20 - 19

19 - چشم بستن بر مظاهر وجود خدا و پرداختن به جدال های جاهلانه درباره او ، کفرانِ نعمت است .

ألم تروا أنّ الله . . . وأسبغ علیکم نعمه . . . و من الناس من یجـدل فی الله بغیر

ذکر «و من الناس . . .» پس از بیان آیات خداوند _ که از جمله آنها وُفورِ نعمت بود _ می تواند اشاره به نکته مذکور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 2

2 - شرک و بت پرستی ، کفران نعمت های الهی است .

أفلا یشکرون . و اتّخذوا من دون الله ءالهه

از ارتباط میان آیه قبل _ که از ناسپاسی انسان سخن به میان آورده است _ و آیه شریفه، برداشت یاد شده به دست می آید؛ یعنی، شرک و بت پرستی در واقع نوعی ناسپاسی به شمار می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 22

22 - شرک به خدا و اطاعت از غیر او ، کفران نعمت خدا و ناسپاسی او است .

و الذین اتّخذوا من دونه اولیاء . . . إنّ الله لایهدی من هوک_ذب کفّار

ص: 108

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 3

3 - کفر و شرک ، کفران نعمت های الهی است .

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مقصود از کفر در «إِن تَكْفُرُوا» _ به قرینه مقابله با «إِن تَشْكُرُوا..» _ کفران نعمت و ناسپاسی است. بنابراین یاد کردن خداوند از کفران و مشرکان به ناسپاسان، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 15، 9

9 - انسان در برابر نعمت ها و لطف های خداوند ، موجودی ناسپاس است .

وَ إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرْبٌ دَعَا رَبَّهُ . . . ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ

15 - شرک به خداوند ، کفران نعمت های الهی است .

ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ . . . وَ جَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا

«نَدًّا» (مفرد «انداد») به معنای مثل و نظیر است و مقصود از آن شریک در کار خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 17

17 - برخوردار از آسودگی ها و نعمت ها به همراه غفلت از یاد خدا و ناشکری ، محنت زا و بلا آفرین است .

ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلِ هِيَ فَتْنَةٌ

یکی از موارد کاربرد «فتنه»، محنت و بلا است و برداشت بالا مبتنی بر این معنا است. بر این اساس می توان گفت: برخوردار از آسودگی و نعمت ها، به همراه این تصور که آنها ناشی از دانش بشری است نه لطف الهی، نه تنها برای بشر نعمت نیست؛ بلکه در دنیا و آخرت نعمت و بلا خواهد بود. گفتنی است آیه بعد _ که از رویه رو شدن مرفهان بی خبر از خدا با عذاب و بدبختی و کارساز نبودن برخوردار های آنان، سخن می گوید _ مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - ناسپاسی ، رفتاری ریشه دار در انسان ها و خصلتی مشترک میان آنان

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَئِنْ كُنَّا أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

تصریح به لفظ «ناس» در جمله «ولَئِنْ كُنَّا أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ» به جای ضمیر «هم» - که به «الناس» قبل بازمی گردد - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

15 - عبادت غیر خدا و حاجت خواهی از غیر او ، کفران نعمت های الهی است .

قال ربِّكم ادعوني أستجب لكم .. . الله الذي جعل لكم الليل ... ولَئِنْ كُنَّا أَكْثَرَ النَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 14

14 - غرور دنیاگرایان ، موجب ناسپاسی آنان نسبت به خداوند

ص: 109

ليقولنَّ هـ ذالِي . . . و لئن رجعت إلی ربِّي إنَّ لی عنده للحسنى

بنابراین که لام در «هـ ذالِ لی» و «إنَّ لی» افاده استحقاق کند، روشن می شود که دنیاگرایان خود را مستحق برخورداری از نعمت های دنیوی و اخروی می دانند و بدین جهت خویشان را موظف به سپاس گزاری در برابر خداوند نمی بینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 20

20 - نسبت دادن ناگواری ها و سختی های زندگی به خداوند ، کفران و ناسپاسی است .

بما قدّمت أیدیهم فإنَّ الإنسان کفور

خداوند باتصریح به «بما قدّمت أیدیهم»، درصدد رفع این اندیشه باطل است که معمولاً انسان های سطحی، مشکلات زندگی خود را به او نسبت می دهند و احتمال نمی دهند که نتیجه کارهای خودشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 8

8 - ناخرسندی از داشتن فرزند دختر یا پسر ، کفران نعمت الهی و ناخرسندی از مشیت و موهبت او است .

فإنَّ الإنسان کفور . . . یهب لمن یشاء إنَّ ثأ و یهب لمن یشاء الذکور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 7

7 - پرستش مخلوقات خدا (فرشتگان) و فرزند او انگاشتن آنان ، اقدامی ناسپاسانه و کفرآمیز

و جعلوا له . . . إنَّ الإنسان لکفور مبین

با توجه به فضای آیات، می توان استفاده کرد که مشرکان مکه فرشتگان را فرزند خدا می دانستند و آنان را مورد پرستش قرار می دادند. خداوند، پس از یاد کردن نعمت های خویش، این پندار را نمونه بارز ناسپاسی می شمارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 3

3 - نجات نوح (ع) و حمایت خداوند از ایشان ، پاداش صبر آن حضرت در قبال ناسپاسی های قومش

تجری بأعیننا جزاء لمن کان کفر

مراد از «لمن کان کفر» نوح است که مورد کفران مستمر قومش قرار گرفته بود و الطاف الهی در حق ایشان پاداش شکیبایی های آن حضرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 70 - 4

4 - نکوهش کافران از سوی خداوند ، به خاطر ناسپاسی آنان در برابر نعمت های الهی

أفرء یتیم الماء . . . فلولا تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 6

ص: 110

6 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله «إلا من تولّى و كفر» يريد من لم يتعظ و لم يصدّقك و جحد ربوبيّتي و كفر نعمتي ... »؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «إلا من تولّى و كفر» روایت شده است: مقصود کسی است که موعظه نمی پذیرد و تورا [ای محمد] تصدیق نمی کند و پروردگاری مرا منکر است و نعمت من را کفران می کند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 7 - 6

6 - گرفتاری به طغیان ، برای کسانی که در سایه کرم خداوند و به کمک علوم خدادادی ، به ثروت رسیده و خود را بی نیاز می بینند ، خلاف انتظار و واکنشی ناشایست در برابر نعمت های الهی است .

الأكرم . الذی علم ... کلاً إنّ الإنسان لیطغى . أن رءاه استغنى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 7 ، 1

1 - انسان ، دارای طبیعتی ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

إنّ الإنسان لربّه لکنود

«ال» در «الإنسان» برای جنس است و بر استغراق افراد دلالت دارد. «کنود»، به معنای کفور است. برخی از قبایل عرب، آن را در معنای «عاصی» به کار می برند. اسناد این خصلت به عموم مردم، به معنای گرفتار بودن نوع انسان ها به آن است.

7 - خداوند ، در تأکید بر ناسپاس بودن نوع انسان ها ، به اسبان تیز پای مجاهدان سوگند یاد کرده است .

و العدیّت .. إنّ الإنسان لربّه لکنود

این آیه و دو آیه بعد که عطف بر آن است، جواب سوگندهایی است که در آغاز سوره آمده بود.

189- کفران نعمت اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 61 - 11

11 - بیشتر مردم ، نسبت به نعمت ها و احسان های خداوند ، شاکر و سپاس گزار نیستند .

إنّ الله لذو فضل علی الناس ولکنّ أكثر الناس لایشکرون

190- کفران نعمت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 34 - 14، 13

13- انسان در برابر نعمت های بیکران الهی ، بسیار ستم پیشه و ناسپاس است .

وإن تعدّوا نعمت الله لاتحصوها إنّ الإنسان لظّالوم كّفّار

«ظلوم» و «کفّار» صیغه مبالغه است و بر کثرت و فراوانی معنای خود دلالت دارد.

14- انسان به خویشتن ستمکار و در برابر نعمت و احسان ، بسیار ناسپاس است .

ص: 111

وإن تعدوا نعمت الله لاتحصوها إن الإنسان لظلوم كفّار

مقصود از «ظلوم» بودن انسان، به قرینه بیان نعمتها و داده های الهی به وی، ظلم به خویشتن است.

191- کفران نعمت در جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 5

5- قرار گرفتن جامعه در معرض کفران نعمت های الهی پس از آسایش و رفاه مادی

قریه کانت ءامنه مطمئننه یأتیها رزقها رغداً . . . فكفرت بأنعم الله

192- کفران نعمت قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 17 - 1

1 - راه افتادن سیل بنیان کن و درهم کوبیده شدن باغ های دل پذیر قوم سبا ، کیفر ناسپاسی و کفران آنان بود .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم . . . ذلك جزینهم بما كفروا

به قرینه بحث شکر در دو آیه پیش ، احتمال دارد مراد از «کفروا» کفران باشد.

193- کفران نعمت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 9

9 - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لكم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

194- کفران نعمت مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 3,4

3- ناسپاسی انسان ها در برابر آسودگی ها و نعمت های الهی ، دارای پیشینه طولانی در تاریخ قشر مرفه و متنعم جامعه

قال إنما أُوتيته على علم . . . قد قالها الذين من قبلهم

4- همسانی طرز تلقی مرفهان ناسپاس از دنیا و نعمت های آن ، و یگانگی موضع آنان در برابر اندیشه توحیدی پیامبران

قال إنما أُوتيته على علم . . . قد قالها الذين من قبلهم

ص: 112

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 7

7 - همسانی سرنوشتِ هلاکتِ بارِ مرفهان ناسپاس ، برای همیشه تاریخ و یکسانی سنت الهی درباره آنان

قد قالها الذين من قبلهم .. فأصابهم سيئات ماكسبوا والذين ظلموا من هؤلاء سيصي

195- کفران نعمت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 66 - 4

4 - مشرکان ، به رغم کفران نعمت های خداوند ، از امکانات و وسایل آسایش در دنیا ، بهره مندند .

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم ولیتمتعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 20

20 - مشرکان ، مردمی دروغ پرداز و ناسپاس

والذين اتخذوا من دونه أولياء .. إن الله لا يهدى من هو كذب كفار

196- کفران نعمت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 67 - 8

8 - مشرکان مکه ، به نعمت های خداوند ، کفر ورزیدند .

هم یشرکون .. و بنعمه الله یکفرون

197- کمی شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 9 - 14

14 - انسان ها ، کم و اندک شکرگزار نعمت های خداوندند .

قلیلاً ما تشکرون

«قلیلاً» صفت موصوف محذوفی مانند واژه «شکراً» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 6

6 - سپاس و شکر انسان ها در برابر نعمت های الهی ، بسیار اندک و ناچیز است .

ص: 113

198- کیفر کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 37 - 9

9_ عذاب خوارکننده ، کیفر کسانی که به جهت ترک احسان ، نعمت های خدادادی خویش را پنهان می کنند .

و یکتُمون ما اتیهم اللّٰه من فضله و اعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 6

6- مشرکان ناسپاس ، از سزای ناسپاسی شان مطلع خواهند شد .

بریّهم یشرکون . . . فتمتّعوا فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 7،17

7- کمترین کیفر الهی برای جامعه ناسپاس ، پیدایش فقر ، گرسنگی و ناامنی فراگیر است . *

فأذقها الله لباس الجوع و الخوف

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که «اذاق» اشاره به چشاندن و ظاهر ساختن گوشه ای از کیفر باشد و «لباس» اشاره به اثرات و فراگیری آن کیفر داشته باشد.

17- « عن أبي عبد الله (ع) قال : . . . ان اهل قريه ممن كان قبلکم کان الله قد أوسع عليهم حتى طغوا فقال بعضهم لبعض : لو عمدنا إلى شيء من هـذا النقي فجعلناه نستنجی به کان ألین علينا من الحجاره فلما فعلوا ذلك بعث الله علی أرضهم دواباً أصغر من الجراد فلم يدع لهم شيئاً خلقه الله . . . إلا أكله من شجر أو غيره فبلغ بهم الجحد إلى أن أقبلوا علی الذی كانوا يستنجون به فأكلوه و هی القريه التي قال الله : « ضرب الله مثلاً قريه كانت آمنه مطمئنّه یأتیها رزقها رغداً من كلّ مكان فكفرت بأنعم الله فأذاقها الله لباس الجوع و الخوف بما كانوا يصنعون » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: . . . قبل از شما اهل قریه ای بودند که خداوند در زندگی به آنان کشایش داده بود تا اینکه طغیان کردند و بعضی به بعضی دیگر گفتند: اگر به چیزی از این نانها روی آوریم و آن را وسیله استنجا قرار دهیم، برای ما از سنگ نرم تر

خواهد بود و چون چنین کردند، خداوند جنبنده های کوچک تر از ملخ را بر سرزمینهای آنان فرستاد و آنها همه چیزهایی که خداوند آفریده بود از درخت و غیر آن خوردند. در نتیجه سختی به جایی رسید که آنان به همان نانهایی که با آن استنجا کرده بودند، روی آوردند و آنها را خوردند و آن همان قریه ای است که خداوند فرموده است: ضرب الله مثلاً قریه کانت آمنه مطمئنه ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 10

10 - مشرکان ناسپاس ، از سزای ناسپاسی شان ، مطلع خواهند شد .

برہم یشرکون . . فسوف تعلمون

ص: 114

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 7

7 - مردم سبأ، به دنبال کفران نعمت های خدا و جاری شدن سیل سد مأرب، به طور کلی متلاشی و پراکنده شدند.

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم... ومزقنهم كل ممزق

«مزق» در لغت به معنای پاره کردن و از بین بردن اثر آمده و در آیه پراکندن در اطراف و اکناف بلاد است (مجمع البحرين).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 5

5 - مؤثر نبودن اموال و برخورداری های انسان های ناسپاس در برابر نتایج ناگوار و پیامد های هلاکت بار ناسپاسی (عذاب)

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

کارساز نبودن دارایی ها و نعمت ها _ به قرینه صدر آیه بعد (فأصابهم سيئات ما كسبوا) در ارتباط با عذاب و پیامدهای هلاکت بار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 6

6 - کفران نعمت، مایه استحقاق شدیدترین عقوبت ها است.

قتل الإنسان ما أكفره

مراد از «کفر» در «ماأكفره» ممکن است کفران نعمت های خداوند باشد که آیات بعد به بعضی از آنها اشاره دارد. نفرین «قتل الإنسان» در معنای عرفی آن _ که بیان استحقاق شدیدترین عقوبت ها می باشد _ استعمال شده است.

199- کیفیت استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 69 - 9

9- ضرورت به کارگیری امکانات و موهبت های خداوند در جهت تعیین شده از جانب او

وأوحى ربك إلى النحل أن اتخذى من الجبال بيوتاً... ثمّ كلّى من كلّ الثمرات فاسلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 18,19

18- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أولئك الذين أنعم الله عليهم .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خروا سجداً وب

«إذا تتلى» خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای «أولئك» است؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

ص: 115

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است.

و مَن هَدِينَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تَتَلَىٰ عَلَيْهِمْ ءآيَاتِ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

201- گناه کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 19

19 - طغیان در مورد نعمت های خداوند و خروج از مرز تعادل، گناهی است بس بزرگ.

و لا تطغوا... و من يحلل عليه غضبي فقد هوى

غضب خداوند بر طغیان گران در مورد نعمت ها، نشانه بزرگی گناه آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 9

9 - کفران نعمت های الهی، گناهی بس بزرگ و غیرقابل بخشش در پیشگاه خداوند

و هل نجزي إلا الكفور

تأکید خداوند بر این که تنها کفران کنندگان نعمت ها، مورد مجازات قرار می گیرند، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 77 - 6

6 - سپاس نعمت های الهی و اعتراف به آن، تکلیفی بس مهم و انکار و ناسپاسی آن، گناهی بس عظیم

فبأىء آلاء ربكما تكذبان

از ده ها بار تکرار «فبأىء آلاء..» در این سوره، می توان برداشت بالا را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 4 - 3

3 - هدایت، نعمتی است بزرگ و کفران آن، گناهی عظیم و نابخشودنی است.

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ . . . إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ . . . سَعِيرًا

از مهیا شدن عذاب سخت برای ناسپاسان نعمت هدایت، برداشت بالا به دست می آید.

202- مالک خزاین نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 7

7_ نعمت های هستی و گنجینه های آن ، به تمامی از آن خدا و در اختیار اوست .

خزائن الله

ص: 116

203- محدوده استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 22

22 - اباحه بهره‌گیری از نعمت‌های الهی تا آن جاست که به فساد در زمین نینجامد .

كلوا و اشربوا من رزق اللّٰه و لاتعتوا فی الارض مفسدین

نهی از فسادگری پس از توصیه به بهره‌گیری از خوراکیها و نوشیدنیها، به منزله قیدی است برای آن توصیه.

204- محدودیت استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 12

12- زندگی انسان در دنیا، محدود و بهرهوری او از نعمت‌های دنیوی، اندک و تا زمان معین است .

أثـثًا و متـعًا إلی حین

205- محرومان از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 3

3- ربوبیت پروردگار، مقتضی سلب نعمت از فخر فروشان و مشرکان دل بسته به دنیا و اعطای نعمتی افزون تر به موحدان است،

فعلسی ربی أن یؤتین خیرًا من جنتک و یرسل علیها حسبًا من السماء

206- محرومان از نعمت‌های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 4

4 - نقض کنندگان پیمان‌های الهی، از سرای آخرت و نعمت‌های آن نصیبی نخواهند داشت .

إذ أخذنا میثقکم .. أولئک الذین اشتروا الحیوه الدنیا بالأخره

«أولئك» اشاره به همه گروههایی است که در آیه قبل، اعمال و رفتار ناپسندشان بیان شد؛ از جمله: نقض کنندگان پیمان الهی، قاتلان همکیشان و . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 41، 49

ص: 117

40 - کسانی که علم سحر را برای سوء استفاده و ضرر رسانی فراگیرند ، از مواهب آخرت محروم خواهند شد .

و لقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخره من خلق

ضمیر مفعولی در «اشتره» به «ما یضرهم و لاینفعهم» - که مراد آن سحرهای زیان آور است - بر می گردد.

41 - یهود در عین آگاهی به اینکه فراگیری سحر موجب محروم شدن آنان از همه مواهب اخروی خواهد شد ، به آموزش آن پرداختند .

و لقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخره من خلق

«خلاق» به معنای بهره وافر و نصیب نیکوست. نکره بودن کلمه «خلاق» به همراه «من» زائیده، دلالت بر قلت دارد و ظاهر آن است که ضمیر در «علموا» به یهودیان بر می گردد.

49 - یهودیان ساحر ، علی رغم اطمینانشان به محروم بودن از سرای آخرت ، محرومیت خویش را انکار می کردند .

لقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخره من خلق

تأکید جمله با لام قسم (لقد) و نیز لام تأکید (لمن) گویای این است که: یهودیان ساحر، حقیقتی را که بدان علم داشتند، مورد انکار قرار می دادند؛ زیرا تأکید جمله غالباً در مواردی است که مضمون آن مورد انکار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 13

13 - دنیامداران ، محروم از هرگونه بهره اخروی

و ما له فی الآخره من نصیب

207- محرومیت از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 5

5 - ابراهیم (ع) از خداوند خواست تا کافران مکه را از روزی های خویش بهره مند نسازد .

و ارزق .. من ءامن منهم باللّٰه و الیوم الآخر

«من ءامن» به عنوان بدل برای «أهله» بیانگر مقصود ابراهیم(ع) از کلمه «أهله» است. آن حضرت با آوردن «من ءامن» اشاره به این معنا دارد که: خواهان اعطای ثمرات به کافران مکه نیست.

208- محرومیت از نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 45,46,49

45 - تباه شدن آدمی به محرومیت از مواهب آخرت است .

ماله فی الآخره من خلق و لبس ماشروا به أنفسهم

46 - یهودیان ، ناآگاه به سودای زیانبار خویش (از دست دادن آخرت و دستیابی به منافع سحر)

لبس ماشروا به أنفسهم لو كانوا يعلمون

مفعول «یعلمون» - به دلیل قبل - زیانباری فروختن مواهب آخرت در مقابل منافع دنیوی است؛ یعنی، ای کاش! می

ص: 118

دانستند که این داد و ستد برای آنان زیانبار است.

49- یهودیان ساحر، علی رغم اطمینانشان به محروم بودن از سرای آخرت، محرومیت خویش را انکار می کردند.

لقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخره من خلق

تأکید جمله با لام قسم (لقد) و نیز لام تأکید (لمن) گویای این است که: یهودیان ساحر، حقیقتی را که بدان علم داشتند، مورد انکار قرار می دادند؛ زیرا تأکید جمله غالباً در مواردی است که مضمون آن مورد انکار باشد.

209- محرومیت کافران از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 4

4- ابراهیم (ع)، کفرپیشگان مکه را شایسته بهره مند شدن از روزی های الهی نمی دانست.

و ارزق .. من ءامن منهم باللّه و الیوم الآخر

210- مراتب کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 8

8- کفر، ناسپاسی شدید است و کافران، مردمی بس ناسپاس اند.

و الذین کفروا لهم نار جهنّم .. کذلک نجزی کلّ کفور

211- مراتب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 4

4- دستیابی انسان ها به هدایت و کامل شدن نعمت الهی بر ایشان، از اهداف بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

فولوا و جوهکم شطره .. و لعلکم تهتدون. کما أرسلنا فیکم رسولا

چنانچه «کما أرسلنا ..» بیانگر تشبیه مسأله تغییر قبله به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ «لأتم نعمتی علیکم و لعلکم تهتدون» گویای وجه شبه است؛ یعنی، همان گونه که بعثت پیامبر برای اتمام نعمت بر بندگان و دستیابی آنان به هدایت می باشد، تغییر

قبله نیز دارای چنین هدفها و نتایجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 9

9_ اسلام و ایمان، نعمت و رحمتی بزرگ از جانب خداوند.

أَهْوَلَاءَ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا

«منّ» در لغت به معنای «أنعم» آمده است. «مَنْ عَلَيْهِ مَنْأً ... أَنْعَمَ». (قاموس اللغة). اگر چه این جمله نقل گفتار مشرکان

ص: 119

است، ولی مطلبی است که قرآن آن را نقل کرده و آن را رد نکرده است. بنابراین اسلام و ایمان نعمتی ویژه و برجسته است که خداوند به مؤمنان عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 4

4_ شب و روز، دو نعمت بزرگ الهی و مؤثر در استمرار حیات انسانی

هو الذی جعل لکم الیل لتسکنوا فیه و النهار مبصراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 6

6_ خداوند یوسف (ع) و بنیامین را از نعمتی بزرگ بهره مند ساخت .

قد منّ الله علینا

«منّ» به معنای احسان کردن و نعمت بخشیدن است. در «مفردات راغب» آمده که «منّه» به معنای نعمت گران سنگ است. مراد از ضمیر در «علینا» به قرینه جمله بعد (إنه من یتق ...) _ که تعلیل برای «قد منّ الله علینا» است _ یوسف(ع) و بنیامین می باشد نه همه برادران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 22، 20، 7

7_ بهره مند شدن از قدرت و مکنّت از نعمت های بزرگ الهی است .

رب قد ءاتیننی من الملک

از آن جا که یوسف(ع) در مقام سپاسگزاری و بیان الطاف خداوند است، معلوم می شود: آنچه نام برده از نعمتهای الهی است و از اینکه در میان نعمتهای بی شمار الهی چندین نعمت را یادآور شده است، عظمت و بزرگی آنها را می توان استفاده کرد.

20_ تسلیم خدا بودن تا پایان عمر، از نعمت های بزرگ الهی است .

توفنی مسلماً

جمله «مرا در حال تسلیم بمیران» (توفنی مسلماً) کنایه از این است که من همواره تسلیم تو باشم به گونه ای که در هر لحظه و شرایطی که جان دادم، با این وصف قرین بوده باشم.

22_ زیستن با صالحان در سرای آخرت از نعمت های گران سنگ الهی است .

وَأَلْحَقَنِي بِالصَّالِحِينَ

جمله «أَلْحَقَنِي» پس از «توفنی مسلماً» می رساند که مراد از الحاق ، الحاق در قیامت و سرای آخرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 7

7- رهایی بنی اسرائیل از ظلم و ستم فرعونیان ، نعمتی بزرگ برای آنان و شایسته شکرگزاری

إِذْ أَنْجَىٰكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ . . . وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

عبارت «إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ» ادامه کلام موسی(ع) است که نجات بنی اسرائیل از چنگال فرعونیان را به آنان یادآوری کرد. با این کلام، موسی(ع) به طور تلویحی به بنی اسرائیل متذکر شده که نجات آنان، نعمت خدادادی و مستلزم شکرگزاری است.

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 9، 8، 7، 5، 4

4- خداوند به هر کس که بخواهد نعمتی بزرگ عطا می کند .

وَلِكُنَّ اللَّهُ يَمُنَّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

«مَنْت» در لغت به معنای نعمت سنگین و بزرگ است.

5- انبیای الهی ، برگزیدگی خویش را از سوی خداوند به مقام پیامبری ، نعمتی بزرگ از سوی او بر خود می دانستند .

وَلِكُنَّ اللَّهُ يَمُنَّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

7- مقام پیامبری ، موهبت و نعمتی بزرگ از سوی خداوند برای بندگانی خاص است .

وَلِكُنَّ اللَّهُ يَمُنَّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

8- انبیا دارای تواضع خاص و ادبی ویژه در اعلام برخوردار خویش از موهبت بزرگ الهی

إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

از اینکه انبیا برای بیان برخوردار خود از نعمت خداوند به جای اینکه بگویند: ما دارای چنین مقام و نعمتی هستیم، می گفتند: خداوند چنین تفضلی کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

9- انسان ها دارای رتبه و درجات متفاوت در برخوردار از نعمت های بزرگ خداوند

إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

پیامبران به همانندی خویش با مردم از جهت بشر بودن معترف بودند و همچنین یادآوری می کردند که آنان این تفاوت را با سایر انسانها دارند که از موهبت ویژه خداوند برخوردار شده اند و این، از تفاوت رتبه انسانها حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 87 - 4

4- قرآن ، کتابی است با عظمت و نعمتی بزرگ

و لقد آتینک .. و القرآن العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 14

14- وارث صالح و شایسته ، نعمتی بزرگ و گوهری ارزشمند است .

یرثنی . . . واجعله ربّ رضیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 37 - 4 - 1

1 - برآورده شدن خواسته های موسی (ع) در وادی طوی ، نعمتی سنگین از جانب خداوند بر آن حضرت بود .

قد أتیت سؤلک ی-موسی . . . و لقد مننّا علیک مرّه أُخری

«منّه» به معنای نعمت سنگین است (مفردات راغب).

3- برخورداری موسی (ع) از نعمت بزرگ خداوند در گذشته ، مایه اطمینان او به اجابت حتمی خواسته هایش در وادی طوی بود .

و لقد مننّا علیک مرّه أُخری

تعبیر «لقد» نشانه سوگند است. خبر از گذشته همراه با تأکید، برای ایجاد اطمینان نسبت به وعده های مربوط به آینده

ص: 121

(أوتیت سؤلک) است.

4- نعمت عطا شده به موسی (ع) در کوه طور، هم سان نعمت گران قدری بود که در گذشته موسی (ع) به او عطا شده بود.

و لقد منّا علیک مرّه أُخری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 38 - 3

3- وحی و پیام خداوند به مادر موسی (ع) از نعمت های بزرگ او به موسی (ع) بود.

و لقد منّا .. إذ أوحینا إلی أمّک مایوحی

«إذ» ظرف است برای «منّا»؛ یعنی نعمت بزرگی که در آیه قبل یاد شد، در آن زمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 21

21- حفظ جان موسی (ع) در کودکی، با طرح افکندن او به آب و القای محبتش در دل فرعونیان و نظارت بر تربیت و رشد او، نعمت

هایی گران سنگ از جانب خداوند به آن حضرت

منّا علیک مرّه أُخری .. أن اقدفیه ... و لتصنع علی عینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 23

23- رهایی موسی (ع) از عواقب و خیم قتل نفس، نعمتی بزرگ از جانب خداوند بر آن حضرت بود.

و قتلت نفساً فنّجینک من الغم

«قتلت» عطف بر «لقد منّا» در آیات قبل است و بازگوکننده منت و نعمت جدیدی پس از یاد نعمت رهایی موسی (ع) از مشکلات دوران

ولادت خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أُنَجِّينَـكُمْ . . . وَعَدْنٰكُمْ . . . نَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّٰ وَالسَّلْوٰی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 12

12- نجات از جامعه فاسد و ناپاک ، نعمتی بزرگ و درخور شکر و سپاس است .

و نَجِّينَـهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثٰثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمٌ سَوَءٌ فَـسَقِين

آیه شریفه در مقام امتنان بر حضرت لوط(ع) است. بنابراین نجات از دست قوم فاسد، نعمتی است که خداوند با آن کار بر

ص: 122

حضرت لوط(ع) منت نهاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 8

8 - علم و قدرت ، دو نعمت بزرگ الهی و درخور شکر و سپاس

و لقد آتینا داود و سلیمان علماً.. و أوتینا من کلّ شیء... و قال ربّ أوزعنی أن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 7

7 - برقرار شدن نظام شب و روز در جهت تأمین نیازها و منافع انسانها ، نعمتی بزرگ و سزاوار شکر و سپاس الهی

و لتبتغوا من فضله و لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 71 - 6

6 - شتر ، گاو و گوسفند ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر و دارای نقش مفید و مؤثر در بهبود زندگی وی

أولم یروا أنّا خلقنا لهم ممّا عملت أیدینا أنعمّا

از اختصاص به ذکر یافتن «أنعام» از میان دیگر نعمت های الهی برای بشر ، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 4,6

4 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از شر حکومت فرعونیان ، از احسانها و نعمت های بزرگ الهی به آنان

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما و قومهما من الکرب العظیم

6 - آزادی از ستم نظام ستمگر و نجات از مشکلات اندوه بار آن ، از نعمت های بزرگ الهی

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما و قومهما من الکرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نصرت خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان و نیز پیروزی آنان بر فرعونیان در سایه این یاری، از نعمت های بزرگ الهی بر ایشان بود.

و لقد منّا علی موسی و هـرون . و نجّینـهما... و نصرنـهم فکانوا هم الغـلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - اعطای کتاب (تورات) به موسی و هارون (علیهما السلام)، از نعمت های بزرگ الهی به ایشان

و لقد منّا علی موسی و هـرون . . . و آتینـهما الکتـب المستبین

ص: 123

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 118 - 2

2- هدایت به صراط مستقیم، از نعمت های بزرگ خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام)

و لقد متنا علی موسی و هارون... و هدینهما الصراط المستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 42 - 9

9- قرآن، نعمتی بزرگ و فرو فرستنده آن شایسته ستایش و قدردانی است.

تنزیل من حکیم حمید

به کارگیری وصف «حمید» برای خداوند - پس از بیان نزول قرآن - می تواند از یکسو عظمت قرآن و نعمت بودن آن را بفهماند و از سوی دیگر کرنش و فروتنی انسان در برابر خدا را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 17

17- غفران و خوشنودی پروردگار از بهشتیان، نعمتی عظیم برای ایشان

فیها... و مغفره من ربهم

در این آیه مغفرت پروردگار، همانند سایر نعمت ها، تذکر داده شده است و تنوین «مغفره» دال بر تقخیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 9

9- صلح با مشرکان، در شرایط سخت و دشوار مکه، نعمتی بزرگ و راه گشای حرکت های سرنوشت ساز بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

فتحننا لک فتحاً... و یتّم نعمته علیک و یهدیک صراطاً مستقیماً

با توجه به این که صلح حدیبیه، در شرایط دشوار صورت گرفته است؛ احتمال می رود که نعمت شمرده شدن آن، از این جهت بوده که فرصتی برای تجدید قوا پدید آورده و راه را به سوی حرکت های مهم بعدی گشوده است (و یهدیک صراطاً مستقیماً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 6

6 - رهایی از عذاب دوزخ در پرتو ربوبیت خداوند ، خود نعمتی بزرگ برای تقوایندگان

و وقیهم ربهم عذاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 2 - 3

3 - تعلیم قرآن ، نعمت و ارزشی فراتر از اصل خلقت انسان و نعمت های دیگر

علم القرآن . خلق الإنسان

سوره «الرحمان»، حاوی بیان انواع نعمت هایی است که خداوند به انسان عطا کرده است. از این که مسأله تعلیم قرآن، سرآغاز همه نعمت ها و حتی آفرینش انسان قرار گرفته، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 124

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 5

5 - باران فروان و پی در پی ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر

یرسل السماء علیکم مدرارًا

یادآوری نزول باران، به عنوان نخستین ثمره استغفار و ایمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 3 - 8

8 - هدایت ، نعمتی بزرگ و شایسته سپاس گذاری است .

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكِرًا

از این که در آیه شریفه، به مؤمن هدایت یافته، «شاکر» گفته شده است، استفاده می شود که هدایت نعمتی در خور سپاس گذاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 4 - 3

3 - هدایت ، نعمتی است بزرگ و کفران آن ، گناهی عظیم و نابخشودنی است .

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ ... إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ ... سَعِيرًا

از مهیا شدن عذاب سخت برای ناسپاسان نعمت هدایت، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 8 - 1

1 - دو چشم انسان ، عطای خداوند و نعمتی بزرگ است .

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 9

9- برطرف شدن تاریکی با طلوع سپیده دم ، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

بربّ الفلق

212- مراد از شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 7 - 13

13- « عن أبي عبد الله (ع) قال : شكر النعمة إجتناج المحارم و تمام الشكر قول الرجل الحمد لله رب العالمين ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: شکر نعمت پرهیز از محرّمات است و شکر کامل، سخن کسی است که می گوید:

ص: 125

الحمد لله ربّ العالمين».

213- مسؤولیت مضمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 19

19_ برخورداران از نعمت و عزت و مکت ، باید به خدادادی بودن آنها توجه داشته و بدان اقرار کنند .

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 2

2_ برخورداران نعمت ، باید به مبدأ یگانه نعمت آفرین ، توجه داشته باشند و از دل بستگی به نعمت ها و غفلت از یاد خدا ، پرهیز کنند .

و لولا إذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوة إلا بالله

214- مضمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 13

13 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود : « . . . الصراط المستقیم » صراط الأنبياء و هم الذين أنعم الله عليهم ;

... «صراط المستقیم» راه انبیاست و آنانند که خداوند به آنها نعمت بخشیده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 7 - 9,10

9- نعمت داده شدگان (هدایت یافتگان) ، کسانی هستند که مورد غضب خدا واقع نشده و به گمراهی گرایش نداشته باشند .

صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالّين

برداشت فوق بر این مبناست که «غیر المغضوب» صفت توضیحی یا بدل و عطف بیان برای «الذین» باشد .

10 - « عن جعفر بن محمد (ع) قال : قول الله عز و جل في الحمد « صراط الذين أنعمت عليهم » ; یعنی ، محمداً و ذریته صلوات الله

عليهم؛

از امام صادق (ع) درباره «صراط الذين أنعمت عليهم» در سوره حمد روایت شده که مراد از «الذين أنعمت عليهم» حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و ذریه او می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 174 - 2

ص: 126

2_ شمول نعمت و فضل بزرگ الهی بر مؤمنان شرکت کننده در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا، عامل آسیب ندیدن آنان

فانقلبوا بنعمه من الله و فضل لم یمسسهم سوء

در برداشت فوق «باء» در «بنعمه»، سببیه و متعلق به «انقلبوا»، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 69 - 4

4_ پیامبران، صدیقان، شاهدان و صالحان برخوردار از نعمت عظیم الهی

و من یطع الله و الرسول فاولئک مع الذین انعم الله علیهم . . . و الصالحین

تصریح به اسم جلاله «الله» در جمله «انعم الله علیهم»، دلالت بر عظمت آن نعمت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 4

4_ دفع توطئه های دشمنان اسلام، از نعمت های خداوند بر مؤمنان

اذکروا نعمت الله علیکم اذ هم . . . فکف ایدیهم عنکم

جمله «اذ . . . فکف» بیان «نعمت» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 6,21

6_ یوشع و کالب، مردانی بهره مند از نعمت های خداوند

قال رجالان . . . انعم الله علیهما

21_ بهره مندان از نعمت الهی، تنها بر خداوند متکی هستند و مهای پیکار در راه او و فراخوان مردم به جهاد و توکل .

قال رجالان من الذین یخافون انعم الله علیهما ادخلوا . . . و علی الله فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 18, 15, 14, 5, 4, 2, 1

1_ عیسی (ع) و مادرش مریم بهره مند از نعمت های خاص الهی

اذ قال الله یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیک وعلی ولدتک

2_ حضرت مسیح (ع) ، وظیفه دار یاد کرد نعمت های ارزانی شده بر وی و مادرش مریم

اذ قال الله یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیک وعلی ولدتک

4_ خداوند ، در روز قیامت و در مجمع پیامبران ، نعمت های ارزانی شده به عیسی و مادرش مریم را به وی یادآوری خواهد کرد .

یوم یجمع الله الرسل فیقول .. اذ قال الله یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیک وعل

کلمه «اذ» در «اذ قال الله» بدل اشتمال برای کلمه «یوم ..» می باشد.

5_ نعمت های ویژه ارزانی شده به عیسی (ع) ، به منزله نعمتهایی الهی برای مادرش مریم

اذکر نعمتی علیک وعلی ولدتک

نعمتهای شمرده شده در این بخش از آیات نعمتهایی است که خداوند به عیسی(ع) عطا کرده است و از نعمتهای ویژه خداوند به مریم سخنی به میان نیامده است، بنابراین می توان گفت عطای آن نعمتها به عیسی(ع) به منزله عطای آنها به مادرش

مریم است.

14_ گفتگوی عیسی (ع) با مردم در گهواره ، از نعمت های خاص الهی به مادرش مریم .

اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک .. تکلم الناس فی المهد و کھلا

15_ عیسی (ع) و مشخصات بارز و برجسته او ، نعمتی الهی برای مریم

اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک اذ ایدتک بروح القدس .. اذ جثتهم بالبیت

به نظر می رسد یاد نکردن از نعمتهای داده شده به مریم، با آنکه عنوان «نعمتی علیک و ولدتک» مقتضی یاد کردن از آنها نیز بود، اشاره به این حقیقت دارد که خود عیسی(ع) و مشخصات یاد شده وی همان نعمتی است که خداوند به مریم (ع) عطا کرده است.

18_ آگاهی مسیح به کتاب و حکمت و تورات و انجیل ، از نعمت های خاص خدا به آن حضرت

و اذ علمتک الکتب و الحکمہ و التوریه و الانجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 22 - 2

2_ مؤمنان هجرت کننده و مجاهد ، برخوردار از زندگی جاودان در باغ های سرشار از نعمت ، در سرای بهشت

الذین ءامنوا و هاجروا و جھدوا .. و جنت لهم فیها نعیم مقیم. خلدین فیها أبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 5,8

5_ برخورداری جامعه های مؤمن و موحد از سلامتی و نعمت های فراوان ، بشارت خداوند به حضرت نوح (ع)

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک

«علی أمم» عطف بر «علیک» است؛ یعنی: سلام و برکات منا علی أمم. مراد از «أمم ممن معک» به قرینه مقابله آن با «أمم سنمتعهم» امتها و جامعه های موحد و مؤمن هستند.

8_ خداوند ، متاع های دنیوی را از کافران دریغ نمی کند .

و أمم سنمتعهم

10_ کامل شدن نعمت الهی بر یوسف و خاندان یعقوب ، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف (ع) .

و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

11_ یعقوب (ع) از رؤیای یوسف دریافت که خداوند نعمت کامل خویش را بر یوسف (ع) و خاندان یعقوب ، ارزانی خواهد داشت .

إني رأيت أحد عشر كوكبًا . . . یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

12_ خداوند به واسطه یوسف (ع) ، نعمت کامل و تمام خویش را بر خاندان یعقوب ارزانی داشت .

و كذلك . . . و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب

یوسف(ع) از خاندان یعقوب(ع) بود و «آل یعقوب» شامل او نیز می شد. بنابراین آوردن «علیک» و عطف کردن «آل یعقوب» بر آن، می تواند حاکی از نکته ای باشد که در برداشت فوق آمده است. قابل ذکر است که تأویل ستارگان، ماه و خورشید بر برادران و پدر و مادر یوسف(ع) مؤید آن نکته است.

13_ ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت کامل و تمام الهی برخوردار بودند .

كما أتمها على أبويك من قبل إبراهيم وإسحق

14_ نعمتهایی که خداوند به یوسف (ع) و آل یعقوب ارزانی داشت ، مسانخ و هم طراز نعمتهایی بود که به ابراهیم و اسحاق (ع) اعطا کرده بود .

یتیم نعمته علیک .. . كما أتمها على أبويك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 13

13_ قدرت و مکنت دانشمندان نیکوکار ، نعمت و رحمت الهی بر آنان است .

إني حفيظ عليم. و كذلك مكّنا ليوسف ... نصيب برحمتنا من نشاء

از مصداقهای رحمت الهی (رحمتنا) به قرینه «مکّنا لیوسف فی الأرض» دستیابی انسانهایی چون یوسف(ع) به قدرت و مکنت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 6

6_ خداوند یوسف (ع) و بنیامین را از نعمتی بزرگ بهره مند ساخت .

قد منّ الله علينا

«منّ» به معنای احسان کردن و نعمت بخشیدن است. در «مفردات راغب» آمده که «منّه» به معنای نعمت گران سنگ است. مراد از ضمیر در «علینا» به قرینه جمله بعد (إنه من یتق ...) _ که تعلیل برای «قد منّ الله علینا» است _ یوسف(ع) و بنیامین می باشد نه همه برادران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 8, 7, 5

5- انبیای الهی ، برگزیدگی خویش را از سوی خداوند به مقام پیامبری ، نعمتی بزرگ از سوی او بر خود می دانستند .

ولکنّ الله یمنّ علی من یشاء من عباده

7- مقام پیامبری ، موهبت و نعمتی بزرگ از سوی خداوند برای بندگانی خاص است .

وَل_كَنَّ اللّٰهَ يَمَنَّ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

8- انبیا دارای توابع خاص و ادبی ویژه در اعلام برخوردارند خویش از موهبت بزرگ الهی

إِن نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَل_كَنَّ اللّٰهَ يَمَنَّ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

از اینکه انبیا برای بیان برخوردارند خود از نعمت خداوند به جای اینکه بگویند: ما دارای چنین مقام و نعمتی هستیم، می گفتند: خداوند چنین تفضلی کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 34 - 6

6- انسان برخوردار از نعمت ها و احسان بیشمار الهی است .

وإِن تَعَدَّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تَحْصُوهَا

ص: 129

«من لدنا» و «من عندنا» در معنا تفاوتی ندارند و هر دو، بر داشتن منشأ الهی، دلالت می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 12، 1

1- زکریا، یحیی، مریم، عیسی، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل و ادریس (ع) برخوردار از نعمت ویژه خداوند

أولئك الذين أنعم الله عليهم

«أولئك» اشاره به تمامی موارد ذکر شده در سوره مریم از آغاز تا این آیه است و روشن است که مراد از نعمت در جمله «أنعم الله...» نعمت های معمولی و متعارف نیست، چرا که افراد دیگر نیز از این گونه نعمت ها برخوردارند. پس نعمتی که با لسان امتنان بر این گروه بیان گردیده، نعمتی ویژه است.

12- خداوند به افرادی دیگر غیر از پیامبران نیز، نعمت هایی ویژه داده است .

الذين أنعم الله عليهم من النبيين... و ممن هدینا واجتبینا

ص: 130

«من هدینا. ..» عطف بر «النَّبِیِّن» است و می فهماند: کسانی که خداوند به آنها نعمت داد عبادتند از: پیامبران و کسانی که از افراد هدایت یافته و منتخب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 62 - 6

6- بهشتیان ، همواره از نعمت های بهشتی و ارزاق آن بهره مند خواهند بود .

و لهم رزقهم فیها بکره و عشیًّا

«صبح و عصر» می تواند کنایه از تمام وقت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 37 - 4, 3, 2, 1

1 - برآورده شدن خواسته های موسی (ع) در وادی طوی ، نعمتی سنگین از جانب خداوند بر آن حضرت بود .

قد أُتیت سؤلک ی-موسی . . . و لقد مننَّا علیک مرّه أُخری

«منّه» به معنای نعمت سنگین است (مفردات راغب).

2 - موسی (ع) پیش از گام نهادن در وادی طوی نیز مورد لطف و عنایت و مشمول نعمت سنگین خداوند شده بود .

و لقد مننَّا علیک مرّه أُخری

3 - برخورداری موسی (ع) از نعمت بزرگ خداوند در گذشته ، مایه اطمینان او به اجابت حتمی خواسته هایش در وادی طوی بود .

و لقد مننَّا علیک مرّه أُخری

تعبیر «لقد» نشانه سوگند است. خبر از گذشته همراه با تأکید، برای ایجاد اطمینان نسبت به وعده های مربوط به آینده (اُتیت سؤلک) است.

4 - نعمت عطا شده به موسی (ع) در کوه طور ، هم سان نعمت گران قدری بود که در گذشته موسی (ع) به او عطا شده بود .

و لقد مننَّا علیک مرّه أُخری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- وحی و پیام خداوند به مادر موسی (ع) از نعمت های بزرگ او به موسی (ع) بود .

و لقد منّا .. إذ أوحینا إلی أمّک مایوحی

«إذ» ظرف است برای «منّا»؛ یعنی نعمت بزرگی که در آیه قبل یاد شد، در آن زمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

24 - آگاهی های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عطیه خداوند به آن حضرت

وقل ربّ زدنی علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - نعمت های دنیا، سرانجام در اختیار اهل تقوا قرار خواهد گرفت .

والعقبه للتقوی

ال در «العاقبه» ممکن است جانشین مضاف الیه محذوف باشد که با توجه به آیه قبل، مراد «عاقبه الحیاه الدنیا» خواهد بود و نیز ممکن است ال «جنسیه» باشد که در این صورت، مراد فرجام نیک خواهد بود. برداشت یاد شده بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 18

18 - پیشی گرفتن در کار های نیک، دعای همراه با رغبت و بیم و نیز خشوع پیامبران (ع)، عامل بهره مندی آنان از موهبت های الهی بود .

ولقد آتینا موسی و هرون... إناهم كانوا یسرعون فی الخیرت... و كانوا لنا خش

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1_ ضمیرهای جمع در جمله «إناهم كانوا یسرعون...» به پیامبران بازگردد، چه این که آیات پیشین در مورد آنان بود. 2_ جمله «إناهم كانوا یسرعون...» و جملات بعد، در مقام تعلیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 13

13 - برخی از بندگان، از روزی فراوان و چشمگیر خدا برخوردارند .

والله یرزق من یشاء بغير حساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 14

14 - شمول و فراگیری نعمت و روزی خداوند در دنیا برای همه انسان ها، حتی مشرکان و کافران

متعتهم و ءاباءهم حتی نسوا الذکر و كانوا قومًا بورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 10

10 - پدر و مادر سلیمان ، برخوردار از نعمت های ویژه الهی

نعمتک التي أنعمت علیّ و علی ولدیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 3

3 - همه انسان ها (کافران و مؤمنان) ، از نعمت ها و روزی های خداوند برخوردارند .

ی_أیها الناس اذکروا نعمت الله علیکم

برداشت یاد شده، به خاطر آمدن واژه «ناس» (مردم) و نزول آیه شریفه در مکه و در آغاز بعثت _ که بیشتر مردم کافر و مشرک بودند _ به دست می آید.

ص: 132

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 43 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ . أُولَئِكَ ... مَكْرُمُونَ . فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 114 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام)، برخوردار از احسان ها و نعمت های خداوند

و لقد منّا علی موسی و هارون

«مَنْ» به معنای «أَحْسَنَ» (احسان کرد) و «أَنْعَمَ» (نعمت داد) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 115 - 4,6

4 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از شر حکومت فرعونیان، از احسان ها و نعمت های بزرگ الهی به آنان

و لقد منّا علی موسی و هارون . وَ نَجَّيْنَاهُمَا مِنَ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ

6 - آزادی از ستم نظام ستمگر و نجات از مشکلات اندوه بار آن، از نعمت های بزرگ الهی

و لقد منّا علی موسی و هارون . وَ نَجَّيْنَاهُمَا مِنَ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 119 - 2

2 - باقی ماندن نام و آوازه موسی و هارون (علیهما السلام) در میان آیندگان، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و تركنا علیهما فی الآخِرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های خداوند بر موسی و هارون (علیهما السلام) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 129 - 2

2- باقی ماندن نام و آوازه الیاس پیامبر در میان آیندگان ، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیه فی آخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام بر شمردن نعمت های خدا به حضرت الیاس و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 2,3

2- خداوند ، پس از ایمان آوردن قوم یونس ، آنان را از مواهب دنیوی تا پایان عمرشان بهره مند ساخت .

فـ امنوا فمتّعنـ هم إلی حین

ص: 133

طبق گفته مفسران، مقصود از «إلی حین» فرارسیدن اجل و عمر طبیعی آنان است.

3- ایمان قوم یونس، عامل بهره مند شدن آنان از موهبت های دنیوی

ف_ امنوا فمتّعن_ هم إلی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 39 - 1,4

1 - حکومت بزرگ و بی نظیر سلیمان (ع)، عطیه بزرگ الهی بود.

و هب لی ملکاً .. ه_ذا عطاؤنا

اضافه «عطا» به ضمیر جلاله (نا) بر تعظیم دلالت می کند.

4 - عطیه الهی به سلیمان (ع) بی شمار و بسیار بود.

ه_ذا عطاؤنا .. بغير حساب

برداشت یاد شده براساس این نکته است که «بغير حساب» قید برای «عطاؤنا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 3

3 - حضرت عیسی (ع)، بهره مند از نعمت های ویژه الهی

إن هو إلا عبد أنعمنا علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 2

2 - مؤمنان وفادار به ایمان، براساس سنت الهی، برخوردار از موهبت های مادی و معنوی خداوند

لقد رضی اللّٰه عن المؤمنین .. وعدکم اللّٰه مغانم کثیره ... سنّٰه اللّٰه الّٰتی قد خ

از ارتباط آیات به دست می آید که آنچه خداوند از آن به عنوان «سنّٰه اللّٰه» یاد کرده است؛ می تواند اعطای موهبت های معنوی (لقد رضی اللّٰه عن المؤمنین) و نعمت های مادی (وعدکم اللّٰه مغانم ..) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 35 - 1

1 - نجات لوط (ع) و خاندان آن حضرت از مهلکه عذاب، نعمت و امتنان الهی بر ایشان

نَجِّينَ هُمْ... نَعْمَةٌ مِنْ عِنْدِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 13 - 4

4 - جن، همانند انسان، بهره مند از نعمت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فَبَأْتِيَ الْآءَ رِيكْمًا تَكْذِبَانَ

در صورتی که خطاب در آیه شریفه، متوجه جن و انس باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 134

5 - جن همانند انسان ، برخوردار از نعمت چرخش منظم خورشید *

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

بنابراین که مخاطب «ربکما» انسان و جن باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 21 - 2،5

2 - قانون مندی جریان آب های زمین ، نعمتی الهی برای جن و بشر

مرج البحرين .. فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

تشبیه آمدن «کما» و «تکذبان» ممکن است به خاطر توجه خطاب به جن و انس و یا مرد و زن از انسان ها باشد.

5 - جن همانند انسان ، برخوردار از نعمت ها و موهبت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 34 - 1

1 - تقوایبندگان ، برخوردار از بوستان های سرشار از نعمت های بی عیب و زوال ناپذیر

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ

«نعیم»، به معنای نعمت بسیار است (مفردات راغب). اضافه «جَنّات» به «نعیم» _ که مفید اختصاص است _ بیانگر اختصاصی و ویژه بودن بوستان های بهشتی است؛ یعنی، مانند بوستان های دنیا نیست که دارای انواع آفت ها و اشیای موزی و زوال پذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 49 - 1

1 - یونس (ع) پس از رهایی از شکم ماهی ، از نعمت و لطف ویژه الهی برخوردار گشت .

لَوْلَا أَنْ تَدْرَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 5 - 3

3 - عطیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جهان آخرت ، جلوه ربوبیت او و در راستای رشد و کمال آن حضرت است .

یعطیک ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 4

4 - صاحبان نعمت ، باید هنگام بازگ کردن نعمت ها ، به وابستگی آنها به خداوند ، معترف باشند .

بنعمه ربّک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 135

6 - بهره مندان از نعمت های الهی ، باید تنها به درگاه خداوند دعا کرده ، حاجت های خویش را از او طلب کنند .

الم نشرح . . . و وضعنا . . . و رفعنا . . . و إلى ربك فارغب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 1 - 9

9 - استوار ماندن قریش بر نظام معیشتی دیرپای خویش ، نعمتی الهی و سزاوار سپاس

لایل_ف قریش

چنانچه سوره «قریش» سوره ای مستقل باشد و با سوره «فیل» یک سوره تلقی نگردد؛ حرف «لام» در «لایلاف» متعلق به «فلیعبدوا» در آیه سوم خواهد بود. در آن صورت مفاد آیه این می شود که چون خداوند، نعمت ایلاف را به قریش عطا کرده است، باید او را بندگی کنند. گفتنی است که بندگی به پاس نعمت، شکرگزاری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 2 - 3

3 - امنیت راه های کوچ زمستانی و تابستانی قریش ، نعمتی الهی و سزاوار سپاس

ایل_فهم رحله الشتاء و الصيف

در برداشت یاد شده، سوره «قریش» مستقل از سوره «فیل» دانسته شده است. در این صورت، این آیه مانند آیه قبل، مربوط به «فلیعبدوا» در آیه بعد خواهد بود؛ یعنی، حال که این ایلاف تداوم یافته است، قریش باید خدا را بندگی کنند. گفتنی است که التزام به بندگی به پاس نعمت، شکرگزاری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 16

16 - برخورداری از غذا و امنیت ، نعمتی است که سپاس آن ، تنها عبادت خداوند است .

فلیعبدوا ربَّه_ذا البيت . الذی أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 8

8_ خداوند، شعیب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید .

أرءیتم إن . . . رزقنی منه رزقاً حسناً

مقصود از «رزقاً حسناً» به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

216- مضمولان نعمت های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

3 - هدایت یافتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شریعت اسلام، پس از ناآگاهی از آن، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

و وجدک ضالاً فهدی

آیه شریفه در مقام امتنان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برشمردن یکی از نعمت های بزرگ خداوند است و به همین جهت، نمی توان آن را مربوط به گم شدن آن حضرت در نزد حلیمه، یا عبدالمطلب و یا ابوطالب دانست آنگونه که برخی احتمال داده اند؛ زیرا این امور نه ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و نه اهمیتی فوق العاده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 8 - 5

5 - ابتهاج و تضرع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به درگاه خداوند، پاسخی به نعمت های ویژه او به آن حضرت بود.

الم نشرح... و وضعنا... و رفعنا... و إلى ربك فارغب

217 - مطالعه نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 16، 15

15 - نعمت های گسترده آشکار و نهان خدا برای انسان، شایان تأمل و درس آموزی است.

الم تروا أن الله... و أسبغ عليكم نعمه ظ_هره و باطنه

16 - لازم است که انسان، برای رهیابی به معرفت خدا، به نعمت های آشکار و نهان توجه کند.

الم تروا أن الله... و أسبغ عليكم نعمه ظ_هره و باطنه

218 - ملاک استحقاق نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 6

6 - خیرات و نعمت های خداوند بر پایه تفضل اوست نه بر اساس لیاقت و استحقاق انسان.

و إن یردک بخیر فلا راد لفضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 4

4- خواست خداوند و نه استحقاق شخص ، اساس برخوردارى انسان از نعمت هاى الهى است .

فَعَسَىٰ رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ

واژه «عسى» نشان دهنده امیدواری است و این اظهار امیدواری، در قبال قاطعیت ثروت مند مغرور به شایستگی و استحقاق

ص: 137

خویش است که گفت: «لئن رُددت إلی ربّی لأجدنّ خیراً».

220- منشأ ازدیاد نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 7 - 6

6- عامل فزونی نعمت ، خداوند است .

لئن شکرتم لأزیدنکم

221- منشأ جاودانگی نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 109 - 8

8- جاودانگی بهشتیان و برخورداری ابدی آنان از نعمت ها ، متکی به مبدأ لایزال و پایان ناپذیر فیض الهی است .

خـلدین فیها .. قل لو کان البحر مداداً لکلمت ربّی لفنّد البحر

222- منشأ سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 9 - 1

1_ اعطای نعمت به انسان ها و بازگرفتن آن ، به دست خدا و در اختیار اوست .

ولئن أذقتنا الإنسـنـنا رحمة ثم نزعنها منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 11 - 13

13_ زوال نعمت ها از ناحیه خداوند است و کردار ناپسند انسان ها زمینه ساز آن

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم و إذا أراد الله بقوم سوءاً

223- منشأ کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 4

4 - محبت و دل‌بستگی به دنیا، سرچشمه گناه، کفر و ناسپاسی است.

و لاتطع منهم ائماً أو كفوراً .. إنَّ هؤلاء یحبّون العاجله

ص: 138

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 13

13 _ توجه و باور به خدادادی بودن نعمت ها ، بر انگیزنده انسان ها به پرستش خداوند است .

اعبدوا ربکم الذی .. أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

از اینکه خداوند برای ایجاد روحیه پرستش در بندگان، آنان را متوجه نعمتهای الهی می کند، برداشت فوق بدست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 6

6 - خداوند در پی آفرینش مواهب زمین ، به معتدل ساختن آسمان پرداخت .

ثم استوی إلى السماء فسويهن

«إستواء» (مصدر استوی) آن گاه که به «الی» متعدی شود، به معنای: روی آوردن و قصد کردن، است. جمله «فسواهن» (آسمانها را معتدل ساخت) هدف روی آوردن را بیان می کند؛ یعنی: «استوی الی السماء لتسويتهن؛ خداوند به آسمانها روی کرد (اراده کرد) تا آنها را به اعتدال رساند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 30 - 1

1 - خداوند بعد از آفرینش آسمان ها و مواهب زمین ، به خلقت انسان پرداخت ، تا او را به منصب خلافت برساند .

خلق لکم ما فی الأرض ... وإذ قال ربّک للملئکه انی جاعل فی الأرض خلیفه

با توجه به آیه 34 از همین سوره و آیات دیگری که درباره خلقت آدم (ع) است، می توان گفت: سخن خداوند با فرشتگان درباره آدم، قبل از خلقت وی بوده است. بنابراین «انی جاعل فی الأرض خلیفه» علاوه بر بیان خلافت آدم (ع) دلالت بر آفرینش او نیز دارد؛ یعنی: می خواهم [موجودی] بیافرینم و او را خلیفه قرار دهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 10,12

10 - خداوند عطا کننده نعمت به آدمیان است .

نعمتی التي أنعمت علیکم

12_ به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن ، هدف از ضرورت یاد کردن و به خاطر داشتن نعمتهاست .

اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم

توصیف «نعمت» به اینکه خداوند آن را عطا فرموده (أنعمت علیکم)، به این حقیقت اشاره دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن منعم؛ یعنی، یاد کردن نعمت باید ملازم با دیدن خدا در ورای هر نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 6، 2

ص: 139

2 - خداوند ارزانی کننده نعمت بر بندگان خویش

نعمتی التي أنعمت عليكم

6 - هدف از لزوم یاد کردن نعمت های الهی ، به یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التي أنعمت عليكم

توصیف «نعمت» - به اینکه خداوند آن را انعام کرده (أنعمت عليكم) - اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت، باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 6،10

6 - هدف از لزوم یاد کردن نعمت ها ، یاد خدا بودن و نعمت ها را از جانب او دانستن است .

اذکروا نعمتی التي أنعمت عليكم

توصیف «نعمت» به اینکه خداوند آنها را ارزانی کرده است (أنعمت عليكم) اشاره به این معنا دارد که: یاد کردن نعمت باید وسیله ای باشد برای یاد کردن بخشنده نعمت.

10 - به یادداشتن نعمت ها و از خدا دانستن آنها ، دارای نقشی بسزا در هدایت آدمی

بینی إسرائيل اذکروا نعمتی التي أنعمت عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 37 - 6

6 - فضل الهی ، سرچشمه دارایی های انسان

ما اتيهم الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 39 - 6

6 - توجه به خدادادی بودن دارایی ها ، تسهیل کننده انفاق و درمان کننده بخل

الذین یبخلون .. و انفقوا مما رزقهم اللّٰه

هدف از بیان این حقیقت که اموال آدمی داده های خداوند است (رزقهم اللّٰه)، این است که انسان را به انفاق در راه خدا ترغیب کند و بخل را از وی بزداید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 16

16_ خداوند ، منشأ تمام نعمت ها (مانند سلامتی ، امنیت و گشایش روزی) و تمام بلا ها (از قبیل بیماری ، ترس و گرسنگی)

و ان تصبهم حسنةً یقولوا هذه من عند اللّٰه و ان تصبهم سيئةً یقولوا هذه من عندك قل

از ائمه معصومین (ع) در معنای حسنات و سیئات در آیه فوق روایت شده است: .. الصحه و السلامه و الامن و السعه فی الرزق و قد سماها اللّٰه حسنات ... یعنی بالسیئه هاهنا المرض و الخوف و الجوع ....

تفسیر قمی، ج 1، ص 144؛ نورالثقلین، ج 1، ص 519، ح 416.

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 7

7_ هیچ بخشنده نعمتی در مقابل خداوند وجود ندارد.

من إله غير الله يأتيكم به

کلمه «من» استفهام انکاری است و به منزله آن است که فرموده باشد: «لا إله غير الله يأتيكم به».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 19

19_ توجه به خدادادی بودن نعمت ها و به یاد داشتن همواره آن ، زمینه ساز پرهیز آدمی از فسادانگیزی است .

فاذكروا آلاء الله ولا تعثوا في الأرض مفسدين

نهی از فسادانگیزی (لا- تعثوا) در پی توجه دادن به نعمتهای الهی، اشاره به این نکته دارد که توجه به نعمتهای الهی می تواند آدمی را از فسادانگیزی بر حذر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 1

1_ اعطای نعمت به انسان ها و بازگرفتن آن ، به دست خدا و در اختیار اوست .

ولئن أذقنا الإنسان منا رحمة ثم نزعناها منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 10 - 1

1_ خداوند ، بخشنده نعمت ها و موهبت های دنیوی به انسانهاست .

ولئن أذقته نعماء

«نعماء» به معنای نعمت است. انتخاب این کلمه به خاطر هم وزن بودنش با کلمه «ضراء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ هر نعمت و موهبتی در جهان هستی ، دارای مخزن و گنجینه ای خاص است .

خزائن الله

برداشت فوق ، از جمع آوردن کلمه «خزائن» به دست آمده است.

7_ نعمت های هستی و گنجینه های آن ، به تمامی از آن خدا و در اختیار اوست .

خزائن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ تأمین سلامت و امنیت جامعه های بشری و ایجاد نعمت برای آنان ، به دست خدا و در اختیار اوست .

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک و أمم سنمتعهم

ص: 141

برداشت فوق ، از «منا» استفاده می شود. قابل ذکر است که کلمه «منا» در مورد «برکات» مقدر است ، چنان چه کلمه «علیک» در مورد «بسلام» مقدر می باشد؛ یعنی: بسلام منا علیک و برکات منا علیک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 19

19_ برخورداران از نعمت و عزت و مکت ، باید به خدادادی بودن آنها توجه داشته و بدان اقرار کنند .

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 25

25_ خداوند ، منشأ نعمت ها و تحقق نیکی ها و شیطان ، ترغیب کننده به فساد ها و تباهیهاست .

قد أحسن بي إذ أخرجني من السجن و جاء بكم من البدو من بعد أن نزغ الشيطان بيني و بي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 53 - 1,2,5

1- همه نعمتهایی که در اختیار انسانهاست ، از خداوند است .

و ما بكم من نعمه فمن الله

2- سر منشأ بودن خداوند برای تمامی نعمت ها ، مقتضی اختصاص دادن ترس ، به ترس از او

أفغير الله تتقون . و ما بكم من نعمه فمن الله

از اینکه آیات دارای یک سیاق بوده و در صدد بیان نکاتی است که انسانها را تحریص به ترس از خداوند می کند، بیان «و ما بكم من نعمه. ..» پس از توییخ ترس از غیر خدا، می تواند به منظور یاد شده باشد.

5- منشأ بودن خداوند برای تمامی نعمت ها و پناهگاه انحصاری بودن او برای گرفتاران و آسیب دیدگان ، دلیل وحدانیت او و بطلان ثنویت

وقال الله لا تتخذوا إله هين إله هين إنما هو إله واحد . . . و ما بكم من نعمه فمن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- اعطای نعمت از سوی خداوند و برخوردار ساختن همه انسان های خوب و بد و مؤمن و کافر از امکانات دنیایی ، برخاسته از فیض بی دریغ ازلی خداست .

كَلَّا نَمَدَّ هـِ وَاُولَآءِ هـِ وَاُولَآءِ هـِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَا مَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

جمله «و ما كان عطاء ربك محظوراً» (در ذیل آیه) به منزله تعلیل برای مضمون فراز قبل است؛ یعنی، چون خداوند عطایش را از هیچ کس دریغ نمی دارد، لذا خوبان و بدان و مؤمن و کافر از آن بهره مند می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- امکانات مادی و نعمت های خداوند ، نشأت یافته از ربوبیت خدا و در جهت رشد و تکامل انسان است .

ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 10، 6

6- نعمت های خداوند برای بشر ، نشأت یافته از فضل و بخشش خداوند است .

رَبِّكُم الَّذِي يُزْجِي ... لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

10- آماده شدن موهبت های طبیعی به منظور تأمین نیاز های انسان ها ، برخاسته از رحمت گسترده خداوند به آنان است .

رَبِّكُم الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ ... إِنَّهُ كَانَ بَكْمَ رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 9

9- خداوند ، تنها خیر و نعمت به انسان ها عطا می کند .

إِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ ... وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ

از اینکه در آیه خداوند منشأ نعمتها معرفی شده اما شرور به او نسبت داده نشده است نکته فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 6

6- زوال ناپذیر شمردن نعمت های دنیا و نادیده گرفتن نقش خدا در پیدایش و زوال آنها ، مستلزم شرک در ربوبیت است .

لَا كُفْرًا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرَكَ بِرَبِّي أَحَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 41 - 4

4- مرد مؤمن ، با بیان ناتوانی ثروت مند مغرور از دسترسی به آب فرورفته ، او را به وابستگی نعمت ها به مشیت الهی ، آگاه ساخت .

لَوْلَا ... قُلْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ ... أَوْ يَصْبِحُ مَاؤُهَا غُورًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلْبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 12

12- صاحبان نعمت و دانش _ حتی افراد برجسته و سرآمد نیز _ باید خداوند را سرچشمه کمالات خود بدانند .

ءاتینَه رحمه من عندنا و علمنه من لدنا علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 8

8- بهره‌وری انسان از نعمت‌ها و مقدار عمر وی ، در اختیار خداوند و در قلمرو اراده او است .

بل متّعنا هـ ولاء . . . انا نأتی الأرض نقتصها من أطرافها أفهم الغـ لبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 5

ص: 143

5 - نعمت ها و امکانات مادی انسان ، از طرف خداوند است .

و أترفنهم في الحيوة الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 4

4 - نسبت ندادن شرور ، به خداوند و انتساب رحمت ها و نعمت ها ، به او ادب حضرت ابراهیم نسبت به خداوند

و إذا مرضت فهو يشفين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ابراهیم(ع) مریضی را به خود و شفا را به خدا نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 10

10 - لزوم توجه انسان به خدایی بودن نعمت ها و امکانات ، در اوج توانمندی و اقتدار

و أوتينا من كل شيء إنّه ذالهُو الفضل المبين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان در اوج شکوه و اقتدارش، تصریح می کند که همه امکانات و برخوردارگی هایش تفضلی است که از جانب خدا به او رسیده است و از جهت استحقاق ذاتی او نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 6

6 - توجه سلیمان به خدایی بودن نعمت های عطا شده به او و پدر و مادرش

أن أشکر نعمتک التی أنعمت علیّ و علی و لدیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 23

23 - تفضلات و نعمت های خدا به خلق ، ناشی از کرم او است ، نه برای دریافت شکر از آنان .

و من کفر فإنّ ربّی غنیّ کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 3

3 - نعمت های الهی ، نمود ربوبیت و تدبیر او نسبت به مردمان

قال ربّ بما أنعمت علیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 9

9 - مردمان ، بندگان خدا و جیره خوار خوان نعمت اویند .

اللّٰه یسّط الرزق لمن یشاء من عباده و یقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 144

3 - نعمت ها و امکانات در اختیار انسان ها ، خدادادی است .

بما ۲۹-۱۴-۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 9

9 - خداوند ، منشأ نعمت ها است و شکر وی ، لازم است .

أَنْ اشکر لله

«شکر» در لغت، «تصور نعمت و اظهار آن» است (مفردات راغب). این که در آیه، فرمان می دهد «که تنها برای خداوند شکر کنید!»، نشان می دهد که او منشأ نعمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 6

6 - توجه به در اختیار خداوند بودن همه موجودات عالم و نیز نعمت های اعطا شده به انسان ، تبعیت از تعالیم آسمانی را اقتضا می کند .

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ... وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ... أَتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 19، 11

11 - انسان ها ، آسودگی و برخورداری از نعمت ها را ، نتیجه دانش و تلاش خود می دانند .

ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّمَّا قَالُوا إِنَّمَا أُوتِيتهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

19 - بیشتر انسان ها از منشأ اصلی نعمت ها و آسودگی ها (خدایی بودن آنها) و مقدار تأثیر دانش بشری در پدید آمدن آنها ، بی خبر و ناآگاه اند .

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَئِنْ كُنَّا أَكْثَرَهُمْ لَيَعْلَمُونَ

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که متعلق علم در «لایعلمون»، مطلبی باشد که از جمله «قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتهُ...» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 50 - 1

1 - دادن نقش اصلی به دانش و تلاش بشری در برخورداری از آسودگی ها و نعمت ها و نادیده گرفتن نقش خداوند در عرصه زندگی ،
تفکر همه مرفهان و برخورداران در طول تاریخ

قال إنما أوتيته على علم . . . قد قالها الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 52 - 2

2 - ناآگاهی از مشیت و تقدیر خداوند در رزق و روزی انسان ها ، سبب انتساب نعمت ها و برخورداری ها به دانش بشری است .

ص: 145

قال إنما أوتيته على علم .. أولم يعلموا أن الله ييسر الرزق لمن يشاء و يقدر

آیه شریفه در مقام بیان نقش خداوند در برخورداری ها و نعمت های انسان ها است. این مسأله می تواند از چرایی منتسب کردن نعمت ها به دانش بشری از سوی انسان ها حکایت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 10 - 4، 2

2- خداوند ، زمین را بابرکت و سرشار از نعمت ها قرار داد .

خلق الأرض ... و برك فيها

4- آفرینش کوه های استوار ، ایجاد نعمت ها و تقدیر معیشت موجودات زمین در چهار روز (مرحله)

و جعل فيها روسی من فوقها .. فی أربعه ایام

برداشت یاد شده براین اساس است که «فی أربعه ایام» ظرف برای مجموع عبارت های آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 51 - 9

9- خداوند ، منشأ نعمت ها و پیراسته از شرور و بدی ها

وإن مسّه الشرّ .. ولئن أذقنّه رحمه ... وإذا أنعمنا علی الإنسـن ... وإذا مس

از این که خداوند رحمت و نعمت را به خود نسبت داده؛ ولی شرور را به خویشتن منتسب نکرده است، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 14، 9

9- غفلت از سرچشمه اصلی نعمت ها (خداوند) امری ناشایست و زمینه ساز غرور و سرمستی است .

وإنا إذا أذقنا الإنسـن منّا رحمه فرح بها

با توجه به تکرار ضمیر «نا»، می توان استفاده کرد که خداوند غفلت و فراموشی از مبدأ اصلی نعمت ها را، مورد سرزنش قرار داده است.

14- « نعمت ها » برخاسته از لطف و رحمت الهی و « مصائب و سختی ها » نتیجه عملکرد خود آدمی است .

وإنا إذا أذقنا الإنسان منا رحمة .. وإن تصبهم سيئة بما قدمت أيديهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 37 - 1,3

1 - گنجینه های نعمت و رحمت ، در انحصار خداوند جهان

أم عندهم خزائن ربك

3 - مظاهر وجود و نعمت های هستی ، دارای منابع و خزاینی نزد پروردگار

أم عندهم خزائن ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 6

ص: 146

6 - تمامی نعمت ها در نظام هستی ، بدون هیچ تردیدی از ناحیه خدا است .

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تُتْمَارِي

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «تتماری»، شک در این جهت باشد که آیا نعمتی هست که غیر خدا در پیدایش آن _ به استقلال _ دخالت داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 13 - 7

7 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق ، به خدایی بودن نعمت های زمین

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

سرزنش تکذیب گران یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند، در واقع بیانگر این معنا است که آنان به نعمت های او توجه کنند و خدایی بودن آن را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 8 - 5

5 - همه نعمت های مادی و معنوی ، وابسته به خداوند است .

ف_اوی ... فهدی ... فأغنی

225- منشأ نعمت ادراک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 6

6 _ تنها خداوند یکتا، قادر بر بازگرداندن و اعطای شنوایی، بینایی و ادراک به انسان است.

إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ ... مِنْ إِلَهٍ غَيْرِ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ

226- منشأ نعمت بینایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 6

6_ تنها خداوند یکتا، قادر بر بازگرداندن و اعطای شنوایی، بینایی و ادراک به انسان است.

إن أخذ الله سمعكم . . . من إله غير الله يأتيكم به

227- منشأ نعمت شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 6

ص: 147

6_ تنها خداوند یکتا، قادر بر بازگرداندن و اعطای شنوایی، بینایی و ادراک به انسان است.

إن أخذ الله سمعكم . . . من إله غير الله يأتيكم به

228- منشأ نعمت علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 3

3- توانایی انسان بر خواندن نوشته ها و آموختن معارف مکتوب ، هدیه خداوند و نعمت او است .

الذی علّم بالقلم

229- منشأ نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 4

4- خداوند ، سرچشمه تمامی مواهب و نعمت های دنیا و آخرت

فما أویتیم من شیء . . . و ما عند الله

مجهول آمدن فعل «أویتیم» بیانگر این مطلب است که خداوند، سرچشمه موهبت ها و نعمت ها است _ نه خود انسان _ چنان که تعبیر «ما عند الله» نسبت به نعمت های اخروی ظهور در این معنا دارد.

230- منشأ نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 5

5- تسلط انسان بر زمین و بهره گیری گسترده وی از نعمت های آن ، تدبیری الهی و نشان دهنده الطاف خداوند در حق وی

و يجعلکم خلفاء الأرض

اسناد «جعل» به خداوند، برای یادآوری این واقعیت است که اگر شما بر گرده زمین سوارید و از آن سود می جوئید، امری اتفاقی نیست؛ بلکه در آن رموز و مناسبات زیادی به کار رفته که همه وابسته به تدبیر خداوند است و بر این اساس است که قادر به تصرف در زمین و تسلط بر آن هستید. تعبیر «خلفاء الأرض» اشاره به همین تصرف و تسلط دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 4

4 - خداوند ، سرچشمه تمامی مواهب و نعمت های دنیا و آخرت

فما أُوتِيتُم مِن شَیْءٍ . . . و ما عند اللّٰه

مجهول آمدن فعل «اُوتِيتُم» بیانگر این مطلب است که خداوند، سرچشمه موهبت ها و نعمت ها است _ نه خود انسان _ چنان که تعبیر «ما عند اللّٰه» نسبت به نعمت های اخروی ظهور در این معنا دارد.

ص: 148

231- منفعت شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 7

7 - نفع و ضرر «ایمان و کفر» و «شکر و ناسپاسی»، دامنگیر خود انسان ها است؛ نه خداوند.

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ... وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

232- موارد شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 13

13 - ایمان و نیایش خالصانه به درگاه خداوند، سپاسگزاری است.

و لا تطرد الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشي يريدون وجهه... أليس الله بأعلم بما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 13

13 - فراگیری پیام های خدا و به کارگیری آنها در اعمال و رفتار، سپاسگزاری از او در برابر نعمت دین است.

فخذ ما آتيتك و كن من الشكرين

مطرح کردن سپاسگزاری پس از اعطای پیامهای آسمانی، برای رساندن این حقیقت است که آن پیامها از نعمتهاست و باید خداوند را به خاطر اعطای آنها شاکر بود. فرمان به فراگیری آنها می رساند که شکر این نعمت به فراگرفتن و به کار بستن آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 11

11 - عمل صالح، شکر استفاده از نعمت های الهی

كلوا من الطيبات و اعملوا صـلحاً

233- موارد کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 8

8 - تبعیت از ولایت‌های غیر الهی و تکذیب آیات خداوند، ناسپاسی نعمت‌های اوست.

و لا تتبعوا من دونه أولياء .. قلیلا ما تشکرون

ص: 149

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 8

8_ بهره جویی های ظالمانه از دنیا ، ناسپاسی در برابر خداست .

لئن أنجيتنا من هذه لنكوننّ من الشكرين. فلما أنجيتهم إذا هم يبعون في الأرض بغير ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 60 - 10

10_ تحریم حلال خدا ، ناسپاسی در برابر فضل اوست .

فجعلتم منه حراماً و حلالاً .. إن الله لذو فضل على الناس و لكن أكثرهم لا يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 10

10_ ایجاد اختلاف و بر هم زدن وحدت جامعه ، در عین برخورداری از رفاه و آسایش ، کفران و ناسپاسی نعمت های خداوند است .

و لقد بؤأنا بنی اسرائیل مبعوثاً صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 24

24_ ارتکاب گناه ، ناسپاسی و کفران نعمت های الهی است .

قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 25

25_ شرک ورزی ، ناسپاسی در برابر خداست .

ولکن أكثر الناس لا يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- « عن الصادق (ع) : ... إن الكبائر ... كفران النعمه « و لئن كفرتم إن عذابی لشدید » ... » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که در بیان گناهان کبیره فرمود: ... همانا از گناهان کبیره ... کفران نعمت است [خداوند می فرماید]:
و لئن كفرتم إن عذابی لشدید...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- شرک به خدا ، کفران و ناسپاسی نعمت های اوست .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا .. و جعلوا لله أندادًا

جمله «و جعلوا لله أندادًا» عطف بر جمله «بدلوا نعمت الله ..» است و می تواند بیان و تفسیر برای چگونگی تبدیل نعمت

الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 78 - 7

7- به کار نگرفتن عقل در جهت شناخت حق و صراط مستقیم ، مصداق بارز ناسپاسی

و اِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ .. اَنْشَأْ لَكُمْ السَّمْعَ ... قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 6

6- شرک و عبادت غیر خدا ، ناسپاسی پروردگار است .

بَلِ اللّٰهِ فَاعْبُدْ وَ كُنْ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 3 - 9

9- پیمودن راه دین ، شکر نعمت خداوند و انحراف از آن ، ناسپاسی او است .

اِنَّا هَدَيْنٰهُ السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا و اِمَّا كَفُوْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 5

5- افتخار بر دیگران در امتیازات مادی ، کفران نعمت و زمینه ساز گرفتاری به دوزخ پس از حسابرسی است .

اَلْهَيْكَمُ التَّكَاثُرِ .. ثُمَّ لِنَسْئَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ

234- موارد نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 13

13- تربیت فرزندان در دامان پر مهر پدر و مادر ، نعمتی بس بزرگ و شایسته قدردانی و موجب استحقاق هرگونه احسان و احترام از سوی

فرزند به آنان

و بالولدين احسنًا... و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه و قل ربّ ارحمهما كما ر

برداشت فوق با توجه به این نکته است که خداوند در تعلیم شیوه دعا کردن فرزندان برای پدر و مادرشان، مسأله تربیت والدین آنان را یادآور شد (کما ربّیانی صغیراً).

235- موانع تکذیب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 40 - 5

ص: 151

5 - توجه به کیفر بی چون و چرای گناه کاران در قیامت ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب نعمت های خداوند

فیومئذ لایسـل عن ذنبه . . . فبأیّ ءالآء ربکمما تکذبان

برداشت یاد شده بر این اساس است که خداوند پس از بیان راه نداشتن چون و چرا در برنامه های قیامت برای گناهکاران، خلق را به پرهیز از تکذیب نعمت ها توجه داده است.

236- موانع علاقه به نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 3

3 - توجه به حسابرسی و مسؤولیت در برابر نعمت ها ، بازدارنده انسان از دل خوشی به فراوانی آن و زمینه ساز ترک افتخار بر دیگران است

ألهیکم التکاثر. . . ثم لتسننّ یومئذ عن النعیم

237- موانع کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 18 - 5

5 - توجه انسان به مراحل آفرینش خویش به دست خداوند ، بازدارنده او از کفران نعمت های الهی

ما أكفّره . من أیّ شیء خلقه

در برداشت یاد شده، مراد از کفر _ در آیه قبل _ کفران نعمت دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 24 - 4

4 - توجه به تأمین مواد غذایی انسان از سوی خداوند ، بازدارنده او از کفران نعمت و وادارسازنده او به شکرگزاری است .

ما أكفّره . . . فلینظر الإنسـن إلی طعامه

چنانچه «کفر» در «ما أكفّره» به معنای کفران نعمت باشد، ارتباط این آیه با آیات پیشین، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 3

3- توجه به جنگل های انبوه و درختان تناور ، مایه شناخت خداوند و قدرت او و بازدارنده انسان از ناسپاسی و کفرورزی به او است .

ما أكفـره... فـلینظر الإنسـن... حدائق غلبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 31 - 3

3- توجه به باغ های میوه و مرغزار ها ، مایه شناخت خدای قادر و بازدارنده انسان از ناسپاسی و کفرورزی به او است .

ص: 152

ما اَكْفَرُه... وَفِـ كَهْه وَاَبَّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 5

5 - توجّه به ربوبیت و مدبّر بودن خداوند ، بازدارنده انسان از کفران نعمت ها است .

لرَبِّه لَكْنُود

تقدیم «لرَبِّه»، بیانگر اهتمام به آن است؛ یعنی، شگفتا که انسان با آن که خداوند «رَبِّ» و «مدبّر» او است، به کفران نعمت او رو آورده است!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 3

3 - لحظه خروج مردگان از قبر ها در قیامت ، وحشت انگیز و توجّه به آن ، بازدارنده انسان از کفران نعمت ، بخلورزی و دل‌بستگی شدید به ثروت است .

لَكْنُود... أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

238- موانع نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 37 - 5

5 - ارتکاب گناهان بزرگ و انجام اعمال زشت ، مانع بهره مندی انسان از نعمت های جاویدان اخروی

و مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ... الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ

239- موجبات اتمام نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 53,55

53 - اعلام جانیشینی و ولایت علی (ع) توسط رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، موجب کمال دین و تمام نعمت و رضای پروردگار

اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که هنگام نزول آیه فوق فرمود: ان کمال الدین و تمام النعمه و رضی الرب بارسالی الیکم بالولایه بعدی لعلی ابن ابی طالب(ع).

امالی صدوق، ص 291، ح 10، مجلس 56؛ بحار الانوار، ج 37، ص 111، ح 3.

55_ کامل شدن دین و اتمام نعمت الهی بر مردم، به سبب تعیین جانشینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند

الیوم اکملت لکم دینکم

از امام حسن عسکری(ع) روایت شده: . . . فلما منّ الله علیکم باقامه الاولیاء بعد نبیکم(صلی الله علیه و آله) قال الله عزوجل: الیوم اکملت لکم دینکم . . .

ص: 153

علل الشرايع، ص 249، ح 6، ب 182؛ نورالثقلين، ج 1، ص 590، ح 35.

240- موجبات جلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 53 - 8

8_ نقش اصلی عمل خود انسان در جلب نعمت یا نعمت

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

241- موجبات سلب نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 53 - 5,6,9

5_ کفرورزی جوامع و ستیزه جویی با پیامبران، از عوامل از میان رفتن شایستگی آنان برای دستیابی به نعمت های الهی

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

6_ فرعونیان و کفرپیشگان قبل از آنان در ابتدای تشکلشان امتهایی شایسته برای بهره مند شدن از نعمت های الهی بودند .

فأخذهم اللّٰه بذنوبهم . . . ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا ... حتی یغیروا ما بأنفسهم

از نکاتی که می توان از ارتباط این آیه و آیه قبل به دست آورد این است که فرعونیان و امتهای پیش از آنها در ابتدای تشکلشان امتهای کافر و منکر آیات الهی نبودند و این حالت پس از گذشت زمان بر آنان عارض شد.

9_ خداوند به سبب کفرورزی فرعونیان و اقوام پیش از آنها، نعمت های خویش را از آنان سلب و به نعمت و عذاب تبدیل کرد .

کذاب ءال فرعون . . . ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا ... حتی یغیروا ما بأنفسهم

242- موجبات نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 175 - 3

3_ نیل به مقام قرب الهی ، بهره مندی کامل از بهشت و نعمت های آن و برخورداری از فضل الهی ، پاداش مؤمنان متمسک به خداوند

فاما الذین ءامنوا .. فسیدخلهم فی رحمہ منہ و فضل و یهدیہم إلیہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 2

2_ بهره مندی اهل کتاب از نعمت های آسمانی و زمینی ، در صورت باور به معارف تورات و انجیل و عمل به احکام آنها به

ص: 154

همراه دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لا کلوا من فوقهم

«اقامه» به معنای برپایی چیزی و یا کاری است با تمام شرایط آن و اقامه کتب آسمانی، باور به معارف آن و انجام تمامی تکالیف آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 3

3- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا، حق گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع)، در برخورداری او از نیکی ها و نعمت های الهی در دنیا و منزلت والا در آخرت

إن إبرهیم کان أمه قانتاً لله... وءاتینہ فی الدنیا حسنه وینہ فی الآخره لمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3,4,5

3_ صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوئاً... و الذین یقولون ربنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن_ به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند_ مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

4_ صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا در ترک محرمات الهی چون اسراف و یا تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا... و لایزنون... و الذین لایشهدون الزور... أولئک

5_ صبر و شکیبایی در انجام تکالیف و ترک محرمات الهی، عامل بهره مندی از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوئاً... و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا... و الذین لایشهدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 53 - 3

3- تقوا، عامل بهره مندی از نعمت ها و موهبت های الهی در بهشت

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لِحَسَنٍ مَّأْتَابٍ . جَنَّاتٍ عَدْنٍ ... هَذَا مَا توعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ

243- موجبات نعمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 7,8

7- ایمان بدون تقوا و تقوا بدون ایمان ، در برخوردار شدن از موهبت های اخروی کارساز نیست .

ص: 155

لذین ءامنوا و كانوا یتقون

8- ضرورت ایمان به قیامت و سرای آخرت و لزوم پرهیز از گناهان برای دستیابی به موهبت های اخروی

و لأجر الآخره خیر للذین ءامنوا و كانوا یتقون

در آیه شریفه بیان نشده که متعلق ایمان (آمنوا) و تقوا (یتقون) چیست؟ به نظر می رسد به قرینه «لأجر الآخره» مراد از ایمان، ایمان به آخرت و مراد از تقوا پرهیز از اموری باشد که مایه محرومیت از پاداشهای اخروی است.

244- موجبات نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 55 - 3

3- بهشت و نعمت ها و خوشی های آن ، نتیجه و پاداش کردار انسان ها در دنیا است .

و لاتجزون إلا ما كنتم تعملون . إنَّ أصحَّ ب الجنّه الیوم فی شغل ف_كهون

از ارتباط میان این آیه _ که سخن از بهشت و نعمت های آن است _ و آیه پیش _ که درباره پاداش مطابق رفتار و کردار بود _ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 16 - 3

3- چشم پوشی از گناه و لذت های آلوده دنیا ، در پی دارنده نعمت های سرشار اخروی

إنَّ المتقین فی جنّـت و عیون . ءاخذین ما ءاتیهم ربّهم

«تقوا»؛ یعنی، خودداری از مشتهیاتی که مورد منع دین قرار گرفته است. تقوای پیشگان در برابر داشتن این خصلت، از هدایای پروردگارشان بهره مند خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 17 - 2

2- تأثیر مهم عبادت شبانه ، در دستیابی به بهشت و نعمت های اخروی

إنَّ المتقین فی جنّـت و عیون . .. كانوا قلیلاً من الّیل ما ینهجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 19 - 6

6 - انفاق به سائلان و محرومان ، از عوامل دستیابی به بهشت و نعمت های آن

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ . . . وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 13 - 1

1 - انسان های درست کار ، راست گفتار و مطیع خداوند ، به پاداش کردار خویش ، در میان انبوه نعمت های آخرت جای خواهند گرفت

ص: 156

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ

از جمله معانی ذکر شده برای «برّ»، صلاح و درست کاری، اطاعت و صداقت است (لسان العرب). «نعیم»؛ یعنی، نعمت فراوان (مفردات راغب) نکره بودن «نعیم»، گویای عظمت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 9 - 2,5

2- نعمت های آخرت ، پاداش کار و تلاش در دنیا است .

ناعمه . لسعیها راضیه

5- احساس رضایت و خشنود بودن از عاقبت کار و تلاش خویش ، از زمره نعمت های الهی در آخرت است .

ناعمه . لسعیها راضیه

جمله «لسعیها راضیه» و جمله های پس از آن، توضیح وصف «ناعمه» است.

245- مؤاخذه بر کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 11 - 5

5- انسان ها در قیامت ، بر کفران نعمت ، بخلورزی و علاقه شدید به ثروت ، مؤاخذه خواهند شد .

لكنود ... لحبّ الخیر لشدید . أفلا یعلم ... إن ربهم بهم یومئذ لخبیر

هشدار به آگاهی خداوند از افکار، اسرار و نیت ها، اشاره به مؤاخذه و حسابرسی است.

246- مؤاخذه مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 11

11- مرفهان ستمگر ، در قبال تنعم و بهره مندی از نعمت های الهی ، مورد مؤاخذه و سؤال قرار خواهند گرفت .

ارجعوا إلی ما أترفتم فیهِ و مسکنکم لعلکم تسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 5

5- شنوایی ، بینایی و قلب (قدرت ادراک) ، از مهم ترین نعمت های خداوند به انسان

والله أخرجكم . . . و جعل لكم السمع والأبصار والأفئدة

برداشت فوق، از آن جاست که آیه شریفه علاوه بر بیان آیات قدرت الهی، در صدد برشمردن نعمتهای الهی و در مقام امتنان است.

ص: 157

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 6

6 - اهمیت ویژه باران و رویش گیاهان در مجموعه نعمت های بی کران الهی برای انسان

و أنزل لكم من السماء ماء فأنبتنا به حدائق

اختصاص به ذکر یافتن نزول باران و رویش گیاهان از میان سایر نعمت ها، دلالت بر اهمیت ویژه آنها برای آدمیان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 4

4 - حرکت کشتی ها در دریا ، نعمتی مهم و اساسی برای انسان ها

سنّخر لكم البحر لتجرى الفلك فيه بأمره

از این که در میان منافع دریا، جریان کشتی ها (کشتی رانی) اختصاص به ذکر یافته است، اهمیت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 4 - 1

1 - تکلم و قدرت بیان مفاهیم ، از نعمت های مهم الهی برای انسان

الرحمن .. علمه البيان

248- مهمترین نعمت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 2

2 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان ، مهم ترین و برجسته ترین نعمت و احسان خداوند به ایشان بود .

ولقد منّنا علی موسی و هارون . و نجّینهما و قومهما من الکرب العظیم

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که نجات موسی و هارون(علیهما السلام) از اندوه بزرگ بخشی از نعمت های الهی به ایشان بود؛ ولی در عین حال به طور جداگانه ذکر شده است.

249- مهمترین نعمت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 2

2- نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان، مهم ترین و برجسته ترین نعمت و احسان خداوند به ایشان بود.

و لقد منتأ علی موسی و هارون . و نجینهما و قومهما من الکرب العظیم

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که نجات موسی و هارون (علیهما السلام) از اندوه بزرگ بخشی از نعمت های الهی به ایشان بود؛ ولی در عین حال به طور جداگانه ذکر شده است.

ص: 158

250- مهمترین نعمت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 2

2- نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان، مهم ترین و برجسته ترین نعمت و احسان خداوند به ایشان بود.

و لقد منتّا علی موسی و هارون . و نجّینهما و قومهما من الکرب العظیم

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که نجات موسی و هارون (علیهما السلام) از اندوه بزرگ بخشی از نعمت های الهی به ایشان بود؛ ولی در عین حال به طور جداگانه ذکر شده است.

251- مهمترین نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 52 - 2

2- امنیت و آسایش، مهم ترین نعمت در کنار زیبایی ها و طراوت های بهشت

فی مقام أمين . فی جنّات و عیون

برداشت بالا با توجه به این نکته است که قرآن، در مقام ذکر نعمت های اخروی متقین، از امنیت به عنوان نعمتی مهم و حتی مقدم بر دیگر نعمت ها نام برده است.

252- ناپایداری نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 13

13- لزوم توجه انسان به ناپایداری نعمت های دنیوی

أثـثـا و متـعـا إلی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 5

5- امکانات مادی دنیا، ناپایدار و در معرض زوال و نابودی است.

فَعَسَى رَبِّي أَن . . . يَرْسِلَ عَلَيْهَا حَسَابًا مِّنَ السَّمَاءِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 1

1 - هشدار صالح (ع) به ثمودیان، درباره پایدار نبودن زندگی دنیوی و نعمت‌ها و آسایش آن

أَتَتْرَكُونَ فِي مَا هُمْ هُنَا آمَنِينَ

استفهام در آیه بالا، انکاری و مفاد آن نفی است؛ یعنی، «أَتَتْرَكُونَ فِي مَا هُمْ هُنَا آمَنِينَ؛ شما در نعمتهای این جا آسوده رها

ص: 159

نخواهید شد». مقصود این است که این برخورداری ها شما را نفریبد و از مرگ غافل نکنند؛ زیرا روزی پنجه های مرگ گریبان تان را خواهد گرفت و شما را از آنها جدا خواهد کرد. همچنین بر فرض که مرگ در نرسد، خود رفاه و امنیت این جا، پایدار نیست و ممکن است ناگهان اوضاع دگرگون شود و همه آنچه که از آن برخوردار هستید، از دستتان برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 55 - 3

3 - لذت ها و نعمت های بهشتی ، پایدار و جاودان است ؛ نه چون نعمت های دنیا زوال پذیر .

فی جنّت و نهر . فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر

در صورتی که عبارت «فی مقعد صدق»، در بیان اوصاف همان استقرار در باغ ها و نهرها باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

253- ناپسندی تحریم نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 7

7 - تحریم نعمت ها و موهبت های الهی بر خویش ، عملی ناروا و پرهیزی نابه جا است .

کلوا من طیّبَت ما رزقنکم

توصیه به استفاده کردن از طیبات، برتری این کار را در برابر ریاضت های افراطی نشان می دهد.

254- ناپسندی کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 16

16- ناسپاسی در برابر نعمت و احسان ، امری بس نکوهیده و ناپسند است .

وإن تعدّوا نعمت الله لاتحصوها إنّ الإنسان لظّالوم کفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 12

12 - ایمان به باطل و کفران نعمت های الهی ، اموری نکوهیده اند .

أفبال_طل يؤمنون و بنعمه الله يكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 6

6 - کفران نعمت ، خصلتی نکوهیده و انسان ناسپاس ، فردی مذموم است .

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

ص: 160

255- نبوت و کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 19 - 5

5- قتل نفس و ناسپاسی نعمت ، دورفتار نامناسب با شأن و ادعای پیامبری در نظر فرعون

و فعلت فعلتک التی فعلت و أنت من الک_فرین

به رخ کشیدن قتل نفس و ناسپاسی موسی(ع) از جانب فرعون، می تواند به منظور خدشه دار کردن پیامبری آن حضرت و منافی دانستن مقام نبوت با قتل نفس و ناسپاسی ادا شده باشد. گفتنی است آیه بعد _ که در آن حضرت موسی(ع) قتل نفس را عملی غیر عمدی و ناخواسته می شمرد _ مؤید برداشت یاد شده است.

256- نزول نعمت سلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 9

9- نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

ی_بنی اسرئیل قد أنجین_کم . . . و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

257- نزول نعمت من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 9

9- نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

ی_بنی اسرئیل قد أنجین_کم . . . و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

258- نشانه های شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - عمل صالح و جلب رضای الهی ، نمود بارز شکر نعمت های او

أن أشکر نعمتک .. و أن أعمل صـ لِحًا ترضـه

عبارت «و أن أعمل ..» می تواند عطف تفسیری برای «أن أشکر نعمتک» باشد؛ یعنی، پروردگارا به من شکر نعمتت (انجام عمل صالح) را الهام فرما.

ص: 161

259- نشانه های کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 6

6- روی برتافتن از یاد خدا در پی نجات از مشکلات، نمودی از کفر به حق و کفران نعمت است.

أعرضتم .. فيغرقكم بما كفرتم

از اینکه خدا از اعراض یاد خود به کفر (کفرتم) یاد کرده است، استفاده می شود که اعراض از خدا، کفر به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 10، 9

9- بی توجهی به نعمت های الهی، و تدبیر او در همسازی طبیعت با نیاز های آدمی، نمودی آشکار از کفر و ناسپاسی انسان

جعل لكم من الفلك و الأنعام .. إنَّ الإنسان لکفور مبین

10 - شرک، نمودی از کفر و ناسپاسی انسان، در برابر خالق یگانه هستی است.

و جعلوا له من عباده جزءاً إنَّ الإنسان لکفور مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 2

2- رویارویی با سپاه اسلام، نشانه ناسپاسی انسان در برابر نعمت های خداوند است.

إنَّ الإنسان لربّہ لکنود

بیان خصلت های ناروایی که در نوع انسان ها وجود دارد _ پس از تمجید از سپاهیان اسلام در آغاز سوره _ تعریض به دشمنان دین است و رسوخ آن خصلت ها را در آنان بیان می کند.

260- نشانه های مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 19، 18

18- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أولئك الذين أنعم الله عليهم . . . إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و ب

«إذا تتلى» خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای «أولئك» است؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

19- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

261- نعمت آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 41 - 3

ص: 162

3- جریان آب های سطحی زمین و در دسترس بودن آن ، از نعمت های خداوند و از عوامل مهم آبادانی است .

أو یصبح ماؤها غورًا فلن تستطیع له طلبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 30 - 5

5- آب های روان و جاری ، از نعمت های خداوند و جلوه رحمانیت و قدرت مطلق او است .

قل هو الرحمن .. . قل أرءیتم إن أصبح ماؤکم غورًا فمن یأتیکم بماء معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 25 - 4

4- باران و آب از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان به درگاه او است .

ما أکفره .. . إنا صببنا الماء صبًا

کفر در «ما أکفره» _ به قرینه آیات پیشین _ ممکن است به معنای کفران نعمت باشد. بنابراین آیه، در صدد برشمردن نعمت های خداوند به انسان است.

262- نعمت آب آشامیدنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 49 - 9

9_ جریان باد ها ، نزول باران ، احیای سرزمین های مرده و سیراب کردن دام ها و انسان ها از نعمت های الهی و از نشانه های ربوبیت خداوند

ألم تر إلی ربک .. . و هو الذی أرسل .. . أنزلنا من السماء ماء طهورًا . لنحیی به ب

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که این آیه، مانند آیات گذشته، در صدد برشمردن نعمت های الهی و اثبات ربوبیت مطلق خداوند است.

263- نعمت آب شیرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آب شیرین و نقش حیاتی آن در زندگی بشر ، نعمتی الهی و در خور شکر و سپاس

أفرء یتم الماء .. فلولا تشکرون

264- نعمت آب گوارا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 163

6 - تأمین آب گوارا در زمین ، از نعمت های الهی برای بشر

و أسقین - کم ماء فراتاً

265 - نعمت آتش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 80 - 4

4 - آتش ، نعمت بزرگ الهی و دارای نقش حیاتی در زندگی بشر

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر ناراً فإذا أنتم منه توقدون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه _ ضمن آن که بیانگر جلوه های قدرت خدا است _ درصدد بیان نعمت های الهی و امتنان بر انسان نیز می باشد. گفتنی است که آمدن لام انتفاع (لکم) مؤید این مطلب است.

266 - نعمت آرامش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 13

13 _ آرامش روحی در سختی ها ، نعمتی الهی و رمز موفقیت و پیروزی است .

فقد نصره الله .. فأنزل الله سكينته عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 2

2 - برخورداری انسان از آرامش در خانه خود ، از نعمت های خداوندی

والله جعل لکم من بیوتکم سکناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 56 - 2

2- بودن در کنار همسران خود و برخورداری از آرامش و موهبت های طبیعت ، از نعمت های الهی و دلپذیر برای همگان

فی شغل فـكهون . هم و أزوجهم فی ظلـل علی الأرائك متكئون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان نعمت های الهی برای اهل بهشت و تشویق مردم به ایمان برای برخورداری شدن از این نعمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 3

3- امنیت و آرامش ، از نعمت های جهان آخرت

إنّ المتّقین فی مقام أمين

ص: 164

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 8

8- آرامش روحی و نگرانی نداشتن از حال و آینده ، نعمتی مهم و موهبتی الهی

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

خداوند در قبال دو عنصر مهم «ایمان» و «استقامت»، نبود خوف و حزن را به عنوان بازتاب و نتیجه یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 8

8 - آرامش روحی و شکیبایی در بحران ها ، نعمتی الهی است .

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

تعبیر «سکینه» و انتساب آن به خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 2 - 3

3 - آرامش موجودات در شب ، نعمتی بزرگ و دارای عظمتی درخور سوگند خداوند

وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى

«آرامش یافتن» (یکی از معانی ذکر شده برای «سَجَى») در آیه شریفه به شب اسناد یافته است. این اسناد یا حقیقی است؛ یعنی، با سیطره کامل تاریکی، گویا شب از پیشروی باز ایستاده است و یا اسناد مجازی است و شب آرام به معنای بی تحرک بودن موجودات در شب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 127 - 3

3_ امنیت و آرامش خاطر، نعمتهایی ارزنده

فَمَنْ يَرِدِ اللَّهُ... لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ

یاد کردن از «دارالسلام» (خانه امن)، به عنوان پاداشی ویژه برای متذکران، بیانگر ویژگی این نعمت و ارزشش فوق العاده آن است.

267- نعمت آرامش اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 112 - 2

2- امنیت و آرامش اجتماعی ، از نعمت های مهم الهی است .

قریه کانت ءامنه مطمئنّه . . . بأنعم الله

ص: 165

268- نعمت آزادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 8

8- آزادی و استقلال در تمامی شؤون زندگی ، رزق و روزی خدادادی و از نعمت های روشن و برجسته الهی است .

فما الذین فضلوا برادى رزقهم على ما ملكت أيمهم فهم فيه سواء أفبنعمه الله يجحد

269- نعمت آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 14

14 - آسایش و آسودگی از گرفتاری ها و رنج ها ، نعمتی است الهی .

وإذا مسّ الإنسان ضرّاً .. ثمّ إذا خوّله نعمه منه

برداشت یاد شده از تعبیر نعمت درباره آسودگی و رفع گرفتاری، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 10

10 - آسایش و دور ماندن از گرفتاری ها و رنج ها ، نعمتی است الهی .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً .. ثمّ إذا خوّله نعمه منّا

270- نعمت آسایش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 52 - 2

2- امنیت و آسایش ، مهم ترین نعمت در کنار زیبایی ها و طراوت های بهشت

فی مقام أمين . فی جنّات و عیون

برداشت بالا با توجه به این نکته است که قرآن، در مقام ذکر نعمت های اخروی متقین، از امنیت به عنوان نعمتی مهم و حتی مقدم بر دیگر

نعمت ها نام برده است.

271- نعمت آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 12 - 3

3 - ساختار پر مقاومت آسمان ها بر فراز ساکنان زمین ، نعمتی الهی است .

و بنینا فوقکم سبعاً شداًداً

ص: 166

272- نعمت آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 4,10

4 - آمرزش گناه ارتداد و گوساله پرستی بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

چون آیه های این بخش از سوره، در صدد بیان نعمتهای الهی به بنی اسرائیل است، مفاد جمله «عفونا عنکم» نیز به منظور بیان نعمت ایراد شده است و از آن جا که این معنا با حرف «ثم» به دیگر نعمتها عطف گردیده، اشاره به رتبه برتر نعمت آمرزش نسبت به نعمتهای دیگر دارد.

10 - بخشوده شدن گناه ، نعمتی بایسته سپاسگزاری

ثم عفونا عنکم . . . لعلکم تشکرون

273- نعمت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 17

17- غفران و خوشنودی پروردگار از بهشتیان ، نعمتی عظیم برای ایشان

فیها . . . و مغفره من ربهم

در این آیه مغفرت پروردگار، همانند سایر نعمت ها، تذکر داده شده است و تنوین «مغفره» دال بر تفخیم است.

274- نعمت اتحاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 17,25

17_ وحدت ، اُلفت و برادری میان افراد جامعه ، نعمتی الهی برای انسانها

و لا تفرّقوا و اذکروا نعمت اللّٰه علیکم اذ کنتم اعداءً فالّف بین قلوبکم فاصبحتم ب

25_ رهایی از آتش تفرقه و دشمنی میان افراد یک جامعه ، نعمتی الهی

و اذكروا نعمت الله عليكم اذ كنتم اعداءً . . . و كنتم على شفا حفرة من النار فانقذ

جمله «كنتم على»، عطف است بر «كنتم اعداءً». در نتیجه هر یک بیانی است از نعمت الهی.

275- نعمت احتجاج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 9

ص: 167

9_ استدلال ها و براهین ، افاضاتی است از ناحیه خداوند بر قلب و اندیشه انسانها

ما أنزل الله بها من سلطان

برای مردود شمردن پندار اهل شرک کافی بود که گفته شود: مشرکان دلیلی برای عقیده و مرامشان ندارند. رد آن پندار با جمله «ما أنزل الله ...» (خداوند برهانی برای عبادت معبودها قرار نداده است) برای رساندن حقیقتی است، که در برداشت فوق آمده است.

276- نعمت احسان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 61 - 1

1 - احسان های الهی در قبال نیکی های خلق ، نعمتی انکارناپذیر و غیرقابل تکذیب

هل جزاء الإحسن إلا الإحسن . فبأي آلاء ربكما تكذبان

277- نعمت احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 13

13_ احکام الهی و حکمت های آن ، از نعمت های خداوند بر مردم

و اذكروا نعمت الله عليكم و ما انزل عليكم من الكتاب و الحكمة

بنابراینکه جمله «و ما انزل ...» که شامل احکام و حکمتهای آن است، تفسیر نعمت باشد.

278- نعمت احیای موات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 49 - 9

9_ جریان باد ها ، نزول باران ، احیای سرزمین های مرده و سیراب کردن دام ها و انسان ها از نعمت های الهی و از نشانه های ربوبیت خداوند

الم تر إلى ربك . . و هو الذي أرسل ... أنزلنا من السماء ماء طهورًا . لنحیی به ب

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که این آیه، مانند آیات گذشته، درصدد برشمردن نعمت های الهی و اثبات ربوبیت مطلق خداوند

است.

279- نعمت اخلاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 168

7- اخلاص کامل موسی (ع)، یکی از نعمت های خداوند به آن حضرت بود.

واصطنعتک لنفسی

این آیه ممکن است عطف به جملاتی از قبیل «قتلت نفساً» باشد که بیانگر منت ها و نعمت های خداوند بود است.

280- نعمت اخوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 17,29

17_ وحدت، اُلفت و برادری میان افراد جامعه، نعمتی الهی برای انسانها

و لا تفرقوا و اذکروا نعمت الله علیکم اذ کنتم اعداءً فاللف بین قلوبکم فاصبحتم ب

29_ وحدت و اُلفت میان دل ها، برادری میان افراد یک جامعه و نیز یادآوری این قبیل نعمت ها، از زمینه های هدایت انسانها

و اعتصموا بحبل الله جميعاً .. لعلکم تهتدون

بنابراینکه «لعلکم»، غایت تمامی مطالب مطرح شده در آیه باشد.

281- نعمت ادراک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 4

4_ شنوایی، بینایی و عقل و درک آدمی، از مهمترین نعمتهای الهی در وجود انسان

إن أخذ الله سمعکم و أبصرکم و ختم علی قلوبکم

282- نعمت ازدواج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 54 - 3

3- ازدواج و برخورداری از همسر، نعمتی الهی برای انسان

كذلك و زوَجَنـِـهـم

283- نعمت ازدواج با حورالعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 54 - 1

ص: 169

1- ازدواج با حوریان بهشتی ، نعمتی الهی برای متقین

کذلک و زوّجنهم بحور عین

284- نعمت استدراجی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 9

9_ تحقق اراده الهی به عذاب دنیوی منافقان ، از طریق اعطای مال و فرزند فراوان و نعمت های ظاهری به آنان

إنما یرید اللّٰه أن یعذبهم بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 14

14- ثروت ، مکنّت ، خوش نمایی و آراستگی زندگی کافران ، استدراج است .

هم أحسن أثـثاً ورءیاً .. فلیمدد له الرحمن مدّاً حتّٰی إذا رأوا ما یوعدون

«استدراج»؛ یعنی، کسی را آهسته آهسته و به آرامی نزدیک چیزی بردن (لسان العرب) در این آیه «مدّاً» _ که مفعول مطلق است _ بیان نوعی خاصی از امهال است که مقصود از آن به قرینه «حتّٰی إذا ..»، نزدیک ساختن کافران به عذاب موعود الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 9

9 - « قال أبو عبد الله (ع) . . . إذا أراد الله تعالى بعبد شراً فأذنب ذنباً تبعه بنعمه ، لينسيه الإستغفار و يتمادي به و هو قول الله تعالى : « سنستدرجهم من حيث لا يعلمون » . . . »

امام صادق(ع) فرمود: . . . هرگاه خداوند اراده بدی نسبت به بنده ای داشته باشد و آن بنده گناهی انجام دهد، در پی آن گناه نعمتی به او می دهد تا استغفار را فراموش کند و عمل خود را ادامه دهد. دلیل آن، این سخن خدای تعالی است که می فرماید: (سنستدرجهم من حيث لا يعلمون)....».

285- نعمت استقلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- آزادی و استقلال در تمامی شؤون زندگی ، رزق و روزی خدادادی و از نعمت های روشن و برجسته الهی است .

فما الذین فضّلوا برادّی رزقهم علی ما ملکتم ایم_نهم فهم فیہ سواء أفینعمه الله یجحد

ص: 170

286- نعمت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 2

2- اسحاق و یعقوب (ع) موهبت خداوند به ابراهیم (ع) بود.

و وهبنا له إسحاق و یعقوب

287- نعمت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 4

4- اسلام، نعمتی خدادادی و منّتی الهی بر مؤمنان

یٰـأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُوا .. هو اجتبیکم

تقدیر «هو اجتباکم» به قرینه جمله «و ما جعل علیکم فی الدین من حرج» می تواند «هو اجتباکم للّدین» باشد؛ یعنی، خدا است که شما را برای دین خود برگزید و توفیق ایمان را به شما عطا کرد؛ وگرنه شما نیز مانند دیگران کافر و مشرک بودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 3

3- دشمنان اسلام، ناسپاس در برابر نعمت اسلام و مظاهر ربوبیت خداوند

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 3 - 25

25_ دین اسلام، نعمت والای الهی برای مردم

الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی

نسبت دادن نعمت به خداوند، حاکی از بزرگی آن نعمت می باشد. مراد از نعمت، دین اسلام است و خداوند با نسبت دادن آن به خویش و گفتن «نعمتی» عظمت والای آن را به مردمان گوشزد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 7 - 2

2_ اسلام، نعمت الهی بر مؤمنان

و اذکروا نعمه الله علیکم

بنابر اینکه مراد از «نعمه الله»، به قرینه آیه سوم (الیوم .. اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دیناً)، دین اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 9

ص: 171

9_ اسلام و ایمان، نعمت و رحمتی بزرگ از جانب خداوند.

أهؤلاء منّ الله عليهم من بيننا

«منّ» در لغت به معنای «أنعم» آمده است. «منّ علیه مناً... أنعم». (قاموس اللغه). اگر چه این جمله نقل گفتار مشرکان است، ولی مطلبی است که قرآن آن را نقل کرده و آن را رد نکرده است. بنابراین اسلام و ایمان نعمتی ویژه و برجسته است که خداوند به مؤمنان عطا کرده است.

288- نعمت اسلام شناسی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 7 - 3

3- هدایت یافتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شریعت اسلام، پس از ناآگاهی از آن، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

و وجدک ضالاً فهدی

آیه شریفه در مقام امتنان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برشمردن یکی از نعمت های بزرگ خداوند است و به همین جهت، نمی توان آن را مربوط به گم شدن آن حضرت در نزد حلیمه، یا عبدالمطلب و یا ابوطالب دانست آنگونه که برخی احتمال داده اند؛ زیرا این امور نه ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و نه اهمیتی فوق العاده دارد.

289- نعمت اطمینان قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 4

4- قدرت روحی و نیروی قلبی برای مبارزه در راه خدا، موهبتی از جانب او برای قیام کنندگان یکتاپرست

ءامنوا برّهم .. وربطنا علی قلوبهم إذ قاموا

290- نعمت امامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 22, 21

21_ روز غدیر (روز نصب علی (ع) به امامت)، روز اکمال دین و اتمام نعمت خداوند بر مسلمانان

اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي

مراد از «اليوم اكملت . . .»، با توجه به شأن نزول آیه و روايات متعدد، روز غدیر خم بوده كه پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضرت علی (ع) را به امامت منصوب كرد.

22_ تعیین امامت و رهبری علی (ع) در روز غدیر، موجب اكمال دین و اتمام نعمت

اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي

ص: 172

291- نعمت امتداد سایه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 46 - 4

4_ حرکت سایه ها و بلند و کوتاه شدن آنها ، از نعمت های الهی برای انسان ها

ألم تر إلى ربك كيف مدّ الظلّ . . . ثمّ قبضنّه إلینا قبضاً یسیراً

آیه شریفه، هر چند در صدد بیان قدرت و ربوبیت خداوند نسبت به پدیده های جهان است؛ ولی در عین حال می تواند بازگو کننده نعمتی از نعمت های خداوند برای بشر نیز باشد.

292- نعمت امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 2

2_ توانایی انسانها بر بهره گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض . . . قليلاً ما تشكرون

293- نعمت امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 10

10 - امکانات فراوان و امنیت راه ها ، نعمت هایی خدایی است .

و جعلنا بینهم و بین القرى . . . قرى ظهره . . . سیروا فیها . . . ءامنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 2

2 - امکانات زندگی و وسایل معیشت ، از نعمت های الهی است .

و مهّدت له تمهیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 15

15- امنیت کشور و حفظ منافع ملت ، نعمتی شایسته سپاس گزاری

علمنَه صِنعه لبوس لکم ... فهل أنتم شـکرون

خداوند به خاطر آموزش صنعت اسلحه سازی به داوود(ع)، مردم را به شکرگزاری فرا خواند؛ ولی از آن جا که این صنعت باید در جهت منافع مردم (لکم) و حفظ آنان از تعرض دشمن باشد، به دست می آید که منافع مردم و امنیت آنان در برابر دشمن،

ص: 173

هدف اصلی و مطلوب نهایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 26

26 - کفران و ناسپاسی نعمت حاکمیت دین داران و امنیت در پناه دین ، نشان فسق و تبه کاری و خروج از راه حق و صواب است .

وعد الله الذین ءامنوا منکم ... لیستخلفنهم ... و لیمکنن لهم دینهم ... یعبدون

«فسق» به معنای عصیان و ترک فرمان های الهی و خروج از راه حق است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 11، 9

9 - امنیت مکه ، نعمت الهی و شایسته سپاسگزاری است .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا ءامنًا .. أقبال_طل یؤمنون و بنعمه الله یکفرون

11 - امنیت ، نعمتی الهی است و ناامنی و جوّ آدم ربایی ، امری نامطلوب و نکوهیده است .

أولم یروا أننا جعلنا حرمًا ءامنًا و یتخطّف الناس من حولهم أقبال_طل ... و بنع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 3

3 - امنیت و آرامش ، از نعمت های جهان آخرت

إنّ المتّیین فی مقام أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 3

3 - برخورداري از جای امن ، هدایت و ثروت ، نعمت های الهی و سزاوار بازگو کردن برای دیگران است .

ف_اوی ... فهدی ... فأغنی ... و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - « فی المجمع ، فی تفسیر قوله تعالى « ثم لتسنلن يومئذ عن النعیم » [هو الأمن و الصحه ... روی ذلك عن أبي جعفر (ع) و أبي عبدالله (ع) ;

در «مجمع البيان» درباره تفسیر سخن خداوند « .. عن النعیم » آمده: «نعیم» امنیت و سلامتی است ... این مطلب از امام باقر و امام صادق(ع) روایت شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - امنیت راه های کوچ زمستانی و تابستانی قریش ، نعمتی الهی و سزاوار سپاس

ایل_فهم رحله الشتاء و الصيف

در برداشت یاد شده، سوره «قریش» مستقل از سوره «فیل» دانسته شده است. در این صورت، این آیه مانند آیه قبل، مربوط به «فلیعبدوا» در آیه بعد خواهد بود؛ یعنی، حال که این ایلاف تداوم یافته است، قریش باید خدا را بندگی کنند. گفتنی است که التزام به بندگی به پاس نعمت، شکرگزاری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - سپاس قریش از خداوند در برابر نعمت امنیت ، به پذیرش بندگی او بود .

الم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل . . فليعبدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - برخورداری از غذا و امنیت ، نعمتی است که سپاس آن ، تنها عبادت خداوند است .

فليعبدوا ربَّه_ذالبيت . الذی أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

وإذ جعلنا البيت مثابة للناس و أمناً

«إذ» مفعول برای «اذکروا» (به یاد داشته باشید) است و لام در «للناس» حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ امنیت و آرامش خاطر، نعمتهایی ارزنده

فمن یرد الله . . . لهم دارالسلام عند ربهم

یاد کردن از «دارالسلام» (خانه امن)، به عنوان پاداشی ویژه برای متذکران، بیانگر ویژگی این نعمت و ارزش فوق العاده آن است.

295- نعمت امنیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 112 - 2

ص: 175

2- امنیت و آرامش اجتماعی ، از نعمت های مهم الهی است .

قریه کانت ءامنه مطمئنّه . . . بأنعم الله

296- نعمت امنیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 52 - 2

2- امنیت و آسایش ، مهم ترین نعمت در کنار زیبایی ها و طراوت های بهشت

فی مقام أمين . فی جنّات و عیون

برداشت بالا با توجه به این نکته است که قرآن، در مقام ذکر نعمت های اخروی متقین، از امنیت به عنوان نعمتی مهم و حتی مقدم بر دیگر نعمت ها نام برده است.

297- نعمت امنیت راهها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 9،10

9- وجود امنیت در راه ها ، نعمتی شایسته شکرگزاری

لقد كان لسيا في مسكنهم آيه . . . و اشكروا له . . . و جعلنا بينهم . . . سيرا فيها ..

10 - امکانات فراوان و امنیت راه ها ، نعمت هایی خدایی است .

و جعلنا بينهم و بين القرى . . . قرى ظ_هره . . . سيرا فيها . . . ءامنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 3

3- سبایان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربّنا ب_عد بين أسفارنا و ظلموا أنفسهم

298- نعمت امنیت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 67 - 9

9 - امنیت مکہ ، نعمت الہی و شایستہ سپاسگزاری است .

أولم يروا أننا جعلنا حرمًا آمنًا.. أفبالـِ طل يؤمنون و بنعمه اللّٰه يكفرون

ص: 176

299- نعمت امیدواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 13

13 - دل بستن به لطف خداوند ، خود از نعمت های الهی و سزاوار پاسخ گویی و سپاس گزاری است .

و ما لأحد عنده من نعمه تجزی . إلا ابتغاء وجه ربّ الأعلى

چنانچه استثنا در این آیه، متصل باشد، «ابتغاء» از مصادیق «نعمه تجزی» خواهد بود. در نتیجه مفاد دو آیه، این می شود که: کسی نزد انفاق گر نعمتی ندارد، جز یک نعمت [که خداوند عطا کرده است] و آن حالت «ابتغاء» است. بنابراین وجود علاقه و دل بستگی به «وجه الله» - که مایه «ابتغاء» است - نعمتی است که باید به وسیله سپاس گزاری جزا داده شود (نعمه تجزی).

300- نعمت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 8

8 - انسان ، موجودی ناسپاس در برابر نعمت بعثت پیامبران و تعلیمات الهی آنان

و إذا أذقنا الناس رحمته .. إذا لهم مكر فی آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 22

22 - مردم در برابر نعمت وجود پیامبران و معلمان توحید ، ناسپاسند .

ذلک من فضل الله علینا و علی الناس ولکن اکثر الناس لا یشکرون

شکر، در برابر نعمت است و نعمتهایی که آیه مورد بحث گویای آن است عبارت است از: 1_ توحید (ما کان لنا أن نشکر ..)، 2_ وجود پیامبران به عنوان معلمان توحید و بیانگران شریعت و آیین الهی (ملّه آبائی ابراهیم ...). برداشت فوق، ناظر به دومین نعمت یاد شده در آیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 1

1- بشر، بهره مند از وجود پیامبران صاحب رسالت، قبل از رسول خاتم (صلی الله علیه و آله)

و لقد استهزیء برسول من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 23 - 4

4 - ارسال رسولان به سوی مردم، نعمتی معنوی در کنار سایر نعمت های الهی برای بشر و نمودی دیگر از ربوبیت، تدبیر و نظارت دقیق او بر احوال خلق است.

و ما کنا عن الخلق غفلین . . . و لقد أرسلنا نوحًا إلی قومه

در آیات پیشین، آوردن تعبیرهایی چون: «أنزلنا»، «أسکننا»، «أنشأنا» و «نسقیکم»، برای بیان نمونه هایی از نعمت های

ص: 177

مادی خداوند برای بشر و نمودهایی از تدبیر او بود. اکنون تعبیر «و لقد أرسلنا...» در کنار آن نعمت ها، بیانگر نعمت معنوی خدا و یادآور نمودی دیگر از ربوبیت و نظارت او بر کاربندگانش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 6

6 - بعثت پیامبران و انتخاب ایشان از میان خود مردم و از جنس آنان ، از نعمت های الهی است .

ربنا وبعث فیهم رسولا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 6

6 - انتخاب پیامبران از میان مردم و از جنس خودشان ، از نعمت های الهی است .

كما أرسلنا فیکم رسولا منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 4,6

4 - بنی اسرائیل ، برخوردار از نعمت پیامبرانی متعدد پیش از موسی (ع)

اذ جعل فیکم انبیاء

6 - بعثت پیامبران در میان امت ها ، نعمتی بزرگ برای آنان

اذکروا نعمه الله علیکم اذ جعل فیکم انبیاء

301- نعمت انجیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 1 - 95 - 2

2 - انجیر و زیتون ، دو نعمت شایسته برای انسان و دارای ارزشی در خور سوگند خداوند

والتین و الزیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 3

3- غم، شادی، مرگ، حیات و نیازمندی و غنا، هر یک ضرورت و نعمتی در نظام زندگی انسان *

فبأیء الاء ربک تتماری

در صورتی که تعبیر «آلاء» در مورد مطالب آیات پیشین به کار رفته باشد، مطلب یاد شده را می توان به دست آورد.

ص: 178

303- نعمت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 34 - 3

3 - خرما و انگور، از نعمت های الهی برای بشر

و جعلنا فیها جنّات من نخیل و أعنّب

304- نعمت ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 9

9_ اسلام و ایمان، نعمت و رحمتی بزرگ از جانب خداوند.

أهؤلاء منّ الله علیهم من بیننا

«منّ» در لغت به معنای «أنعم» آمده است. «منّ علیه مناً... أنعم». (قاموس اللغه). اگر چه این جمله نقل گفتار مشرکان است، ولی مطلبی است که قرآن آن را نقل کرده و آن را رد نکرده است. بنابراین اسلام و ایمان نعمتی ویژه و برجسته است که خداوند به مؤمنان عطا کرده است.

305- نعمت ائمه (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 10

10- «قال أمير المؤمنين (ع) : ما بال أقوام غيّروا سنّة رسول الله (صلى الله عليه وآله) و عدلوا عن وصّيه ؟ لا يتخوّفون أن ينزل بهم العذاب ، ثمّ تلاه - هذه الآيه : « ألم تر إلى الذين بدّلوا نعمت الله كفوّاً و أحلّوا قومهم دار البوار . . . » ثمّ قال : نحن النعمه التي أنعم الله بها على عباده . . . »

امیرالمؤمنین(ع) فرمود: تغییر دهندگان سنت رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و روی گردانان از جانشین آن حضرت را چه شده که از نزول عذاب بر خودشان نمی ترسند؟ سپس این آیه را تلاوت فرمود: «ألم تر إلى الذين بدّلوا . . .» سپس فرمود: ما آن نعمتی هستیم که خدا به بندگانش عطا فرمود...».

306- نعمت باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 18، 17

17 - باد ها و رهاورد های آن ، نعمت خداوند و شایسته شکر و سپاس است .

یرسل الریاح . . . ولعلکم تشکرون

«لعلّ» در آیه، به معنای تعلیل است.

18 - انسان ها ، به رغم بهره مند بودن از نعمت و فواید باد ، ممکن است از شکر آن نعمت ، سرباز زنند .

ص: 179

«لعلّ» از حروف شبیه به فعل و برای انشا و رجا است استعمال آن در آیه، می تواند به منظور اشاره به نکته یاد شده باشد.

307- نعمت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 49 - 9

9_ جریان باد ها ، نزول باران ، احیای سرزمین های مرده و سیراب کردن دام ها و انسان ها از نعمت های الهی و از نشانه های ربوبیت خداوند

ألم تر إلی ربّک . . . و هو الذی أرسل ... أنزلنا من السماء ماء طهورًا . لنحیی به ب

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که این آیه، مانند آیات گذشته، درصدد برشمردن نعمت های الهی و اثبات ربوبیت مطلق خداوند است.

308- نعمت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 49 - 9

9_ جریان باد ها ، نزول باران ، احیای سرزمین های مرده و سیراب کردن دام ها و انسان ها از نعمت های الهی و از نشانه های ربوبیت خداوند

ألم تر إلی ربّک . . . و هو الذی أرسل ... أنزلنا من السماء ماء طهورًا . لنحیی به ب

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که این آیه، مانند آیات گذشته، درصدد برشمردن نعمت های الهی و اثبات ربوبیت مطلق خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 7

7_ باران ، نعمتی بزرگ و مقتضی شکر و سپاس گذاری است .

لقد صرّفنّه بینهم لیذکروا فابی أكثر الناس إلاّ کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 11 - 1

1 - نزول باران ، نعمتی الهی و براساس تقدیر منظم و اندازه معین

و الذی نزل من السماء ماء بقدر

واژه «قدر» (قید «نزل») می تواند به معنای اندازه باشد؛ یعنی، باران را به اندازه معین نازل می کند. هم چنین می تواند به معنای تقدیر و برنامه باشد؛ یعنی، باران براساس تقدیر و برنامه منظم نازل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 180

1 - نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

وَأَنْزَلْنَا .. لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا

«باء» در «به»، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 25 - 4

4 - باران و آب از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان به درگاه او است .

مَا أَكْفَرَهُ .. إِنْآ صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا

کفر در «ما اکفراه» _ به قرینه آیات پیشین _ ممکن است به معنای کفران نعمت باشد. بنابراین آیه، در صدد برشمردن نعمت های خداوند به انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 28 - 5

5 - رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

مَا أَكْفَرَهُ .. فَأَنْبَتْنَا فِيهَا ... عِنَبًا وَقَضْبًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که «کفر» در «ما اکفراه» به معنای کفران نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 6

6 _ خداوند در آستانه جنگ بدر مسلمانان را از نعمت باران بهره مند ساخت .

وَيَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 4

4 - باغستان های پوشیده از درخت و چشمه سار های روان در میان آنها ، نمودی از نعمت بخشی و امداد الهی به بشر

أمدکم... و جنّات و عیون

310- نعمت باغها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 5,9

ص: 181

5- اموال، فرزندان، باغ‌ها و نهرها، از نعمت‌های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول... و يجعل لکم أنهزًا

9- اموال، اولاد و باغ‌های آباد، از نعمت‌های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول و بنین و يجعل لکم جنّات و يجعل لکم أنهزًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 2

2- ایجاد باغ‌های پردرخت با نزول باران بر زمین مساعد، نعمت خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است.

صبینا... شققنا... فأنبتنا... و حدائق غلبًا

چنانچه «غلبا» توصیف ذات «حدائق» باشد نه درختان آن - ضخامت بستان کنایه از انبوه و مترکم بودن درختان آن خواهد بود. برداشت یاد شده، براساس ارتباط این آیه با «ما أکفروه» در آیات پیشین است. با توجه به این احتمال که «کفر» در آن آیه، به معنای کفران نعمت باشد.

311- نعمت برنج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 7

7- دانه‌هایی چون گندم، جو، برنج و...، از مهم‌ترین خوردنی‌ها و نعمت‌های الهی برای بشر است.

و أخرجنا منها حبًا فمّنه یا کلون

تقدیم جار و مجرور (فمّنه) بر متعلق خود (یا کلون)، می‌تواند برای اهتمام و نیز توجه دادن انسان‌ها به این نعمت ارزشمند الهی باشد.

312- نعمت بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 11 - 7, 5, 4

4- خداوند به هر کس که بخواهد نعمتی بزرگ عطا می‌کند.

ولکنّ الله یمنّ علی من یشاء من عباده

«مَنْت» در لغت به معنای نعمت سنگین و بزرگ است.

5- انبیای الهی، برگزیدگی خویش را از سوی خداوند به مقام پیامبری، نعمتی بزرگ از سوی او بر خود می دانستند.

وَلِكُنَّ اللَّهُ يَمُنَّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

7- مقام پیامبری، موهبت و نعمتی بزرگ از سوی خداوند برای بندگانی خاص است.

وَلِكُنَّ اللَّهُ يَمُنَّ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 9

ص: 182

9 - صلح با مشرکان ، در شرایط سخت و دشوار مکه ، نعمتی بزرگ و راه گشای حرکت های سرنوشت ساز بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

فتحنا لك فتحًا . . . و يتمّ نعمته عليك و يهديك صراطًا مستقيمًا

با توجه به این که صلح حدیبیه، در شرایط دشوار صورت گرفته است؛ احتمال می رود که نعمت شمرده شدن آن، از این جهت بوده که فرصتی برای تجدید قوا پدید آورده و راه را به سوی حرکت های مهم بعدی گشوده است (و یهدیک صراطاً مستقیماً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 5

5 - باران فروان و پی در پی ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر

یرسل السماء علیکم مدرارًا

یادآوری نزول باران، به عنوان نخستین ثمره استغفار و ایمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 4 - 3

3 - هدایت ، نعمتی است بزرگ و کفران آن ، گناهی عظیم و نابخشودنی است .

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ . . . إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ . . . سَعِيرًا

از مهیا شدن عذاب سخت برای ناسپاسان نعمت هدایت، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 9

9 - برطرف شدن تاریکی با طلوع سپیده دم ، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

بربّ الفلق

313 - نعمت بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی » ، از ارزش ها و نعمت های الهی برای انسان

إبرهیم و إسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصـر

314- نعمت بعثت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 6

6- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

فولوا و جوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولا . . . واشکروا لی

ص: 183

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

315- نعمت بقای نسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 5

5- تضمین بقای نسل انسان از طریق زوجیت و همسررداری ، از نعمت های خداوند است .

و الله جعل لكم من أنفسكم أزواجًا و جعل لكم من أزواجكم بنین و حفده

316- نعمت بقای نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 77 - 3

3 - بقای نسل نوح (ع) برای همیشه تاریخ ، از نعمت ها و الطاف ویژه الهی به ایشان

و جعلنا ذرّیّته هم الباقین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

317- نعمت بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 108 - 9

9_ بهشت و موهبت های آن ، عطایی الهی است .

عطاءً غیر مجذوذ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 47 - 1

1 - پاداش بهشت به بیمناکان مقام پروردگار ، نعمتی انکارناپذیر و غیر قابل تکذیب

و لمن ... جنتان . فبأیّ آلاء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 20 - 3

3 - بهشت ، نعمت چشم گیر و سلطنت بزرگ و گسترده است .

نعمیًا و ملگًا کبیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 184

4- بهشت برین ، از نعمت های الهی برای انسان های کوشا و آخرت طلب

ناعمه ... فی جتّه عالیه

318- نعمت بی نیازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 3

3- غم ، شادی ، مرگ ، حیات و نیازمندی و غنا ، هر یک ضرورت و نعمتی در نظام زندگی انسان *

فبأیّ الاء ربک تتماری

در صورتی که تعبیر «آلاء» در مورد مطالب آیات پیشین به کار رفته باشد، مطلب یاد شده را می توان به دست آورد.

319- نعمت بیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 4 - 1

1 - تکلم و قدرت بیان مفاهیم ، از نعمت های مهم الهی برای انسان

الرحمن ... علّمه البیان

320- نعمت بینایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 5

5- شنوایی ، بینایی و قلب (قدرت ادراک) ، از مهم ترین نعمت های خداوند به انسان

والله أخرجکم ... و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

برداشت فوق، از آن جاست که آیه شریفه علاوه بر بیان آیات قدرت الهی، در صدد برشمردن نعمتهای الهی و در مقام امتنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بهره نگرفتن صحیح از نعمت شنوایی ، بینایی و قلب برای شناخت حق ، باعث مسؤولیت انسان نزد خداوند است .

ولا تقف . . . إن السمع ... کان عنه مسئولاً

خداوند، به منظور دور کردن انسانها از حرکت‌های غیر علمی، به آنان نعمت شنوایی، بینایی و قلب را یادآور شده است تا آنان، با بهره‌گیری صحیح از آن، به یقین دست یافته و بر اساس آن، حکم کرده و عمل نمایند.

ص: 185

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 78 - 4

4 - نیروی شنوایی ، بینایی و ادراکی انسان ، نعمت هایی الهی و در خور شکر و سپاس گزاری

و هو الذی أنشأ لکم . . . قليلاً ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 3,5,7,8,9

3 - پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او (قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل) ، نشانه و جلوه قدرت خدای رحمان

الرحمن . . . هو الذی أنشأکم و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئدة

5 - قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل ، از نعمت های الهی و در خور شکر و سپاس

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

7 - استفاده بهینه نکردن کافران تکذیب گر از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکر نکردن انسان ها در برابر نعمت ها ، به معنای استفاده صحیح نکردن از آنها است .

8 - ناسپاسی بسیار انسان ها ، در برابر نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئدة

9 - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 4

4 - ایمان به آیات الهی ، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان ، یتیمان و تنگدستان ، قدردانی از نعمت های بینایی ، گویایی و هدایت است .

ألم نجعل له عينين . ولساناً وشفقتين . وهدينَه النجدين ... ثمَّ كان من الذين ءام

«الذين آمنوا» گرچه مطلق است؛ ولی مصداق بارز آنها _ به قرینه «و الذين كفروا بآياتنا» در آیات بعد _ مؤمنان به آیات الهی است و آیات پیشین _ که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود _ قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین _ که نعمت های الهی را برشمرده _ گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»، زمینه ساز توصیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 4

4 _ شنوایی، بینایی و عقل و درک آدمی، از مهمترین نعمتهای الهی در وجود انسان

إن أخذ الله سمعكم وأبصرکم و ختم علی قلوبکم

ص: 186

321- نعمت پسر عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 11

11 - داشتن فرزند دانا و دانشمند ، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و شادمانی

و بشروه بغل-م علیم

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد.

322- نعمت پشم حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 8

8- به کار آمدن پشم ، کرک و موی حیوانات در ساختن اثاثیه و لوازم زندگی ، از نعمت های الهی است .

و من أصوافها وأوبارها وأشعارها أث-ثًا و مت-عًا

323- نعمت پوست شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 6

6- بهره‌وری انسان ، از پوست دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال ، از نعمت های الهی است .

و جعل لكم من جلود الأنع-م بیوتًا

324- نعمت پوست گاو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 6

6- بهره‌وری انسان ، از پوست دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال ، از نعمت های الهی است .

و جعل لكم من جلود الأنع-م بیوتًا

325- نعمت پوست گوسفند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 6

ص: 187

6- بهره‌وری انسان، از پوست دام‌ها (شتر، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال، از نعمت‌های الهی است.

و جعل لكم من جلود الأنعام بيوتاً

326- نعمت پوشاک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 2

2_ لباسهایی که زشتیهای آدمی را مستور می‌دارد و لباسهای زینتی، از نعمتهای خداوند است.

قد أنزلنا عليكم لباسا يوري سوءتكم و ريشا

«ریش» به معنای پسر پرندگان است، و از آنجا که پره‌های پرندگان پوشش و زینت آنهاست، به این مناسبت در مورد لباس زینتی به کار برده می‌شود.

327- نعمت تألیف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 1

1_ مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستی نسبت به یکدیگر

و ألف بين قلوبهم

328- نعمت تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 8

8- میوه‌ها و نباتات تأمین رزق و روزی انسان، نمودی از نعمت و لطف الهی بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

الله الذی خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

آیه در مقام امتنان و برشماری نعمتهای الهی است و آهنگ آن، تشویق‌کننده بندگان به شکر و سپاس در برابر نعمتهای پروردگار است. گفتنی است جمله «إن الاءنسان لظلوم کفار» در دو آیه بعد (آیه 34) مؤید برداشت فوق است.

329- نعمت تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 40 - 5

5- توالی شب و روز و پدیدار شدن نور و تاریکی در زندگی ، از نعمت های الهی برای بشر است .

ص: 188

لا الشمس ينبغي لها أن تدرک القمر . . . وکلّ فی فلک یسبحون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای بشر است.

330- نعمت تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 4 - 4

4- تاریک شدن زمین در شب ، از نعمت های خداوند برای انسان ها

و الیل إذا یغشیها

تأثیر سوگند، زمانی است که مخاطب، مورد سوگند را محبوب خود بیابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 2 - 2

2- شب و سیطره افکندن تاریکی آن بر موجودات ، از نعمت های بزرگ الهی و دارای عظمتی درخور سوگند خداوند

و الیل إذا سجی

331- نعمت تبری از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 1

1 - محبت به ایمان و بیزاری از کفر و گناه ، جلوه ای از فضل و نعمت الهی

ولکنّ اللّٰه حبّ الیکم الایمن . . . وکرّه الیکم الکفر . . . فضلاً من اللّٰه ونع

332- نعمت تسخیر نهرها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 17

17- مسخّر و رام بودن نهرا و رود ها ، نمودی از نعمت و لطف خداوند بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

وسخیر لکم الأنہر

333- نعمت تسطیح زمین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 53 - 6

ص: 189

6- وجود راه ها و امکان سیر و انتقال ، بر اثر همواربودن زمین ، از موهبت های الهی برای انسان و پرتویی از ربوبیت خداوند

الذی . . . سلک لکم فیها سبلاً

334- نعمت تسلیم به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 20

20_ تسلیم خدا بودن تا پایان عمر ، از نعمت های بزرگ الهی است .

توفنی مسلماً

جمله «مرا در حال تسلیم بمیران» (توفنی مسلماً) کنایه از این است که من همواره تسلیم تو باشم به گونه ای که در هر لحظه و شرایطی که جان دادم ، با این وصف قرین بوده باشم.

335- نعمت تعقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 3,5,7,8,9

3 - پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او (قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل) ، نشانه و جلوه قدرت خدای رحمان

الرحمن . . . هو الذی أنشاکم و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

5- قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل ، از نعمت های الهی و در خور شکر و سپاس

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده قليلاً ما تشکرون

7 - استفاده بهینه نکردن کافران تکذیب گر از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده قليلاً ما تشکرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکر نکردن انسان ها در برابر نعمت ها ، به معنای استفاده صحیح نکردن از آنها است.

8 - ناسپاسی بسیار انسان ها ، در برابر نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

9- کافران لجوج و دین گریز، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند.

و جعل لكم السمع والأبصار والأفئدة قليلاً ما تشكرون

336- نعمت تعلیم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 2 - 3

3- تعلیم قرآن، نعمت و ارزشی فراتر از اصل خلقت انسان و نعمت های دیگر

عَلَّمَ الْقُرْآنَ . خَلَقَ الْإِنْسَانَ

ص: 190

سوره «الرحمان»، حاوی بیان انواع نعمت هایی است که خداوند به انسان عطا کرده است. از این که مسأله تعلیم قرآن، سرآغاز همه نعمت ها و حتی آفرینش انسان قرار گرفته، مطلب بالا استفاده می شود.

337- نعمت تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 3

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، نعمتی بزرگ در ردیف نعمت رسالت

فولوا وجوهکم شطره ... لعلکم تهتدون. کما أرسلنا فیکم رسولا

برداشت فوق مبتنی بر این است که کاف در «کما» برای تشبیه باشد. بر این مبنا تغییر قبله - که از آیه قبل به دست می آید - «مشبه» و ارسال پیامبر «مشبه به» می باشد و تشبیه مسأله قبله به نعمت رسالت، نشانگر عظمت آن مسأله و بزرگی آن نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 4,6

4 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها ، همواره به یاد خدا باشند .

فولوا وجوهکم شطره ... کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی

برداشت فوق از حرف «فاء» که «اذکرونی» را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله)) تفریع کرده است، به دست می آید.

6 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

فولوا وجوهکم شطره ... کما أرسلنا فیکم رسولا ... واشکروالی

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

338- نعمت تکامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 3

3- ره یایی انسان و جامعه به رشد و تعالی دینی ، فضل و نعمت خداوندی است .

أولئك هم المرشدون . فضلاً من الله و نعمة

339- نعمت تکلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 4 - 1

ص: 191

1 - تکلم و قدرت بیان مفاهیم ، از نعمت های مهم الهی برای انسان

الرحمن... علمه البیان

340- نعمت تنوع رنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 28 - 2

2- تنوع رنگ ها در انسان ها ، جنبندگان و دام ها ، از نعمت های الهی

و من الناس و الدواب و الأنعم مختلف ألونه

341- نعمت تنوع میوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 27 - 6

6- وجود انواع میوه ها با رنگ ها ، طعم ها و خواص گوناگون ، از نعمت های خداوند برای بشر

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرات مختلفاً ألونها

برخی از مفسران بر این باورند که اختلاف رنگ میوه ها اشاره به طعم ها و خواص گوناگون آنها دارد؛ زیرا نوعاً میوه های رنگارنگ، طعم ها و خواص گوناگونی دارند. گفتنی است این آیه و آیه بعد، ضمن تبیین قدرت و یکتایی خداوند، در صدد برشمردن نعمت های الهی نیز می باشد.

342- نعمت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 4

4- اعطای کتاب (تورات) به موسی و هارون (علیهما السلام) ، از نعمت های بزرگ الهی به ایشان

و لقد منّا علی موسی و هرون... وءاتینهما الکتب المستبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 5

5- تورات عطا شده به موسی (ع) از نعمت های خداوند به بنی اسرائیل

وإذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

با توجه به آیه 47 معلوم می شود: این بخش از آیات در صدد بیان نعمتهای گرانقدری است که خداوند به بنی اسرائیل عطا فرموده است. بنابراین عطای تورات و فرقان نیز در آیه مورد بحث، به عنوان یک نعمت بزرگ مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 192

5_ تورات، نعمتی کامل برای نیکوکاران قوم موسی

تماماً علی الذی أحسن

343- نعمت ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 39 - 7

7- قدرت، مکنت و ثروت در صورت بودن در مسیر الهی، عطیه خداوندی است.

و هب لی ملکاً .. هـ ذا عطاؤنا فامنن أو أمسک بغير حساب

از تعبیر «عطاؤنا» درباره قدرت سیاسی و مکنت و ثروت سلیمان(ع) _ که در مسیر رسالت الهی قرار داشت _ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 12 - 2

2- اموال و دارایی های بشر، به قدرت و مشیت خداوند و از نعمت های او است.

و جعلت له مالاً ممدوداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 3

3- برخورداری از جای امن، هدایت و ثروت، نعمت های الهی و سزاوار بازگو کردن برای دیگران است.

ف_اوی ... فهدی ... فأغنی ... و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

344- نعمت جاودانگی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2

2 - اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یقی وجه ربک ذو الجلال و الإکرام . فبأیء الاء ربکما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

345- نعمت جریان آبها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 193

2- قانون مندی جریان آب های زمین ، نعمتی الهی برای جن و بشر

مرج البحرین .. فیأیء الاء ربکما تکذبان

تشبیه آمدن «کما» و «تکذبان» ممکن است به خاطر توجه خطاب به جن و انس و یا مرد و زن از انسان ها باشد.

346- نعمت جو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 7

7- دانه هایی چون گندم ، جو ، برنج و . . . ، از مهم ترین خوردنی ها و نعمت های الهی برای بشر است .

و أخرجنا منها حبًا فمناه یا کلون

تقدیم جار و مجرور (فمنه) بر متعلق خود (یاکلون)، می تواند برای اهتمام و نیز توجه دادن انسان ها به این نعمت ارزشمند الهی باشد.

347- نعمت چشم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 9 - 16

16- قوای ادراکی انسان (چشم و گوش و قلب) مواهب الهی اند و شایسته است که به خاطر آنها ، به درگاه وی شکرگزاری شود .

ثم سوّیة و نفخ فیہ من روحه و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئدة قلیلاً ما تشکرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 8 - 1

1- دو چشم انسان ، عطای خداوند و نعمتی بزرگ است .

ألم نجعل له عینین

348- نعمت چشمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- باغستان های پوشیده از درخت و چشمه سار های روان در میان آنها ، نمودی از نعمت بخشی و امداد الهی به بشر

أمدکم . . . و جنّات و عیون

ص: 194

349- نعمت چشمه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 34 - 6

6 - چشمه ها ، از نعمت های الهی برای بشر

وفجرنا فیها من العیون

350- نعمت چهارپایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 5 - 5

5- قابلیت بهره برداری از فرآورده های دامی (گوشت ، لبنیات و . . .) برای تغذیه آدمی ، از مواهب و نعمت های الهی است .

والأنعم خلقها لكم . . . و منها تأکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 42 - 3

3- آفرینش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و . . .) از سوی خداوند ، به سود بشر و از نعمت های او است .

و آیه لهم . . . و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

گفتنی است که لام در «لهم» برای انتفاع است؛ یعنی، مرکب های مانند کشتی را به نفع انسان ها آفریدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 71 - 6

6- شتر ، گاو و گوسفند ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر و دارای نقش مفید و مؤثر در بهبود زندگی وی

أولم یروا أننا خلقنا لهم ممّا عملت أیدینا أنعمّا

از اختصاص به ذکر یافتن «أنعام» از میان دیگر نعمت های الهی برای بشر، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دام ها ، از نعمت های الهی برای بشر است .

اللّٰه الذی جعل لکم الأنعم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های الهی بر بشر و امتنان بر آنها می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 4

4 - مرکب قرار گرفتن کشتی ها و دام ها ، از نعمت های الهی برای انسان است .

و جعل لکم من الفلک و الأنعم ما ترکیبون

ص: 195

351- نعمت حاکمیت دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 26

26 - کفران و ناسپاسی نعمت حاکمیت دین داران و امنیت در پناه دین ، نشان فسق و تبه کاری و خروج از راه حق و صواب است .

وعد الله الذین ءامنوا منکم . . . لیستخلفنهم . . . و لیمکنن لهم دینهم . . . یعبدون

«فسق» به معنای عصیان و ترک فرمان های الهی و خروج از راه حق است (لسان العرب).

352- نعمت حبوبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 15 - 3

3 - حبوبات و گیاهان ، از نعمت های الهی

لنخرج به حباً و نباتاً

سیاق آیات مورد بحث، نشان می دهد که خداوند در مقام برشمردن آن دسته از آفریده های خویش است که در زندگانی انسان ها مؤثر می باشد. تقدیم «حب» بر «نبات»، به دلیل اهمیت بیشتر دانه جات (از قبیل گندم، جو و...) در زندگی آنها است، به گونه ای که در اکثر موارد، گیاه را برای دانه اش می خواهند.

353- نعمت حرکت در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 15 - 3

3 - حرکت انسان ها ، بر روی زمین و اطراف و اکناف آن ، از نعمت های خداوند و جلوه لطف او است .

جعل لکم الأرض ذلولاً فامشوا فی مناكبها

مقصود از «مناكب» (شانه ها) در این آیه، روی زمین و اطراف و اکناف آن است. گفتنی است برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های الهی به بشر است.

354- نعمت حرکت سایه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 46 - 4

4_ حرکت سایه ها و بلند و کوتاه شدن آنها ، از نعمت های الهی برای انسان ها

ألم تر إلى ربك كيف مَدَّ الظلَّ . . . ثمَّ قبضنَه إلینا قبضًا یسیرًا

ص: 196

آیه شریفه، هر چند در صدد بیان قدرت و ربوبیت خداوند نسبت به پدیده های جهان است؛ ولی در عین حال می تواند بازگو کننده نعمتی از نعمت های خداوند برای بشر نیز باشد.

355- نعمت حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 12 - 4

4- حرکت کشتی ها در دریا ، نعمتی مهم و اساسی برای انسان ها

سنخّر لكم البحر لتجرى الفلك فيه بأمره

از این که در میان منافع دریا، جریان کشتی ها (کشتی رانی) اختصاص به ذکر یافته است، اهمیت استفاده می شود.

356- نعمت حسابرسی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 32 - 2

2- اصل حسابرسی اعمال خلق در نظام جهان ، نعمتی الهی ، انکارناپذیر و غیر قابل تکذیب

سنفرغ لكم . . . فبأیّ آلاء ربّكما تکذبان

تعبیر «سنفرغ لكم. . .»، می تواند نویدی باشد به از بین رفتن اعمال خلق و به حساب آمدن نهایی آن و «ءالآء» نیز بر این نعمت الهی اطلاق شده باشد.

357- نعمت حکمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 231 - 15

15_ قرآن و حکمت های نازل شده ، از نعمت های الهی

و اذکروا نعمت الله علیکم و ما انزل علیکم من الكتاب الحکمه

بنابراینکه جمله دوّم (و ما انزل . . .)، عطف تفسیری برای «نعمت الله» باشد، و یا اینکه از موارد عطف خاص بر عام باشد.

358- نعمت حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 7

7_ بهره مند شدن از قدرت و مکنت از نعمت های بزرگ الهی است .

رب قد ءاتیتنی من الملک

ص: 197

از آن جا که یوسف(ع) در مقام سپاسگزاری و بیان الطاف خداوند است ، معلوم می شود: آنچه نام برده از نعمتهای الهی است و از اینکه در میان نعمتهای بی شمار الهی چندین نعمت را یادآور شده است ، عظمت و بزرگی آنها را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 11

11_ فرمانروایی ، سروری و استقلال امت ها ، از نعمت های بزرگ خداوند

اذکروا نعمه الله علیکم اذ .. جعلکم ملوکاً

359- نعمت حکومت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 6

6 - برخورداری از حکومت الهی ، موهبتی والا همچون برخورداری از کتاب آسمانی و نبوت

ولقد آتینا بنی اسرائیل الکتب والحکم والنبوه

در صورتی که «الحکم» نظر به حکومت داشته باشد؛ از این که در زمره کتاب و نبوت به عنوان موهبتی الهی برای بنی اسرائیل معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

360- نعمت حورالعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 73 - 1

1 - حوریان مستور در خیمه های بهشت ، از نعمت های انکارناپذیر پروردگار و غیرقابل تکذیب

حور مقصورت .. فبأیء الآء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 75 - 1

1 - حوریان عقیف و پاکدامن بهشتی ، از نعمت های انکارناپذیر و غیرقابل تکذیب الهی

لم یطمئننّ انس قبلهم .. فبأیء الآء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 3

3- غم، شادی، مرگ، حیات و نیازمندی و غنا، هر یک ضرورت و نعمتی در نظام زندگی انسان *

فبأیّءالاء ربّک تتماری

ص: 198

در صورتی که تعبیر «آلاء» در مورد مطالب آیات پیشین به کار رفته باشد، مطلب یاد شده را می توان به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 244 - 2

2_ پیکار در راه خداوند ، شکر نعمت حیات

ثمّ احياهم . . . و لكن اكثر الناس لا يشكرون. و قاتلوا في سبيل الله

فرمان جهاد، پس از بیان ناسپاسی مردمان در برابر نعمت حیات، در واقع نشان دادن روشی است برای سپاس و شکر خداوند در برابر نعمت حیات.

362- نعمت خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 15

15_ داشتن همسر ، خادم و مسکن ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل

و جعلکم ملوکاً

از رسوا خدا(صلی الله علیه و آله) در توضیح « جعلکم ملوکاً» در آیه فوق روایت شده: زوجه و مسکن و خادم. حدیث فوق در صدد بیان معنای تنزیلی برای «ملک» می باشد، چنانکه در عرف عامه نیز مرسوم است که می گویند هر کس همسر، خادم و مسکن داشته باشد، پادشاه است.

الدر المنثور، ج 3، ص 47، سطر 5.

363- نعمت خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 56 - 2

2- بودن در کنار همسران خود و برخورداری از آرامش و موهبت های طبیعت ، از نعمت های الهی و دلپذیر برای همگان

فی شغل ف_کھون . هم و أزوجهم فی ظل ل_علی الأرائک متکئون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان نعمت های الهی برای اهل بهشت و تشویق مردم به ایمان برای برخوردار شدن از این نعمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 5

5 - خانواده (زن و فرزند) ، نعمت و موهبت الهی

و وهبنا له أهله و مثلهم معهم

ص: 199

364- نعمت خانه سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 11

11_ آمادگی زمین برای سکونت انسان ها و آگاهی آنان به خانه سازی ، از مواهب و نعمت های بزرگ الهی

و بؤاکم فی الأرض تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

365- نعمت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 34 - 3

3 - خرما و انگور ، از نعمت های الهی برای بشر

و جعلنا فیها جنّات من نخیل و أعناب

366- نعمت خلافت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 3

3_ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا نعمت خلافت و سکونت گزیدن در سرزمین حجر را نعمتی از جانب خدا بدانند و آن را همواره به خاطر داشته باشند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بؤاکم فی الأرض

367- نعمت خلقت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 2 - 3

3 - تعلیم قرآن ، نعمت و ارزشی فراتر از اصل خلقت انسان و نعمت های دیگر

علّم القرءان . خلق الإنسان

سوره «الرحمان»، حاوی بیان انواع نعمت هایی است که خداوند به انسان عطا کرده است. از این که مسأله تعلیم قرآن، سرآغاز همه نعمت ها و حتی آفرینش انسان قرار گرفته، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 3 - 5

5 - وجود انسان از سوی خداوند، خود نعمتی است الهی .

خلق الإنسِن

از آیات بعدی استفاده می شود که خداوند در این آیات درصدد بیان نعمت های الهی برای بشر است. بر این اساس می توان

ص: 200

گفت: این آیه، اصل وجود انسان را به عنوان نخستین نعمت الهی معرفی کرده است.

368- نعمت خواب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 47 - 7

7_ آفرینش شب همچون لباس برای انسان ، خواب آرامش بخش و روز پرتلاش ، از نعمت های الهی

و هو الذی جعل لکم الیل لباساً و النوم سباتاً و جعل النهار نشوراً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 9 - 2

2- خواب ، از نعمت های خداوند برای انسان ها است .

و جعلنا نومکم سباتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 5

5_ استراحت و آرامش روحی مجاهدان و فراگیری خواب بر آنان در آستانه جنگ بدر ، نعمتی الهی بر ایشان و شایسته به یاد داشتن

إذ یغشیکم النعاس أمنة منه

369- نعمت خوردنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 4

4- خوردنی ها ، رزق و عطیه الهی است .

کلوا من طیبات ما رزقنکم

370- نعمت خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 11

11_ ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، از نعمت های الهی برای انسان ها است .

تبارک الذی جعل فی السماء بروجًا . . . قمرًا منیرًا

برداشت فوق، به خاطر این است که آیه شریفه، ضمن آن که بیانگر قدرت خدا است، می تواند در صدد امتنان و برشمردن

ص: 201

نعمت های الهی برای انسان ها نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نیا - 78 - 13 - 2

2 - خورشید پر فروغ ، نعمتی الهی است .

و جعلنا سراجًا وهاجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 1 - 4

4 - خورشید و نور آن ، نعمتی الهی است .

و الشمس وضحیها

«سوگند»، زمانی می تواند مخاطب را به قبول سخن وادار سازد که آنچه به آن سوگند یاد شده است؛ مورد علاقه او بوده و به حال او سودمند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 2 - 5

5 - ماه و پیدایش آن پس از خورشید ، از نعمت های خداوند برای انسان ها است .

و القمر إذا تلیها

سوگند، نشانه علاقه مخاطب به چیزی است که به آن سوگند یاد شده است.

371- نعمت خوشنامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 78 - 2

2 - باقی ماندن نام و آوازه نوح (ع) در میان آیندگان ، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیه فی آخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های خداوند بر حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 108 - 2

2- برجا ماندن نام و آوازه ابراهیم (ع) در میان آیندگان ، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیه فی الأخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های خداوند بر حضرت ابراهیم(ع) و امتنان بر ایشان است.

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 119 - 2

2 - باقی ماندن نام و آوازه موسی و هارون (علیهما السلام) در میان آیندگان، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیهما فی آخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های خداوند بر موسی و هارون (علیهما السلام) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 129 - 2

2 - باقی ماندن نام و آوازه الیاس پیامبر در میان آیندگان، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیه فی آخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام بر شمردن نعمت های خدا به حضرت الیاس و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 10

10 - نام و آوازه نیک، نعمتی است خدادادی و دارای مسؤولیت . *

وإنه لذكر . . . و سوف تسئلون

برداشت بالا بدان احتمال است که منظور از «ذكر» یاد و نام خوش باشد؛ و نه تذکر، یادآوری و هشدار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 5

5 - خوش نامی، نعمتی الهی و سزاوار بازگو کردن و اظهار خرسندی است .

وإما بنعمه ربك فحدث . . . ورفعنا لك ذكرك

372 - نعمت خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 7

7- برخورداری انسان در زندگی خانوادگی از یاری بی دریغ افرادی چون نوادگان و خویشاوندان ، از نعمت های خداوند و از نشانه های اوست .

و جعل لکم من أزواجکم بنین و حفده

ماده «حفده» در مورد یارانی به کار می رود که از خدمت گزاری تعدی نمیورزند که مفسران مصداق این معنا را نوادگان یا همه خویشاوندان دانسته اند.

ص: 203

373- نعمت دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 17

17_ علم تعبیر خواب و دانش تحلیل حوادث ، از نعمت های خداوند است .

كذلك ... و لنعلمه من تأويل الأحاديث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 11

11_ دانش تعبیر رؤیا ها و تحلیل حوادث ، دانشی گران قدر و از نعمت های خداوند است .

و علمتی من تأويل الأحاديث

374- نعمت دانش تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 17

17_ علم تعبیر خواب و دانش تحلیل حوادث ، از نعمت های خداوند است .

كذلك ... و لنعلمه من تأويل الأحاديث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 11

11_ دانش تعبیر رؤیا ها و تحلیل حوادث ، دانشی گران قدر و از نعمت های خداوند است .

و علمتی من تأويل الأحاديث

375- نعمت در زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 53 - 6

6- زندگی دنیوی انسان ها، آمیزه ای از برخورداری از نعمت و محرومیت

و ما بکم من نعمه فمن الله ثم إذا مسکم الضرّ

376- نعمت درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 2

2- بهره مندی انسان از زیتون و از منافع گوناگون درخت خرما، نعمتی الهی و سزاوار سپاس گذاری است .

ص: 204

ما أكفروه... و زیتوناً و نخلاً

«زیتون»، میوه ای معروف (مصباح) و درختی معروف است و می تواند جمع «زیتونه» باشد که گاه بر درخت و گاه بر میوه آن اطلاق می گردد (لسان العرب). تعبیر «نخل» _ به جای نام میوه آن _ ممکن است ناظر به این باشد که انسان علاوه بر خرما، از اجزای دیگر نخل (از قبیل شاخ، برگ، تنه و لیف آن) نیز بهره می برد.

377- نعمت دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 41 - 3

3- امکان بهره برداری انسان ها از دریا به وسیله کشتی در سیر و سفر و حمل و نقل ، از نعمت های الهی است .

و آیه لهم آتأ حملنا ذرّیتهم فی الفلک المشحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - 45 - 12 - 8

8- نعمت ها و منافع دریا ، نمود لطف و فضل الهی برای آدمیان

سخر لكم البحر... و لتبتغوا من فضله

از این که بر منافع نهفته در دریا «فضل الهی» اطلاق شده است، مطلب بالا به دست می آید.

378- نعمت دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - 55 - 25 - 1

1- امکان ساخت کشتی های عظیم و دریانوردی ، از نعمت های انکارناپذیر الهی برای زمینیان و غیرقابل تکذیب

وله الجوار المنشآت... فبأیّ آلاء ربکما تکذبان

379- نعمت دریا های تلخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 3

3_ وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نعمت های الهی برای بشر

و هو الذی مرج البحرین ه_ذا عذب فرات . . . و حجرًا محجورًا

آیه شریفه، ضمن آن که در مقام بیان نشانه های ربوبیت پروردگار است، درصدد برشمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

ص: 205

380- نعمت دریا‌های شور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 3

3_ وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نعمت های الهی برای بشر

و هو الذی مرج البحرین ه_ذا عذب فرات . . و حجرًا محجورًا

آیه شریفه، ضمن آن که در مقام بیان نشانه های ربوبیت پروردگار است، درصدد برشمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 3

3- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نعمت های الهی برای بشر

و ما یتوی البحران ه_ذا عذب فرات سائغ شرابه و ه_ذا ملح أجاج

این آیه ضمن آن که در مقام بیان نشانه های قدرت و یکتایی پروردگار است، در صدد بر شمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

381- نعمت دریا‌های شیرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 3

3_ وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نعمت های الهی برای بشر

و هو الذی مرج البحرین ه_ذا عذب فرات . . و حجرًا محجورًا

آیه شریفه، ضمن آن که در مقام بیان نشانه های ربوبیت پروردگار است، درصدد برشمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 3

3- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نعمت های الهی برای بشر

و ما یستوی البحران هـ_ذا عذب فرات سائغ شرابه و هـ_ذا ملح أجاج

این آیه ضمن آن که در مقام بیان نشانه های قدرت و یکتایی پروردگار است، در صدد بر شمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

ص: 206

382- نعمت دفن میت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 21 - 7

7 - مرگ برای انسان و دفن اموات ، دو نعمت از جانب خداوند و سزوار شکرگزاری است .

قتل الإنسان ما أكفره . . . ثم أماته فأقبره

برداشت یادشده، بر این اساس است که کفر در «ماأكفره» به معنای کفران نعمت باشد.

383- نعمت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 14

14 _ کم ارزشی و اصالت نداشتن بهره های دنیوی

تبتغون عرض الحیوه الدنیا

«عرض» در لغت به معنی «ناپایدار» است و تعبیر از حیات دنیوی به «عرض»، اشاره به کم ارزشی و ناپایداری آن است.

384- نعمت دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 1

1 _ مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستی نسبت به یکدیگر

و ألف بین قلوبهم

385- نعمت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أُنجِبِنَـكُمْ . . . وَعَدْنـَكُمْ ... نَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّـةَ وَالسَّلْوَی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 53 - 2

2 - هدایت (دین) ، عطیه ای است الهی برای بشر .

ص: 207

و لقد آتینا موسی الهدی

«إیتاء» (مصدر «آتینا») مرادف «إعطاء» به معنای بخشش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 6 - 33

33_ دین ، نعمت الهی و احکام ، متمم آن است . *

ولیتم نعمته

بنابر اینکه مراد از «نعمت»، دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 13، 14

13_ فراگیری پیام های خدا و به کارگیری آنها در اعمال و رفتار ، سپاسگزاری از او در برابر نعمت دین است .

فخذ ما آتیتک و کن من الشکرین

مطرح کردن سپاسگزاری پس از اعطای پیامهای آسمانی، برای رساندن این حقیقت است که آن پیامها از نعمتهاست و باید خداوند را به خاطر اعطای آنها شاکر بود. فرمان به فراگیری آنها می رساند که شکر این نعمت به فراگرفتن و به کار بستن آنها است.

14_ دین و تعالیم آسمانی ، از نعمت های خداوند برای بشریت است .

برسلتی . . . و کن من الشکرین

386- نعمت رام بودن شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 14، 16

14 - رام بودن شتر برای انسان ، از نعمت های خدا

کذلک سخرن_ها لکم

16 - نعمت های خداوند شایسته شکر و سپاس گذاری

والبدين . . . سخرنَها لكم لعلكم تشكرون

387- نعمت راهها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 15 - 8

8- کوه ها ، نهر ها و راه ها ، از نعمت های الهی است .

و ألقى في الأرض روصى أن تُميدبكم وأنه رَا و سبلاً لعلكم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 208

3 - تدارک راه های طبیعی در زمین برای هدایت انسان ، نعمتی خدادادی است .

و جعل لكم فيها سبلاً لعلكم تهتدون

388- نعمت ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 3,4

3 - دشمنان اسلام ، ناسپاس در برابر نعمت اسلام و مظاهر ربوبیت خداوند

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

4 - ناسپاسی دشمنان اسلام در برابر ربوبیت خداوند ، دلیل هجوم مجاهدان به صفوف آنان است .

وَالْعَادِيَاتِ .. إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

389- نعمت رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 9

9_ خداوند از موسی (ع) خواست تا در برابر نعمت رسالت و شایستگی شنیدن سخن خدا ، وی را سپاس گوید و از شاکران شود .

اصطفيتك على الناس برسالتى و بكلمى .. و كن من الشكرين

390- نعمت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 3

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، نعمتی بزرگ در ردیف نعمت رسالت

فولوا وجوهكم شطره .. لعلكم تهتدون. كما أرسلنا فيكم رسولا

برداشت فوق مبتنی بر این است که کاف در «کما» برای تشبیه باشد. بر این مبنا تغییر قبله - که از آیه قبل به دست می آید - «مشبّه» و

ارسال پیامبر «مشبه به» می باشد و تشبیه مسأله قبله به نعمت رسالت، نشانگر عظمت آن مسأله و بزرگی آن نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 4

4 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها ، همواره به یاد خدا باشند .

ص: 209

فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولا . . . فاذکرونی

برداشت فوق از حرف «فاء» که «اذکرونی» را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله)) تفریع کرده است، به دست می آید.

391- نعمت رشد اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 112 - 3

3- شکوفایی اقتصادی جامعه و داشتن مبادلات گسترده تجاری ، نعمتی خداوندی

قریه . . . یأتیها رزقها رغداً من کلّ مکان فکفرت بأنعم الله

392- نعمت رضایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 17

17- غفران و خوشنودی پروردگار از بهشتیان ، نعمتی عظیم برای ایشان

فیها . . . و مغفرة من ربهم

در این آیه مغفرت پروردگار، همانند سایر نعمت ها، تذکر داده شده است و تنوین «مغفرة» دال بر تفخیم است.

393- نعمت رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 21 - 13

13_ رفاه در زندگانی دنیا و برخوردار بودن از نفوذ و اقتدار ، از نعمت های الهی است .

کذلک مکّنا لیوسف فی الأرض

394- نعمت رفع اندوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- آزادی از ستم نظام ستمگر و نجات از مشکلات اندوه بار آن ، از نعمت های بزرگ الهی

و لقد منّا علی موسی و هـرون . و نجّینـهما و قومهما من الکرب العظیم

ص: 210

395- نعمت رفع دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 8

8 - زدایش عداوت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نعمتی والا از سوی خداوند برای آن حضرت

لیغفر لک . . . و یتّم نعمته علیک

«و یتّم. . .» ممکن است تفسیر «لیغفر...» باشد؛ یعنی، نفس غفران، نعمت خداوندی است.

396- نعمت رفع سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 3

3- برطرف ساختن گرفتاری ها و ناگواری ها، از نعمت ها و عطیه های خداوند است .

ثمّ إذا كشف الضّرّ عنکم . . . بما ءاتینهم

397- نعمت روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 4

4_ شب و روز، دو نعمت بزرگ الهی و مؤثر در استمرار حیات انسانی

هو الذی جعل لکم الّیل لتسکنوا فیه و النهار مبصراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 47 - 7

7_ آفرینش شب همچون لباس برای انسان، خواب آرامش بخش و روز پرتلاش، از نعمت های الهی

و هو الذی جعل لکم الّیل لباساً و النوم سباتاً و جعل النهار نشوراً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 8

8 - شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی ، از نعمت های الهی و شایسته سپاس و تشکر

و هو الذی جعل الّیل . . . لمن أراد أن یدّکر أو أراد شکورًا

یادآوری سپاس گزاری انسان پس از بیان آفرینش شب و روز برای آدمی، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 15

15 - روشنایی روز و آسایش یافتن در تاریکی شب ، از نعمت های بزرگ و درخور شکر و سپاس الهی

ص: 211

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم الّیل سرمدًا . . إن جعل اللّٰه علیکم النهار سرمدًا .

توحید ربوبی و برشمونده نعمت های الهی و شکرگزاری از آنها است. ذیل آیه بعد (لعلکم تشکرون) مؤید این مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 7,8

7- برقرار شدن نظام شب و روز در جهت تأمین نیازها و منافع انسان ها ، نعمتی بزرگ و سزاوار شکر و سپاس الهی

و لتبتغوا من فضله و لعلکم تشکرون

8 - لزوم ادای شکر به درگاه خداوند ، به پاس برقرار کردن نظام شب و روز برای منافع انسان ها

جعل لکم الّیل و النهار . . . و لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 61 - 14

14 - شب آرامش دهنده و روز روشنایی بخش ، دو نعمت بزرگ و درخور شکر و سپاس الهی

اللّٰه الذی جعل لکم الّیل لتسکنوا فیه و النهار مبصرًا . . . و لکنّ اکثر الناس لای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 11 - 4

4- قابلیت روز برای رفع نیازمندی های زندگانی در آن ، از نعمت های خداوند به انسان

و جعلنا النهار معاشًا

398- نعمت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أنجینکم . . . و عدنکم . . . نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 6

6 - روزی های الهی ، مواهبی پاکیزه و خوشگوار برای انسان

طیبَت ما رزقن_کم

اضافه «طیبات» به «ما رزقناکم» ممکن است بیانیه بوده و گویای این نکته باشد که هر آنچه به شما روزی کرده ایم، طیب و پاکیزه است.

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 15 - 5

5- وجود روزی و نیازمندی های بشر در زمین ، از نعمت های خداوند و جلوه لطف او است .

هو الذی جعل لکم الأرض ذللاً .. و کلوا من رزقه

399- نعمت روزی بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 54 - 1

1 - بهشت و نعمت های آن ، روزی و عطای الهی است .

جَنَّتِ عَدْنٌ .. إِنَّ هَذَا لِرِزْقِنَا

400- نعمت روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 114 - 11

11- روزی های حلال و دلپذیر ، از نعمت های شایان شکرگزاری است .

فکلوا ممّا رزقکم الله حلّاً طیباً و اشکروا نعمت الله

401- نعمت روشنایی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 3 - 3

3 - تابناک شدن زمین در روز ، از نعمت های خداوند است .

و النهار إذا جلیها

سوگند، نشانه آن است که آنچه به آن سوگند یاد شده است، برای مخاطب سودمند و مورد علاقه او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- روشنی روز، از نعمت های خداوند است .

والنهار إذا تجلّی

سوگند، نشانه آن است که آنچه به آن سوگند یاد شده است. برای مخاطب سودمند و مورد علاقه است.

ص: 213

402- نعمت رویش انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 28 - 5

5 - رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفـره . . . فأنبتنا فیها . . . عنبًا و قصبًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که «کفر» در «ما أكفـره» به معنای کفران نعمت باشد.

403- نعمت رویش سبزیجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 28 - 5

5 - رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفـره . . . فأنبتنا فیها . . . عنبًا و قصبًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که «کفر» در «ما أكفـره» به معنای کفران نعمت باشد.

404- نعمت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 6

6 - وجود رهبری دینی و شریعت آسمانی ، تبلور فضل و نعمت الهی بر خلق *

و اعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه . . . فضلاً من اللّٰه و نعمه

برداشت بالا بدان احتمال است که جمله «فضلاً من اللّٰه و نعمه» در رابطه با صدر آیه قبل (فیکم رسول اللّٰه) باشد.

405- نعمت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- در دست داشتن امامت و پیشوایی جامعه، از نعمت های بزرگ الهی است.

ونريد أن نمنّ .. ونجعلهم أئمه

ص: 214

406- نعمت زبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 9 - 1

1 - زبان و دولب انسان ، عطای الهی و نعمت هایی بزرگ است .

و لساناً و شفتین

407- نعمت زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 6 - 5

5 - آفرینش زمین ، نعمتی الهی برای انسان ها و در جهت منافع حیاتی آنان است .

ألم نجعل الأرض مهـِـداً

«مَهْدًا» و «مِهَادًا»، به معنای مکانی است که مَمَّهَد و مَهْيَا باشد (مفردات راغب). بنابراین جمله «ألم نجعل...»، حاکی از این است که خداوند زمین را به گونه ای قرار داده است که برای ادامه حیات بشر آماده باشد.

408- نعمت زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 5

5 - خانواده (زن و فرزند) ، نعمت و موهبت الهی

و وهبنا له أهله و مثلهم معهم

409- نعمت زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 11

11 - آمادگی زمین برای سکونت انسان ها و آگاهی آنان به خانه سازی ، از مواهب و نعمت های بزرگ الهی

وَبِوَأَكْم فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سَهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 4

4_ برخوردارى مؤمنان از مسكن مناسب و كیفیت خوب زندگی ، در دیدگاه ادیان الهی ، امری پسندیده و نعمت خدادادى است .

و لقد بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مَبْوَأَ صَدَقٍ وَرَزَقْنَهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ

ص: 215

410- نعمت زندگی با خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 20

20_ زندگی خویشاوندان و بستگان در کنار یکدیگر بدون کدورت و تباهی ، از نعمت های خداوند است .

قد أحسن بی إذ . . . جاء بکم من البدو

چنان چه منظور یوسف(ع) در «جاء بکم من البدو» تنها رها شدن خاندانش از صحرائشینی بود و به حضور آنان در کنار خویش نظر نداشت، فعل «جاء بکم» را به کار نمی برد؛ بلکه مثلاً می گفت: «إذ أنجاکم من البدو» قید «من بعد أن نزع . . .» گویای این است که حسن زندگانی جمعی بستگان منوط به نبود فساد و تباهی در میان آنان است.

411- نعمت زندگی با فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 4

4 - حضور فرزندان نزد پدر و مادر و زندگی در جوار آنان ، از نعمت های الهی است .

و بنین شهودًا

«شهود» به معنای حضور است. این قید می رساند که حضور فرزندان در نزد پدر و مادر، نعمتی افزون بر وجود آنان برای والدین است.

412- نعمت زوجیت انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 2

2- زوجیت در نظام زندگی انسان ها ، نعمتی است در جهت منافع و مصالح آنان .

و الله جعل لکم من أنفسکم أزواجًا

برداشت فوق با استفاده از «لام» در «لکم» است که برای انتفاع می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 12

12 - بقای نسل انسان از طریق زوجیت و همسررداری ، نشانه قدرت خدا و از نعمت های الهی

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا .. يَخْلُقْكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 8 - 3

3 - وجود دو جنس مرد و زن در نوع انسان ، از نعمت های خداوند به او است .

ص: 216

413- نعمت زوجیت بز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 7

7- آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

و أنزل لكم من الأنعم ثم نیه أزوج

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

414- نعمت زوجیت چهارپایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 7

7- آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

و أنزل لكم من الأنعم ثم نیه أزوج

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

415- نعمت زوجیت شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 7

7- آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

و أنزل لكم من الأنعم ثم نیه أزوج

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

416- نعمت زوجیت گاو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 7

7- آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

و أنزل لكم من الأنعام ثم نیه أزواج

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

417- نعمت زوجیت گوسفند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 7

7- آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

و أنزل لكم من الأنعام ثم نیه أزواج

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

418- نعمت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 2

2- بهره مندی انسان از زیتون و از منافع گوناگون درخت خرما ، نعمتی الهی و سزاوار سپاس گذاری است .

ما أكفروه... و زیتوناً و نخلاً

«زیتون»، میوه ای معروف (مصباح) و درختی معروف است و می تواند جمع «زیتونه» باشد که گاه بر درخت و گاه بر میوه آن اطلاق می گردد (لسان العرب). تعبیر «نخل» - به جای نام میوه آن - ممکن است ناظر به این باشد که انسان علاوه بر خرما، از اجزای دیگر نخل (از قبیل شاخ، برگ، تنه و لیف آن) نیز بهره می برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 1 - 2

2- انجیر و زیتون ، دو نعمت شایسته برای انسان و دارای ارزشی درخور سوگند خداوند

والتین و الزیتون

ص: 218

419- نعمت سایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 2

2- بهره‌وری انسان از سایبان و سرپناه به وسیله اشیای مختلف ، از نعمت های الهی است .

والله جعل لكم ممّا خلق ظلّ لاً

420- نعمت ستارگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 11

11_ ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، از نعمت های الهی برای انسان ها است .

تبارک الذی جعل فی السماء بروجاً . . . قمراً منیراً

برداشت فوق، به خاطر این است که آیه شریفه، ضمن آن که بیانگر قدرت خدا است، می تواند در صدد امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای انسان ها نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 6 - 9

9- ستارگان پرفروغ و زیبا ، از نعمت های الهی برای بشر

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5 - 8

8- ستارگان پرفروغ و زیبا ، از نعمت های الهی برای بشر

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبُوحٍ

421- نعمت سخن

4 - ایمان به آیات الهی، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان، یتیمان و تنگدستان، قدردانی از نعمت های بینایی، گویایی و هدایت است.

ألم نجعل له عينين . ولساناً و شفقتين . وهدينَه النجدين ... ثمَّ كان من الذين ءام

«الذين آمنوا» گرچه مطلق است؛ ولی مصداق بارز آنها _ به قرینه «و الذين كفروا بآياتنا» در آیات بعد _ مؤمنان به آیات الهی است و آیات پیشین _ که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود _ قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین _ که نعمت های الهی را برشمرده _ گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»،

زمینه ساز توصیه است.

422- نعمت سرزمین آباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 15 - 11

11 - داشتن سرزمینی آباد و دل پذیر ، امری مطلوب و پسندیده است .

بلده طیبه

423- نعمت سرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 3

3 - غم ، شادی ، مرگ ، حیات و نیازمندی و غنا ، هر یک ضرورت و نعمتی در نظام زندگی انسان *

فبأیء الاء ربک تتماری

در صورتی که تعبیر «آلاء» در مورد مطالب آیات پیشین به کار رفته باشد، مطلب یاد شده را می توان به دست آورد.

424- نعمت سلاح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 13

13- خداوند ، مردم عصر داوود (ع) را به شکرگزاری در برابر اعطای نعمت اسلحه سازی به ایشان ، فرا خواند .

و علمنَه صنعَه لبوس لکم .. فهل أنتم شاکرون

استفهام در جمله «فهل أنتم شاکرون»، متضمن معنای امر است.

425- نعمت سلامتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 8

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 8

8 - « فی المجمع ، فی تفسیر قوله تعالى « ثم لتسئلنَّ يومئذ عن النعيم » [هو الأمن و الصحه . . . روى ذلك عن أبي جعفر (ع) و أبي عبدالله (ع) ;

ص: 220

در «مجمع البیان» درباره تفسیر سخن خداوند («.. عن النعیم») آمده: «نعیم» امنیت و سلامتی است... این مطلب از امام باقر و امام صادق (ع) روایت شده است».

426- نعمت سلوک سیبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 20 - 6

6- فراهم بودن زمینه آشنایی با راه خدا و آسان بودن سلوک آن، نعمتی سزاوار شکرگزاری است.

قتل الإنس- ما أكفره .. ثم السبیل یسره

چنانچه کفر در «ما أكفره» به معنای کفران نعمت باشد؛ آیات پس از آن - از جمله این آیه - درصدد بیان نعمت هایی خواهد بود که ناسپاسی آنها، موجب نفرین خداوند است.

427- نعمت سلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 1

1 - « منّ و سلوی » ، عطیه الهی به بنی اسرائیل و از روزی های پاکیزه و گوارا

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی . کلوا من طیب ت ما رزقنکم

طیب، چیزی است که قوای حسی و نفس آدمی از آن لذت ببرد (مفردات راغب). «طاب»؛ یعنی، لذیذ و پاکیزه شد (قاموس). البته یکی از معانی «طیب»، «حلال» است، ولی چون همه رزق های الهی حلال می باشد، معنایی که مفهوم آن تقسیم رزق به حلال و حرام است، معنای مناسبی نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 26، 19، 18

18 - خداوند برای تغذیه قوم موسی به هنگام عبورشان از صحرای سوزان، بر آنان منّ و سلوا فرو فرستاد.

و أنزلنا علیهم المنّ و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز شربت شیرین همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

19_ « منّ » و « سلوی » خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به بنی اسرائیل

و أنزلنا علیهم المن و السلوی کلوا من طیب ما رزقناکم

26_ ظهور معجزاتی متعدد (پدید آمدن آب ، سایه ، نزول منّ و سلوی) برای قوم موسی در پی عبورشان از دریا

فانجست .. ظللنا علیهم الغمم و أنزلنا علیهم المن و السلوی

ص: 221

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 4

4_ شب و روز، دو نعمت بزرگ الهی و مؤثر در استمرار حیات انسانی

هو الذی جعل لکم الیل لتسکنوا فیہ و النهار مبصراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 47 - 7

7_ آفرینش شب همچون لباس برای انسان، خواب آرامش بخش و روز پرتلاش، از نعمت های الهی

و هو الذی جعل لکم الیل لباساً و النوم سباتاً و جعل النهار نشوراً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 8

8_ شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی، از نعمت های الهی و شایسته سپاس و تشکر

و هو الذی جعل الیل .. لمن أراد أن یدکر أو أراد شکوراً

یادآوری سپاس گزاری انسان پس از بیان آفرینش شب و روز برای آدمی، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 15

15 - روشنایی روز و آسایش یافتن در تاریکی شب، از نعمت های بزرگ و درخور شکر و سپاس الهی

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم الیل سرمداً .. إن جعل اللّٰه علیکم النهار سرمداً .

توحید ربوبی و برشمردن نعمت های الهی و شکرگزاری از آنها است. ذیل آیه بعد (لعلکم تشکرون) مؤید این مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- برقرار شدن نظام شب و روز در جهت تأمین نیازها و منافع انسانها، نعمتی بزرگ و سزاوار شکر و سپاس الهی

و لتبتغوا من فضله و لعلکم تشکرون

8- لزوم ادای شکر به درگاه خداوند، به پاس برقرار کردن نظام شب و روز برای منافع انسانها

جعل لکم الیل و النهار . . . و لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 61 - 14

14 - شب آرامش دهنده و روز روشنایی بخش، دو نعمت بزرگ و درخور شکر و سپاس الهی

اللّه الذی جعل لکم الیل لتسکنوا فیه و النهار مبصرًا . . . و لکنّ اکثر الناس لای

ص: 222

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 28 - 13

13 - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنع-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 8

8 - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنع-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 4

4 - دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) و فرزندان ، از نعمت ها و امداد های الهی به بشر

أمدکم بأنع-م و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 71 - 6

6 - شتر ، گاو و گوسفند ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر و دارای نقش مفید و مؤثر در بهبود زندگی وی

أولم یروا أنا خلقنا لهم ممّا عملت أیدینا أنع-مّا

از اختصاص به ذکر یافتن «أنعام» از میان دیگر نعمت های الهی برای بشر، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 4

4 - شیر و منافع بسیار شتر ، گاو و گوسفند ، نعمتی الهی و شایسته سپاس و شکرگزاری است .

و لهم فيها من فـع و مشارب أفلايشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - غاشيه - 88 - 17 - 6

6 - شتر ، حيواني سودمند برای انسان و نعمتی الهی است .

أفلاينظرون إلى الإبل كيف خلقت

یاد کردن از مخلوقی خاص، برای ترغیب انسان به تفکر نشان تأثیر مثبت این مخلوق، در زندگانی انسان ها است.

430- نعمت شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 223

3- شرح صدر و تحمّل سختی ها ، نعمتی الهی و سزاوار بازگو کردن و اظهار خرسندی است .

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ . بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . ألم نشرح لك صدرك

به گفته بسیاری از فقهای امامیه، این سوره، دنباله سوره قبل و متحد با آن است. بر این اساس مفاد آیه شریفه، اعتراف به یکی از نعمت هایی است که آخرین آیه سوره قبل، به بازگو کردن آنها توصیه داشت. در این دیدگاه، جمله «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» ارتباط را قطع نمی کند؛ بلکه برخی از فقها، ترک آن را در نماز مجاز می دانند.

431- نعمت شکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 7 - 12

12- « عن أبي عبد الله (ع) قال : فيما أوحى الله عزّ وجلّ إلى موسى (ع) يا موسى اشكرني حق شكري فقال : يا ربّ و كيف أشكرك حق شكرک و ليس من شكر أشكرک به إلّا و أنت أنعمت به عليّ ؟ قال : يا موسى الآن شكرتني حين علمت أن ذلك منّي ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: خدای - عزّ وجلّ - به موسی (ع) وحی کرد که ای موسی! شکر مرا به جای آر، آن گونه که حق شکر مرا ادا کنی. موسی(ع) گفت: چگونه شکر تو را بگویم که آن حق شکر تو باشد و هیچ شکری نیست که با آن تو را شکر کنم، مگر آنکه آن شکر، خود باز نعمتی است که به من داده ای. خداوند فرمود: اکنون که دانستی که این (نعمت شکرگزاری) از من است شکر مرا به جا آوردی».

432- نعمت شناخت بدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 10 - 6

6- شناخت راه های نیک و بد ، نعمتی الهی و غفلت از آن ، شگفت آور و ملامت بار است .

ألم نجعل .. و هدیْنَه النّجْدین

433- نعمت شناخت نیکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 10 - 6

6 - شناخت راه های نیک و بد ، نعمتی الهی و غفلت از آن ، شگفت آور و ملامت بار است .

ألم نجعل . . . وهدینَه النجدین

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 5

5- شنوایی، بینایی و قلب (قدرت ادراک)، از مهم ترین نعمت های خداوند به انسان

والله أخرجكم... و جعل لكم السمع والأبصار والأفئدة

برداشت فوق، از آن جاست که آیه شریفه علاوه بر بیان آیات قدرت الهی، در صدد برشمردن نعمتهای الهی و در مقام امتنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 7

7- بهره نگرفتن صحیح از نعمت شنوایی، بینایی و قلب برای شناخت حق، باعث مسؤولیت انسان نزد خداوند است.

ولا تتقف... إن السمع... كان عنه مسئولاً

خداوند، به منظور دور کردن انسانها از حرکت های غیر علمی، به آنان نعمت شنوایی، بینایی و قلب را یادآور شده است تا آنان، با بهره گیری صحیح از آن، به یقین دست یافته و بر اساس آن، حکم کرده و عمل نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 5

5- شنوایی، نعمتی مهم برای انسان، حتی برای دوزخیان در جهنم

و هم فیها لا یسمعون

از این که در اوصاف دوزخیان این جهت ذکر شده، به دست می آید که شنوایی نعمتی است که خداوند از دوزخیان سلب کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 78 - 4

4- نیروی شنوایی، بینایی و ادراکی انسان، نعمت هایی الهی و در خور شکر و سپاس گذاری

و هو الذی أنشأ لكم... قليلاً ما تشكرون

3 - پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او (قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل) ، نشانه و جلوه قدرت خدای رحمان

الرحمن .. هو الذی أنشاکم و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

5 - قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل ، از نعمت های الهی و در خور شکر و سپاس

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده قليلاً ما تشكرون

7 - استفاده بهینه نکردن کافران تکذیب گر از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل

و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده قليلاً ما تشكرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکر نکردن انسان ها در برابر نعمت ها، به معنای استفاده صحیح نکردن از آنها است.

8 - ناسپاسی بسیار انسان ها ، در برابر نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل

و جعل لكم السمع والأبصار والأفئده

9 - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لكم السمع والأبصار والأفئده قليلاً ما تشكرون

435- نعمت شیر چهارپایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 4

4 - شیر و منافع بسیار شتر ، گاو و گوسفند ، نعمتی الهی و شایسته سپاس و شکرگزاری است .

و لهم فيها من فاع و مشارب أفلايشكرون

436- نعمت صبر در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 8

8 - آرامش روحی و شکیبایی در بحران ها ، نعمتی الهی است .

فأنزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين

تعبیر «سکینه» و انتساب آن به خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

437- نعمت صلح با اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 4

4 - درگیر نشدن مؤمنان و مکیان با یکدیگر در «عمره القضا» ، نعمتی مهم برای اهل ایمان *

و هو الذى كفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم ببطن مکّه

برداشت بالا-بدان احتمال است که تعبیر «بطن مکّه» اشاره به «عمره القضا» داشته باشد که مسلمانان پس از پیروزی حدیبیه براساس

قرارداد، سال بعد به شهر مکه وارد شدند و با آرامش کامل، مناسک عمره را به جا آوردند.

438- نعمت صلح حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 5,6,9

5 - صلح حدیبیه ، اتمام نعمت خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 226

ليغفر لك الله . . . و يتم نعمته عليك

«يتم نعمته» بيانگر پيامد و نتيجه مستقيم صلح حديبيه است.

6- صلح حديبيه ، پايانى بر خصوصتورزى بى امان مشركان عليه اسلام و نعمتى والا براى پيامبر (صلى الله عليه و آله) و مسلمانان

إنا فتحنا لك فتحاً مبيناً . . . و يتم نعمته عليك

اهميت صلح حديبيه و اطلاق «فتح مبين» بر آن، از آن جهت است كه اين صلح، مقطع جديدى در روابط و نگرش مشركان نسبت به اسلام و مسلمانان به وجود آورد و چه بسا نعمت شمردن آن نيز بر اين پايه بوده است.

9- صلح با مشركان ، در شرايط سخت و دشوار مكه ، نعمتى بزرگ و راه گشاي حركت هاى سرنوشت ساز بعدى پيامبر (صلى الله عليه و آله) *

فتحنا لك فتحاً . . . و يتم نعمته عليك و يهديك صراطاً مستقيماً

با توجه به اين كه صلح حديبيه، در شرايط دشوار صورت گرفته است؛ احتمال مى رود كه نعمت شمرده شدن آن، از اين جهت بوده كه فرصتى براى تجديد قوا پديد آورده و راه را به سوى حركت هاى مهم بعدى گشوده است (و يهديك صراطاً مستقيماً).

439- نعمت صنايع دفاعى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 80 - 14

14- دستيابى انسان به علوم و صنايع دفاعى ، نعمتى شايسته سپاس گزاري

و علمنه صنعهُ لبوس لکم . . . فهل أتم شـكرون

440- نعمت طبيعت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - يس - 36 - 56 - 2

2- بودن در کنار همسران خود و برخورداری از آرامش و موهبت های طبیعت ، از نعمت های الهی و دلپذیر برای همگان

فی شغل فـكهون . هم و أزوجهم فی ظلـل علی الأرائك متکئون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان نعمت های الهی برای اهل بهشت و تشویق مردم به ایمان برای

برخوردار شدن از این نعمت ها است.

441- نعمت طلوع خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 18 - 3

3- توبیخ کافران و تکذیب گران جن و انس ، به خاطر نادیده انگاشتن نعمت های الهی ، متجلی در طلوع و غروب خورشید

فَبَأَيِّ آءِآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ

تثنيه آمدن «کما» و «تکذبان»، ظاهراً به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

ص: 227

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 1 - 3

3 - نور خورشید و برآمدن آن در صبحگاه ، نعمتی الهی است .

و الضحی

442- نعمت طلوع فجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 9

9 - برطرف شدن تاریکی با طلوع سپیده دم ، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

بربّ الفلق

443- نعمت طیبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 11

11- روزی های حلال و دلپذیر ، از نعمت های شایان شکرگزاری است .

فكلوا ممّا رزقكم الله حلّاً طیباً و اشكروا نعمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 6

6 - روزی های الهی ، مواهبی پاکیزه و خوشگوار برای انسان

طیّبات ما رزقنکم

اضافه «طیّبات» به «ما رزقناکم» ممکن است بیانیه بوده و گویای این نکته باشد که هر آنچه به شما روزی کرده ایم، طیّب و پاکیزه است.

444- نعمت عقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - برخوردارى پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نعمت نبوت و عقل

ما أنت بنعمه ربك بمجنون

واژه «جنون»، قرینه است بر این که نعمت اعطایی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) «عقل» است و برخی از مفسران آن را نعمت «نبوت» دانسته اند؛ چنان که در آیه 164 سوره «آل عمران» بدان اشاره شده است: «لقد منّ الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولاً

ص: 228

من أنفسهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 4

4_ شنوایی، بینایی و عقل و درک آدمی، از مهمترین نعمتهای الهی در وجود انسان

إن أخذ الله سمعكم وأبصركم و ختم على قلوبكم

445- نعمت علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 1

1 - محبت به ایمان و بیزاری از کفر و گناه، جلوه ای از فضل و نعمت الهی

ولكن الله حبيب إليكم الإيمان... و كره إليكم الكفر... فضلاً من الله و نع

446- نعمت علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 19

19 - علم، موهبتی از ناحیه خداوند و نشأت گرفته از ربوبیت او است.

وقل رب زدني علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 54 - 2

2- نور دانش و معرفت، نعمت الهی و ارزش خدا دادی است.

و ليعلم الذين أُوتوا العلم

عبارت «الذين أُوتوا العلم» اشاره دارد به این که علم و معرفت نعمتی است که از سوی خدا به عالمان داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 3

3- لزوم حمد و ستایش به درگاه خدا، در مقابل برخورداری از نعمت علم و دانش

و لقد آتینا داود و سلیمین علماً و قالوا الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 8

8- علم و قدرت، دو نعمت بزرگ الهی و درخور شکر و سپاس

و لقد آتینا داود و سلیمین علماً.. و آتینا من کلّ شیء... و قال ربّ أوزعنی أن

ص: 229

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 5

5 - علم و آگاهی ، موهبتی الهی است .

الذین أوتوا العلم

فاعل محذوف فعل «أوتوا» به قرینه مقام، «اللّه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 5 - 1

1 - آموخته های انسان ، هدیه خداوند و نعمت او است .

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَم

آیه شریفه، در مقام امتنان و برشمردن نعمت هایی است که جلوه های کرم خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 7 - 6

6 - گرفتاری به طغیان ، برای کسانی که در سایه کرم خداوند و به کمک علوم خدادادی ، به ثروت رسیده و خود را بی نیاز می بینند ، خلاف انتظار و واکنشی ناشایست در برابر نعمت های الهی است .

الأكرم . الذی علّم ... کلاً إنّ الإنسان لیطغی . أن رءاه استغنی

447- نعمت علوم تجربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 14

14- دستیابی انسان به علوم و صنایع دفاعی ، نعمتی شایسته سپاس گزاری

و علّمَنَه صِنْعَهُ لِبُوسِ لَكُمْ . . . فهل أنتم شـکرون

448- نعمت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 19 - 4

4- عیسی (ع) ، موهبتی ویژه از جانب خداوند به مریم (س) بود .

إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلًّا زَكِيًّا

با وجود آن که القای روح عیسی (ع) به مریم (س) با وسائط دیگر هم امکان پذیر بوده است، ولی فرستادن جبرئیل و بشارت به مریم و برشمردن ویژگی های آن موهبت، جملگی بر ویژه بودن آن موهبت دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 230

15 - عیسی (ع) و مشخصات بارز و برجسته او، نعمتی الهی برای مریم

اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک اذ ایدتک بروح القدس . . . اذ جثتهم بالبینت

به نظر می رسد یاد نکردن از نعمتهای داده شده به مریم، با آنکه عنوان «نعمتی علیک و ولدتک» مقتضی یاد کردن از آنها نیز بود، اشاره به این حقیقت دارد که خود عیسی (ع) و مشخصات یاد شده وی همان نعمتی است که خداوند به مریم (ع) عطا کرده است.

449- نعمت غذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 16

16 - برخورداری از غذا و امنیت، نعمتی است که سپاس آن، تنها عبادت خداوند است.

فلیعبدوا ربَّه_ذا البیت . الذی أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

450- نعمت غذای پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 9

9- بهره‌وری انسان از غذا های پاکیزه و دلپذیر، از نعمت های خداوند و نشانه های اوست.

والله جعل لکم . . . ورزقکم من الطیب_ت

451- نعمت غروب خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 18 - 3

3 - توییح کافران و تکذیب گران جن و انس، به خاطر نادیده انگاشتن نعمت های الهی، متجلی در طلوع و غروب خورشید

فبأیء الآء ربکما تکذبان

تشبیه آمدن «کما» و «تکذبان»، ظاهراً به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

452- نعمت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 39 - 7

7- وجود فرزند، نعمت الهی و شایسته حمد و سپاس است .

ص: 231

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر اسم عيل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 72 - 4

4- برخوردارى انسان ها از وجود فرزندانى در پرتو نظام همسر دارى ، از نعمت هاى خداوند و نشانه هاى اوست .

و الله جعل لكم من أنفسكم أزواجًا و جعل لكم من أزواجكم بنين و حفده

آيه فوق در شمار چندين آيه قبل است كه در مقام امتنان بر انسانها و بيان توحيد و اثبات بطلان شرك است. گفتنى است ذيل همين آيه (أفبالباطل يؤمنون ...) مؤيد برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 8 - 3

3- زكريا (ع) ، موهبت فرزند را از جلوه هاى ربوبيت خداوند براى خویش مى دانست .

قال ربّ أئى يكون لى غلـم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 72 - 3

3- فرزندان و نوادگان ، موهبت و عطيه اى از جانب پروردگار است .

و وهبنا له إسحق و يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 133 - 4

4- دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) و فرزندان ، از نعمت ها و امداد هاى الهى به بشر

أمدكم بأنعمـم و بنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 100 - 6,7

6- فرزند، نعمت الهی است .

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده را از تعبیر «هبه» و «بشارت» در آیه بعد، می توان استفاده کرد؛ زیرا این دو تعبیر در امور خیر و نعمت به کار می رود.

7- اعطای فرزند از جانب خداوند به انسان ها ، تنها یک بخشش الهی است ؛ نه حق برای آنان .

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

با توجه به تعبیر «هبه» برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 5

5 - خانواده (زن و فرزند) ، نعمت و موهبت الهی

ص: 232

و وهبنا له أهله و مثلهم معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 22

22- وجود فرزند، نعمتی برای خود وی و والدین او است . *

قال ربّ أوزعنی أن أشکر نعمتک الّتی أنعمت علیّ و علیّ ولدیّ

با توجه به مفرد بودن واژه «نعمه» و این که نعمت یاد شده، هم نعمت برای فرزند به شمار می آید و هم برای والدین؛ احتمال می رود که آن نعمت یگانه، اصل «وجود» باشد که به فرزند عطا شده است و از این رهگذر پدر و مادر نیز به داشتن نسل نائل آمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 5,9

5- اموال، فرزندان، باغ ها و نهر ها، از نعمت های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول... و یجعل لکم أنهِراً

9- اموال، اولاد و باغ های آباد، از نعمت های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول و بنین و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنهِراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 2

2- فرزندان، از نعمت های الهی برای بشر

و بنین شهوداً

453- نعمت فرزند حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 3

3- فرزند صالح و بردبار، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و مژده دادن

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که بشارت در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد و بشارت خداوند بیانگر این حقیقت است که فرزند، نعمتِ شایسته بشارت و مژده است.

454- نعمت فرزند سالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 15، 13

13_ آدم (ع) و حوا در پیشگاه خداوند ملتزم شدند که در صورت دارا شدن فرزندی سالم و شایسته همواره از سپاسگزاران

ص: 233

وی باشند .

دعوا الله ربهما لئن آتيتنا صلحاً لنكونن من الشكرين

15_ داشتن فرزند سالم و شایسته از نعمت های خدا و سزاوار شکرگزاری به درگاه اوست .

لئن آتيتنا صلحاً لنكونن من الشكرين

455- نعمت فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 4

4- برخورداری از فرزندی صالح و مهربان ، نعمتی الهی است .

يبدلهما ربهما خيراً منه زكوه و أقرب رحماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 5 - 11

11- فرزند صالح و وارث نیک ، موهبتی الهی است .

فهب لی من لدنک ولیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 19 - 6

6- فرزند صالح و پاک نهاد ، از موهبت های الهی است .

لأهب لك غلـمًا زكياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 49 - 8

8- فرزند صالح ، موهبتی الهی است .

وهبنا له إسحق و يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 101 - 3

3 - فرزند صالح و بردبار ، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و مژده دادن

ربِّ هب لی من الصّـلحـین . فبشّرـنـه بغلـم حلیم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که بشارت در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد و بشارت خداوند بیانگر این حقیقت است که فرزند، نعمت شایسته بشارت و مژده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 112 - 6

ص: 234

6- فرزند صالح ، نعمت الهی است .

وَبَشِّرْهُ بِسَحَابٍ مِّنْ ثَمَرَاتٍ مُّطَهَّرَةٍ مِّنَ الْجِبَالِ وَرَأْسٍ مِّنَ السَّمَاءِ مُتَّصِلَةٍ وَأَنْهَارٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

برداشت یاد شده را می توان از تعبیر «بشارت» به دست آورد؛ زیرا این تعبیر در امور خیر و نعمت به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 4

4- فرزند صالح ، عطیه الهی برای والدین

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 15، 13

13_ آدم (ع) و حوا در پیشگاه خداوند ملتزم شدند که در صورت دارا شدن فرزندی سالم و شایسته همواره از سپاسگزاران وی باشند .

دَعُوا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْنَاهُمَا مِثْرًا لَيُنَفَيْنَهُمَا مِثْرَةَ الْعَالَمِينَ

15_ داشتن فرزند سالم و شایسته از نعمت های خدا و سزاوار شکرگزاری به درگاه اوست .

لَئِنْ آتَيْنَاهُمَا مِثْرًا لَيُنَفَيْنَهُمَا مِثْرَةَ الْعَالَمِينَ

456- نعمت فرزند عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 5

5- داشتن فرزندی دانا و دانشمند ، از نعمت ها و شایسته بشارت و مزده دادن

نَبَشِّرْكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد. گفتنی است: از اینکه فرشتگان به فرزند دانا بشارت داده اند، برداشت می

شود که فرزنددار شدن امری است شایسته برای بشارت و تبریک گفتن.

457- نعمت فرزند مهربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 4

4- برخوردارى از فرزندى صالح و مهربان ، نعمتى الهى است .

يبدلهما ربّهما خيراً منه زكوه و أقرب رحماً

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 7

7_ بهره مند شدن از قدرت و مکنت از نعمت های بزرگ الهی است .

رب قد ءاتیتنی من الملک

از آن جا که یوسف(ع) در مقام سپاسگزاری و بیان الطاف خداوند است ، معلوم می شود: آنچه نام برده از نعمتهای الهی است و از اینکه در میان نعمتهای بی شمار الهی چندین نعمت را یادآور شده است ، عظمت و بزرگی آنها را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 8

8 - علم و قدرت ، دو نعمت بزرگ الهی و درخور شکر و سپاس

و لقد ءاتینا داود و سلیم ن علمًا .. و اوتینا من کل شیء... و قال ربّ اوزعنی أن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 7

7- توانایی و قدرت ، نعمتی الهی است .

فوکزه موسی فقضی علیه .. قال ربّ بما أنعمت علیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 39 - 7

7- قدرت ، مکنت و ثروت در صورت بودن در مسیر الهی ، عطیه خداوندی است .

و هب لی ملکًا .. هـذا عطاؤنا فامنن أو أمسک بغير حساب

از تعبیر «عطاؤنا» درباره قدرت سیاسی و مکنت و ثروت سلیمان(ع) _ که در مسیر رسالت الهی قرار داشت _ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 6

6- « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی » ، از ارزش ها و نعمت های الهی برای انسان

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

459- نعمت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2

2- اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یرقی وجه ربک ذو الجلال و الإکرام . فبأیء الآء ربکما تکذبان

ص: 236

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

460- نعمت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 2

2_ تنها نعمتی که برخوردار از آن، باید مایه خوشحالی و شادمانی مؤمنان باشد، قرآن است.

قد جاء تکم موعظه من ربکم . . . قل بفضل اللّٰه و برحمته فبذلک فلیفرحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 4

4- قرآن، از نعمت های بارز خداوند برای انسان است.

و ننزل من القرآن . . . و إذا أنعمنا علی الإنسان أعرض

از مصداقهای مورد نظر نعمت به قرینه آیه قبل (و ننزل من القرآن)، قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 7

7- نزول وحی و معارف الهی (قرآن) برای انسان ها، نعمت خداوند و شایسته شکر و سپاس است.

لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

آیه، در مقام تحذیر درباره وحی و معارف آسمانی است و از تحذیر به دست می آید که موارد یاد شده عطایایی الهی است و باید آنها را پاس داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 99 - 4

4- قرآن، عطیه بزرگ الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مایه تذکر و بیدارباش است.

وقد ءاتينك من لدنا ذكراً

نکره بودن «ذکراً» دلالت بر عظمت آن دارد و مراد از «ذکر» به قرینه «من أعرض عنه» (در آیه بعد) قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 8،9

8_ قرآن ، نعمتی بزرگ و مقتضی شکر و سپاس گذاری

ولقد صرّفناه بينهم ليذكروا فإبي أكثر الناس إلا كفوراً

9_ اکثر مردم در نیمه نخست بعثت ، نعمت قرآن را قدر نشناخته و بدان بی اعتنائی کردند .

ولقد صرّفناه بينهم ليذكروا فإبي أكثر الناس إلا كفوراً

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است که نیمه نخست دوران بعثت در همین شهر سپری شد.

ص: 237

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 2

2- قرآن ، ارث و موهبت الهی برای جامعه اسلامی

ثم أورثنا الکتب الذین اصطفینا من عبادنا

برداشت یاد شده، از تعبیر ارث درباره اعطای قرآن به دست می آید؛ زیرا ارث چیزی است که برای آن تلاشی صورت نگرفته و در نتیجه حقی هم برای دریافت آن به وجود نیامده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2 - 7

7- نزول کتاب آسمانی (قرآن) ، نعمتی است درخور شکر و شایسته عبادت خالصانه خدا و اطاعت محض از او .

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

برداشت یاد شده از تفریع جمله «فاعبد الله مخلصاً له الدين»، بر جمله «إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 42 - 9

9- قرآن ، نعمتی بزرگ و فرو فرستنده آن شایسته ستایش و قدردانی است .

تنزیل من حکیم حمید

به کارگیری وصف «حمید» برای خداوند _ پس از بیان نزول قرآن _ می تواند از یکسو عظمت قرآن و نعمت بودن آن را بفهماند و از سوی دیگر کرنش و فروتنی انسان در برابر خدا را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 5

5- قرآن ، نعمتی از جانب خداوند و کفر به آن نتیجه کبر و ناسپاسی است .

و إذا أنعمنا علی الإنسان... ثم کفرتم به

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 2

2- شرک پیشگان صدر اسلام، به جای سپاس گذاری خداوند به خاطر فرستادن قرآن، بر تکذیب آن پافشاری کردند.

و تجعلون رزقکم انکم تکذبون

برخی از مفسران بر آنند که «رزق»، به معنای عطا است و آیه شریفه نیز به تقدیر «و تجعلون شکر رزقکم...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 231 - 15

15_ قرآن و حکمت های نازل شده، از نعمت های الهی

و اذکروا نعمت الله علیکم و ما انزل علیکم من الكتاب الحکمه

ص: 238

بنابراینکه جمله دوم (و ما انزل . . .)، عطف تفسیری برای «نعمت الله» باشد، و یا اینکه از موارد عطف خاص بر عام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 87 - 4

4- قرآن ، کتابی است با عظمت و نعمتی بزرگ

و لقد آتینک . . . و القرآن العظیم

461- نعمت قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 5

5- شنوایی ، بینایی و قلب (قدرت ادراک) ، از مهم ترین نعمت های خداوند به انسان

و الله أخرجکم . . . و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

برداشت فوق، از آن جاست که آیه شریفه علاوه بر بیان آیات قدرت الهی، در صدد برشمردن نعمتهای الهی و در مقام امتنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 7

7- بهره نگرفتن صحیح از نعمت شنوایی ، بینایی و قلب برای شناخت حق ، باعث مسؤولیت انسان نزد خداوند است .

و لا تقف . . . إن السمع ... کان عنه مسئولاً

خداوند، به منظور دور کردن انسانها از حرکت‌های غیر علمی، به آنان نعمت شنوایی، بینایی و قلب را یادآور شده است تا آنان، با بهره‌گیری صحیح از آن، به یقین دست یافته و بر اساس آن، حکم کرده و عمل نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 9 - 16

16 - قوای ادراکی انسان (چشم و گوش و قلب) مواهب الهی اند و شایسته است که به خاطر آنها، به درگاه وی شکرگزاری شود .

ثم سوّیَه و نفخ فیهِ من روحه و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده قليلاً ما تشکرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 5

5- شنوایی، بینایی و قلب (قدرت ادراک)، از مهم ترین نعمت های خداوند به انسان

والله أخرجكم... وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة

برداشت فوق، از آن جاست که آیه شریفه علاوه بر بیان آیات قدرت الهی، در صدد برشمردن نعمتهای الهی و در مقام امتنان

ص: 239

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 78 - 4

4 - نیروی شنوایی ، بینایی و ادراکی انسان ، نعمت هایی الهی و در خور شکر و سپاس گذاری

و هو الذی أنشأ لکم .. قليلاً ما تشكرون

463- نعمت کاهش سایه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 46 - 4

4_ حرکت سایه ها و بلند و کوتاه شدن آنها ، از نعمت های الهی برای انسان ها

ألم تر إلی ربک کیف مدّ الظلّ .. ثمّ قبضنّه إلینا قبضاً یسیراً

آیه شریفه، هر چند در صدد بیان قدرت و ربوبیت خداوند نسبت به پدیده های جهان است؛ ولی در عین حال می تواند بازگو کننده نعمتی از نعمت های خداوند برای بشر نیز باشد.

464- نعمت کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 9

9_ توان نویسندگی ، موهبتی است الهی

ان یکتب کما علّمه الله

465- نعمت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 6

6 - برخورداري از حکومت الهی ، موهبتی والا همچون برخورداري از کتاب آسمانی و نبوت

و لقد آتينا بنى اسرائيل الكتاب والحكم والنبوه

در صورتی که «الحکم» نظر به حکومت داشته باشد؛ از این که در زمره کتاب و نبوت به عنوان موهبتی الهی برای بنی اسرائیل معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 6

6 - کتاب های آسمانی و اسباب هدایت انسان ها ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

ص: 240

وإذ آتينا موسى الكتب والفرقان لعلكم تهتدون

466- نعمت کثرت جمعیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 7,8

7_ شعیب برای گرایش دادن مردم مدین به راه خدا، عنایت خداوند در زیاد کردن جمعیت اندک آنان را یادآور شد.

و اذکروا إذ کنتم قلیلا فکثرکم

8_ انبوهی جمعیت هر ملت از نعمت های الهی بر آنان است.

و اذکروا إذ کنتم قلیلا فکثرکم

467- نعمت کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2

2- اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یتقی وجه ربک ذو الجلال والإکرام . فبأیء الآء ربکما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

468- نعمت کرک حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 8

8- به کار آمدن پشم، کرک و موی حیوانات در ساختن اثاثیه و لوازم زندگی، از نعمت های الهی است.

و من أصوافها وأوبارها وأشعارها أثثا و متعاً

469- نعمت کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 41 - 3

3 - امکان بهره برداری انسان ها از دریا به وسیله کشتی در سیر و سفر و حمل و نقل ، از نعمت های الهی است .

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

ص: 241

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 42 - 3

3- آفرینش مرکب‌هایی مانند کشتی (چهارپایان و...) از سوی خداوند، به سود بشر و از نعمت‌های او است.

و آیه لهم... و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

گفتنی است که لام در «لهم» برای انتفاع است؛ یعنی، مرکب‌های مانند کشتی را به نفع انسان‌ها آفریدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 1

1- امکان ساخت کشتی‌های عظیم و دریانوردی، از نعمت‌های انکارناپذیر الهی برای زمینیان و غیرقابل تکذیب

وله الجوار المشـات... فبأی الآء ربکما تکذبان

470- نعمت کشتی‌ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 4

4- مرکب‌قرار گرفتن کشتی‌ها و دام‌ها، از نعمت‌های الهی برای انسان است.

و جعل لکم من الفلک و الأنعـم ما ترکبون

471- نعمت کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 14 - 8

8- گوشت‌های تازه دریایی و اشیای تزئینی آن و سهولت کشتیرانی، از نعمت‌های خداوند است.

و هو الذی سخـر البحر لتأکلوا منه لحمًا طریاً و تستخرجوا منه حلیه تلبسونها و تر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 11

11 - گوشت های تازه دریایی و اشیای تزئینی آن و سهولت کشتیرانی ، از نعمت های الهی برای بشر

من كلِّ تأكلون لحمًا طريًّا و تستخرجون حليه تلبسونها و ترى الفلك فيه مواخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 4

4 - تکذیب نعمت های تجلی یافته الهی در حرکت کشتی ها بر دریا ، مورد نکوهش خداوند

وله الجوار المنشآت .. فبأیء الآء ربکما تکذبان

ص: 242

472- نعمت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 6

6 - تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ جعلنا البيت مثابة للناس و أمناً

«إذ» مفعول برای «اذکروا» (به یاد داشته باشید) است و لام در «للناس» حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

473- نعمت کوهها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 15 - 8

8- کوه ها ، نهر ها و راه ها ، از نعمت های الهی است .

و ألقى في الأرض روصي أن تميمدبكم و أنهـرًا و سبلاً لعلكم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 5

5- امکان مأوی گرفتن انسان در دل صخره ها و سنگر گرفتن در شکاف کوه ها ، از نعمت های الهی

و جعل لكم من الجبال أكنـنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 27 - 2

2 - وجود کوه های استوار و بلند ، از نعمت های الهی برای بشر و تأثیرگذار در زندگی انسان ها

و جعلنا فيها روصي شـمخـت

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این دسته از آیات، ضمن آن که در بیان نشانه های قدرت عظیم خداوند است؛ می تواند در صدد بیان نعمت های الهی برای بشر نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 7 - 5

5 - وجود کوه های استوار در زمین ، از نعمت های خداوند به انسان ها است .

ألم نجعل . . . و الجبال أوتادًا

بیان وصف کوه ها، بین مجموعه آیاتی که بیانگر بعضی از نعمت های خداوند به انسان ها است؛ نشان می دهد که استواری کوه ها نیز از جمله آن نعمت ها است.

ص: 243

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 28 - 13

13 - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنع-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 8

8 - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنع-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 4

4 - دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) و فرزندان ، از نعمت ها و امداد های الهی به بشر

أمدکم بأنع-م و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 71 - 6

6 - شتر ، گاو و گوسفند ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر و دارای نقش مفید و مؤثر در بهبود زندگی وی

أولم یروا أنا خلقنا لهم ممّا عملت أیدینا أنع-مّا

از اختصاص به ذکر یافتن «أنعام» از میان دیگر نعمت های الهی برای بشر، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 4

4 - شیر و منافع بسیار شتر ، گاو و گوسفند ، نعمتی الهی و شایسته سپاس و شکرگزاری است .

و لهم فيها من فع و مشارب أفلايشكرون

475- نعمت گردش خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 18 - 2,5

2- نظام گردش خورشید، در جهت تأمین نیاز های بشر و نعمتی غیرقابل انکار و تکذیب ناپذیر

ربّ المشرقین و ربّ المغربین . فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

از ارتباط بین دو آیه و نعمت خواندن گردش خورشید، مطلب بالا برداشت می شود.

5- جن همانند انسان، برخوردار از نعمت چرخش منظم خورشید *

فبأیّ ءالآء ربّکما تکذّبان

ص: 244

بنابراین که مخاطب «ربکما» انسان و جن باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

476- نعمت گسترش تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 1 - 3

3- گستردگی تاریکی شب، از نعمت های خداوند برای انسان ها است .

و الیل إذا یغشی

تأثیر سوگند، زمانی است که مخاطب، مورد سوگند را محبوب خود بیابد.

477- نعمت گسترش زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 19 - 4

4- گستردگی و پهناوری زمین برای بهره‌وری، از نعمت های الهی برای بشر

والله جعل لكم الأرض بساطاً

478- نعمت گندم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 7

7- دانه هایی چون گندم، جو، برنج و...، از مهم ترین خوردنی ها و نعمت های الهی برای بشر است .

وأخرجنا منها حبًا فمناه یا کلون

تقدیم جار و مجرور (فمنه) بر متعلق خود (یاکلون)، می تواند برای اهتمام و نیز توجه دادن انسان ها به این نعمت ارزشمند الهی باشد.

479- نعمت گوسفند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 28 - 13

13 - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنع-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 245

8 - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنعـم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 4

4 - دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) و فرزندان ، از نعمت ها و امداد های الهی به بشر

أمدکم بأنعـم و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 71 - 6

6 - شتر ، گاو و گوسفند ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر و دارای نقش مفید و مؤثر در بهبود زندگی وی

أولم یروا أنا خلقنا لهم ممّا عملت أیدینا أنعـمًا

از اختصاص به ذکر یافتن «انعام» از میان دیگر نعمت های الهی برای بشر، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 4

4 - شیر و منافع بسیار شتر ، گاو و گوسفند ، نعمتی الهی و شایسته سپاس و شکرگزاری است .

و لهم فیها منـفع و مشارب أفلایشکرون

480- نعمت گوش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 9 - 16

16 - قوای ادراکی انسان (چشم و گوش و قلب) مواهب الهی اند و شایسته است که به خاطر آنها ، به درگاه وی شکرگزاری شود .

ثمّ سوّیـه و نفخ فیـه من روحه و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئده قلیلاً ما تشکرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 8

8- میوه ها و نباتات تأمین رزق و روزی انسان ، نمودی از نعمت و لطف الهی بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

الله الذی خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

آیه در مقام امتنان و برشماری نعمتهای الهی است و آهنگ آن، تشویق کننده بندگان به شکر و سپاس در برابر نعمتهای پروردگار است. گفتنی است جمله «إن الاءنسان لظلموم کفار» در دو آیه بعد (آیه 34) مؤید برداشت فوق است.

ص: 246

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 15 - 3

3 - حبوبات و گیاهان ، از نعمت های الهی

لنخرج به حبّاً و نباتاً

سیاق آیات مورد بحث، نشان می دهد که خداوند در مقام برشمردن آن دسته از آفریده های خویش است که در زندگانی انسان ها مؤثر می باشد. تقدیم «حبّ» بر «نبات»، به دلیل اهمیت بیشتر دانه جات (از قبیل گندم، جو و...) در زندگی آنها است، به گونه ای که در اکثر موارد، گیاه را برای دانه اش می خواهند.

482- نعمت لب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 9 - 1

1 - زبان و دولب انسان ، عطای الهی و نعمت هایی بزرگ است .

و لساناً و شفتین

483- نعمت لباس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 7

7- دستیابی انسان ، به لباسی مناسب برای محافظت خویش از حرارت و شداید جنگ ، نعمتی الهی است .

و جعل لكم سربیل تقیکم الحرّ و سربیل تقیکم بأسکم

484- نعمت مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 9، 5

5 - اموال ، فرزندان ، باغ ها و نهر ها ، از نعمت های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول... و یجعل لكم أنهراً

9- اموال، اولاد و باغ های آباد، از نعمت های الهی برای بشر

و یمددکم بأموال و بنین و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنهـراً

ص: 247

485- نعمت ماه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 11

11 - ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، از نعمت های الهی برای انسان ها است .

تبارک الذی جعل فی السماء بروجًا . . . قمرًا منیرًا

برداشت فوق، به خاطر این است که آیه شریفه، ضمن آن که بیانگر قدرت خدا است، می تواند در صدد امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای انسان ها نیز باشد.

486- نعمت ماه (قمر)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 2 - 5

5 - ماه و پیدایش آن پس از خورشید ، از نعمت های خداوند برای انسان ها است .

و القمر إذا تلیها

سوگند، نشانه علاقه مخاطب به چیزی است که به آن سوگند یاد شده است.

487- نعمت محبت اهل بیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) ولقد حدثنی أبی عن أبیه أبی عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّوجلَّ لایسئل عباده عمَّا تفضَّل علیهم و لایمننَّ بذلک علیهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقین فکیف یضاف إلی الخالق عزَّوجلَّ ما لایرضی المخلوق به و لکنَّ النعم حَبْنًا أهل البیت و مولاتنا یسئل الله عباده عنه بعد التوحید و النبوه لأنَّ العبد إذا وفی بذلک اذَّاه إلی نعیمة الجنَّه الذی لایزول ؛

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجل دربارہ آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منت نمی گذارد. منت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجل چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعیمة [در آیه «ثم لتسئلنَّ یومئذ عن النعیمة»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحید و

تَبُّوت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

488- نعمت مراتع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 31 - 2

ص: 248

2 - دستیابی انسان به میوه ها و مراتع ، نعمت خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفروه .. وف_کَهِه و اَبَا

489- نعمت مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 3

3- غم ، شادی ، مرگ ، حیات و نیازمندی و غنا ، هر یک ضرورت و نعمتی در نظام زندگی انسان *

فبأیّ ءالاء ربک تتماری

در صورتی که تعبیر «آلاء» در مورد مطالب آیات پیشین به کار رفته باشد، مطلب یاد شده را می توان به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 1

1 - مرگ در زندگی دنیا ، نعمتی برای زمینیان است .

کلّ من علیها فان .. فبأیّ ءالاء ربکما تکذبان

اطلاق «ءالاء» بر فنای موجودات ذی شعور زمین، از آن جا که آن فنای مطلق نیست و مرحله ای است در سیر تکاملی خلق، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 21 - 7

7 - مرگ برای انسان و دفن اموات ، دو نعمت از جانب خداوند و سزوار شکرگزاری است .

قتل الإنسـن ماأكفروه .. ثمّ أماته فأقبره

برداشت یادشده، بر این اساس است که کفر در «ماأكفروه» به معنای کفران نعمت باشد.

490- نعمت مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ برخوردارى مؤمنان از مسکن مناسب و کیفیت خوب زندگی، در دیدگاه ادیان الهی، امری پسندیده و نعمت خدادادی است.

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبراً صدق و رزقنهم من الطیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 20 - 15

15_ داشتن همسر، خادم و مسکن، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل

و جعلکم ملوکاً

ص: 249

از رسوا خدا(صلی الله علیه و آله) در توضیح « جعلکم ملوکاً» در آیه فوق روایت شده: زوجه و مسکن و خادم. حدیث فوق در صدد بیان معنای تزیلی برای «ملک» می باشد، چنانکه در عرف عامه نیز مرسوم است که می گویند هر کس همسر، خادم و مسکن داشته باشد، پادشاه است.

الدر المنثور، ج 3، ص 47، سطر 5.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 3

3_ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا نعمت خلافت و سکونت گزیدن در سرزمین حجر را نعمتی از جانب خدا بدانند و آن را همواره به خاطر داشته باشند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

491- نعمت مشکلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 30

30 - برخی از سختی های زندگانی ، نعمت خداوند بر انسان و نشانه لطف او است .

و لقد منّا . . . و فتک فتوناً

492- نعمت معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 7

7_ دستورات خداوند و معجزه های او ، از نعمت های الهی هستند .

اتیناهم من ایه بیّنه و من یبدل نعمه الله

493- نعمت مقام تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- بهره مندی از مقام قرب الهی در آخرت ، برترین نعمت

أولئك المقربون

ذکر مسأله تقرب به درگاه الهی قبل از «فی جنّات النعیم»، بیانگر برداشت یاد شده است.

ص: 250

494- نعمت من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 1

1- « منّ و سلوی » ، عطیه الهی به بنی اسرائیل و از روزی های پاکیزه و گوارا

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی . کلوا من طیبات ما رزقناکم

طیب، چیزی است که قوای حسی و نفس آدمی از آن لذت ببرد (مفردات راغب). «طاب»؛ یعنی، لذیذ و پاکیزه شد (قاموس). البته یکی از معانی «طیب»، «حلال» است، ولی چون همه رزق های الهی حلال می باشد، معنایی که مفهوم آن تقسیم رزق به حلال و حرام است، معنای مناسبی نخواهد بود.

495- نعمت موی حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 8

8- به کار آمدن پشم، کرک و موی حیوانات در ساختن اثاثیه و لوازم زندگی، از نعمت های الهی است.

و من أصفوفها و أوبارها و أشعارها أث_ثًا و مت_عًا

496- نعمت میوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 8

8- میوه ها و نباتات تأمین رزق و روزی انسان، نمودی از نعمت و لطف الهی بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

الله الذی خلق السموت والأرض وأنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت رزقًا لكم

آیه در مقام امتنان و برشماری نعمتهای الهی است و آهنگ آن، تشویق کننده بندگان به شکر و سپاس در برابر نعمتهای پروردگار است. گفتنی است جمله «إن الاءنسان لظلوم کفار» در دو آیه بعد (آیه 34) مؤید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 11 - 1

1 - امتنان الهی بر خلق ، به خاطر قرار دادن انواع میوه ها در زمین ، برای آنان

و الأرض وضعها للأنام . فیها ف_کَهِه

واژه «فاکَهِه» بر مطلق میوه _ از هر نوع باشد _ اطلاق می شود (قاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 31 - 2

2 - دستیابی انسان به میوه ها و مراتع ، نعمت خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفروه . . . وف_کَهِه و أباً

ص: 251

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 11 - 5,7

5- انبیای الهی ، برگزیدگی خویش را از سوی خداوند به مقام پیامبری ، نعمتی بزرگ از سوی او بر خود می دانستند .

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

7- مقام پیامبری ، موهبت و نعمتی بزرگ از سوی خداوند برای بندگانی خاص است .

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 43 - 6

6- پیامبری ، موهبتی است الهی که خداوند ، به پیامبران اعطا کرده است .

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 2

2 - مقام نبوت ، موهبت خداوند و جلوه ای از رحمت او است .

أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ

مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، درصدد پاسخ گفتن به کافران معترض به انتخاب پیامبر اسلام برای رسالت است. از این رو مقصود از «رحمت» می تواند مقام نبوت و رسالت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 5,7

5 - نبوت ، مرتبتی والا و از نعمت های ارجمند خدادادی است .

إِن هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ

مراد از نعمت در «أنعمنا» ممکن است خصوص نبوت باشد.

7- تنها امتیاز عیسی (ع) بر سایر بنی اسرائیل، برخورداری آن حضرت از نعمت خدادادی نبوت بود.

إن هو إلاّ عبد أنعمنا علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 6

6- برخورداری از حکومت الهی، موهبتی والا همچون برخورداری از کتاب آسمانی و نبوت

ولقد آتینا بنی اسرائیل الکتب والحکم و النبوه

در صورتی که «الحکم» نظر به حکومت داشته باشد؛ از این که در زمره کتاب و نبوت به عنوان موهبتی الهی برای بنی اسرائیل معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 252

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 2 - 3

3 - برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نعمت نبوت و عقل

ما أنت بنعمه ربك بمجنون

واژه «جنون»، قرینه است بر این که نعمت اعطایی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) «عقل» است و برخی از مفسران آن را نعمت «نبوت» دانسته اند؛ چنان که در آیه 164 سوره «آل عمران» بدان اشاره شده است: «لقد منّ الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولا من أنفسهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 16,17,19

16 _ پایداری در دین و حرکت در مسیر انبیای الهی ، شکر نعمتِ هدایت و رسالت انبیاست .

افان مات او قتل انقلبتم على اعقابكم .. و سيجزى الله الشاكرين

مراد از «الشاكرين» در این آیه، یا خصوص کسانی است که هرگز مرتد نمی شوند و همچنان پایبند دین الهی هستند، و یا مؤمنان پایداری، مصداق مورد نظر برای «الشاكرين» هستند.

17 _ واپسگرایی و ارتداد ، کفران نعمتِ رسالت انبیا و هدایت الهی است .

و من ينقلب على عقبيه .. و سيجزى الله الشاكرين

مفهوم جمله «و سيجزى الله الشاكرين» این است که مرتدان، ناسپاس هستند، و به مناسبت حکم و موضوع، این ناسپاسی در ارتباط با رسالت انبیا و هدایت الهی است.

19 _ استقامت پیشگان و پایمردان پیکار احد ، شاكران نعمت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انقلبتم على اعقابكم .. و سيجزى الله الشاكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 1,2,5,15

1 _ بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی بزرگ برای مؤمنان

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا

فعل «منّ» از مصدر «منّه» به معنای نعمت بزرگ است.

2_ بهره جستن از نعمت بزرگ بعثت انبیا، در گرو ایمان به آنهاست.

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا

بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نعمتی بزرگ برای همه انسانهاست؛ بنابراین ذکر خصوص مؤمنان بدان جهت است که بهره گیری از آن نعمت بزرگ، مشروط به ایمان به اوست.

5_ برخاستن انبیا از میان مردم و از جنس آنان بودن، نعمتی برای انسانها

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم

جمله «منّ الله» علاوه بر بیان نعمت بودن اصل بعثت، بر نعمت بودن هر یک از قیده‌های مذکور در آیه نیز دلالت دارد که از جمله آنها، از میان مردم و از جنس آنان بودن است.

15_ یادآوری وضعیّت نابهنجار (گمراهی آشکار) مردم پیش از بعثت، برانگیزنده توجّه و قدردانی از نعمت بزرگ رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لقد منّ الله . . . و ان كانوا من قبل لفی ضلال مبین

ص: 253

جمله «ان كانوا ..» به منزله دلیل است برای بزرگی نعمت رسالت. یعنی روشن است که پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چه منجلابی از گمراهی و ضلالت فرو رفته بودید و این پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآنی بود که شما را هدایت کرد.

498- نعمت نبوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 4

4- بعثت نوح (ع) ، نعمت الهی برای قومش

لمن كان كفر

از اینکه تکذیب نوح(ع) از سوی قومش کفران خوانده شده برداشت بالا استفاده می شود.

499- نعمت نجات از جامعه فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 12

12- نجات از جامعه فاسد و ناپاک ، نعمتی بزرگ و درخور شکر و سپاس است .

و نَجِّنْهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سُوءٍ فَسَقِين

آیه شریفه در مقام امتنان بر حضرت لوط(ع) است. بنابراین نجات از دست قوم فاسد، نعمتی است که خداوند با آن کار بر حضرت لوط(ع) منت نهاد.

500- نعمت نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 6,7

6- رهایی از عذاب دوزخ در پرتو ربوبیت خداوند ، خود نعمتی بزرگ برای تقوایندگان

و وقیهم ربهم عذاب الجحیم

7- بهشتیان ، مسرور و شادمان از لطف پروردگار خویش ، به خاطر رهایی از دوزخ

ف_کَهِينَ بِمَا ءَاتَيْهِمْ رَبَّهُمْ وَوَقَيْهِمْ رَبَّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

501- نعمت نجات از حکومت ظالمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 5

5- شکر نعمت رهایی از نظام ظالمانه ، موجب فزونی و بقای آن نعمت شده و کفران آن ، مایه از دست رفتنش می شود .

ص: 254

إذ أنجـكم من ءال فرعون . . . وإذ تأذن ربكم لئن شكرتم لأزيدنكم ولئن كفرتم إن

502- نعمت نجات از حکومت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 4

4- نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از شر حکومت فرعونیان، از احسان ها و نعمت های بزرگ الهی به آنان

و لقد متنا علی موسی و هـرون . و نجینـهما و قومهما من الكرب العظیم

503- نعمت نجات از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 8

8- روز نجات بنی اسرائیل از نظام ظالمانه فرعونیان، از «ایام الله» است.

و ذکرهم بأیـم الله . . . و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجـکم م

کلمه «اذکروا» در این آیه می تواند از مصداقهای تذکر به «ایام الله» باشد که موسی (ع) مأمور به ابلاغ آن بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق، از بزرگ ترین نعمت های الهی است.

أنجینـکم . . . وعدنـکم . . . نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

504- نعمت نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 20

20- آزمایش های خداوند از بندگان دارای مراتب است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

ص: 255

505- نعمت نجات از عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 35 - 1

1 - نجات لوط (ع) و خاندان آن حضرت از مهلکه عذاب، نعمت و امتنان الهی بر ایشان

نَجِّينَ هُمْ... نعمة من عندنا

506- نعمت نجات خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 9

9 - نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ، از نعمت ها و الطاف الهی به آن حضرت

ولقد نادينا نوح... ونَجِّينَ هـ و أهله من الكرب العظيم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

507- نعمت نجات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 9

9 - نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ، از نعمت ها و الطاف الهی به آن حضرت

ولقد نادينا نوح... ونَجِّينَ هـ و أهله من الكرب العظيم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

508- نعمت نسل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 9

9_ خداوند به نیکوکاران با کثرت ذریه صالح و هدایت یافته پاداش می دهد.

ووهبنا له إسحق ويعقوب . . . و من ذريته داود و سليمان ... و كذلك نجزي المحسنين

509- نعمت نفرت از كفر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 256

1 - محبت به ایمان و بیزاری از کفر و گناه، جلوه ای از فضل و نعمت الهی
ولكن الله حبيب إليكم الإيمان... و كره إليكم الكفر... فضلاً من الله و نِع

510- نعمت نفرت از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - محبت به ایمان و بیزاری از کفر و گناه، جلوه ای از فضل و نعمت الهی
ولكن الله حبيب إليكم الإيمان... و كره إليكم الكفر... فضلاً من الله و نِع

511- نعمت نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - توالی شب و روز و پدیدار شدن نور و تاریکی در زندگی، از نعمت های الهی برای بشر است.

لا الشمس ينبغي لها أن تدرک القمر... و کلّ في فلک يسبحون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای بشر است.

512- نعمت نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خورشید و نور آن، نعمتی الهی است.

والشمس وضحیها

«سوگند»، زمانی می تواند مخاطب را به قبول سخن وادار سازد که آنچه به آن سوگند یاد شده است؛ مورد علاقه او بوده و به حال او سودمند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 1 - 3

3 - نور خورشید و برآمدن آن در صبحگاه، نعمتی الهی است .

والضحی

ص: 257

513- نعمت نوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 7

7- برخورداری انسان در زندگی خانوادگی از یاری بی دریغ افرادی چون نوادگان و خویشاوندان، از نعمت های خداوند و از نشانه های اوست .

و جعل لكم من أزواجكم بنين وحفده

ساده «حفده» در مورد یارانی به کار می رود که از خدمت گزاری تعدی نمیورزند که مفسران مصداق این معنا را نوادگان یا همه خویشاوندان دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 3

3- فرزندان و نوادگان، موهبت و عطیه ای از جانب پروردگار است .

ووهبنا له إسحق ويعقوب

514- نعمت نهرها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 15 - 8

8- کوه ها، نهر ها و راه ها، از نعمت های الهی است .

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسِي أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 5

5 - اموال، فرزندان، باغ ها و نهر ها، از نعمت های الهی برای بشر

ویمددکم بأموال... و يجعل لكم أنهارًا

515- نعمت نیازمندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 3

3 - غم، شادی، مرگ، حیات و نیازمندی و غنا، هر یک ضرورت و نعمتی در نظام زندگی انسان *

فبأیّ آلاء ربّک تتمازی

در صورتی که تعبیر «آلاء» در مورد مطالب آیات پیشین به کار رفته باشد، مطلب یاد شده را می توان به دست آورد.

ص: 258

516- نعمت وارثان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 14

14- وارث صالح و شایسته ، نعمتی بزرگ و گوهری ارزشمند است .

یرثنی . . . واجعله ربّ رضیاً

517- نعمت وفور باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 5

5- باران فروان و پی در پی ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر

یرسل السماء علیکم مدراراً

یادآوری نزول باران، به عنوان نخستین ثمره استغفار و ایمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

518- نعمت ولایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 185 - 38

38 - « بعض اصحابنا رفعه فی قول الله عز و جل « و لتکبروا الله علی ما هداکم » قال : « التکبیر » التعظیم لله ، و « الهدایه » الولایه ؛

از امام معصوم (ع) درباره سخن خداوند عز و جل که فرموده «و لتکبروا الله علی ما هداکم» روایت شده که مراد از «تکبیر»، تعظیم و بزرگداشت خداست و مراد از «هدایت» ولایت است (یعنی خدا را به عظمت یاد کنید به خاطر نعمت ولایت)».

519- نعمت ولایت اهل بیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) و لقد حدثنی أبی عن أبیه أبی عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنّ الله عزّوجلّ لایسئل عباده عمّا تفضّل علیهم و لایمنّ بذلک علیهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقین فکیف یضاف إلى الخالق عزّوجلّ ما لایرضی المخلوق به و لکنّ النعم

حَبَّتْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ مَوَالِئِنَا يَسْتَلُّ اللَّهُ عِبَادَهُ عَنْهُ بَعْدَ التَّوْحِيدِ وَ النَّبُوَّةِ لِأَنَّ الْعَبْدَ إِذَا وَفَى بِذَلِكَ إِذَا هُوَ إِلَى نَعِيمِ الْجَنَّةِ الَّذِي لَا يَزُولُ ؛

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجلّ درباره آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منت نمی گذارد. منت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجلّ چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعیم [در آیه «ثُمَّ لَتَسْتَلْنَ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است

ص: 259

که خداوند همه بندگان را بعد از توحید و تبت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

520- نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 1

1 - سرای آخرت و نعمت های آن ، سرمایه انسان ها در قبال ایمان و عمل به کتاب های آسمانی است .

أولئك الذين اشتروا الحيوة الدنيا بالأخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 18,21

18 _ جهان آخرت ، جهانی برتر و نعمت های آن ، بهتر از نعمت های دنیاست .

و الدار الآخرة خير

در برداشت فوق کلمه «خیر» افعال تفضیل گرفته شده است.

21 _ پرهیزکنندگان از مال و منال نامشروع دنیا در سرای آخرت از نعمتهایی پایدار و سراسر خیر بهره مند خواهند شد .

و الدار الآخرة خير للذين يتقون

متعلق «یتقون» رفتارها و باورهایی است که در آیه شریفه مورد مذمت قرار گرفته است، مانند کسب مال از طریق نامشروع، انتساب اموری نابحق به خداوند و ... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 15

15 _ جاری شدن نهر ها در زیر درختان انبوه بهشتی ، جلوه ای از نعمت های جذاب و لذت آفرین اخروی

لهم جنت تجري تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - نعمت های آخرت ، رزق الهی بوده و برخورداری از آن به توفیق خداوند است .

ورزق ربّک

مقابله عبارت «رزق ربّک» با «زهرة الحياه الدنيا» گویای اخروی بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 17 - 4

4 - نعمت های عظیم اخروی ، پاداش عمل مستمر خود مؤمنان است که در دنیا انجام می دهند .

فلا تعلم نفس ما أخفى لهم من قرّة أعين جزاء بما كانوا يعملون

ص: 260

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 3

3- امنیت و آرامش ، از نعمت های جهان آخرت

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ

521- نعمت های باطنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 16، 15، 14

14 - انسان ، در احاطه نعمت های ظاهری و باطنی خداوند است .

وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبِاطْنَهُ

«أسبغ» از ریشه «سبغ» است که به معنای «تمام و وسیع اعطا کردن» است (مفردات راغب).

15 - نعمت های گسترده آشکار و نهان خدا برای انسان ، شایان تأمل و درس آموزی است .

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ... وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبِاطْنَهُ

16 - لازم است که انسان ، برای رهایی به معرفت خدا ، به نعمت های آشکار و نهان توجه کند .

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ... وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبِاطْنَهُ

522- نعمت های بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 7 - 7

7- رهایی بنی اسرائیل از ظلم و ستم فرعونیان ، نعمتی بزرگ برای آنان و شایسته شکرگزاری

إِذْ أَنْجَىٰ كَمٍ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ... وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

عبارت «إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ» ادامه کلام موسی (ع) است که نجات بنی اسرائیل از چنگال فرعونیان را به آنان یادآوری کرد. با این کلام، موسی (ع) به طور تلویحی به بنی اسرائیل متذکر شده که نجات آنان، نعمت خدادادی و مستلزم شکرگزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 87 - 4

4- قرآن ، کتابی است با عظمت و نعمتی بزرگ

و لقد آتینک .. و القرءان العظیم

523- نعمت های دریایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 4

ص: 261

4- موهبت های طبیعی نهفته در درون دریا ها ، فضل الهی برای آدمیان است .

رَبِّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

524- نعمت های دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 18

18_ جهان آخرت ، جهانی برتر و نعمت های آن ، بهتر از نعمت های دنیاست .

و الدار الآخرة خیر

در برداشت فوق کلمه «خیر» افعال تفضیل گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 4

4- موهبت های طبیعی نهفته در درون دریا ها ، فضل الهی برای آدمیان است .

رَبِّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 14

14 - آخرت طلبی ، موجب محرومیت از نعمت های دنیوی نخواهد بود .

من كان يريد حرث الآخرة .. حرث الدنيا نؤته منها و ما له في الآخرة من نصيب

از این که آیه شریفه، برای دنیا طلبان بهره اخروی را نفی کرده است، ولی نسبت به آخرت جوینان این نفی وجود ندارد، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

525- نعمت های ظاهری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 16، 15، 14

14 - انسان ، در احاطه نعمت های ظاهری و باطنی خداوند است .

و أسبغ علیکم نعمه ظ_هره و باطنه

«أسبغ» از ریشه «سبغ» است که به معنای «تمام و وسیع اعطا کردن» است (مفردات راغب).

15 - نعمت های گسترده آشکار و نهان خدا برای انسان ، شایان تأمل و درس آموزی است .

ألم تروا أنّ الله . . . و أسبغ علیکم نعمه ظ_هره و باطنه

16 - لازم است که انسان ، برای رهیابی به معرفت خدا ، به نعمت های آشکار و نهان توجه کند .

ألم تروا أنّ الله . . . و أسبغ علیکم نعمه ظ_هره و باطنه

ص: 262

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 37 - 11، 9

9- نعمت هدایت برترین نعمت الهی و جلوه عظمت و کبریایی خداوند

لتكبروا الله على ما هديكم

11 - کسانی که به پاس نعمت هدایت ، به درگاه خدا سپاس می گزارند و او را به بزرگی یاد می کنند ، در زمره محسنان و نیکو کاران اند .

وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 5

5- دشمنی با دین خدا ، خیانت در امانت او و ناسپاسی در برابر نعمت هدایت او است .

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 56 - 3

3- هدایت ، نعمتی خدادادی و خارج از حوزه قدرت غیر او

إِنِّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَئِنَّ اللَّهَ يَهْدِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 118 - 2

2- هدایت به صراط مستقیم ، از نعمت های بزرگ خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام)

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ... وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 3 - 8

8 - هدایت ، نعمتی بزرگ و شایسته سپاس گزاری است .

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكِرًا

از این که در آیه شریفه، به مؤمن هدایت یافته، «شاکر» گفته شده است، استفاده می شود که هدایت نعمتی در خور سپاس گزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 4

4 - ایمان به آیات الهی ، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان ، یتیمان و تنگدستان ، قدردانی از نعمت های بینایی ، گویایی و هدایت است .

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنِينَ . ولساناً و شفقتين . و هدينَا النجدين ... ثمَّ كان من الذين ءام

«الذين آمنوا» گرچه مطلق است؛ ولی مصداق بارز آنها _ به قرینه «و الذين كفروا بآياتنا» در آیات بعد _ مؤمنان به آیات

ص: 263

الهی است و آیات پیشین _ که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود _ قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین _ که نعمت های الهی را برشمرده _ گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»، زمینه ساز توصیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 3

3 - برخورداری از جای امن، هدایت و ثروت، نعمت های الهی و سزاوار بازگو کردن برای دیگران است.

ف_اوی... فهدی... فأغنی... و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 7 - 3

3 - هدایت به صراط مستقیم، از نعمت های بزرگ خداوند است.

صرط الذین انعمت علیهم

اطلاق نعمت و اراده کردن نعمت هدایت، بیانگر این است که گوینده، نعمتهای دیگر را در مقابل نعمت هدایت، نعمت به حساب نمی آورد، و این، حکایت از ولایی نعمت هدایت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 198 - 13

13 _ ذکر خداوند، باید مناسب نعمت هدایت الهی باشد.

و اذکروه کما هدیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 16,17

16 _ پایداری در دین و حرکت در مسیر انبیای الهی، شکر نعمت هدایت و رسالت انبیاست.

افاین مات او قتل انقلبتم... و سیجزی الله الشاکرین

مراد از «الشاکرین» در این آیه، یا خصوص کسانی است که هرگز مرتد نمی شوند و همچنان پایبند دین الهی هستند، و یا مؤمنان پایدار،

مصداق مورد نظر برای «الشاکرین» هستند.

17_ واپسگرایی و ارتداد، کفران نعمت رسالت انبیا و هدایت الهی است.

و من ینقلب علی عقبیه . . . و سیجزی الله الشاکرین

مفهوم جمله «و سیجزی الله الشاکرین» این است که مرتدان، ناسپاس هستند، و به مناسبت حکم و موضوع، این ناسپاسی در ارتباط با رسالت انبیا و هدایت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 12

12_ مؤمنان با ایمان خویش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیین الهی سپاسگزار نعمت هدایت هستند.

أهؤلاء من الله علیهم . . . ألیس الله بأعلم بالشاکرین

ص: 264

527- نعمت هلاکت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أنجینکم . . . وعدنکم . . . نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

528- نعمت هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 4

4 - نابودی ملت های کافر و ستم پیشه ، خود نعمتی الهی بر سایر انسان ها *

وأنّه أهلک . . . فبأیّ الاء ربک تتماری

در صورتی که «آلاء» نظر به هلاکت قوم عاد، ثمود و. . . داشته و بر این امور عنوان «آلاء» منطبق شده باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

529- نعمت هلاکت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 4

4 - نابودی ملت های کافر و ستم پیشه ، خود نعمتی الهی بر سایر انسان ها *

وأنّه أهلک . . . فبأیّ الاء ربک تتماری

در صورتی که «آلاء» نظر به هلاکت قوم عاد، ثمود و. . . داشته و بر این امور عنوان «آلاء» منطبق شده باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

530- نعمت همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- قرار دادن همسرانی از جنس خود انسان ها برای آنان ، از نعمت های خداوند است .

ص: 265

و الله جعل لكم من أنفسكم أزواجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 6

6- قرار دادن همسرانی از جنس خود انسان ها ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

خلقکم من نفس وحده ثم جعل منها زوجها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 11 - 5

5- آفرینش همسر برای آدمی ، نعمتی خداوندی است .

جعل لكم من أنفسكم أزواجًا

با توجه به این که آیه در مقام امتنان و بیان نعمت های الهی است، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 54 - 3

3- ازدواج و برخورداری از همسر ، نعمتی الهی برای انسان

كذلك و زوجنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 20 - 15

15_ داشتن همسر ، خادم و مسکن ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل

و جعلکم ملوکاً

از رسوا خدا(صلی الله علیه و آله) در توضیح « جعلکم ملوکاً» در آیه فوق روایت شده: زوجه و مسکن و خادم. حدیث فوق در صدد بیان معنای تنزیلی برای «ملک» می باشد، چنانکه در عرف عامه نیز مرسوم است که می گویند هر کس همسر، خادم و مسکن داشته باشد، پادشاه است.

الدر المنثور، ج 3، ص 47، سطر 5.

531- نعمت همنشینی با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 9

9- هم جواری و هم زیستی با پدران، همسران و فرزندان، از نعمت های الهی و از خواسته های بشر

و أدخلهم جنّات عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

یادآوری ورود پدران، همسران و فرزندان به بهشت در جوار مؤمنان تائب، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

ص: 266

532- نعمت همنشینی با صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 22

22_ زیستن با صالحان در سرای آخرت از نعمت های گران سنگ الهی است .

وَأَلْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ

جمله «أَلْحَقْنِي» پس از «توفنی مسلماً» می رساند که مراد از الحاق ، الحاق در قیامت و سرای آخرت است.

533- نعمت همنشینی با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 9

9- هم جواری و هم زیستی با پدران ، همسران و فرزندان ، از نعمت های الهی و از خواسته های بشر

وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمِنْ صَلْحٍ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ

یادآوری ورود پدران، همسران و فرزندان به بهشت در جوار مؤمنان تائب، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

534- نعمت همنشینی با همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 9

9- هم جواری و هم زیستی با پدران ، همسران و فرزندان ، از نعمت های الهی و از خواسته های بشر

وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمِنْ صَلْحٍ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ

یادآوری ورود پدران، همسران و فرزندان به بهشت در جوار مؤمنان تائب، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

535- نعمت همواری زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 53 - 2

2- گستراندن و هموار ساختن زمین ، از نعمت های خداوند به انسان ها و در راستای تربیت و رشد آنان است .

الذی جعل لکم الأرض مهذاً

در برداشت بالا سه نکته ملحوظ است: 1_ لام در «لکم» نعمت بودن را می فهماند. 2_ «الذی» چه خبر باشد برای ضمیر محذوفی که به «رب» در آیه قبل برمی گردد و چه صفت برای آن، بیانگر وصفی از اوصاف ربوبی خداوند است که در راستای تدبیر امور انسان ها است. 3_ «مهذاً» مصدر و به معنای ممهوده است؛ یعنی، مهیا و مسطح.

نعمت یعقوب(ع)

ص: 267

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 2

2- اسحاق و یعقوب (ع) موهبت خداوند به ابراهیم (ع) بود .

و وهبنا له إسحاق و یعقوب

536- نعمت قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 13

13_رفاه در زندگانی دنیا و برخوردار بودن از نفوذ و اقتدار ، از نعمت های الهی است .

كذلك مكّنا لیوسف فی الأرض

537- نماز مضمونان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 3

3- برخورداران از نعمت های جاودان آخرت ، شیفتگان اطاعت پروردگار و برپا دارندگان نماز

و ما عند الله .. للذین ءامنوا ... و أقاموا الصلوه

538- نهی از کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 8 - 4

4- موسی (ع) ، بنی اسرائیل را از کفران نعمت های الهی برحذر داشت .

و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم .. و قال موسی إن تکفروا أنتم و من ف

539- وجوب شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - شکر و سپاس در برابر نعمت های الهی ، امری لازم و واجب

أفلايشكرون

ص: 268

540- وضوح شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 73 - 7

7 - لزوم شکر و سپاس‌گزاری در برابر نعمت‌های فراوان خداوند ، امری روشن و بدیهی است .

أفلايشكرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شگفتی از ناسپاسی انسان‌ها در برابر نعمت‌های الهی، نشانگر بدیهی بودن زشتی ناسپاسی و لزوم شکرگزاری است.

541- وضوح کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 6

6 - کفران و ناسپاسی انسان در برابر خداوند ، امری علنی و پوشش‌ناپذیر

إنّ الإنسان لکفور مبین

542- وعده نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 66 - 4

4- عکس‌العمل نوع انسان‌ها در برابر وعده بهشت و نعمت‌های آن از جانب خداوند ، انکار و استبعاد معاد است .

جنّت عدن التي وعد الرحمن . . . و يقول الإنسان أءذا ما متّ

چنانچه دو آیه قبل (« و ما ننزّل . . . سمیّاً ») جملاتی معترضه و بریده از آیات قبل و بعد باشد، آیه مورد بحث در ادامه آیات قبل از این دو آیه خواهد بود که در مورد بهشت و نعمت‌های آن است.

543- وفور نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 44 - 8، 4، 1

1_ گشوده شدن تمامی درهای نعمت به روی مردم، در پی بی تفاوتی و فراموشکاری آنان نسبت به هشدارها و تذکارات الهی

فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم أبوب كل شيء

جمله «فتحنا عليهم ابواب»، به قرینه «فرحوا بما»، به معنای باز شدن درهای نعمت است. زیرا شادمانی آدمی غالباً از نعمت و آسایش حاصل می شود.

4_ گشوده شدن درهای نعمت به روی کسانی که حتی در سختیها تضرع نمی کنند، جریان یافتن سنت استدراج الهی است.

فأخذنهم بالبأساء والضراء .. فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم أبوب كل شيء

ص: 269

سنت استدراج اصطلاحی است برگرفته از آیه «سنستدرجهم من حیث لا يعلمون» (اعراف / 182). از مصادیق جریان استدراج همین آیه مورد بحث است که درهای نعمت الهی به سوی تکذیب کنندگان آیات گشوده می شود (فتحنا علیهم) تا آن زمان که عذاب الهی آنان را در بر گیرد.

8_ فراوانی و رفاه و آسایش همواره نشانه لطف و عنایت الهی نیست.

فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا علیهم أبواب كل شیء حتی إذا فرحوا

544- وفور نعمت اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 40 - 4

4- زنان و مردان مؤمن نیک کردار، برخوردار از روزی ها و نعمت های بی اندازه و بسیار در بهشت

و من عمل صـلِحًا . . . فأولئك یدخلون الجنة یرزقون فیها بغير حساب

545- وفور نعمت اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 40 - 4

4- زنان و مردان مؤمن نیک کردار، برخوردار از روزی ها و نعمت های بی اندازه و بسیار در بهشت

و من عمل صـلِحًا . . . فأولئك یدخلون الجنة یرزقون فیها بغير حساب

546- وفور نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 15

15- نعمت های گسترده آشکار و نهان خدا برای انسان، شایان تأمل و درس آموزی است .

ألم تتروا أن الله . . . وأسبغ علیکم نعمه ظـهره و باطنه

547- وفور نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 42

42 - سرای آخرت ، سرایی پر خیر و نعمت

ماله فی الآخره من خلق

ص: 270

548- ویژگی نعمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 6

6_ آخرت برای تقوایبندگان خیر محض و خالی از شرور و ناگواریهاست.

و للدار الآخرة خیر للذین یتقون

در صورتی که «خیر» صفت مشبیه باشد، نه فعل تفضیل. در این صورت «الآخرة خیر» یعنی آخرت همه اش خیر است.

549- ویژگیهای نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 3

3- نعمت ها و بهره‌وری های جهان آخرت، جاویدان و زوال ناپذیر است.

و ما عند الله خیر و أبقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 22 - 2

2- بهره مندی ابرار از نعمت های آخرت، همیشگی است.

إنّ الأبرار لفی نعیم

حرف «فی» در این آیه، برای ظرفیت مجازی است و بر استقرار ابرار در نعمت دلالت دارد. جمله اسمیه «إنّ الأبرار...»، تأکیدی بر مداومت و ثبوت است.

550- ویژگیهایی نعمت های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 23 - 3

3- نعمت های آخرت، زیبا و تماشایی است.

لفی نعیم... ینظرون

551- هماهنگی نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 5

5- هماهنگی نعمت های الهی و ذخایر و امکانات زمین با نیاز های انسان ، نشانی از ربوبیت خداوند است .

ص: 271

و الذی خلق .. ثم تذکروا نعمه ربکم

552- یوسف (ع) و کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 22

22_ یوسف (ع) ، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را ، کفران احسان های خداوند به خویش دانست .

إنه ربی أحسن مثوای

نعمت ها

553- آثار مطالعه نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 4,21

4 - خداوند ، فراخوان مشرکان به مطالعه درباره مسخر بودن موجودات و نعمت های فراوان خدادادی جهت راه یافتن به توحید

هـ_ذا خلق الله فأرونی ماذا خلق الذین من دونه. .. ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما

21 - دقت در مسخر بودن موجودات عالم و نیز نعمت های فراوان الهی ، مایه برچیده شدن جدال های جاهلانه درباره خدا است .

ألم تروا أنّ الله سخر لكم .. و أسبغ علیکم نعمه... و من الناس من یجـدل فی الل

554- استفاده از نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 146 - 7

7_ روح دین الهی در صدد برداشتن موانع خرافی در راه استفاده از مواهب و نعمتهای الهی است.

وقالوا هذه أنعم و حرث .. قل الذکرین حرم ... و علی الذین هادوا حرما

محور بحث از آیه 138 تا 145 درباره تحریمهای خرافی و بی جای مشرکان است. آیه 146 بیان حکمی استثنایی است که همان تحریم برخی مواهب بر یهود است. از این حکم استثنایی، که به سبب تجاوزکاری یهود بر آنان وضع گردیده، این مطلب که روح ادیان الهی در نقطه مقابل تحریمهای بی جا قرار دارد، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 9،10،11،12

9_ جواز استفاده مؤمن و کافر از زیباییها و روزیهای پاکیزه خدا در دنیا

قل هی للذین ءامنوا فی الحیوه الدنیا خالصه یوم القیمه

ص: 272

کلمه «خالصه» حال است برای «هی» و «یوم القیامه» متعلق به آن می باشد. ذکر نشدن این کلمه در مورد «الحیاه الدنیا» حاکی از انحصاری نبودن مواهب دنیا برای مؤمنان است. یعنی: قل هی للذین آمنوا و لغير هم فی الحیاه الدنیا و لهم خالصه یوم القیامه.

10_ استفاده مؤمنان از زینتها و نعمتها، مقصود اصلی از آفرینش آنهاست.

قل هی للذین آمنوا فی الحیوه الدنیا

ذکر نکردن «لغیرهم» پس از «للذین آمنوا»، علی رغم مقصود بودن آن، برای رساندن این معناست که زینتها و طیبات بالإصالة برای مؤمنان آفریده شده است.

11_ ایمان، عامل شایستگی انسان برای استفاده از نعمتهای خدا

قل من حرم .. أخرج لعباده و الطیبیت من الرزق قل هی للذین آمنوا

12_ استفاده از زینتها و روزیها در دنیا، همواره آمیخته با رنجها و کدورتهاست.

قل هی للذین .. خالصه یوم القیمه

برخی برآنند که «خالصه» در آیه مورد بحث به معنای خلوص از ناملایمات و کدورتها است. بر این مبنا چون این قید برای قیامت ذکر نشده، مفهومش این است که در دنیا مواهب خدادادی آمیخته با رنجها و ناملایمات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 10 - 5

5 - بهره‌وری انسان از موهبت‌های طبیعی، هدف اصلی از خلقت هستی

الذی جعل لکم الأرض مهداً و جعل لکم فیها سبلاً

به کار رفتن کلمه «لکم» و تکرار آن، می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که هدف از آفرینش نعمت‌ها بهوسیله خداوند، بهره‌وری انسان از آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 7

7 - لزوم تنزیه خداوند، از هرگونه عیب، نقص و شریک به هنگام بهره‌مندی از نعمت‌ها

و تقولوا سبحان الذی سخر لنا هـ ذَا

555- حسابرسی اخروی نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 3 - 2

2 - همه انسان ها ، در آینده هنگام حسابرسی نعمت ها ، به پوچی افتخارات مادی پی خواهند برد .

سوف تعلمون

زمان مورد نظر در «سوف تعلمون» _ به قرینه «ثم لتسئلنَّ يومئذ عن النعيم» _ هنگام حسابرسی نعمت ها است.

ص: 273

556- خلقت نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 11

11 - آفرینش آسمان های هفتگانه و مواهب زمین ، آفرینشی عالمانه است .

هو الذی خلق . . . و هو بکل شیء علیم

557- فلسفه خلقت نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 10

10 _ استفاده مؤمنان از زینتها و نعمتها، مقصود اصلی از آفرینش آنهاست.

قل هی للذین ءامنوا فی الحیوه الدنیا

ذکر نکردن «لغیرهم» پس از «للذین ءامنوا»، علی رغم مقصود بودن آن، برای رساندن این معناست که زینتها و طیبات بالاصاله برای مؤمنان آفریده شده است.

558- فلسفه نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 10 - 6

6 - آفرینش نعمت ها ، از سوی خداوند ، زمینه ساز هدایت انسان به یگانگی خداوند

الذی جعل لکم . . . لعلکم تهتدون

559- مطالعه نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 16، 15

15 - نعمت های گسترده آشکار و نهان خدا برای انسان ، شایان تأمل و درس آموزی است .

ألم تروا أنّ الله... وأسبغ عليكم نعمه ظ_هره و باطنه

16 - لازم است که انسان ، برای رهیابی به معرفت خدا ، به نعمت های آشکار و نهان توجه کند .

ألم تروا أنّ الله... وأسبغ عليكم نعمه ظ_هره و باطنه

560- منشأ جاودانگی نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

8- جاودانگی بهشتیان و برخورداری ابدی آنان از نعمت ها ، متکی به مبدأ لایزال و پایان ناپذیر فیض الهی است .

خ_لدین فیها .. قل لو کان البحر مداداً لکلّمَت ربّی لنفد البحر

561- وفور نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 15

15 - نعمت های گسترده آشکار و نهان خدا برای انسان ، شایان تأمل و درس آموزی است .

الم تروا أنّ الله .. وأسبغ علیکم نعمه ظ_هره و باطنه

562- هماهنگی نعمت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 5

5 - هماهنگی نعمت های الهی و ذخایر و امکانات زمین با نیاز های انسان ، نشانی از ربوبیت خداوند است .

و الذی خلق .. ثمّ تذکروا نعمه ربّکم

نعمت های خدا

563- مشمولان نعمت های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 7 - 3

3 - هدایت یافتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شریعت اسلام ، پس از ناآگاهی از آن ، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

و وجدک ضالاً فهدی

آیه شریفه در مقام امتنان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برشمردن یکی از نعمت های بزرگ خداوند است و به همین جهت، نمی توان آن را مربوط به گم شدن آن حضرت در نزد حلیمه، یا عبدالمطلب و یا ابوطالب دانست آنگونه که برخی احتمال داده اند؛ زیرا این امور نه ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و نه اهمیتی فوق العاده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 5

5 - ابتهاج و تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) به درگاه خداوند ، پاسخی به نعمت های ویژه او به آن حضرت بود .

الم نشرح . . . و وضعنا . . . و رفعنا . . . و إلى ربك فارغب

ص: 275

2- نفاق

1- نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15

15_ بدخواهی، توطئه‌گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطنانه من دونکم . . . صدوره‌هم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 12، 17، 23

12_ شرکت نکردن منافقان در پیکار احد، افشاگر چهره و موضع نفاق آلود ایشان

و ليعلم الذین نفاقوا و قيل لهم تعالوا . . . لو نعلم قتالاً لاتبعناکم

جمله «و قيل لهم تعالوا . . .» توضیحی است برای جمله «و ليعلم الذین نفاقوا». یعنی طریقه مشخص کردن منافقان همان شرکت نکردن آنان در نبرد است.

17_ دوگانگی گفتار منافقان با آنچه در دل و نهان خویش دارند .

يقولون بافواههم ما ليس في قلوبهم

23_ منافقان احد دارای جنبه های گوناگون نفاق، و آگاهی مسلمانان تنها به بخشی از آنها

و الله اعلم بما يکتمون

عالمتر بودن خدا به راز دل منافقان (و الله اعلم . . .)، دلالت بر این معنا دارد که آنچه از نفاق منافقان برای مسلمانان بیان شد، تنها بخشی از نفاق آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 16

16_ برخورد منافقانه یهود، با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهْدُ الْيُنَا إِلَّا نَوْمُنَ لِرَسُولٍ . . . فَلَمْ قَتَلْتُمُوهُمْ أَن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

جمله «فلم قتلتموهم ان كنتم صادقين»، بیانگر این است که یهود، علی رغم ادعای ایمان در صورت مشاهده معجزه قصد ایمان آوردن، نداشتند.

ص: 276

2- آثار اخروی نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 7

7 - نفاق ، عامل خلود در آتش دوزخ

هم فیها خ_لدون

3- آثار نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 10

10 _ نفاق ، فساد در زمین و نصیحت ناپذیری در برابر دعوت به تقوا ، گناه و موجب عذاب جهنم

و من الناس من یعجبک .. فحسبه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 5,6

5 _ اظهار ایمان دروغین و داخل شدن در صفوف مسلمانان برای متزلزل ساختن آنان ، از حيله های دشمنان دین

وقالت طائفه .. لعلهم یرجعون

6 _ از شیوه های مؤثر در سست کردن پیروان یک مکتب ، اظهار عقیده به آن مکتب و سپس تبری از آن است . *

وقالت طائفه .. لعلهم یرجعون

از اینکه خداوند توطئه یهود را در این جهت افشا می کند ، معلوم می شود عمل یهود اثر ویژه ای در تزلزل مؤمنان داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 13

13 _ سرباز زدن از حضور در پیکار با دشمنان دین و دفاع از کیان اسلامی ، از نشانه های نفاق

و لیعلم الذین نافقوا .. لو نعلم قتالاً لاتبعناکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 4

4_ ایمان ، موجب طهارت و پاکی و نفاق ، موجب پلیدی است .

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 61 - 7

7_ نفاق ، ریشه نپذیرفتن حاکمیت قضایای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تعالوا .. رایت المنافقين يصدّون عنك صدوداً

ص: 277

کلمه «المنافقین» در آیه، اشاره به ریشه اعمال اعراض کنندگان دارد. یعنی نفاق منافقان، عامل گریز آنان از حاکمیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 62 - 9

9_ توجیه خلافتکاری ها بر مبنای دروغ، نمودی از انفاق

یریدون ان یتحاکموا .. ان اردنا الا احساناً و توفیقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 11

11_ مشروعیت ترور منافقان، در صورت اصرار بر نفاق و سر باز زدن از هجرت *

و اقتلوهم حیث وجدتموهم

جمله «حیث وجدتموهم»، دلالت می کند که امر به کشتن، تنها در مبارزه رو در رو نیست، بلکه شامل ترور نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 13

13_ نفاق، مایه وابستگی سیاسی به بیگانگان و عدم استقلال در عرصه های بین المللی است .

أیتغون عندهم العزّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 143 - 3

3_ نفاق، موجب تحیر آدمی در موضعگیری ها و مایه فقدان قدرت وی در انتخاب صحیح مسیر زندگی است .

مذبذبین بین ذلك لا إلی هؤلاء و لا إلی هؤلاء و من یضلل الله فلن تجد له سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 6

6_ کفر و نفاق ، عامل دوزخی شدن انسان

جهد الکفار و المنفقين . . . و مأویهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 3

3_ خوشحال بودن از مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و دستورات دین ، خصلت منافقان و برخاسته از نفاق

فرح المخلفون بمقعدهم خلف رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 8

8_ نفاق ، بازدارنده انسان از جهاد در راه خدا و همگامی با رهبر الهی

ص: 278

فقل لن تخرجوا معي أبداً ولن تقتلوا معي عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 12، 13

12 - نفاق و تخلف از فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفر به خدا و رسول خداست .

فرح المخلفون ... إنهم كفروا بالله ورسوله

13 - نفاق و کفر و مرگ در حال فسق، مایه محرومیت از فیض نماز و دعای اهل ایمان

و لاتصل ... إنهم كفروا بالله ورسوله و ماتوا و هم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 6

6 - کفرورزی و نفاق در برابر آیات عالمانه و حکیمانه خدا، دلیل بی فرهنگی و جهل انسان، هر چند در ظاهر متمدن باشد .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله على رسوله و الل

گرچه آیه ظاهراً بادیه نشینان را دارای خصلت کفر و نفاق شدید معرفی کرده، ولی با این بیان، نوعی تلازم میان کفر و نفاق و بی فرهنگی را اثبات کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 3

3 - کفر و نفاق، نشان بیماری دل و پلیدی باطن است .

الذین فی قلوبهم مرض ... رجسهم ... و هم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 6

6 - نفاق و امتناع از تکالیف دشوار دین، به مثابه ارتداد است .

إن الذین ارتدوا علی أدبهم

با توجه به این که آیات پیشین در رابطه با بیمار دلان گریزان از جهاد بود، «الذین ارتدوا» ممکن است نظر به آنان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 12

12- ضربات شکنجه بر صورت و پشت منافقان ، به هنگام مرگ ، نتیجه دورویی آنان با دین و مؤمنان *

إذا توفّتهم الملئُكهُ يضربون وجوههم وأدبهم

برداشت بالا بدان احتمال است که تصریح به «وجوههم» و «أدبارهم»، اشاره به این باشد که، چون منافق دو چهره دارد و در هر دو چهره نیز خائن است؛ لذا از دو سو عذاب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 28 - 9

ص: 279

9- ثمربخشی اعمال نیک ، منوط به حفظ آن تا پایان عمر و نابود نکردن آن باگناه و نفاق

ذَلِكْ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَنَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ

«فأحبط أعمالهم»، در حقیقت پاسخ به این سؤال مقدر است که: مردان و اهل نفاق، گرچه سرانجام به انحراف گراییدند؛ اما در آغاز، اعمال نیک نیز داشته اند و با وجود آن اعمال، چرا عذاب شوند؟ آیه شریفه پاسخ می دهد که نفس انجام نیکی ها، کافی نیست؛ بلکه باید آن را از حبط و سقوط مصون داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 3،4

3 - نفاق و شرک و بدگمانی به خداوند ، مایه ابتلا به عذاب الهی

و يعذب المنفقين . . . و المشركين ... الظالمين بالله ظنّ السوء

وصف نفاق، شرک و ظن سوء به خداوند، مشعر به علیت است.

4 - تساوی مردان و زنان ، در ابتلا به نتایج نفاق و شرک خویش

و يعذب المنفقين و المنفقت و المشركين و المشركت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 11،4

4 - جدا شدن منافقان از جمع مؤمنان ، در قیامت و محکوم شدن آنان به عذاب الهی ، نتیجه و محصول انگیزه های منافقانه آنان است .

ينادونهم ألم نكن معكم قالوا بلى ول كننكم فتنتم أنفسكم

مؤمنان در پاسخ منافقان می گویند: درست است که شما با ما در اعمال و تکالیف دینی شرکت می کردید؛ لکن انگیزه های شما با ما یکی نبود. انگیزه های شما همواره خدعه و فریب، ریشخند و استهزا و ... بوده است و اینها شما را به این روز هوناک انداخته است. گفتنی است که معنای «فتون» (مصدر «فتنتم»)، در بلا و عذاب انداختن است. «فتنتم أنفسکم»؛ یعنی، خود را در گرفتاری عذاب انداختید.

11 - باقی ماندن منافقان ، بر مواضع منافقانه خود تا لحظه مرگ ، مایه بدبختی و شقاوت آنان در آخرت

بلى ول كننكم فتنتم أنفسكم . . . حتى جاء أمر الله

مقصود از «أمر الله» مرگ است.

19 - آرزوی ناکامی برای جامعه ایمانی ، تردید در باور های دینی ، فریفتگی به آرزو های باطل و مظاهر دنیا و غفلت از خداوند ، از اوصاف منافقان و از نشانه های نفاق

و غرکم بالله الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 30

30 - ایمان و کفر و راستی و نفاق در نگاه وحی ، از معیار های دوستی و دشمنی و از مرز های خودی و غیر خودی

لا تجد قومًا .. ألا إنَّ حزب الله هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 9

ص: 280

9 - چهره جدی و مصمم منافقان ، در مقام سخن و فاقد واقعیت در مرحله عمل

الذین نافقوا یقولون . . . لنخرجنَّ ... و اللّٰه یشهد إنهم لکذّٰبون

تأکیدهای مکرر در «لنخرجنَّ» و «لننصرنکم»، چهره قاطع منافقان را در مرحله سخن می نمایاند و گواهی خداوند به سخن کذب آنان، عمل نکردن آنان را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 7

7 - نفاق و همسویی با کافران ، نمودی از ظلم

فکان عـقبتهما أنّهما فی النار . . . و ذلک جزؤا الظـلمین

چنانکه گفته شد آیه بر منافقان و کافران نیز تطبیق شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 6 - 4

4 - نفاق ، موجب محروم شدن از هدایت الهی

سواء علیهم . . . إنّ اللّٰه لایهدی القوم الفـسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 14

14 - بیماردلی و نفاق ، از موانع شناخت و حق پذیری

ول یقول الذین فی قلوبهم مرض . . . ماذا أراد اللّٰه بهـذا مثلاً

4- اجتناب از نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 146 - 12، 8

8 - دوری از نفاق ، جبران گذشته ، اعتصام به خدا و پرهیز از ریا ، شرط تحقق ایمان واقعی است .

الا الذين تابوا و أصلحوا و اعتصموا بالله .. فأولئك مع المؤمنين

12 _ وعده پاداش بزرگ ، و تهدید به دوزخ ، از روش های قرآن برای ترغیب مردم به ایمان و دوری از کفر و نفاق

إن المنفقين في الدرک .. و سوف يؤت الله المؤمنين أجراً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 13

13 _ توجه به علم کامل خداوند بر اندیشه ها ، زمینه ساز اجابت دعوت خدا و رسول و پرهیز از نفاق و دورویی

لا تكونوا كالذين قالوا سمعنا و هم لا يسمعون .. و اعلموا أن الله يحول

ص: 281

5- اعراض از نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 7

7_ هجرت در راه خدا، نشانه دست برداشتن از نفاق و کفر است.

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ... فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يَهَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

6- انگیزه نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 7

7_ نفاق، پُل به قدرت رسیدن سیاست بازانِ ناصالح

و إذا تولى سعى فى الأرض

در برداشت فوق، «تولی»، رسیدن به حکومت معنا شده است.

7- پلیدی نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 36

36_ خداوند هرگز جان و دل ناپاک منافقان و یهودیان جاسوس و دروغپرداز را از آلودگی کفر و نفاق پاک نخواهد ساخت.

أولئك الذين لم يرد الله أن يطهر قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 226 - 2

2- زشتی دوگانگی و تضاد گفتار انسان با رفتار وی

و أنهم يقولون ما لا يفعلون

8- تاریخ نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 1

1 _ خط نفاق و کفر ، دارای پیشینه در میان امت های گذشته

وعد الله المنفقين و المنفقت . . كالذين من قبلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 10 - 13

ص: 282

13 - خط نفاق ، در میان مسلمانان ، پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آغاز شد . *

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله و

آیه بعد، می تواند قرینه باشد بر این که این افراد، دارای نوعی نفاق در ایمان بودند و این جریان، قبل از هجرت، آغاز شده است. گفتنی است، چون سوره عنکبوت مکی است، آیه هم وضعیّت برخی مسلمانان مکه را بازگو می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 11 - 4

4 - خط نفاق ، قبل از هجرت و در مکه شروع شد . *

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

این که خداوند، در سوره عنکبوت - که سوره ای مکی است - بیان می کند که به دنبال بازشناسی مؤمنان از منافقان، است نشانه پدید آمدن، خط نفاق در مکه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 6

6 - پدید آمدن جریان نفاق و گروه منافقان در میان مسلمانان ، هنگام تشکیل نظام اسلامی در مدینه الرسول

جهد الكفّار و المنفقین و اغلظ علیهم

9- تداوم نفاق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 18 - 6

6 - ثابت ماندن روحیه نفاق برای منافقان در قیامت

یوم یبعثهم الله جمیعاً فیحلفون له کما یحلفون لکم

10- تداوم نفاق منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 13

13_ از امام صادق (ع) روایت شده: المنافق اذا حدّث عن الله وعن رسوله كذب و اذا وعد الله ورسوله اخلف . . . و ذلك قول الله عزوجل « فأعقبهم نفاقاً في قلوبهم . . . بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون » . . . ;

منافق، هرگاه از خدا و رسولش سخن گوید، دروغ می گوید و اگر به خدا و رسول او وعده دهد، خلف وعده می کند . . . و این است سخن خداوند که می فرماید: پس خداوند، نفاق را تا روزی که او را ملاقات کنند در دل‌های آنان قرار داد، بدین علت که با خدا خلف وعده کردند و همواره دروغ می گفتند . . . ».

ص: 283

11- تشویق به نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 10

10_ نفوذ شیطان در انسان ها و ترغیب آنان به نفاق ، دروغ پردازی ، فریب کاری و طرح توطئه های شوم ، نمودی از دشمنی آشکار او با ایشان است .

إن الشیطنَ لِلإنسِـنِ عدو مبین . . . اقتلوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب و إ

12- جرم نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 8

8_ امکان عفو عناصر غیر اصلی و خط گیرنده نفاق و غیر قابل بخشش بودن جرم عناصر اصلی و خط دهنده *

إن نعت عن طائفه . . . نعتب طائفه ... بعضهم من بعض

«بعضهم من بعض» تحت تأثیر بودن برخی از منافقان از برخی دیگر را افاده می کند و نیز این آیه تفسیر آیه قبل می باشد و علت عفو گروهی و کیفر گروهی دیگر را بیان می نماید.

13- حرمت تأیید نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 2

2_ حرمت انجام هر گونه عملی که مایه تأیید کفر و نفاق و تقویت کافران و منافقان محارب و زمینه زیان و تفرقه مؤمنان باشد .

و الذین اتخذوا مسجداً . . . لا تقم فیه أبداً

14- حقیقت نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 16

16_ نفاق ، موضعگیری و گرایش بین ایمان و کفر

هم للكفر يومئذ اقرب منهم للايمان

مراد از نفاق در این آیه، به قرینه «یومئذ اقرب»، اظهار ایمان و مخفی کردن کفر نیست، بلکه مرحله ای بین ایمان و کفر است؛ به گونه ای که با عملکردهای متفاوت، گاهی به ایمان نزدیک می شوند و گاهی به کفر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 7

ص: 284

7 - بد گمانی به خداوند ، روح اصلی نفاق و شرک

المنفقین . . . والمشرکین ... الظَّائِن بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ

با توجه به این که «الظَّائِن» صفت برای هر دو گروه (منافقان و مشرکان) است و در این جا از میان همه اوصاف آنان، این صفت اختصاص به ذکر یافته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

15- خطر نفاق در شهر نشینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 101 - 14

14 - شهرنشینی با وجود در پی داشتن فرهنگ بالاتر ، خطر نفاق و پیچیده تر شدن در طریق انحراف را نیز در پی دارد .

الأعراب أشد كفرةً ونفاقاً . . . ومن أهل المدينة مردوا على النفاق

در آیه «97» با مذمت بادیه نشینان _ به خاطر فرهنگ پایینشان _ تلویحاً پیوستن به مجامع بزرگ را تمجید می کند و در این آیه، منافقان اهل مدینه را به مهارت داشتن در نفاق و زبر دست بودن بر بادیه نشینان متهم می کند؛ یعنی، در کنار آن ارزش، چنین ضد ارزشی بروز می کند.

16- زمینه نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 4

4 _ وجود خطر مبتلا شدن انسان به نفاق ، در نتیجه شکستن پیمان های خویش با خدا

فأعقبهم نفاقاً

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «فأعقبهم نفاقاً» به پیدایش اصل نفاق اشاره داشته باشد؛ یعنی، قبلاً منافق نبوده اند ولی در نتیجه عملکردشان منافق شده اند.

17- زمینه نفاق خانواده انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 12

12 - امکان نفوذ جریان انحراف، کفر و نفاق، در میان اعضای بهترین خانواده (همچون پیامبران)

امرات نوح و امرات لوط... فخانتاهما... وقيل ادخلا النار مع الداخلين

18- شدت نفاق منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 285

4_ حرکت های نفاق آمیز منافقان مدینه ، پیچیده تر و شدیدتر از منافقان بادیه نشین بود .

و ممن حولکم . . . و من أهل المدینه مردوا علی النفاق

19- شکست نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ حرکت های منافقانه ، کفرآمیز و ضد خدا و دین ، حرکتهایی سست ، مذبحخانه و محکوم به شکست است .

و الذین اتخذوا مسجداً ضراراً . . . و إرضاداً لمن حارب الله ... أسس بنینه علی شف

سست بودن بنیان اعمال منافقان و کافران، می تواند کنایه از مطلب فوق باشد.

20- عذاب مضاعف نفاق در مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10_ حاضران در مرکز معرفت و پایگاه اسلامی ، دارای مسؤولیتی بیشتر و حرکت منافقانه در آن جا ، دارای عذابی مضاعف *

و ممن حولکم من الأعراب . . . سنعدبهم مرتین

دو مرتبه عذاب شدن منافقان مذکور احتمال دارد از آن جهت باشد که با وجود نزدیک بودن به مؤمنان (ممن حولکم) و با وجود حضور در مرکز تبلیغ دین (المدینه) راه نفاق پیموده اند.

21- عفو نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - بازگشت از مواضع منافقانه به ایمان و عمل خالصانه ، پیش از فرارسیدن مرگ ، مورد قبول خداوند و جبران کننده گناه دورویی و نفاق

ول_کنتم فتنتم أنفسکم . . . حتی جاء أمر الله

22- علایم نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 61 - 3

3_ نپذیرفتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان حاکم و داور ، نشانه نفاق است .

ص: 286

و اذا قيل لهم تعالوا الى ما انزل الله و الى الرسول رايت المنافقين يصدون عنك ص

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 89 - 6

6 - بریدن از جامعه ایمانی و سر باز زدن از هجرت ، نشانه نفاق و بی ایمانی است .

فلا تتخذوا منهم اولياء حتى يهاجروا في سبيل الله

23- عوامل تداوم نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 77 - 7، 1، 2

1 - پیامد بخل ورزی منافقان از پرداخت صدقات ، گرفتار شدن آنان به نفاقی مزمن تا دم مرگ

فأعقبهم نفاقاً في قلوبهم إلى يوم يلقونه

«فأعقبهم» تفریع بر فراز پیشین است؛ یعنی، منافقان در پی امتناع از پرداخت صدقات - علی رغم پیمانی که با خدا بسته بودند - مبتلا به نفاقی شدند که تا دم مرگ آنان را رها نخواهد کرد.

2 - ابتلای قلب منافقان عهدشکن و بخیل به نفاقی مزمن ، کیفر خداوند برای آنان

فأعقبهم نفاقاً في قلوبهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أعقب» به «الله» در فراز پیشین بازگردد؛ یعنی، خداوند منافقان را در پی شکستن عهدشان با او و امتناع ورزیدن از پرداخت زکات، به نفاق مزمنی گرفتار کرد که تا روز قیامت از آن رهایی نخواهند یافت.

7 - زیر پا نهادن عهد خویش با خدا و عادت کردن به دروغ گویی ، مایه گرفتار شدن آدمی به نفاق مزمن و همیشگی

بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون

«كانوا يكذبون» بر استمرار دلالت دارد؛ زیرا فعل مضارع آن گاه که همراه با فعل «كان» و نظایر آن باشد، بر استمرار دلالت می کند.

24- عوامل رفع نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 82 - 6

6_ تدبّر در قرآن ، زمینه برطرف شدن نفاق و ضعف ایمان

و يقولون طاعه . . . افلا يتدبّرون القرآن

ترغیب منافقان و مسلمانان ضعیف الایمان به تدبّر در قرآن می تواند به منظور ارائه رهنمودی برای برطرف شدن نفاق و ضعف ایمان آنان باشد.

ص: 287

25- عوامل نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 10 - 3

3 - نفاق ، خدعه گری و دروغ پردازی ، رذایلی هستند برخاسته از بیماری دل

و من الناس من يقول ءامنا .. یخدعون الله ... فی قلوبهم مرض

«فی قلوبهم مرض» بیانگر ریشه رذایلی است که در آیات قبل و فرازهای بعد، برای منافقان بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 4

4_ دنیامداری ، عاملی برای تخلف از جهاد و دوگانگی در برخورد ، به هنگام شکست و پیروزی

قد انعم الله علیّ اذ لم اکن معهم شهیدا .. یا لیتی کنت معهم معهم فافوز

جمله «یا لیتی ..» و «قد انعم الله ...» بیانگر این معناست که به چنگ آوردن متاع دنیا و یا از دست دادن آن، تعیین کننده خط مشی سست عنصران متخلف از جهاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 145 - 2

2_ مؤمنان ، در صورت پذیرش ولایت کافران ، محکوم به نفاق خواهند بود .

لا تتخذوا الکفرین اولیاء .. إنّ المنفقین فی الدرک الاسفل من النار

ظاهراً جمله «إنّ المنفقین ..» ، بیان علت برای جمله «لا تتخذوا ...» است. بنابراین مراد از «المنفقین»، همان کسانی خواهند بود که ولایت کافران را پذیرا شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 10

10_ ایمان نداشتن به عزت و حکمت خدا و توکل نکردن بر وی از ریشه های نفاق است .

إذ يقول المنفقون و الذين . . فإن الله عزيز حكيم

از اینکه خداوند منافقان و بیمار دلان را قسیم متوکلان قرار داد و با جمله «إن الله عزيز حكيم» منشأ توکل متوکلان را ایمان به عزت و حکمت مطلق خداوند دانست، معلوم می شود از ریشه های نفاق و ضعف ایمان، باور نداشتن به اقتدار خدا و حکیم بودن اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 12

12 - جهل و ناآگاهی ، عامل اصلی کفر و نفاق

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً و أجدر ألا يعلموا

برداشت فوق با استفاده از ارتباط بین «أجدر ألا يعلموا» و «أشد كفرةً و نفاقاً» به دست آمده است.

ص: 288

26- کفر و نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 16

16 - پیوند تنگاتنگ میان کفر ، نفاق و فسق

إنهم كفروا... فسقون

27- کیفر رهبران نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 8

8 - سردمداران جریان نفاق و عاملان اصلی جرم و تبهکاری در جامعه ، غیر قابل بخشش و مستحق مجازات

إن نغف عن طائفة منكم نغذب طائفة بأنهم كانوا مجرمين

تعلیل عذاب دسته ای از منافقان، به اینکه اینان گروه مجرم و تبهکارند - در برابر عفو گروهی دیگر - می تواند گویای این حقیقت باشد که: سردمداران جریان نفاق و عاملان اصلی جرم، شایسته بخشش نبوده و باید مجازات شوند.

28- گروندگان به نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 17 - 6

6 - گروهی از مردم علی رغم ایمان راستین شان ، به نفاق گرایش دارند و از زمره منافقان می شوند .

ذهب اللّٰه بنورهم

از اینکه جمله «ذهب اللّٰه بنورهم» توصیف شدگان را دارای نور شمرده می توان این معنا را محتمل دانست که: آیه شریفه بیانگر آن گروه از منافقان است که در بدو امر حقیقتاً ایمان می آورند؛ ولی بر اثر عواملی به سوی نفاق می گرایند. جمله «فهم لایرجعون» در آیه بعد مؤید این احتمال است.

29- گناه نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ عذاب جاودان جهنم تنها مجازات کافی برای منافقان و کافران و برابر با گناه کفر و نفاق آنان

وعد الله المنافقين .. و الكفار نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 6 - 2

2 - نفاق، گناهی نابخشودنی است .

ص: 289

سواء عليهم . . . أم لم تستغفر لهم لن يغفر الله لهم

30- مراتب نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 1,2,3,7

1 _ پیامد بخل ورزی منافقان از پرداخت صدقات ، گرفتار شدن آنان به نفاقی مزمن تا دم مرگ

فأعقبهم نفاقاً في قلوبهم إلى يوم يلقونه

«فأعقبهم» تفریح بر فراز پیشین است؛ یعنی، منافقان در پی امتناع از پرداخت صدقات _ علی رغم پیمانی که با خدا بسته بودند _ مبتلا به نفاقی شدند که تا دم مرگ آنان را رها نخواهد کرد.

2 _ ابتلای قلب منافقان عهدشکن و بخیل به نفاقی مزمن ، کیفر خداوند برای آنان

فأعقبهم نفاقاً في قلوبهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أعقب» به «الله» در فراز پیشین بازگردد؛ یعنی، خداوند منافقان را در پی شکستن عهدشان با او و امتناع ورزیدن از پرداخت زکات، به نفاق مزمنی گرفتار کرد که تا روز قیامت از آن رهایی نخواهند یافت.

3 _ نفاق ، دارای مراتب است .

و منهم من عهد الله . . . فأعقبهم نفاقاً

با توجه به اینکه ضمیر «و منهم من عهد الله» به منافقان باز می گردد، مفاد جمله «فأعقبهم نفاقاً» می تواند این معنا باشد که: آنان قبل از پیمان بستن با خدا نیز دارای نفاق بوده اند که با پیمان شکنی به نفاق دائمی گرفتار شدند.

7 _ زیر پا نهادن عهد خویش با خدا و عادت کردن به دروغ گویی ، مایه گرفتار شدن آدمی به نفاق مزمن و همیشگی

بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون

«كانوا يكذبون» بر استمرار دلالت دارد؛ زیرا فعل مضارع آن گاه که همراه با فعل «كان» و نظایر آن باشد، بر استمرار دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 3,4

3 _ افراد بدوی و به دور از تمدن و فرهنگ ، دارای کفر و نفاقی سخت تر در مقایسه با مردم متمدن و دارای فرهنگ

الأعراب أشد كفراً ونفاقاً

4_ کفر و نفاق ، دارای مراتب و شدت و ضعف

الأعراب أشد كفراً ونفاقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 1

1_ وجود مؤمنان واقعی به خدا و قیامت در میان بادیه نشینان صدر اسلام ، علی رغم کفر و نفاق شدید عده ای دیگر از آنان

الأعراب أشد كفراً ونفاقاً .. و من الأعراب من يؤمن بالله و اليوم الآخر

ص: 290

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 5

5_ کفر و نفاق ، دارای شدت و ضعف و مراتب گوناگون

و أما الذین فی قلوبہم مرض فزادتهم رجساً إلى رجسہم

31- موارد نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 7

7_ سرپیچی از فرامین پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گناه ، نفاق و ستم بر خویشان است .

و ما ارسلنا من رسول الا لیطاع باذن اللہ و لو انہم اذ ظلموا انفسہم

مراد از ظلم در «اذ ظلموا» به قرینه «لیطاع»، مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است و با توجّه به آیات قبل که اعراض کنندگان از رسول (صلی الله علیه و آله) را منافق شمرده، می توان گفت هر گونه مخالفتی با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و اعراض از او، نوعی نفاق است.

32- موانع نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 21 - 11

11 - پرستش خداوند ، آدمی را از گرفتار شدن در ورطه کفر و نفاق و پیامد های آن دو ، مصون می دارد .

اعبدوا ربکم . . . لعلکم تتقون

از اهداف دعوت به پرستش خداوند - پس از بیان کفر و نفاق و عواقب شوم آنها - ارائه رهنمونی است به انسانها برای پاسداری خویش از گرایش به کفر و نفاق. بر این اساس «تقون» به معنای لغوی آن و متعلقش کفر و نفاق خواهد بود؛ یعنی: اعبدوا ربکم لعلکم تتقون الکفر و النفاق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 21

21_ توجّه به دانایی خداوند بر راز دل ها و عملکرد های آدمی ، زمینه ساز پرهیز از نفاق و ارتکاب اعمال ناپسند

و الله اعلم بما یکتُمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 11 - 5

5 - نفاق ، ایده ای جدا از ایمان و ناسازگار با آن است .

و لیعلمنّ الله الذین ءامنوا و لیعلمنّ المنفقین

ص: 291

33- موضعی‌گیری علیه نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی، باید در موضع‌گیری علیه جریان‌های باطل (نفاق) پیشگام باشد.

لا تقم فیہ أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

34- نشانه‌های نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 11، 18، 19

11_ ریاکاری در نماز و عبادت، از صفات منافقان و نشانه نفاق

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى يراءون الناس

18_ یاد خدا در حضور دیگران و ترک آن در نهان، یادی اندک و بی ارزش و نشانه نفاق

و لا یذکرون الله إلا قليلاً

امیرالمؤمنین (ع): ... ان المنافقین كانوا یذکرون الله علانیة و لا یذکرونه فی السر، فقال الله عزوجل، «یراءون الناس و لا یذکرون الله الا قليلاً».

کافی، ج 2، ص 501، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 566، ح 637.

19_ عمل به دستورات خداوند از روی ریا، خدعه با او و نشانه نفاق است.

إنّ المنافقین یخدعون الله و هو خدعهم

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در پاسخ سؤال از چگونگی خدعه نمودن با خداوند فرمود: یعمل بما امر الله ثم یرید به غیره . . .

عقاب الاعمال، ص 303، ح 1، عقاب الرياء؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 283، ح 295.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 45 - 5

5_ تردید در انجام تکالیف دینی، چون جهاد با مال و جان، نمودار بی ایمانی و نفاق

إنما يستدرك الذين لا يؤمنون بالله... وارتابت قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 5,7

5_ کسالت و کاهلی در نماز، از نشانه های نفاق و عدم ایمان واقعی به خدا و رسول اوست.

كفروا بالله و برسوله و لا يأتون الصلوة إلا وهم كسالى

7_ انفاق از روی کراهت و بی میلی، نشانه نفاق و نداشتن ایمان واقعی به خدا و رسول اوست.

كفروا بالله و برسوله... و لا ينفقون إلا وهم كرهون

ص: 292

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 62 - 14

14 _ تلاش در جلب رضایت مردم ، به جای جلب رضایت خدا و رسول او ، نشانه نفاق و بی ایمانی

يُحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 7

7 _ به بازی گرفتن ارزش های دینی ، نشانه نفاق و از شیوه منافقان است .

يَحْذَرُ الْمُنَافِقِينَ... لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ... كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 5

5 _ عهدشکنی ، از نشانه های نفاق است .

و منهم من عهد الله... فلما آتاهم من فضله بخلوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 8

8 _ کراهت و ناخرسندی از ایثار مال و جان در راه خدا ، نشانه نفاق

و كرهوا أن يجهدوا بأموالهم وأنفسهم في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 10

10 _ گریز از جهاد با وجود داشتن قدرت و تمکن ، نشانه نفاق است .

استتذنبك أولوا الطول منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 11

11 - تخلف از جهاد و سوگند دروغ ، علامت نفاق و نشانه پلیدی است .

يعتذرون إليكم . . . سيحلفون بالله . . . إنهم رجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 2

2 - موضع گیری منفی و تمسخرآمیز در برابر آیات الهی قرآن و ارزش های دینی ، نشانه نفاق است .

و إذا ما أنزلت سوره فمنهم من يقول أئكم زاده هذه إيماناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 4

ص: 293

4_ ناخشنودی از شنیدن آیات الهی، نشانه نفاق است .

و إذا ما أنزلت سورة .. هل يریکم من أحد ثم انصرفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 47 - 6

6- نافرمانی و روی گردانی از خدا و رسول او و برخلاف قول و قرار خود عمل کردن، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان است .

و یقولون ءامنّا باللّٰه .. ثمّ یتولّٰی فریق منهم من بعد ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 48 - 3

3- پذیرفتن داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان است .

و إذا دعوا إلى اللّٰه ورسوله لیحکم بینهم إذا فریق منهم معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 49 - 4

4- اندیشه سودجویانه، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

و إذا دعوا إلى اللّٰه ورسوله لیحکم بینهم إذا فریق منهم معرضون . وإن یکن لهم الح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 2,4,7,10

2- بیمار دلی، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أفی قلوبهم مرض

4- شک و تردید نسبت به حقانیت اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عین آگاهی از آن، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أم ارتابوا

7- گمان ناعادلانه بودن حکم خدا و رسول او، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ

10 - نسبت دادن جرم و گناه خویش به دیگران و چهره مظلومانه به خود گرفتن ، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

منافقان خدا و رسول او را به ستم و اجحاف کردن در داوری هایشان متهم می کردند. در مقابل خداوند نیز با تأکید فراوان، آنان را ظالم معرفی کرده است این مطلب می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 7

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوا إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ

ص: 294

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 21 - 7

7- بر زبان راندن شعار طاعت و سخنان زیبا و تن ندادن به جهاد، بی صداقتی با خداوند است.

طاعه و قول معروف .. فلو صدقوا الله لكان خيرا لهم

از تعبیر «فلو صدقوا الله» استفاده می شود که لازمه صداقت با خداوند، آن است که انسان در همه زمینه ها، حتی تکلیف دشوار جهاد، تابع خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 30 - 7

7- گفتار مرموز و نیشدار درباره دین، نشانه نفاق و بیمار دلی

و لتعرفنهم فی لحن القول

«لحن القول»، به معنای آهنگ گفتار و نیز استعارات و کنایه هایی است که در بد جلوه دادن و مخدوش کردن موضوع، تأثیر دارد. خداوند، این گونه سخن گفتن را وسیله ای برای رسوایی منافقان، معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 11، 3

3 - روابط دوستانه منافقان با یهود، از نشانه های روشن و قابل توجه نفاق آنان

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

11 - توسل به سوگند دوزخ، از نشانه های نفاق و از ترفند های منافقان برای پوشش دادن نفاق و دورویی خویش.

ويحلفون على الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 16 - 1

1 - منافقان ، زیر سپر سوگند ، نفاقشان را پنهان می کردند .

اتخذوا ایم_نهم_جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 3

3 - دوستی با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه نفاق است .

لا تجد قومًا یؤمنون . . . یوادون من حادّ الله ورسوله

با توجه به آیات پیشین _ که درباره منافقان است _ آیه بالا _ که در بیان ویژگی های مؤمنان راستین می باشد _ اشاره به نشانه های منافقین نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 295

3 - ترس از مردم و بیم نداشتن از خدا ، نشانه بارز نفاق است .

لَأنتم أشدّ رهبة في صدورهم من اللّٰه

35- نفاق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 16

16 _ دورویی برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در صدر اسلام

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفى صدورهم اكبر

به قرینه آیات قبل، «دونکم»، اهل کتاب هستند، و از اینکه کینه قلبی خود را پنهان می داشتند، دورویی آنان استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 8

8 _ تناقض آشکار میان ادعا های اهل کتاب (عالمان یهود) و عمل آنان

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

خداوند از یکسو یهودیان را به دارا بودن کتاب آسمانی _ که طبعاً کتاب توحید است _ توصیف کرده و از سوی دیگر شرک آنان را گوشزد کرده تا تناقض در ادعا و عمل یهودیان را به خود آنان و به مسلمانان تفهیم کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 2,9

2 _ نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر برخورد منافقانه آنان با اهل ایمان

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

9 _ اهل کتاب مورد تهدید و هشدار خداوند به خاطر برخورد منافقانه آنان با مسلمانان

و اللّٰه اعلم بما كانوا يكتُمون

هدف از بیان آگاهی کامل خدا به اسرار پلید گروهی از اهل کتاب، می تواند تهدید آنان به رسوایی در دنیا و عذاب الهی در آخرت باشد.

36- نفاق بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 3

3_ افراد بدوی و به دور از تمدن و فرهنگ ، دارای کفر و نفاقى سخت تر در مقایسه با مردم متمدن و دارای فرهنگ

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً

ص: 296

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 101 - 4

4_ حرکت های نفاق آمیز منافقان مدینه ، پیچیده تر و شدیدتر از منافقان بادیه نشین بود .

و ممن حولکم . . . و من أهل المدینه مردوا علی النفاق

37- نفاق بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 1

1_ بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

38- نفاق در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 10

10_ نفاق و دورویی در دین ، استهزای دین است .

یحذر المنفقون . . . قل استهزءوا

قبل از «استهزءوا» سخن خاصی از منافقان ذکر نشده که حاکی از استهزا باشد ؛ بدین جهت احتمال می رود که نفس حالت نفاق، استهزا باشد.

39- نفاق در صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 46

46- وجود برخی از افراد ناخالص ، در میان همراهان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات منهم

در صورتی که «من» در «منهم» برای تبعیض باشد؛ احتمال می رود که قید «منهم» تعریض به کسانی باشد که منافقانه، همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند و یا در آینده منحرف خواهند شد.

40- نفاق در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 12

ص: 297

12_ نفاق سیاسی ، نشأت یافته از نفاق عقیدتی و نشانه آن است .

أَيُّتَعُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا

41- نفاق در مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 21

21_ برخورد منافقانه خودمحوران و دنیاطلبان مسلمان با رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و طائفه قد اهتمتهم انفسهم ... يخفون في انفسهم ما لا يبذون لك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 9

9_ اعراض و بی اعتنایی به مسلمانان توطئه گر و دورو ، توصیه و فرمان خداوند به پیامبر خویش

و يقولون طاعة ... فاعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 2

2 - امکان پیدایش و نفوذ جریان نفاق ، در میان صفوف مردان و زنان مسلمان در جامعه اسلامی

يقول المنفقون والمنفقت ... ألم نكن معكم

42- نفاق در مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 1

1_ اظهار اطاعت کامل در پیشگاه رسول خدا و چاره اندیشی برای مخالفت با وی در جلسات سری ، شیوه گروهی از مسلمانان صدر

اسلام

و يقولون طاعة فاذا برزوا من عندك بيّت طائفه منهم غير الذی تقول

«طاعه» خبر برای مبتدای محذوف می باشد؛ یعنی «امرنا طاعه» (کار ما اطاعت از توست). فعل مضارع «يقولون» و «يبیتون» دلالت بر استمرار دارد و حاکی از شیوه آنهاست. «يبیتون»، از مصدر «تبییت»، به معنای تدبیر امور است «غیر الذی تقول» به معنای مخالفت امر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 18

18 - از امام باقر (ع) درباره سخن خدا: «لا تعتذروا قد کفرتم بعد ایمانکم» روایت شده که فرمود: هؤلاء قوم کانوا مؤمنین صادقین ارتابوا و شکوا و نافقوا بعد ایمانهم . . . ;

اینان گروهی از مؤمنان راستینی بودند که دچار شک و تردید گردیده و پس از ایمان گرفتار نفاق شدند . . .».

ص: 298

43- نفاق سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 12

12 - نفاق سیاسی ، نشأت یافته از نفاق عقیدتی و نشانه آن است .

أیتغون عندهم العزّة فإن العزّة لله جميعاً

44- نفاق علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 8

8 - تناقض آشکار میان ادعا های اهل کتاب (عالمان یهود) و عمل آنان

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

خداوند از یکسو یهودیان را به دارا بودن کتاب آسمانی _ که طبعاً کتاب توحید است _ توصیف کرده و از سوی دیگر شرک آنان را گوشزد کرده تا تناقض در ادعا و عمل یهودیان را به خود آنان و به مسلمانان تفهیم کند.

45- نفاق قبل از هجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 13

13 - خط نفاق ، در میان مسلمانان ، پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آغاز شد . *

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذی فی الله جعل فتنه الناس كعذاب الله و

آیه بعد، می تواند قرینه باشد بر این که این افراد، دارای نوعی نفاق در ایمان بودند و این جریان، قبل از هجرت، آغاز شده است. گفتنی است، چون سوره عنکبوت مکی است، آیه هم وضعیّت برخی مسلمانان مکه را بازگو می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 11 - 4

4 - خط نفاق ، قبل از هجرت و در مکه شروع شد . *

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أؤذى في الله جعل فتنة الناس كعذاب الله .

این که خداوند، در سوره عنکبوت _ که سوره ای مکی است _ بیان می کند که به دنبال بازشناسی مؤمنان از منافقان، است نشانه پدید آمدن، خط نفاق در مکه است.

ص: 299

46- نفاق کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 23 - 2,5

2 - کافران ، تکذیب قرآن را ابزار رسیدن به اهدافی ساخته بودند که آن را اظهار نمی کردند .

بل الذین کفروا یکذبون . و الله أعلم بما یوعون

از مصادیق «مایوعون»، نیت ها و مقاصدی است که کافران، تکذیب قرآن را وسیله رسیدن به آن مقاصد کرده بودند.

5 - تکذیب قرآن از سوی کافران ، ظاهری بوده و به دروغ بودن آن باور نداشتند .

و الله أعلم بما یوعون

تقابل این آیه با آیه قبل، بیانگر آن است که گرچه کافران به زبان قرآن را تکذیب می کردند؛ ولی خداوند بهتر می داند که در درون آنان از تکذیب قرآن خبری نبود.

47- نفاق متخلفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 2,6

2_ متخلفان از جهاد ، دارای برخوردی دوگانه در برابر شکست و پیروزی مجاهدان

فان اصابکم مصیبه قال قد انعم الله علیّ . . . و لئن اصابکم فضل من الله ليقولنّ

6_ متخلفان از جهاد ، پس از پیروزی به گونه ای سخن می گویند که گویا هیچ ارتباطی با مجاهدان نداشته و اطلاعی از درگیری ها و جهاد نداشته اند .

و انّ منکم لمن لیبطنّ . . . و لئن اصابکم فضل من الله ليقولنّ کان لم تکن بینکم

48- نفاق متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 2,6

2_ متخلفان از جهاد ، دارای برخوردی دوگانه در برابر شکست و پیروزی مجاهدان

فان اصابتکم مصیبه قال قد انعم الله علیّ . . . و لئن اصابتکم فضل من الله ليقولنّ

6_ متخلفان از جهاد ، پس از پیروزی به گونه ای سخن می گویند که گویا هیچ ارتباطی با مجاهدان نداشته و اطلاعی از درگیری ها و جهاد نداشته اند .

وانّ منکم لمن لیبطنّ . . . و لئن اصابتکم فضل من الله ليقولنّ کان لم تکن بینکم

49- نفاق متخلفان از غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 3

ص: 300

3_ متخلفان از جنگ تبوک ، به ظاهر مسلمان ولی در باطن کافر به خدا و رسول او بودند .

و ما منعهم أن تقبل منهم نفقتهم إلا أنهم كفروا بالله ورسوله

روی سخن در این بخش از آیات با کسانی است که از شرکت در جنگ تبوک سرباز زده بودند.

50- نفاق متمدنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 97 - 1,3

1_ بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد كفراً ونفاقاً

3_ افراد بدوی و به دور از تمدن و فرهنگ ، دارای کفر و نفاقی سخت تر در مقایسه با مردم متمدن و دارای فرهنگ

الأعراب أشد كفراً ونفاقاً

51- نفاق مکذبان کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- ماعون - 107 - 6 - 2

2- برخی از تکذیب کنندگان کیفرهای الهی ، منافقانه خود را در نظر مسلمانان ، افرادی دیندار جلوه می دهند .

أرءیت الذی . . الذین هم یرءون

52- نفاق منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- بقره - 2 - 14 - 1

1- منافقان ، به هنگام حضورشان در میان مؤمنان ، تظاهر به ایمان کرده و خود را مسلمان جلوه می دهند .

وإذا لقوا الذین ءامنوا قالوا ءامنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - شرکت نکردن منافقان در پیکار احد ، افشاگر چهره و موضع نفاق آلود ایشان

و ليعلم الذين نافقوا وقيل لهم تعالوا .. لو نعلم قتالاً لاتبعناكم

جمله «وقيل لهم تعالوا ..» توضیحی است برای جمله «و ليعلم الذين نافقوا». یعنی طریقه مشخص کردن منافقان همان شرکت نکردن آنان در نبرد است.

17 - دوگانگی گفتار منافقان با آنچه در دل و نهان خویش دارند .

يقولون بافواههم ما ليس في قلوبهم

ص: 301

23_ منافقان احد دارای جنبه های گوناگون نفاق ، و آگاهی مسلمانان تنها به بخشی از آنها

و الله اعلم بما یکتُمون

عالمتر بودن خدا به راز دل منافقان (و الله اعلم ..)، دلالت بر این معنا دارد که آنچه از نفاق منافقان برای مسلمانان بیان شد، تنها بخشی از نفاق آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 62 - 12، 4

4_ دوگانگی برخورد منافقان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، به هنگام سختی ها و آسایشها

فکیف اذا ... ثم جاؤک یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً

منافقان تا قبل از گرفتاری، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعراض کرده و به طاغوتها می گریند، و آنگاه که به مشکلات برخوردند، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) عذرخواهی می کنند.

12_ تظاهر منافقان به اینکه مراجعه آنان به طاغوت برای قضاوت ، از سر بی ایمانی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده است .

یریدون ان یتحاكموا الی الطّاغوت . . . ان اردنا الا احساناً و توفیقاً

مفهوم جمله «ان اردنا» این است که قصد ما اعراض از حکم پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده است، بلکه می خواستیم بین طرفین دعوا صلح دهیم و به آنان نیکی کرده باشیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 5

5_ دوگانگی نیت و گفتار منافقان

ان اردنا الا احساناً و توفیقاً. اولئک الذین یعلم الله ما فی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 8

8_ بی شرمی منافقان و اصرار آنان بر دروغ پردازی و تزویر ، حتی پس از افشای اسرار درونی و توطئه های آنان

و لئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب قل أبالله و ءآيته و رسوله كنتم تستهزءون

جمله «قل أبالله...» می تواند رد ادعای منافقان در مورد «نخوض و نلعب» باشد؛ یعنی، آنان هنوز هم با این سخنان در مقام تزویرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 10

10_ شیوه دوگانه منافقان در عیب جوئی از مؤمنان توانمند و مؤمنان تهیدست

الذین یلمزون المطوعین... فیسخرون منهم

برداشت فوق بر این اساس است که «یلمز» درباره توانمندان و «یسخرون» درباره تهیدستان باشد و ضمیر «منهم» به «الذین یجدون...» برگردد؛ یعنی، منافقان، مؤمنان توانمند و اهل انفاق را مورد طعن و مؤمنان تهیدست انفاقگر را مورد استهزا و ریشخند قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

7- منافقان ، چهره نفاقشان را در میان مسلمانان با سوگند های دروغشان پنهان می کردند .

كما يحلفون لكم

53- نفاق منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 57 - 2

2_ عدم امکان گریز از جامعه اسلامی برای منافقان صدر اسلام ، عامل رو آوردن آنان به سوگند دروغ برای مؤمن جلوه دادن خود

و يحلفون بالله إنهم لمنكم . . . لو يجدون ملجئاً . . . لولوا إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 4

4- منافقان عصر بعثت ، با ظاهر سازی و نفوذ در میان صفوف مسلمانان ، پنهان و ناشناخته بودند .

إنّ الذين جاءوا بالإفك عصبة منكم

برداشت یاد شده، از تعبیر «منکم» (از میان شما) ولحن افشاگرانه آیه شریفه، استفاده شده است.

54- نفاق منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 101 - 3

3_ وجود منافقانی مرموز و عادت کرده بر نفاق ، در میان اهل مدینه

و من أهل المدینه مردوا علی النفاق

یکی از معانی «مَرَدَ» «استمر» و «قَرِنَ» (استمرار و عادت) است.

55- نفاق و فسق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9- 84- 16

16_ پيوند تنگاتنگ ميان كفر ، نفاق و فسق

إنهم كفروا... فسقون

ص: 303

56- نفاق همسر لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 2,8

2- همسران نوح و لوط پیامبر، نمونه بارز و مثال زدنی، برای جریان کفر و نفاق اند.

ج_هد الكفار والمنفقين... ضرب الله مثلاً للذين كفروا امرأت نوح و امرأت لوط

8- کفر و نفاق همسران نوح و لوط، خیانت به آن دو پیامبر بود.

فخاتاهما

مفسران، مصداق بارز خیانت همسران نوح و لوط را، کفر و نفاق آنان دانسته اند و نیز روایت کرده اند که آنان با تطمیع دیگران علیه همسران خود اقدام کردند؛ مثلاً آنان اسرار خانه همسران خود را به دشمنان منتقل می کردند و... .

57- نفاق همسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 2,8

2- همسران نوح و لوط پیامبر، نمونه بارز و مثال زدنی، برای جریان کفر و نفاق اند.

ج_هد الكفار والمنفقين... ضرب الله مثلاً للذين كفروا امرأت نوح و امرأت لوط

8- کفر و نفاق همسران نوح و لوط، خیانت به آن دو پیامبر بود.

فخاتاهما

مفسران، مصداق بارز خیانت همسران نوح و لوط را، کفر و نفاق آنان دانسته اند و نیز روایت کرده اند که آنان با تطمیع دیگران علیه همسران خود اقدام کردند؛ مثلاً آنان اسرار خانه همسران خود را به دشمنان منتقل می کردند و... .

58- نفاق یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 72 - 7

7- یهود، آنچه را در اول روز بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده بود (قبله بودن بیت المقدس)، پذیرفتند و به آنچه در انت های

روز نازل شده بود (قبله بودن کعبه) ، کفر ورزیدند تا مؤمنان را گمراه سازند .

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

برخی از مفسران برآند که «وجه النهار» و «آخره» متعلق به «انزل» است ؛ و سیاق آیه می رساند که مراد از «الذی»، حکمی خاص است ؛ برخی روایات دلالت دارد که آن حکم خاص، تغییر قبله بوده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عصرگاهی مأمور شد نماز را به سوی کعبه بخواند و قبله مسلمانان را که تا صبحگاه آن روز، بیت المقدس بوده است تغییر دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 16

16 _ برخورد منافقانه یهود ، با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عٰهَدَ إِلَيْنَا آلا نؤمن لِرَسُولٍ .. فلم قتلتموهم ان كنتم صادقي

ص: 304

جمله «فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین»، بیانگر این است که یهود، علی رغم ادعای ایمان در صورت مشاهده معجزه قصد ایمان آوردن، نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 15

15 - نفاق و دورویی قوم یهود

يقولون سمعنا و عصينا و اسمع غير مسمع و راعنا

ص: 305

3- نفخ صور

1- آثار نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 73 - 12

12_ دمیده شدن در صور، نقطه عطف و برهه تحولی مهم و اساسی در صحنه آفرینش است.

وله الملك يوم ينفخ في الصور

بیان انحصار مالکیت برای خداوند در روز نفخ صور، با وجود آنکه مالکیت خداوند همواره بوده و خواهد بود، بیانگر دگرگونی و تحول مهمی است که در هنگام نفخ صور رخ خواهد داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 87 - 5, 8, 1, 2

1 - وحشت و هراس شدید موجودات آسمان ها و زمین در روز نفخ صور

و يوم ينفخ في الصور ففرع من في السموت و من في الأرض

2 - دمیده شدن در صور، دارای پی آمد های سنگین و وحشت بار برای همه موجودات هستی

و يوم ينفخ في الصور ففرع من في السموت و من في الأرض

تعبیر «السموات و الأرض» دربرگیرنده همه هستی است.

5 - هراس و وحشت شدید موجودات آسمان ها و زمین، در لحظه فروپاشی جهان و نیز روز رستاخیز

و يوم ينفخ في الصور ففرع من في السموت و من في الأرض

مراد از «ینفخ فی الصور» می تواند مطلق نفخ صور و دربرگیرنده نفخه اولی _ که فروپاشی جهان و مرگ موجودات را در پی دارد _ و نفخه ثانیه _ که منجر به برپایی رستاخیز می شود _ باشد. گفتنی است که تعبیر «فرع من فی السموات و من فی الأرض» بیانگر مطلب یاد شده است.

8 - دمیده شدن در صور، مقدمه حضور همه موجودات هستی در پیشگاه خداوند

و يوم ينفخ في الصور... و كل أتوه

12 - متلاشی شدن و به حرکت درآمدن کوه ها در فضا، بر اثر نفخ صور

و یوم ینفخ فی الصور... و تری الجبال تحسبها جامده و هی تمرّ مرّ السحاب

ذکر «تری الجبال...» در ادامه «یوم ینفخ فی الصور...» می تواند به منظور بیان رخدادهایی باشد که در پی دمیده شدن در صور، در نظام طبیعت ظاهر می گردد. بنابراین معنای آیه بالا چنین می شود: تو این کوه ها را می بینی و می پنداری که

ایستا و غیرقابل حرکت اند؛ در حالی که آنها روزی که در صور دمیده شود، چون ابر در آسمان به حرکت در خواهند آمد.

16 - رخداد های جهان بر اثر نفخ صور، زمینه ساز برپایی قیامت و حسابرسی آدمیان، براساس علم دقیق خداوند به اعمال آنان

و یوم ینفخ فی الصور.. و تری الجبال... إته خبیر بما تفعلون

برداشت یاد شده بنابراین فرض است که «تری الجبال..» ادامه «یوم ینفخ فی الصور...» و بیانگر حوادث جهان در پی دمیده شدن در صور باشد. بنابراین جمله پایانی آیه (إته خبیر بما تفعلون) می رساند که قیامت، برای حسابرسی است و این کار متکی به علم دقیق الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 51 - 2، 1

1 - با دمیده شدن در صور، انسان های موجود در گور ها، زنده خواهند شد .

و نفخ فی الصور فإذا هم من الأجداث

«جدث» (مفرد «أجداث») به معنای قبر و گور است.

2 - جهان آخرت و رستاخیز انسان ها، با نفخ صور آغاز خواهد شد .

و نفخ فی الصور فإذا هم من الأجداث إلی ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 11، 12، 10، 9، 7، 6، 5، 1

1 - تمامی موجودات زنده آسمان ها و زمین با دمیده شدن در صور (شیپور) می میرند .

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض

«صعق» هم به معنای بی هوشی است و هم به معنای مرگ. در این آیه - برابر نظر بیشتر مفسران - معنای دوم مراد است که همان نفخ صور نخستین می باشد که موجب مرگ همه موجودات جهان می شود. «نفخ» نیز به معنای دمیدن است و «صور» به چیزی مانند شیپور گویند.

5 - برخی از موجودات آسمان ها و زمین، از مرگ ناشی از نفخ صور ایمن خواهند بود .

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض إلاً من شاء الله

6 - تعلق مشیت الهی بر زنده ماندن برخی از موجودات شعورمند در جهان پس از نفخ صور

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض إلا من شاء الله

7 - موجودات آسمان ها و زمین ، پس از مرگ با دمیده شدن دوباره در صور ، زنده خواهند شد .

ثم نفخ فیهِ اُخری فاذا هم قیام

9 - به پاخاستن ناگهانی موجودات آسمان ها و زمین ، پس از دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فیهِ اُخری فاذا هم قیام

«إذا» برای مفاجات و مفید معنای ناگهانی است و «قیام»، جمع «قائم» (به پاخاسته) است.

10 - تمامی موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور ، در انتظار سرنوشت خود به سر خواهند برد .

ثم نفخ فیهِ اُخری فاذا هم قیام ینظرون

«نظر» (مصدر «ینظرون») هم به معنای انتظار است و هم به معنای نظر متحیرانه و بهت آمیز. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است.

11 - نگاه متحیرانه و بهت آمیز موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أخرى فإذا هم قيام ينظرون

12 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : « و نفخ في الصور فصعق من في السماوات و من في الأرض إلا من شاء الله » قالوا : يا رسول الله من هؤلاء الذين استثنى الله ، قال : جبرئيل و ميكائيل و ملك الموت و اسرائيل و حملة العرش . . . » ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: « و نفخ في الصور .. إلا من شاء الله ». [اصحاب] گفتند: ای رسول خدا! این کسانی که استثنا شده اند چه کسانی هستند؟ فرمود: جبرئیل، میکائیل، ملک الموت، اسرائیل و حاملان عرش هستند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 20 - 3، 1

1_ دمیده شدن در « صور » سرآغاز شکل گیری رستاخیز

و نفخ في الصور ذلك يوم الوعيد

3_ پایان نیافتن زندگی انسان با « مرگ » و تداوم آن در قیامت با « نفخ صور »

و جاءت سكره الموت بالحق . . . و نفخ في الصور

تذکر به «نفخ در صور» و برپایی روز جزا _ در پی تذکر به مرگ _ پیامدار معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 15 - 1

1 - به هنگام دمیده شدن در صور و متلاشی شدن نظم کنونی زمین و کوه ها ، واقعه قیامت رخ می دهد .

فإذا نفخ في الصور . . . و حملت الأرض . . . فيومئذ وقعت الواقعة

به گفته مفسران، واژه «واقعه» همانند واژه های «حاقه»، «قارعه»، «غاشیه» و .. در قرآن _ که بدون موصوف و یا به تقدیر آن آمده است _ عَلم برای قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 8 - 1

1 - آغاز شدن رستاخیز انسان ها ، با دمیده شدن در صور

«ناقور» به معنای «صور» است (قاموس المحيط و مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 18 - 4، 1

1 - دمیده شدن در صور ، پیش در آمدی برای حضور مردم در صحنه قیامت است .

يوم ينفخ في الصور فتأتون أفواجًا

«صور»؛ به معنای، شاخی است که در آن دمیده می شود(قاموس). صحنه قیامت و گرد آوری مردم در آن _ به هر وسیله ای باشد _ به صحنه ای تشبیه شده است که در آن جا در بوق دمیده می شود تا همگان حاضر گردند.

4 - حضور انسان در قیامت ، پس از نفخ صور ، فوری و بی درنگ است .

يوم ينفخ في الصور فتأتون أفواجًا

حرف «فاء» علاوه بر تفریع، دلالت بر تعقیب دارد؛ یعنی، بیانگر این است که بین نفخ صور و آمدن مردم، فاصله ای نخواهد

بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 14 - 2

2 - حضور در قیامت ، ناگهانی است و با نفخه صور ، فاصله ای ندارد .

فإذا هم بالساهرة

حرف «إذا»، برای بیان مفاجاه و ناگهانی است.

2- ترس از نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 87 - 2

2 - دمیده شدن در صور ، دارای پی آمد های سنگین و وحشت بار برای همه موجودات هستی

و یوم ینفخ فی الصور ففرع من فی السموت و من فی الأرض

تعبیر «السموات و الأرض» دربرگیرنده همه هستی است.

3- ترسناکی نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 53 - 1

1 - نفخ صور در قیامت ، تنها یک صیحه عظیم و صدای سهمگین است .

و نفخ فی الصور .. إن کانت إلا صیحه وحده

اسم «کانت» به قرینه مقام _ که در دو آیه پیش سخن از نفخ صور بود _ «نفخه» می باشد.

4- تعداد نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 7,8,9

7 - موجودات آسمان ها و زمین ، پس از مرگ با دمیده شدن دوباره در صور ، زنده خواهند شد .

ثم نفخ فيه أُخْرَى فإذا هم قيام

8 - وجود فاصله میان دو نفخ صور (زمان مرگ همه موجودات جهان و زنده شدن دوباره آنها در قیامت)

و نفخ فی الصور فصعق .. ثم نفخ فيه أُخْرَى

برداشت یاد شده از کلمه «ثم» _ که می تواند بر تراخی زمانی دلالت کند _ به دست می آید.

9 - به پاخاستن ناگهانی موجودات آسمان ها و زمین ، پس از دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أُخْرَى فإذا هم قيام

ص: 309

«إِذَا» برای مفاجات و مفید معنای ناگهانی است و «قیام»، جمع «قائم» (به پاخاسته) است.

5- حقیقت نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 53 - 1

1 - نفخ صور در قیامت ، تنها یک صیحه عظیم و صدای سهمگین است .

و نفخ فی الصور . . . إن کانت إلا صیحه وحده

اسم «کانت» به قرینه مقام _ که در دو آیه پیش سخن از نفخ صور بود _ «نفخه» می باشد.

6- فاصله در نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 8

8 - وجود فاصله میان دو نفخ صور (زمان مرگ همه موجودات جهان و زنده شدن دوباره آنها در قیامت)

و نفخ فی الصور فصعق . . . ثم نفخ فیهِ اُخری

برداشت یاد شده از کلمه «ثم» _ که می تواند بر تراخی زمانی دلالت کند _ به دست می آید.

7- مصونیت از ترس نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 87 - 6،7

6 - برخی از انسان ها و نیز برخی از موجودات آسمان ها ، ایمن از هراس و وحشت ناشی از نفخ صور

ففزع من فی السموت و من فی الأرض إلا من شاء الله

من شاء الله

7 - تعلق مشیت الهی بر ایمنی برخی موجودات از وحشت نفخ صور

ففزع . . . إلا من شاء الله

8- نفخ صور در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 73 - 11، 10

10 _ روز دمیده شدن در صور، مالکیت مطلق و حاکمیت انحصاری خداوند، ظهور خواهد یافت.

وله الملك يوم ينفخ في الصور

ص: 310

«له الملك» بیانگر انحصار ملک در روز نفخ صور برای خداوند است. و چون این مالکیت اکنون نیز وجود دارد، بنابراین مفاد حصر، ظهور این مالکیت در آن روز به گونه ای که جای هیچ انکار برای کسی نماند، است.

11_ تمامی مالکیتها و حاکمیت‌های اعتباری در روز نفخ صور از میان خواهد رفت.

وله الملك يوم ينفخ في الصور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 38 - 4

4- «يحيى بن أبي العلاء... ان رجلاً دخل على أبي عبدالله (ع) فقال: أخبرني عن قول الله عزّ وجلّ لأبليس «فإنك من المنظرين إلى يوم الوقت المعلوم» قال: ... و يوم الوقت المعلوم يوم ينفخ في الصور نفخه واحده فيموت ابليس ما بين النفخه الأولى و الثانيه ;

يحيى بن أبي العلاء روایت کرده است: شخصی وارد بر امام صادق(ع) شد و گفت: مرا از سخن خدای عزّ و جلّ که به ابلیس فرمود: «فإنك من المنظرين إلى يوم الوقت المعلوم» خبر ده، حضرت فرمود: مراد از روز وقت معلوم، روزی است که [هنوز فقط] یک بار در صور دمیده شده؛ پس ابلیس بین دمیدن اول و دوم می میرد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 99 - 5

5- خداوند، همه انسان ها را در صحنه قیامت، با دمیده شدن در صور، گرد خواهد آورد.

و نفخ في الصور فجمعنهم جمعاً

«صور» محتمل است به یکی از دو معنا باشد: 1_ به معنای «شاخ»؛ که در این صورت، مقصود، دمیده شدن در بوق است؛ چرا که در قدیم، از شاخ حیوانات، بوق می ساختند. 2_ ممکن است «صور» جمع «صوره» باشد؛ در این صورت، مقصود، دمیده شدن در تمثال ها و پیکرهای مردگان برای زنده ساختن آن ها است. بسیاری از اهل لغت، بر احتمال دوم، خرده گرفته اند و آن را با برخی از موارد استعمال کلمه «صور» در قرآن ناسازگار دیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 102 - 2, 1

1 - دمیده شدن در صور (بوق و یا صورت و تمثال ها)، از رخداد های روز قیامت

يوم ينفخ في الصور

«صور» محتمل است به یکی از دو معنا باشد: 1_ به معنای شاخ، که در این صورت مقصود دمیده شدن در بوق خواهد بود؛ چرا که در قدیم، با سوراخ کردن شاخ حیوانات از آن بوق می ساختند. 2_ ممکن است «صور» جمع صوره باشد. براین اساس، مقصود دمیده شدن در تمثال ها و پیکرهای مردگان برای زنده شدن خواهد بود. بعضی از آیاتی که در آن کلمه «صور» آمده است، با معنای دوم سازگار نیست.

2- دمیده شدن در صور، و حشر در قیامت، دو رخداد مرتبط با یکدیگر

یوم ینفخ فی الصور و نحشر المجرمین

عطف «حشر» بر «نفخ صور» نشان از ارتباط آن دو با یکدیگر در حادثه برپایی قیامت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 103 - 7

ص: 311

7- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في معنى « الفزع الأكبر » : ان الناس يصاح بهم صيحة واحدة فلا يبقى ميت إلا نشر و لا حي إلا مات إلا ما شاء الله ثم يصاح بهم صيحة أخرى فينشر من مات و يصفون جميعاً و تشق السماء و تهد الأَرْض و تخزّ الجبال و تفر النيران و ترمي بمثل الجبال شرراً فلا يبقى ذر روح إلا إنخلع قلبه و ذكر ذنبه و شغل بنفسه إلا ما شاء الله ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده که در معنای «فزع أكبر» فرمود: به درستی که یک صیحه بر مردم زده می شود که مرده ای نمی ماند، مگر این که زنده می شود و زنده ای نمی ماند، مگر این که می میرد، جز آنچه را که خدا بخواهد. سپس صیحه دیگری بر آنان زده می شود و آنان که مرده اند زنده گشته و همگی به صف کشیده خواهند شد. و آسمان شکافته و زمین در هم کوبیده و کوه ها فرو ریخته و آتش شعله هایی چون کوه برکشند، پس هیچ صاحب روحی نماند، مگر این که [از هراس] دل او کنده شود و گناهان خود را یاد آورد و هر کس به فکر خویش باشد، مگر آنچه را خدا بخواهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 53 - 1

1 - نفخ صور در قیامت ، تنها یک صیحه عظیم و صدای سهمگین است .

و نفخ فی الصور .. . إن كانت إلا صيحة وحده

اسم «کانت» به قرینه مقام _ که در دو آیه پیش سخن از نفخ صور بود _ «نفخه» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 8,9,10,11,12

8 - وجود فاصله میان دو نفخ صور (زمان مرگ همه موجودات جهان و زنده شدن دوباره آنها در قیامت)

و نفخ فی الصور فصعق .. . ثم نفخ فيه أُخری

برداشت یاد شده از کلمه «ثم» _ که می تواند بر تراخی زمانی دلالت کند _ به دست می آید.

9 - به پاخاستن ناگهانی موجودات آسمان ها و زمین ، پس از دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أُخری فإذا هم قیام

«إذا» برای مفاجات و مفید معنای ناگهانی است و «قیام»، جمع «قائم» (به پاخاسته) است.

10 - تمامی موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور ، در انتظار سرنوشت خود به سر خواهند برد .

ثم نفخ فيه أُخری فإذا هم قیام بینظرون

«نظر» (مصدر «ينظرون») هم به معنای انتظار است و هم به معنای نظر متحیرانه و بهت آمیز. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است.

11 - نگاه متحیرانه و بهت آمیز موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أُخْرَى فإذا هم قيام ينظرون

12 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : « و نفخ في الصور فصعق من في السماوات و من في الأرض إلا من شاء الله » قالوا : يا رسول الله من هؤلاء الذين استثنى الله ، قال : جبرئيل و ميكائيل و ملك الموت و اسرائيل و حملة العرش . . . » ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: « و نفخ في الصور. .. إلا من شاء الله ». [اصحاب] گفتند: ای رسول خدا! این کسانی که استثنا شده اند چه کسانی هستند؟ فرمود: جبرئیل، میکائیل، ملک الموت، اسرائیل و حاملان عرش هستند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 13 - 1

ص: 312

1 - دمیده شدن یک بار در صور ، در آستانه برپایی قیامت

فإذا نفخ في الصور نفخة وحده

مقصود از نفخ صور در این آیه _ به گفته مفسران _ نفخ صور نخست است که نظم موجود جهان را به هم می ریزد. سپس قیامت با نفخ صور دوم برپا می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 15 - 1

1 - به هنگام دمیده شدن در صور و متلاشی شدن نظم کنونی زمین و کوه ها ، واقعه قیامت رخ می دهد .

فإذا نفخ في الصور .. و حملت الأرض ... فيومئذ وقعت الواقعة

به گفته مفسران، واژه «واقعه» همانند واژه های «حاقه»، «قارعه»، «غاشیه» و .. در قرآن _ که بدون موصوف و یا به تقدیر آن آمده است _ عَلم برای قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 8 - 1

1 - آغاز شدن رستاخیز انسان ها ، با دمیده شدن در صور

فإذا نقر في الناقور

«ناقور» به معنای «صور» است (قاموس المحيط و مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 9 - 2

2 - لحظه دمیده شدن صور در روز رستاخیز ، آغاز سختی ها و ناگواری ها برای اهل محشر

فإذا نقر في الناقور . فذلك يومئذ يوم عسير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 33 - 2

2- برپایی قیامت، همراه با نفخ صور است.*

فإذا جاءت الصاخّة

تطبیق «صاخّه» بر قیامت، ممکن است به اعتبار غرشی باشد که از آن در بعضی از آیات دیگر، به نفخ صور یاد شده است.

9- نقش نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 101 - 1

1 - آغاز رستاخیز و زنده شدن دوباره انسان ها با نفخ صور

فإذا نفخ فی الصور فلا أنساب بینهم

ص: 313

10- ویژگیهای نفخ صور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 8,9

8 - وجود فاصله میان دو نفخ صور (زمان مرگ همه موجودات جهان و زنده شدن دوباره آنها در قیامت)

و نفخ فی الصور فصعق . . . ثم نفخ فیهِ اُخری

برداشت یاد شده از کلمه «ثم» _ که می تواند بر تراخی زمانی دلالت کند _ به دست می آید.

9 - به پاخاستن ناگهانی موجودات آسمان ها و زمین ، پس از دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فیهِ اُخری فاذا هم قیام

«إذا» برای مفاجات و مفید معنای ناگهانی است و «قیام»، جمع «قائم» (به پاخاسته) است.

ص: 314

4- نفرین

1- نفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 16

16_ نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغيظکم

2- آثار نفرین موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 3

3- ابتلای سامری به مردم گریزی و گریز مردم از وی، پی آمد نفرین موسی (ع) در حق او بود.

إِنَّ لَكَ فِي الْحَيَوةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

محتمل است «فإنَّ لك في الحياه..» نفرین موسی (ع) در حق سامری باشد؛ یعنی، آن که سامری به بیماری روحی و یا جسمی خاصی مبتلا گردد، که از مردم بگریزد و مردم نیز از او گریز داشته باشند.

3- اجابت نفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 6

6_ تضمین استجابت نفرین طرفِ حقّ، در مباحله

فمن حاجّك... فقلّ تعالوا... نبتهل فنجعل لعنت الله على الكاذبين

4- اجابت نفرین نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 11 - 1

1 - اجابت دعای نوح (ع) به درگاه خداوند ، برای انتقام از قوم حق ستیز خویش

ص: 315

5- استغفار و نقرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 16

16 - توأم کردن آمرزش خواهی با نقرین به وقت نیایش و دعا به درگاه الهی ، کاری پسندیده و شایسته است .

ربّ اغفر لی و لولدیی . . . و للمؤمنین و المؤمنات و لاتزد الظالمین إلاّ تبارًا

6- حتمیت تحقق نقرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 2 - 6

6 - ثروت و مقام ، نمی تواند مانع تحقق نقرین خداوند باشد و عذاب او را دفع کند .

ما أغنی عنه ماله و ما کسب

به قرینه آیه بعد، جمله «ما أغنی . . .» به دفع آتش جهنم نیز نظر دارد.

7- زمینه نقرین بر گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 8

8 - نقرین بر ظالمان و گمراه کنندگان جامعه _ پس از ناامیدی از هدایت آنان _ کاری پسندیده و روا

و لاتزد الظالمین إلاّ ضلّلاً

8- زمینه نقرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 9 - 1

1- ناخشنودی کافران از پیام وحی ، باعث حبط اعمال آنان و گرفتار آمدنشان به نقرین الهی

فتعسأ لهم و أضلّ أعم لهم . ذلك بأنهم كرهوا ما أنزل الله

بنابراین که «ذالك» اشاره به «فتعسأ لهم و أضلّ أعم لهم» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 2

ص: 316

2- فسادگری در زمین و گسستن از خویشاوندان ، موجب خشم و نفرین الهی

تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم . أولئك الذین لعنهم الله

9- زمینه نفرین ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 8

8- نفرین بر ظالمان و گمراه کنندگان جامعه - پس از ناامیدی از هدایت آنان - کاری پسندیده و روا

و لاتزد الظالمین إلا ضللاً

10- زمینه نفرین موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 22 - 3

3- نفرین موسی (ع) به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از هدایت فرعونیان

و إن لم تؤمنوا .. فدع ربّه انّه هـؤلاء قوم مجرمون

«دعا» در مقام شکایت، دربردارنده درخواست مجازات است.

11- عجله در نفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 3

3 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شتاب نکردن در غضب و نفرین بر مردم و جدا شدن از آنان ، مانند شتاب

کردن یونس (ع) در این باره

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

مفسران بر آنند که این آیه، به داستانی از یونس (ع) اشاره دارد که در سوره «انبیا» (آیه 87) بیان شده است: «و ذا النون إذ ذهب مغاضباً فظنّ

أن لن نقدر علیه فنادی فی الظلمات. . .».

12- عوامل نفرین بر اصحاب اخدود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 7 - 11

11 - حضور بی رحمانه اصحاب اخدود برای سوزاندن و تماشای سوختن مؤمنان ، موجب گرفتاری آنان به نفرین خداوند بود .

قتل أصحاب الأخدود . . . إذ . . . و هم علی ما یفعلون بالمؤمنین شهود

ص: 317

13- فلسفه نفرین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 2,5

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی ، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند ، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لاتذر علی الأرض من الـکـفرین ديارًا . إنک إن تذرهم یضلّوا عبادک

5- به وجود آمدن فرزندان کافر و تبه کار در جامعه ، فلسفه نفرین نوح (ع) علیه قوم کافر و گمراه گر خویش

و لایلدوا إلا فاجرا کفارا

14- مضمولان نفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 13

13 - دشمنان اسلام و مسلمین ، شایسته لعن و نفرین اند .

هم العدو . . . قـتلهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 7

7 - ظالمان و گمراه کنندگان جامعه ، مستحق نفرین اند .

و لاترد الظـلمین إلا ضلـلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 3

3 - کافران و بت پرستان حق ناپذیر ، مستحق نفرین و نابودی اند .

وقال نوح رب لاتذر علی الأرض من الـکـفرین ديارًا

15- مضمونان نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 8 - 1

1- کافران ، مورد نفرین خداوند و گرفتار ذلّت و خواری

والذین كفروا فتعسّٰا لهم

واژه «تعسّٰا» (به معنای لغزیدن و به رو در افتادن) نشانگر ذلّت و خواری است.

ص: 318

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 14

14- منافقان و افراد سست ایمان بیزار از جهاد ، مورد نفرین الهی و سزاوار مرگ

فأولی لهم

«أولی لهم» ممکن است در مقام انشا و نفرین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 1

1 - کافران حق ستیز و یاوه سرا ، مورد نفرین خداوند

قتل الخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 12

12 - منافقان ، مورد لعن و نفرین سخت خداوند

ق_تلهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 1

1 - تکذیب کنندگان دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ول_کن کذب و تولی . . . أولی لک فأولی

عبارت «أولی لک فأولی» _ مانند «ویل لک» _ برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از مفردات راغب و تفاسیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ولکن کذب و تولی . . . ثم أولى لك فأولى

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

3 - ابوجهل ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب

أولى لك فأولى ثم أولى لك فأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 1

1 - کافران ، مورد غضب و نفرین خداوند و مشمول شدیدترین توبیخ های او هستند .

قتل الإنسان ما أكفره

ص: 319

فعل ماضی (قتل الإنسان) برای نفرین بکار رفته است. مفاد نفرین های خداوند توبیخ و تهدید است؛ زیرا معنای حقیقی نفرین، درباره او قابل تصور نیست. «ال» در «الإنسان» به قرینه «فلینظر الإنسان...» در آیات بعد برای ماهیت است و جمله «ما أكفره» نشان می دهد که در نفرین «قتل الإنسان»، تنها کافران مد نظر می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 4 - 2

2 - ایجادکنندگان کوره آدم سوزی (اصحاب اخدود)، مورد نفرین خداوند و مشمول شدیدترین توبیخ های او

قتل أصحاب الأُخدود

فعل «قتل»، برای نفرین به کار رفته است. مفاد نفرین های خداوند توبیخ و تهدید است؛ زیرا معنای حقیقی نفرین درباره خداوند تصور ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 6 - 3

3 - اصحاب اخدود، به دلیل حضور بی رحمانه خود در مراسم سوزاندن مؤمنان و نشستن و نظاره کردن آن، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار قتل و نابودی شدند.

قتل أصحاب الأُخدود... إذ هم علیها قعود

کلمه «إذ»، ظرف برای «قتل» و بیانگر نقش آن لحظه در استحقاق نفرین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 7 - 11

11 - حضور بی رحمانه اصحاب اخدود برای سوزاندن و تماشای سوختن مؤمنان، موجب گرفتاری آنان به نفرین خداوند بود.

قتل أصحاب الأُخدود... إذ... و هم علی ما یفعلون بالمؤمنین شهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 1,4

1 - برخی از نمازگزاران، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار عذاب و هلاکت اند .

فویل للمصلّین

«ویل» _ که در اصل به معنای عذاب و هلاکت است _ کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. (لسان العرب)

ص: 320

این کلمه نام درّه، یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از دره‌های آن است (قاموس). مبتدا قرار گرفتن آن _ با آن که نکره است _ نشان می‌دهد که در معنای نفرین به کار رفته است.

4 - نمازگزاران بی اعتقاد به معاد ، مورد نفرین خداوند

أرءیت الذی یکذب بالذین . . . فویل للمصلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 1

1 - ریاکاران ، مورد نفرین خدا بوده و به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

فویل للمصلین . . . الذین هم یرءون

«رائیته» (ماضی «یرءون»); یعنی، خود را بر خلاف آنچه بودم، به او نشان دادم (قاموس). «ریا»؛ یعنی، آشکار ساختن کار خویش برای مردم تا او را ببینند و به او نظر نیکو داشته باشند (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 7 - 1

1 - کسانی که از عاریه دادن لوازم منزل، دریغ ورزیده، احتیاجات مردم را نادیده می‌گیرند، گرفتار نفرین خداوند و عذاب جهنم، فرجام آنان است .

فویل . . . ویمنعون الماعون

«ماعون»، عنوان عامی برای اثاثیه منزل، از قبیل دیگ، تبر، و کاسه است (مصباح). این کلمه به معنای کار خیر و باران و آب و هر چیز نافع نیز می‌آید (قاموس). ریشه آن «مَعَن» (چیزی که کم و آسان باشد) است و برخی اصل آن را «معونه» (ابزار کمک دهنده) دانسته‌اند. (صحاح اللغه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 2، 1

1 - خداوند، با نفرین بر ابولهب، او را به ضایع ساختن دستاورد ها و تلاش هایش تهدید کرد .

تَبَّتْ یَدَا أَبِی لَهَبٍ وَ تَبَّتْ

«تَبَّتْ» (مصدر «تَبَّتْ» و «تَبَّتْ»); یعنی، هلاکت (نهایه ابن اثیر). «تَبَّتْ» و «تَبَّتْ» به معنای قرار گرفتن دائم در خسارت است (مفردات).

«تَبَّ يَدَاهُ»؛ یعنی، دست های او ضایع شدند و زیان دیدند (قاموس). زیان دیدن دست، کنایه از هدر رفتن تلاش ها و دستاوردها است.

2- ابولهب، مورد نفرین و تهدید خداوند، به گرفتاری در هلاکت و فرجامی زیان بار

و تَبَّ

فاعل «تَبَّ»، ابولهب است و نفرین خداوند به شخص او تعلق گرفته است. از آن جا که معنای حقیقی نفرین، درباره خداوند تصور ندارد؛ مراد تهدید و توبیخ خواهد بود.

16- موجبات نفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 321

12 - تمرد و گناه بنی اسرائیل ، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فافرق بیننا و بین القوم الفسقین

17- موجبات نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 2

2 - تکذیب دین و روی گردانی عمدی از تعالیم آن ، موجب هلاکت و نفرین الهی است .

ولکن کذب و تولی . . . أولى لک فأولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 35 - 2

2 - تکذیب دین و روی گردانی عمدی از تعالیم آن ، موجب هلاکت و نفرین الهی

ولکن کذب و تولی . . . ثم أولى لک فأولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 23 - 10

10 - سرپیچی از فرمان خداوند ، موجب استحقاق نفرین او

قتل الإنسین . . . لما یقض ما أمره

18- نفرین انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 2

2- انبیا از هدایت شدن اقوام کافر ناامید شدند و آنان را نفرین کردند .

قالت لهم رسلهم . . . واستفتحوا

انبیا پس از ارائه بیّنات و چند گفت و گو با کافران و تهدید شدن از سوی آنان و اعلام تهدید خداوند، از خداوند طلب پیروزی برای خویش کردند و این نشانگر این است که آنان امیدی به هدایت اقوام خویش نداشتند.

19- نفرین بر ابو جهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 35 - 3

3- ابو جهل ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب

ص: 322

أولى لك فأولى ثم أولى لك فأولى

20- نفرین بر ابو لهب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 2

1 - خداوند ، با نفرین بر ابولهب ، او را به ضایع ساختن دستاورد ها و تلاش هایش تهدید کرد .

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّتْ

«تَبَّتْ» (مصدر «تَبَّتْ» و «تَبَّتْ»); یعنی، هلاکت (نهایه ابن اثیر). «تَبَّتْ» و «تَبَّتْ» به معنای قرار گرفتن دائم در خسارت است (مفردات). «تَبَّتْ يَدَاهُ»; یعنی، دست های او ضایع شدند و زیان دیدند (قاموس). زیان دیدن دست، کنایه از هدر رفتن تلاش ها و دستاوردها است.

2 - ابولهب ، مورد نفرین و تهدید خداوند ، به گرفتاری در هلاکت و فرجامی زیان بار

و تَبَّتْ

فاعل «تَبَّتْ»، ابولهب است و نفرین خداوند به شخص او تعلق گرفته است. از آن جا که معنای حقیقی نفرین، درباره خداوند تصور ندارد؛ مراد تهدید و توبیخ خواهد بود.

21- نفرین بر استهزاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره ، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

وِيلَ لِكُلِّ هَمْزٍ لَمَزَةٍ

برخی از مفسران، کلمه «وِيلَ» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»; یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»; یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

22- نفرین بر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ خداوند ، دعای موسی و هارون (ع) ، علیه فرعون و اطرافیانش را مستجاب کرد .

قال قد أجبت دعوتكما

ص: 323

23- نفرین بر اصحاب اخدود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 4 - 2

2 - ایجادکنندگان کوره آدم سوزی (اصحاب اخدود)، مورد نفرین خداوند و مشمول شدیدترین توبیخ های او

قتل أصحاب الأُخدود

فعل «قتل»، برای نفرین به کار رفته است. مفاد نفرین های خداوند توبیخ و تهدید است؛ زیرا معنای حقیقی نفرین درباره خداوند تصور ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 6 - 3

3 - اصحاب اخدود، به دلیل حضور بی رحمانه خود در مراسم سوزاندن مؤمنان و نشستن و نظاره کردن آن، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار قتل و نابودی شدند.

قتل أصحاب الأُخدود... إذ هم علیها قعود

کلمه «إذ»، ظرف برای «قتل» و بیانگر نقش آن لحظه در استحقاق نفرین است.

24- نفرین بر اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 2

2- انبیا از هدایت شدن اقوام کافر ناامید شدند و آنان را نفرین کردند.

قالت لهم رسلهم... و استفتحوا

انبیا پس از ارائه بینات و چند گفت و گو با کافران و تهدید شدن از سوی آنان و اعلام تهدید خداوند، از خداوند طلب پیروزی برای خویش کردند و این نشانگر این است که آنان امیدی به هدایت اقوام خویش نداشتند.

25- نفرین بر بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافران و بت پرستان حق ناپذیر ، مستحق نفرین و نابودی اند .

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الکفرین ديارًا

4 - نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر _ پس از ناامیدی از هدایت آنان _ امری پسندیده و روا

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الکفرین ديارًا

ص: 324

26- نفرین بر بخیلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 7 - 1

1 - کسانی که از عاریه دادن لوازم منزل، دریغ ورزیده، احتیاجات مردم را نادیده می‌گیرند، گرفتار نفرین خدایند و عذاب جهنم، فرجام آنان است.

فویل... و یمنعون الماعون

«ماعون»، عنوان عامی برای اثاثیه منزل، از قبیل دیگ، تبر، و کاسه است (مصباح). این کلمه به معنای کار خیر و باران و آب و هر چیز نافع نیز می‌آید (قاموس). ریشه آن «مَعَن» (چیزی که کم و آسان باشد) است و برخی اصل آن را «معونه» (بزار کمک دهنده) دانسته‌اند. (صحاح اللغه)

27- نفرین بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 9، 12

9_ نفرین موسی (ع) بر قوم خویش با درخواست محروم شدن آنان از فیض وجود او و برادرش هارون

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

12_ تمرد و گناه بنی اسرائیل، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

28- نفرین بر تارکان جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 14

14- منافقان و افراد سست ایمان بیزار از جهاد، مورد نفرین الهی و سزاوار مرگ

فأولی لهم

«أولی لهم» ممکن است در مقام انشا و نفرین باشد.

29- نفرین بر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 1

1 - کافران حق ستیز و یاوه سرا، مورد نفرین خداوند

قتل الخرصون

ص: 325

30- نفرین بر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 4، 3

3 - کافران و بت پرستان حق ناپذیر ، مستحق نفرین و نابودی اند .

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الكفرین ديارًا

4 - نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر - پس از ناامیدی از هدایت آنان - امری پسندیده و روا

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الكفرین ديارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند ؛ بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود ، خیرخواه و نسبت به کافران و دشمنان اصلاح ناپذیر ، آرزوی نابودی کنند .

رب اغفر لی . . . و للمؤمنین و المؤمنات و لاتزد الظالمین إلا تبارًا

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

31- نفرین بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 16

16_ نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغيظكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند؛ بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود، خیر خواه و نسبت به کافران و دشمنان اصلاح ناپذیر، آرزوی نابودی کنند.

ربِّ اغفر لی . . . و للمؤمنین و المؤمنات و لاترذ الظالمین إلاّ تباراً

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

ص: 326

32- نفرین بر دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 13

13 - دشمنان اسلام و مسلمین ، شایسته لعن و نفرین اند .

هم العدو... ق_تلهم الله

33- نفرین بر ریاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 1

1 - ریاکاران ، مورد نفرین خدا بوده و به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

فویل للمصلین .. الذین هم یراءون

«رأیته» (ماضی «یراءون»); یعنی، خود را بر خلاف آنچه بودم، به او نشان دادم (قاموس). «ریا»؛ یعنی، آشکار ساختن کار خویش برای مردم تا او را ببینند و به او نظر نیکو داشته باشند (مصباح).

34- نفرین بر سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 3

3 - ابتلای سامری به مردم گریزی و گریز مردم از وی ، پی آمد نفرین موسی (ع) در حق او بود .

إنّ لك فی الحیوه أن تقول لا مساس

محتمل است «إنّ لك فی الحیاه..» نفرین موسی (ع) در حق سامری باشد؛ یعنی، آن که سامری به بیماری روحی و یا جسمی خاصی مبتلا گردد، که از مردم بگریزد و مردم نیز از او گریز داشته باشند.

35- نفرین بر سست ایمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 14

14- منافقان و افراد سست ایمان بیزار از جهاد ، مورد نفرین الهی و سزاوار مرگ

فأولی لهم

«أولی لهم» ممکن است در مقام انشا و نفرین باشد.

ص: 327

36- نفرین بر طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 61 - 3

3 - طغیان گران ، مورد نفرین پیروانشان در دوزخ

قالوا ربنا من قدم لنا هـ ذافزده عذاباً ضعفاً فی النار

37- نفرین بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 6

6_ ریشه کن شدن نسل ظالمان، نفرینی الهی بر آنان است.

فقط دابر القوم الذین ظلموا

اگر جمله «فقط دابر» انشایی باشد، نفرینی است در حق ظالمان در تمامی تاریخ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 7

7 - ظالمان و گمراه کنندگان جامعه ، مستحق نفرین اند .

ولا تزد الظالمین إلا ضللاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 13، 15

13 - درخواست نوح (ع) از درگاه الهی ، مبنی بر افزودن هلاکت و بدبختی ستمگران حق ناپذیر

ولا تزد الظالمین إلا تباراً

«تبار»، به معنای هلاکت و نابودی است.

15 - ظالمان حق ناپذیر ، مستحق نفرین و نابودی اند .

و لا ترد الظلّ لمين إلا تبارًا

38- نفرين بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 1

1_ خداوند ، دعای موسی و هارون (ع) ، علیه فرعون و اطرافیانش را مستجاب کرد .

قال قد أجبت دعوتكما

ص: 328

39- نفرین بر قاطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

40- نفرین بر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 5

5- نوح (ع)، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

فافتح بيني... و نجّني و من معي من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 6,7

6- نوح (ع)، خواهان انتقام الهی از قوم حق ستیز خویش

أني مغلوب فانتصر

مفسران «فانتصر» را به معنای «فانتقم» دانسته اند.

7- «عن أبي جعفر (ع) ... قال: ... فلبث فيهم نوح ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سرّاً و علانیه فلمّا أبوا و عتوا قال «ربّ أئی

مغلوب فانتصر»؛

از امام باقر(ع) روایت شده که ... فرمود: ... نوح(ع) در میان قوم خود هزار سال - پنجاه سال کم - توقف نمود و قومش را در نهران و

آشکار [به توحید] دعوت کرد. پس چون آنان ابا کرده و سرکشی نمودند، گفت: پروردگارا! من مغلوب هستم، انتقام مرا [از این قوم طغیان

گر] بگیر.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی ، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند ، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لا تذر علی الأرض من الکفرین ديارًا . إنک إن تذرهم یضللوا عبادک

41- نفرین بر قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 5

5- یونس (ع) ، در غضب و نفرین کردن بر قوم خویش شتاب کرد .

ص: 329

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

42- نفرین بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 8 - 1

1- کافران ، مورد نفرین خداوند و گرفتار ذلت و خواری

و الذین کفروا فتعسأ لهم

واژه «تعسأ» (به معنای لغزیدن و به رو در افتادن) نشانگر ذلت و خواری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 9 - 1

1- ناخشنودی کافران از پیام وحی ، باعث حبط اعمال آنان و گرفتار آمدنشان به نفرین الهی

فتعسأ لهم و أضل أعم لهم . ذلک بأنهم کرهوا ما أنزل الله

بنابراین که «ذلک» اشاره به «فتعسأ لهم و أضل أعم لهم» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 1

1 - کافران حق ستیز و یاوه سرا ، مورد نفرین خداوند

قتل الخرّصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 4، 3، 1

1 - درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح ربّ لا تذّر علی الأرض من الکفرین ديارًا

واژه «ديار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

3 - کافران و بت پرستان حق ناپذیر ، مستحق نفرین و نابودی اند .

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الڪ_فرین ديارًا

4 - نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر _ پس از ناامیدی از هدایت آنان _ امری پسندیده و روا

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الڪ_فرین ديارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند ; بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود ، خیرخواه و نسبت به کافران و دشمنان اصلاح ناپذیر ، آرزوی نابودی کنند .

ربّ اغفر لی . . . وللمؤمنین و المؤمنات و لاتزد الظالمین إلاّ تبارًا

ص: 330

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 1

1 - کافران ، مورد غضب و نفرین خداوند و مشمول شدیدترین توبیخ های او هستند .

قتل الإنسان ما أکفره

فعل ماضی (قتل الإنسان) برای نفرین بکار رفته است. مفاد نفرین های خداوند توبیخ و تهدید است؛ زیرا معنای حقیقی نفرین، درباره او قابل تصور نیست. «ال» در «الإنسان» _ به قرینه «فلینظر الإنسان...» در آیات بعد _ برای ماهیت است و جمله «ما أکفره» نشان می دهد که در نفرین «قتل الإنسان»، تنها کافران مد نظر می باشند.

43- نفرین بر گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 7

7 - ظالمان و گمراه کنندگان جامعه ، مستحق نفرین اند .

ولا تزد الظالمین إلا ضللاً

44- نفرین بر گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 7 - 1

1 - دروغ پردازان گناه پیشه ، مورد نفرین و تهدید خداوند

ویل لكل افاک اثم

45- نفرین بر محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 8

8 _ توهین و نفرین برخی از یهودیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ضمن سخن با آن حضرت

من الذین هادوا .. واسمع غیر مسمع

«غیر مسمع» در برداشت فوق به معنای انشایی آن گرفته شده است. و مفهوم آن چنین است: خدا تورا کر و ناشنوا قرار دهد. و یا: خدا تورا نفهم گرداند.

ص: 331

46- نفرین بر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 9

9_ نفرین خداوند به یهود و نصارا، به خاطر سخنان کفرآمیزشان

قتلهم الله انى يؤفكون

47- نفرین بر مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزان فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

48- نفرین بر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 1

1 - تکذیب کنندگان دین، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ولكن كذب وتولى... أولى لك فأولى

عبارت «أولى لك فأولى» _ مانند «ویل لك» _ برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از مفردات راغب و تفاسیر).

49- نفرین بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 8

8_ منافقان روی گردان از آیات الهی قرآن ، مورد نفرین خداوند

ثم انصرفوا صرف الله قلوبهم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «صرف الله قلوبهم» خبر در مقام انشا بوده و برای نفرین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 14

14- منافقان و افراد سست ایمان بیزار از جهاد ، مورد نفرین الهی و سزاوار مرگ

ص: 332

فأولى لهم

«أولى لهم» ممکن است در مقام انشا و نفرین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 12

12 - منافقان ، مورد لعن و نفرین سخت خداوند

ق_تلهم الله

50- نفرین بر نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 1

1 - برخی از نمازگزاران ، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار عذاب و هلاکت اند .

فویل للمصلین

«ویل» _ که در اصل به معنای عذاب و هلاکت است _ کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. (لسان العرب) این کلمه نام درّه، یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن است (قاموس). مبتدا قرار گرفتن آن _ با آن که نکره است _ نشان می دهد که در معنای نفرین به کار رفته است.

51- نفرین بر نمازگزاران بی ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 4

4 - نمازگزاران بی اعتقاد به معاد ، مورد نفرین خداوند

أرءیت الذی یکذب بالذین . . . فویل للمصلین

52- نفرین بر یاوه گوینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 1

1 - كافران حق ستيز و ياوه سرا ، مورد نفرين خداوند

قتل الحرصون

ص: 333

53- نفرین بر یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 4,5,33

4_ در ماندگی و ناتوانی همیشگی یهود، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیه‌م

5_ گرفتاری یهودیان به بخل و خودداری آنان از انفاق و یاری دیگران، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیه‌م

جمله «ینفق کیف یشاء» دلالت می‌کند که از مصادیق مورد نظر در نفرین الهی بر یهود (غلت ایدیه‌م) بسته بودن دست آنها از انفاق و بخیل گشتن آنهاست.

33_ ناکامی یهود در جنگ افروزی های خود علیه مسلمانان، نمود ناتوانی آنان بر اثر نفرین خداوند

غلت ایدیه‌م . . . کَلِمَا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اِطْفَاؤُهَا اللّٰهُ

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «کَلِمَا اَوْقَدُوا . . .» بیان نتیجه ای برای «غلت ایدیه‌م» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 9

9_ نفرین خداوند به یهود و نصارا، به خاطر سخنان کفرآمیزشان

قَتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنۡی یُؤْفِكُوۡنَ

54- نفرین به دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 7 - 1

1 - دروغ پردازان گناه پیشه، مورد نفرین و تهدید خداوند

و یَل لِّکُلِّ اَفَّاک اَیْمِیۡمَ

55- نفرین پیروان طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 61 - 3

3 - طغیان گران ، مورد نفرین پیروانشان در دوزخ

قالوا ربنا من قدم لنا هـذا فزده عذاباً ضعفاً فی النار

56- نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 334

4_ در ماندگی و ناتوانی همیشگی یهود، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیه‌م

5_ گرفتاری یهودیان به بخل و خودداری آنان از انفاق و یاری دیگران، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیه‌م

جمله «ینفق کیف یشاء» دلالت می‌کند که از مصادیق مورد نظر در نفرین الهی بر یهود (غلت ایدیه‌م) بسته بودن دست آنها از انفاق و بخیل گشتن آنهاست.

33_ ناکامی یهود در جنگ افروزی های خود علیه مسلمانان، نمود ناتوانی آنان بر اثر نفرین خداوند

غلت ایدیه‌م .. . کَلِمَا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اِطْفَاؤُهَا اللّٰهُ

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «کَلِمَا اَوْقَدُوا .. .» بیان نتیجه ای برای «غلت ایدیه‌م» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 6

6_ ریشه کن شدن نسل ظالمان، نفرینی الهی بر آنان است.

فَقَطَّعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا

اگر جمله «فقطّع دابر» انشایی باشد، نفرینی است در حق ظالمان در تمامی تاریخ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 7 - 1

1 - دروغ پردازان گناه پیشه، مورد نفرین و تهدید خداوند

وَيَلْ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اُثِمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 3

3 - « عن عبدالعظیم بن عبداللہ الحسنی قال : سألت محمّد بن علیّ الرضا (ع) عن قوله عزّوجلّ : « أُولَى لَكَ فَأُولَى . ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى » قال : يقول الله عزّوجلّ : بُعْدًا لَكَ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا بُعْدًا ، وَبُعْدًا لَكَ مِنْ خَيْرِ الْآخِرَةِ ؛

عبدالعظیم حسنی گوید: از امام جواد(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ: «أُولَى لَكَ فَأُولَى . ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى» سؤال کردم؛ فرمود: خدای عزّوجلّ می فرماید: دوری باد تو را از خیر دنیا و دوری باد تو را از خیر آخرت».

57- نفرین قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 1

1 - درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الكفرین ديارًا

واژه «دیار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

ص: 335

58- نفرین محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 16

16 - نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغيظکم

59- نفرین مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 35 - 1

1 - تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ولکن کذب و تولی . . . ثم أولى لک فأولی

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

60- نفرین موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 12، 9

9 - نفرین موسی (ع) بر قوم خویش با درخواست محروم شدن آنان از فیض وجود او و برادرش هارون

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

12 - تمرد و گناه بنی اسرائیل ، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

61- نفرین نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 5

5- نوح (ع)، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

فافتح بينى . . . و نَجِّنى و من معى من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 75 - 3

ص: 336

3- نوح (ع)، علیه قوم خود به درگاه الهی نفرین کرده، یاری طلبید.

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

آیه بعد در پاسخ به ندای نوح(ع)، مسأله نجات آن حضرت و خاندانش را از عذاب الهی مطرح می کند. از این مطلب به دست می آید که آنچه آن حضرت از خدا خواسته است، نفرینی بود علیه قوم خود. آیه 26 سوره «مؤمنون» (قال رب انصرنی بما کذبون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 6,7

6- نوح (ع)، خواهان انتقام الهی از قوم حق ستیز خویش

أنتی مغلوب فانتصر

مفسران «فانتصر» را به معنای «فانتقم» دانسته اند.

7- «عن ابی جعفر (ع) ... قال: ... فلبث فیهم نوح ألف سنه إلا خمسین عاماً یدعوهم سرّاً و علانیه فلما أبوا و عتوا قال «رب أنتی مغلوب فانتصر»؛

از امام باقر(ع) روایت شده که ... فرمود: ... نوح(ع) در میان قوم خود هزار سال - پنجاه سال کم - توقف نمود و قومش را در نهران و آشکار [به توحید] دعوت کرد. پس چون آنان ابا کرده و سرکشی نمودند، گفت: پروردگارا! من مغلوب هستم، انتقام مرا [از این قوم طغیان گر] بگیر».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 1

1- درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح رب لاتذر علی الأرض من الکفرین دياراً

واژه «ديار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 13

13- «عن صالح بن میثم قال: قلت لأبی جعفر (ع): ما کان علم نوح (ع) حین دعا قومه إنهم لایلدوا إلاّ فاجراً کفراً فقال: أما

سمعتَ قولَ الله لنوح: « إِنَّه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن » ;

صالح بن میثم گوید: به امام باقر(ع) عرض کردم: نوح(ع) هنگامی که قوم خود را دعوت می کرد از کجا آگاه بود که اولاد آن قوم، غیر از بدکار و کافر به دنیا نمی آیند؛ امام فرمود: آیا سخن خداوند را به نوح نشنیده ای که فرمود: (إِنَّه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 13

13 - درخواست نوح (ع) از درگاه الهی ، مبنی بر افزودن هلاکت و بدبختی ستمگران حق ناپذیر

و لاتزد الظالمین إلا تبارًا

«تبار»، به معنای هلاکت و نابودی است.

ص: 337

62- نفرین یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 3,4,5

3 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شتاب نکردن در غضب و نفرین بر مردم و جدا شدن از آنان ، مانند شتاب کردن یونس (ع) در این باره

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

مفسران بر آنند که این آیه، به داستانی از یونس (ع) اشاره دارد که در سوره «انبیا» (آیه 87) بیان شده است: «و ذا النون إذ ذهب مغاضباً فظنّ أن لن نقدر علیه فنادی فی الظلمات...».

4 - شتاب کردن یونس (ع) در نفرین علیه قومش ، غیر قابل تحسین و الگوگیری برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

5 - یونس (ع) ، در غضب و نفرین کردن بر قوم خویش شتاب کرد .

و لاتکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

63- هارون (ع) و نفرین بر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 2

2_ هارون (ع) با موسی (ع) ، در دعا علیه فرعون و اطرافیانش ، همراه و شریک بود .

دعوتکما

64- هارون (ع) و نفرین بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 2

2_ هارون (ع) با موسی (ع) ، در دعا علیه فرعون و اطرافیانش ، همراه و شریک بود .

دعوتکما

65- حتمیت تحقق نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 2 - 6

6- ثروت و مقام، نمی تواند مانع تحقق نفرین خداوند باشد و عذاب او را دفع کند.

ص: 338

ما أغنى عنه ماله و ما كسب

به قرینه آیه بعد، جمله «ما أغنى . . .» به دفع آتش جهنم نیز نظر دارد.

66- زمینه نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 9 - 1

1- ناخشنودی کافران از پیام وحی، باعث حبط اعمال آنان و گرفتار آمدنشان به نفرین الهی

فتعسأ لهم و أضلَّ أعم لهم . ذلك بأنهم كرهوا ما أنزل الله

بنابراین که «ذالك» اشاره به «فتعسأ لهم و أضلَّ أعمالهم» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 2

2- فسادگری در زمین و گسستن از خویشاوندان، موجب خشم و نفرین الهی

تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم . أولئك الذین لعنهم الله

67- مضمولان نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 8 - 1

1- کافران، مورد نفرین خداوند و گرفتار ذلت و خواری

و الذین کفروا فتعسأ لهم

واژه «تعسأ» (به معنای لغزیدن و به رو در افتادن) نشانگر ذلت و خواری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 14

14- منافقان و افراد سست ایمان بیزار از جهاد، مورد نفرین الهی و سزاوار مرگ

فأولى لهم

«أولى لهم» ممکن است در مقام انشا و نفرین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 1

1 - کافران حق ستیز و یاوه سرا، مورد نفرین خداوند

قتل الخراصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 339

12 - منافقان ، مورد لعن و نفرین سخت خداوند

ق_تلهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 1

1 - تکذیب کنندگان دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ول_کن کذب و تولی . . . أولى لك فأولى

عبارت «أولى لك فأولى» _ مانند «ویل لك» _ برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از مفردات راغب و تفاسیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 35 - 1,3

1 - تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

ول_کن کذب و تولی . . . ثم أولى لك فأولى

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

3 - ابوجهل ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب

أولى لك فأولى ثم أولى لك فأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 1

1 - کافران ، مورد غضب و نفرین خداوند و مشمول شدیدترین توبیخ های او هستند .

قتل الإنس_ن ما أکفره

فعل ماضی (قتل الإنسان) برای نفرین بکار رفته است. مفاد نفرین های خداوند توبیخ و تهدید است؛ زیرا معنای حقیقی نفرین، درباره او قابل تصور نیست. «ال» در «الإنسان» _ به قرینه «فلینظر الإنسان...» در آیات بعد _ برای ماهیت است و جمله «ما أكفره» نشان می دهد که در نفرین «قتل الإنسان»، تنها کافران مد نظر می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 4 - 2

2 - ایجادکنندگان کوره آدم سوزی (اصحاب اخدود) ، مورد نفرین خداوند و مشمول شدیدترین توبیخ های او

قتل أصحاب الأخدود

فعل «قتل»، برای نفرین به کار رفته است. مفاد نفرین های خداوند توبیخ و تهدید است؛ زیرا معنای حقیقی نفرین درباره خداوند تصور ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 6 - 3

ص: 340

3 - اصحاب اخدود ، به دلیل حضور بی رحمانه خود در مراسم سوزاندن مؤمنان و نشستن و نظاره کردن آن ، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار قتل و نابودی شدند .

قتل أصحاب الأُخدود .. إذ هم علیها قعود

کلمه «إذ»، ظرف برای «قتل» و بیانگر نقش آن لحظه در استحقاق نفرین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 7 - 11

11 - حضور بی رحمانه اصحاب اخدود برای سوزاندن و تماشای سوختن مؤمنان ، موجب گرفتاری آنان به نفرین خداوند بود .

قتل أصحاب الأُخدود .. إذ ... و هم علی ما یفعلون بالمؤمنین شهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره ، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

ویل لكل همزه لمزه

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 1,4

1 - برخی از نمازگزاران ، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار عذاب و هلاکت اند .

فویل للمصلین

«ویل» _ که در اصل به معنای عذاب و هلاکت است _ کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. (لسان العرب) این کلمه نام درّه، یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن است (قاموس). مبتدا قرار گرفتن آن _ با آن که نکره است _ نشان می دهد که در معنای نفرین به کار رفته است.

4 - نمازگزاران بی اعتقاد به معاد ، مورد نفرین خداوند

أرءیت الذی یکذب بالذین . . . فویل للمصلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 1

1 - ریاکاران ، مورد نفرین خدا بوده و به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

فویل للمصلین . . . الذین هم یراءون

«رائیته» (ماضی «یراءون»); یعنی، خود را بر خلاف آنچه بودم، به او نشان دادم (قاموس). «ریا»; یعنی، آشکار ساختن کار خویش برای مردم تا او را ببینند و به او نظر نیکو داشته باشند (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 341

1 - کسانی که از عاریه دادن لوازم منزل، دریغ ورزیده، احتیاجات مردم را نادیده می‌گیرند، گرفتار نفرین خدایند و عذاب جهنم، فرجام آنان است.

فویل... و یمنعون الماعون

«ماعون»، عنوان عامی برای اثاثیه منزل، از قبیل دیگ، تیر، و کاسه است (مصباح). این کلمه به معنای کار خیر و باران و آب و هر چیز نافع نیز می‌آید (قاموس). ریشه آن «مَعْن» (چیزی که کم و آسان باشد) است و برخی اصل آن را «معونه» (ابزار کمک دهنده) دانسته‌اند. (صحاح اللغه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 1,2

1 - خداوند، با نفرین بر ابولهب، او را به ضایع ساختن دستاورد ها و تلاش هایش تهدید کرد.

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّ

«تَبَّ» (مصدر «تَبَّت» و «تَبَّ»); یعنی، هلاکت (نهایه ابن اثیر). «تَبَّ» و «تَبَّأ» به معنای قرار گرفتن دائم در خسارت است (مفردات). «تَبَّتْ يَدَاهُ»; یعنی، دست های او ضایع شدند و زیان دیدند (قاموس). زیان دیدن دست، کنایه از هدر رفتن تلاش ها و دستاوردها است.

2 - ابولهب، مورد نفرین و تهدید خداوند، به گرفتاری در هلاکت و فرجامی زیان بار

و تَبَّ

فاعل «تَبَّ»، ابولهب است و نفرین خداوند به شخص او تعلق گرفته است. از آن جا که معنای حقیقی نفرین، درباره خداوند تصور ندارد؛ مراد تهدید و توبیخ خواهد بود.

68- موجبات نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 34 - 2

2 - تکذیب دین و روی گردانی عمدی از تعالیم آن، موجب هلاکت و نفرین الهی است.

وَلْـَٔكُنْ كَـٰذِبًا وَّ تَوَلَّى... أُولَى لَكَ فَأُولَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- تکذیب دین و روی گردانی عمدی از تعالیم آن ، موجب هلاکت و نفرین الهی

ولکن کذب و تولی . . . ثمّ أولى لك فأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 23 - 10

10 - سرپیچی از فرمان خداوند ، موجب استحقاق نفرین او

قتل الإنسان . . . لما يقض ما أمره

ص: 342

69- نفرین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 4,5,33

4_ در ماندگی و ناتوانی همیشگی یهود، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیه‌م

5_ گرفتاری یهودیان به بخل و خودداری آنان از انفاق و یاری دیگران، نفرین خداوند بر آنان

غلت ایدیه‌م

جمله «ینفق کیف یشاء» دلالت می‌کند که از مصادیق مورد نظر در نفرین الهی بر یهود (غلت ایدیه‌م) بسته بودن دست آنها از انفاق و بخیل گشتن آنهاست.

33_ ناکامی یهود در جنگ افروزی های خود علیه مسلمانان، نمود ناتوانی آنان بر اثر نفرین خداوند

غلت ایدیه‌م . . . کَلِمَا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اِطْفَاؤُهَا اللّٰهُ

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «کَلِمَا اَوْقَدُوا . . .» بیان نتیجه ای برای «غلت ایدیه‌م» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 6

6_ ریشه کن شدن نسل ظالمان، نفرینی الهی بر آنان است.

فَقَطَّعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا

اگر جمله «فقطّع دابر» انشایی باشد، نفرینی است در حق ظالمان در تمامی تاریخ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 7 - 1

1 - دروغ پردازان گناه پیشه، مورد نفرین و تهدید خداوند

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ

3 - « عن عبدالعظیم بن عبداللہ الحسنی قال : سألت محمّد بن علیّ الرضا (ع) عن قوله عزّوجلّ : «أولی لک فأولی . ثمّ أولی لک فأولی» قال : يقول اللّٰه عزّوجلّ : بعداً لک من خیر الدنیا بعداً ، وبعداً لک من خیر الآخرة ؛

عبدالعظیم حسنی گوید: از امام جواد(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ: «أولی لک فأولی . ثمّ أولی لک فأولی» سؤال کردم؛ فرمود: خدای عزّوجلّ می فرماید: دوری باد تو را از خیر دنیا و دوری باد تو را از خیر آخرت».

نفرین شدگان

ص: 343

70- {نفرین شدگان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 11

11_ پندار فرزند داشتن خدا، انحراف از مسیر حق بوده و معتقدان به آن، گرفتار لعن و نفرین خدا خواهند بود.

ولا یدینون دین الحق . . . وقالت الیهود عزیر ابن اللّٰه ... قتلهم اللّٰه انی یؤفکو

ص: 344

5- نفس

1- آثار وسوسه نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 30 - 2,3

2_ وسوسه های نفسانی قاییل ، کشتن برادر را بر او هموار ساخت .

فطوعت له نفسه

«طوعت» از مصدر «تطویع» به معنای «تسهیل» و نیز «متابعت» است. برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

3_ وسوسه های نفسانی قاییل ، وادار کننده وی به کشتن هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

2- آثار هوای نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 30 - 11

11_ حسد و هوای نفس آدمی ، جلوگیری از پندپذیری و عاقبت اندیشی

انی اخاف الله رب العلمین انی ارید . . . فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 23 - 1

1 - هوای نفس ، معبود و خدای گروهی از مردمان

أفرءیت من اتّخذ إل_هه هویه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 16 - 3,4

3_ نفس آدمی ، دارای انگیزش های منفی و مرموز

و نعلم ما توسوس به نفسه

«وسوسه» (مصدر «توسوس») در اصل به معنای صدای آهسته است و در این جا کنایه از خواطر مذموم و ناپسند می باشد.

4_ انکار معاد ، ناشی از وسوسه های مرموز نفس و نه نارسایی برهان آن *

بل هم فی لبس من خلق جدید . . . و نعلم ما توسوس به نفسه

ص: 345

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 3 - 5

5- هوای نفس ، منشأ اصلی سخنان باطل و القای مفاهیم گمراه کننده

و ما ينطق عن الهوى

از این که «الهوى» به خصوص نفی گشته و عوامل دیگر یاد نشده است، مطلب بالا استفاده می شود.

3- آرامش اخروی صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 1,2

1 - برخی از انسان ها در قیامت ، نفسی آرام و فارغ از دغدغه خاطر ، خواهند داشت .

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ

اطمینان نفس، سکونت و آرامش و زوال وحشت آن است. (العین)

2 - خداوند ، با انسان هایی که در قیامت روحی آرام و تسکین یافته دارند ، سخن خواهد گفت آنان را بر این آرامش خواهد ستود .

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ

خطابی که در این آیه وجود دارد، به قرینه آیات پیشین _ که ترسیم کننده صحنه قیامت بود _ خطابی است که در قیامت صادر خواهد شد. توصیف مخاطب به «مطمئن»، نشان می دهد که اطمینان در همان صحنه مورد نظر است.

4- ارزش نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 4

4 - انسان های دارای نفس لوامه ، بسی ارجمند در پیشگاه خداوند

و لا أقسم باللوامة

5- اطاعت از هوای نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 15

15 - پیروان هوای نفس ، در معرض خسارت و زیان

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله فاصبح من الخسرین

ص: 346

6- انبیا و نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 9

9- پیامبران با توفیق خدا و شمول رحمتش بر آنان ، از ارتکاب گناهان مصون مانده و از خطر نفس اماره رهایی می یابند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربی

7- اهمیت حفظ نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 9

9_ لزوم دوری جستن از مهلکه ها و حوادث مرگ آور

لا تاكلوا .. و لا تقتلوا انفسكم

خداوند بدان جهت تصرّف ناروا در اموال دیگران را تحریم کرد که موجب نابودی انسان و جوامع انسانی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 27

27_ لزوم احتیاط برای حفظ نفوس و سعی در پیشگیری از وقوع قتل خطائی

و من قتل مؤمناً خطأ .. توبه من الله

اگر چنین احتیاطی لازم و ضروری نبود، نباید خداوند به خاطر کاری که از اختیار انسان خارج است، وی را از رحمت خویش دور سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 5

5_ لزوم احتیاط برای حفظ نفوس ، حتّی در شرایط جنگی

یا ایّها الذّین امنوا اذا ضربتم فی سبیل الله فتبیتوا و لا تقولوا

8- اهمیت نفس لواحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 2

2 - اهمیت و عظمت نفس لوامه و سرزنش گر در وجود انسان

و لا أقسم بالنفس اللوامة

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که سوگند خداوند به هر چیزی، نشان دهنده اهمیت و عظمت آن چیز است.

ص: 347

9- بهشت صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

10- بهشت صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

11- بهشت صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

12- خطر هوای نفس

8_ علم الهی به اعماق وجود آدمی ، هشداری به وی در تأثیرپذیری از وسوسه های نفس

و نعلم ما توسوس به نفسه و نحن أقرب إليه من حبل الوريد

تعبیر و «نحن أقرب..» _ در پی «نعلم ما توسوس...» _ می تواند از آن جهت باشد که آدمی با ناظر دیدن خدا، خود را از بند وسوسه های نفس رها می سازد.

13- دعوت از صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عب_دی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

14- دعوت از صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عب_دی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

15- دعوت از صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 1,2

1 - خداوند در قیامت ، صاحبان قلب مطمئن را شایسته حضور در نزد خود خوانده و آنان را به قرب خویش دعوت خواهد کرد .

ارجعی الی ربّک

ص: 349

2 - خداوند با فراخواندن صاحبان قلب آرام در قیامت به سوی خویش ، جلوه های ربوبیت خود را بر آنان می گستراند .

ارجعی الی ربّک

ذکر هر یک از اسمای خداوند در این موارد، بیانگر نوع مواجه شدن افراد با او است و تعبیر «ربّک»، بیانگر این نکته است که صاحبان نفس مطمئن، مشمول ربوبیت خداوند و کمال افزون تر خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عب_دی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنّتی

اضافه «جنّه» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

16- سوگند به نفس اسب مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 1 - 1

1 - سوگند خداوند ، به اسبانی که در راه جهاد تاخته و نفس نفس زده اند .

والع_دی_ت ضبِحًا

«عادیات»، از ریشه «عَدُو» (دویدن) است و به قرینه آیات بعد _ که از جرقه های سُم و برپا کردن غبار سخن گفته است _ مراد، اسبان دونده است. «ضبِح»؛ یعنی، صدای نفس های اسب که به «ضُبّاح» (صدای رویاه) تشبیه شده است (مفردات). جمله «فأثرن...» در آیات بعد _ که خبر از گذشته می دهد _ بیانگر آن است که مراد، اسبانی است که در نبردی خاص حضور داشتند. در شأن نزول آیه شریفه آمده است که آن نبرد، غزوه «ذات السلاسل» بوده است.

17- سوگند به نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 1

1 - سوگند اکید خداوند ، به نفس ملامت گر

و لا أقسم بالنفس اللوامة

ص: 350

ظلم به نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 14، 5

5_ ماندن در سیطره مشرکان و کافران و ترک هجرت ، ظلم به نفس است .

انّ الذّین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم قالوا کنا مستضعفین فی ال

بنابر اینکه توبیخ ملائکه بر اصل هجرت نکردن باشد، نه اینکه ترک هجرت باعث عمل نکردن به تکالیف الهی می شده است.

14_ عمل نکردن به تکالیف الهی ، ستم به خویشان است .

انّ الذّین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم .. قالوا الم تکن ارض الله واسعه فتهاج

بنابر اینکه توبیخ ملائکه از ترک کنندگان هجرت، برای این باشد که چرا با ماندن در محیط کفر تکالیف الهی را ترک کرده اید، نه اینکه سرزنش آنان به جهت خصوص ترک هجرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 98 - 10

10_ ناآگاهی از معارف دینی با وجود امکان یادگیری آن ، گناه و ستم بر خویشان است .

ظالمی انفسهم .. قالوا الم تکن ارض الله واسعه فتهاجروا فیها .. الا المستضعفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 6، 7، 8

6_ رجوع مرد به زن مُطلقه با قصد آزار ، ظلم به خویشان است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً لتعتدوا و من یفعل ذلک فقد ظلم نفسه

7_ تعدی از حدود الهی ، ظلم به خویشان است .

لتعتدوا و من یفعل ذلک فقد ظلم نفسه

8_ ظلم به دیگران ، ظلم به خویشان است .

و لا تمسكوهنّ ضراراً لتعتدوا و من يفعل ذلك فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 17

17 - محرومیت از بهره های اخروی ، تاوان ستمی است که ترک کنندگان انفاق ، خود بر خویشان روا داشته اند .

انفقوا ممّا رزقناکم من قبل . . . و الکافرون هم الظّالمون

خداوند با بیان اینکه در قیامت تجارتی نیست، در واقع به ترک کنندگان انفاق هشدار می دهد که از مواهب آخرت بی نصیبند که در نتیجه بر خود ستم کرده و به مقتضای حصر در جمله «و الکافرون . . .»، این ستمکاری را از ناحیه خود آنان شمرده است، نه از ناحیه خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 117 - 6,8,9

6 - کفر آدمی ، ظلم به خویشان

انّ الذین کفروا حرث قوم ظلموا انفسهم . . . و ما ظلمهم الله و لکن انفسهم يظلمون

ص: 351

8_ انگیزه قرار دادن دنیا در انفاق ، ستمی است بر خویشان . *

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا کمثل ریح فیها صرّ اصابت حرث قوم ظلموا انفسهم

9_ خداوند به اهل کفر ستمی روا ندارد ، بلکه آنها ، خود بر خویشان ستم روا می دارند .

و ما ظلمهم اللّٰه و لکن انفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 6،7

6_ مراجعه به طاغوت و دادگاه های ناصالح برای داوری ، ستم به خویشان است .

یریدون ان یتحاکمو . . . و لو انّهم اذ ظلموا انفسهم

7_ سرپیچی از فرامین پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گناه ، نفاق و ستم بر خویشان است .

و ما ارسلنا من رسول الا لیطاع باذن اللّٰه و لو انّهم اذ ظلموا انفسهم

مراد از ظلم در «اذ ظلموا» به قرینه «لیطاع»، مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است و با توجه به آیات قبل که اعراض کنندگان از رسول (صلی الله علیه و آله) را منافق شمرده، می توان گفت هر گونه مخالفتی با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و اعراض از او، نوعی نفاق است.

18- عصیانگری نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 9

9_ گستاخی نفس آدمی ، تا حد وادار سازی وی به قتل و جنایت

فطوعت له نفسه قتل اخیه

19- عظمت نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 2

2- اهمیت و عظمت نفس لوامه و سرزنش گر در وجود انسان

وَلَا تُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که سوگند خداوند به هر چیزی، نشان دهنده اهمیت و عظمت آن چیز است.

20- فضایل اخروی صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت، انسان های دل آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

وادخلی جنتی

ص: 352

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

21- فضایل اخروی صاحبان نفسِ مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت، انسان‌های دل‌آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

و ادخلی جَنَّتِی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

22- فضایل اخروی صاحبان نفسِ مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 1

1 - خداوند در قیامت، صاحبان قلب مطمئن را شایسته حضور در نزد خود خوانده و آنان را به قرب خویش دعوت خواهد کرد.

ارجعی الی ربِّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت، انسان‌های دل‌آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

و ادخلی جَنَّتِی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

23- قدرت نفسِ انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ نفس آدمی بر آراستن کار های زشت و ناروا و واداشتن او به ارتکاب آنها تواناست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

ص: 353

24- قدرت هوای نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 8

8_ توانایی هوای نفس در سرکوبی عواطف برادری و انسانی

فطوعت له نفسه قتل اخیه

تصریح به کلمه «اخیه» برای رساندن این است که حتی عواطف برادری نیز نتوانست نفس قابیل را از خواسته خویش (کشتن هابیل) باز دارد.

25- کیفر قتل نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 21 - 21

21_ قاتلان پیامبران و قاتلان امر کنندگان به معروف ، گرفتار سخت ترین عذاب های الهی

و یقتلون النبیین بغیر حق و یقتلون الذین یأمرون بالقسط.

از رسول الله (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ای الناس اشد عذاباً یوم القیامه؟ آن حضرت فرمود: رجل قتل نبیاً او رجلاً امر بمعروف او نهی عن منکر، سپس آن حضرت، این آیه را تلاوت کرد: «ان الذین یکفرون . . .».

تفسیر طبری، ج 3، ص 144 ؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720 ؛ تفسیر تیان، ج 2، ص 422.

26- گفتگوی اخروی خدا با صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 2

2 - خداوند ، با انسان هایی که در قیامت روحی آرام و تسکین یافته دارند ، سخن خواهد گفت آنان را بر این آرامش خواهد ستود .

یٰـاَیُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ

خطابی که در این آیه وجود دارد، به قرینه آیات پیشین _ که ترسیم کننده صحنه قیامت بود _ خطابی است که در قیامت صادر خواهد شد.

توصیف مخاطب به «مطمئن»، نشان می دهد که اطمینان در همان صحنه مورد نظر است.

27- محمد (صلی الله علیه و آله) و هوای نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 4 - 2

2- راه نداشتن کمترین سخن متکی بر هوا و هوس ، در قلمرو پیام ها و رهنمود های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما یناطق عن الهوی . إن هو إلاّ وحی یوحی

ص: 354

28- مدح اخروی صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 2

2 - خداوند ، با انسان هایی که در قیامت روحی آرام و تسکین یافته دارند ، سخن خواهد گفت آنان را بر این آرامش خواهد ستود .

ی_أيتها النفس المطمئنه

خطابی که در این آیه وجود دارد، به قرینه آیات پیشین _ که ترسیم کننده صحنه قیامت بود _ خطابی است که در قیامت صادر خواهد شد. توصیف مخاطب به «مطمئن»، نشان می دهد که اطمینان در همان صحنه مورد نظر است.

29- مقامات صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عب_دی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

30- مقامات صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عب_دی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

31- مقامات صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

ص: 355

فادخلی فی عب_دی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

32- موجبات اخروی نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 5

5- برخورداری از نفس مطمئن و تقرب به درگاه خداوند در قیامت ، ویژه کسانی است که رضایت خداوند را به دست آورده اند .

مرضیه

33- نجات از نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 14

14_ ترحم خدا بر برخی انسان ها و نجات آنان از سیطره نفس اماره ، برخاسته از رحمت و غفران اوست .

إن النفس . . . إلا ما رحم ربي إن ربي غفور رحيم

34- نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 7

7_ انسان ، دارای دو نیروی متضاد (دعوت کننده به گناه و بازدارنده از آن) در نهاد خویش

فطوعت له نفسه قتل اخيه

چنانچه «تطويع» به معنای تسهیل باشد، بیانگر آن است که نیروی در درون قایل وی را از ارتکاب قتل باز می داشته، ولی در نهایت هوای نفس بر آن نیروی بازدارنده غلبه کرده است.

35- نفس اماره و گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ نفس آدمی در صورت شمول رحمت خدا بر او ، به انجام بدی ها فرمان نمی دهد و به ارتکاب گناهان ترغیب نمی کند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

ص: 356

36- نفس لَوَامِه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 7

7_ انسان ، دارای دو نیروی متضاد (دعوت کننده به گناه و بازدارنده از آن) در نهاد خویش

فطوعت له نفسه قتل اخیه

چنانچه «تطويع» به معنای تسهیل باشد، بیانگر آن است که نیروی در درون قایل وی را از ارتکاب قتل باز می داشته، ولی در نهایت هوای نفس بر آن نیروی بازدارنده غلبه کرده است.

37- نقش نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 3

3_ نفس آدمیان بجز در پرتو امداد های الهی ، همواره آنان را به ارتکاب گناهان و بدی ها فرا می خواند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربی

کلمه «اماره» صیغه مبالغه و به معنای بسیار امر کننده و ترغیب کننده است. «ما» در «إلا ما رحم» ممکن است موصول اسمی و به معنای «التي» باشد. بر این مبنا «إن النفس...» ؛ یعنی، نفس آدمیان ایشان را به بدیها فرمان می دهد مگر آن نفسی که خداوند صاحبش را رحم کند. و محتمل است «ما» ظرفیه باشد. در این صورت مستثنی منه «فی کل زمان» است و معنای جمله چنین می شود: «نفس آدمیان همواره آنان را به بدی فرامی خواند، مگر زمانی که خداوند بر صاحب آن نفس رحم کند».

38- نقش نفس لَوَامِه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 5,6

5 - انسان های برخوردار از نفس لَوَامِه ، دارای فرجامی نیکو در قیامت *

لأقسم بیوم القیمه . و لأقسم بالنفس اللوامة

بیان سوگند به نفس لَوَامِه، پس از سوگند به روز قیامت، ممکن است بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يابن مسعود أكثر من الصالحات و البرّ فإنّ المُحسِنَ و المُسِيءَ يندمان ، يقول المحسن : يا ليتني ازددتُ من المحسنات و يقول المسيء : قصرْتُ ، و تصديق ذلك قوله تعالى : « و لأقسم بالنفس اللّوامة » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: . . . ای پسر مسعود! اعمال صالح و کارهای نیک را افزون انجام بده که در [قیامت] نیکوکار و بدکار هر دو پشیمان می شوند. انسان نیکوکار می گوید: ای کاش کارهای نیک را زیادت‌ر کرده بودم و انسان بدکار می گوید: کوتاهی و تقصیر کردم. و گواه این مطلب سخن خداوند است که فرمود: «و لا أقسم بالنفس اللّوامة».

ص: 357

39- نقش هوای نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 6

6_ هوای نفس آدمی ، گرایش دهنده او به اعمال ناپسند

فطوعت له نفسه قتل اخیه

40- وسوسه نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 4

4_ قابیل ، فریفته وسوسه های نفس خویش

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

41- هوای نفس قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 16، 4، 3، 1

1_ درگیری و کشمکش درونی قابیل با هوای نفس خویش در مورد قتل هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

3_ وسوسه های نفسانی قابیل ، وادار کننده وی به کشتن هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

4_ قابیل ، فریفته وسوسه های نفس خویش

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

16_ نفس قابیل ، دام خواسته وی و پذیرای تصمیم او بر قتل برادرش هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

«طوعت» می تواند به معنای «تابعیت» باشد، یعنی نفس قabil در قتل برادرش هابیل پیرو او گردید. بر اساس این احتمال، قabil نفس خورا فریب داده و آن را رام خود ساخته بود، نه اینکه فریفته و سوسه های خویش شده باشد.

نفس اماره

42- انبیا و نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 9

ص: 358

9_ پیامبران با توفیق خدا و شمول رحمتش بر آنان ، از ارتکاب گناهان مصون مانده و از خطر نفس اماره رهایی می یابند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

43- نجات از نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 14

14_ ترحم خدا بر برخی انسان ها و نجات آنان از سیطره نفس اماره ، برخاسته از رحمت و غفران اوست .

إن النفس . . . إلا ما رحم ربي إن ربي غفور رحيم

44- نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 7

7_ انسان ، دارای دو نیروی متضاد (دعوت کننده به گناه و بازدارنده از آن) در نهاد خویش

فطوعت له نفسه قتل اخيه

چنانچه «تطويع» به معنای تسهیل باشد، بیانگر آن است که نیروی در درون قابیل وی را از ارتکاب قتل باز می داشته، ولی در نهایت هوای نفس بر آن نیروی بازدارنده غلبه کرده است.

45- نفس اماره و گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 6

6_ نفس آدمی در صورت شمول رحمت خدا بر او ، به انجام بدی ها فرمان نمی دهد و به ارتکاب گناهان ترغیب نمی کند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

46- نقش نفس اماره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ نفس آدمیان بجز در پرتو امداد های الهی ، همواره آنان را به ارتکاب گناهان و بدی ها فرا می خواند .

إن النفس لأقارہ بالسوء إلا ما رحم ربی

کلمه «اقارہ» صیغه مبالغه و به معنای بسیار امر کننده و ترغیب کننده است. «ما» در «إلا ما رحم» ممکن است موصول اسمی و به معنای «التي» باشد. بر این مبنا «إن النفس...» ; یعنی، نفس آدمیان ایشان را به بدیها فرمان می دهد مگر آن

ص: 359

نفسی که خداوند صاحبش را رحم کند. و محتمل است «ما» ظرفیه باشد. در این صورت مستثنی منه «فی کل زمان» است و معنای جمله چنین می شود: «نفس آدمیان همواره آنان را به بدی فرامی خواند، مگر زمانی که خداوند بر صاحب آن نفس رحم کند».

نفس راضیه

47- {نفس راضیه}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 7

7 - خشنود بودن از خداوند ، زمینه ساز کسب رضایت او است .

راضیه مرضیه

ترتیب ذکری، ممکن است ناظر به ترتیب واقعی باشد؛ بنابراین، حالت «مرضیه» بودن، فرع حالت رضایت است.

48- بهشت صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جنته» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

49- دعوت از صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عب_دی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند در قیامت، انسان های دل آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

و ادخلی جنتی

اضافه «جنّه» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

ص: 360

50- فضایل اخروی صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

51- مقامات صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عب_دی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

نفس لوامه

52- ارزش نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 4

4 - انسان های دارای نفس لوّامه ، بسی ارجمند در پیشگاه خداوند

و لأقسم بالنفس اللوامة

53- اهمیت نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- اهمیت و عظمت نفس لوامه و سرزنش گر در وجود انسان

و لا أقسم بالنفس اللوامة

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که سوگند خداوند به هر چیزی، نشان دهنده اهمیت و عظمت آن چیز است.

ص: 361

54- سوگند به نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 1

1 - سوگند اکید خداوند ، به نفس ملامت گر

و لا أقسم بالنفس اللوامة

55- عظمت نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 2

2 - اهمیت و عظمت نفس لوامه و سرزنش گر در وجود انسان

و لا أقسم بالنفس اللوامة

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که سوگند خداوند به هر چیزی، نشان دهنده اهمیت و عظمت آن چیز است.

56- نقش نفس لوامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 5,6

5 - انسان های برخوردار از نفس لوامه ، دارای فرجامی نیکو در قیامت *

لا أقسم بيوم القيمة . و لا أقسم بالنفس اللوامة

بیان سوگند به نفس لوامه، پس از سوگند به روز قیامت، ممکن است بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يابن مسعود أكثر من الصالحات والبر فإنَّ المُحسِنَ والمُسيءَ يندمان ، يقول المحسن : يا ليتني اُزددتُ من المحسنات ويقول المسيء : قصرتُ ، وتصديق ذلك قوله تعالى : « و لا أقسم بالنفس اللوامة » ؛

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: . . . ای پسر مسعود! اعمال صالح و کارهای نیک را افزون انجام بده که در [قیامت] نیکوکار و بدکار هر دو پشیمان می شوند. انسان نیکوکار می گوید: ای کاش کارهای نیک را زیادتیر کرده بودم و انسان بدکار می گوید: کوتاهی و تقصیر کردم. و گواه این مطلب سخن خداوند است که فرمود: «و لا أقسم بالنفس اللوامة».

نفس مرضیه

57- {نفس مرضیه}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 7

ص: 362

58- بهشت صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

59- دعوت از صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عب_دی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

60- فضایل اخروی صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

61- مقامات صاحبان نفسی مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عبـدی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

62- نفس مطمئنه

آرامش اخروی صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 1,2

1 - برخی از انسان ها در قیامت ، نفسی آرام و فارغ از دغدغه خاطر ، خواهند داشت .

یـأیتها النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

اطمینان نفس، سکونت و آرامش و زوال وحشت آن است. (العین)

2 - خداوند ، با انسان هایی که در قیامت روحی آرام و تسکین یافته دارند ، سخن خواهد گفت آنان را بر این آرامش خواهد ستود .

یـأیتها النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

خطابی که در این آیه وجود دارد، به قرینه آیات پیشین _ که ترسیم کننده صحنه قیامت بود _ خطابی است که در قیامت صادر خواهد شد. توصیف مخاطب به «مطمئن»، نشان می دهد که اطمینان در همان صحنه مورد نظر است.

63- بهشت صاحبان نفسی مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

64- دعوت از صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 1,2

ص: 364

1 - خداوند در قیامت ، صاحبان قلب مطمئن را شایسته حضور در نزد خود خوانده و آنان را به قرب خویش دعوت خواهد کرد .

ارجعی الی ربّک

2 - خداوند با فراخواندن صاحبان قلب آرام در قیامت به سوی خویش ، جلوه های ربوبیت خود را بر آنان می گستراند .

ارجعی الی ربّک

ذکر هر یک از اسمای خداوند در این موارد، بیانگر نوع مواجه شدن افراد با او است و تعبیر «ربّک»، بیانگر این نکته است که صاحبان نفس مطمئن، مشمول ربوبیت خداوند و کمال افزون تر خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عبـدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

وادخلی جنّتی

اضافه «جنّه» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

65- فضایل اخروی صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 1

1 - خداوند در قیامت ، صاحبان قلب مطمئن را شایسته حضور در نزد خود خوانده و آنان را به قرب خویش دعوت خواهد کرد .

ارجعی الی ربّک

1 - خداوند در قیامت، انسان های دل آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

ص: 365

66- گفتگوی اخروی خدا با صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 2

2 - خداوند ، با انسان هایی که در قیامت روحی آرام و تسکین یافته دارند ، سخن خواهد گفت آنان را بر این آرامش خواهد ستود .

ی_أيتها النفس المطمئنة

خطابی که در این آیه وجود دارد، به قرینه آیات پیشین _ که ترسیم کننده صحنه قیامت بود _ خطابی است که در قیامت صادر خواهد شد. توصیف مخاطب به «مطمئن»، نشان می دهد که اطمینان در همان صحنه مورد نظر است.

67- مدح اخروی صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 27 - 2

2 - خداوند ، با انسان هایی که در قیامت روحی آرام و تسکین یافته دارند ، سخن خواهد گفت آنان را بر این آرامش خواهد ستود .

ی_أيتها النفس المطمئنة

خطابی که در این آیه وجود دارد، به قرینه آیات پیشین _ که ترسیم کننده صحنه قیامت بود _ خطابی است که در قیامت صادر خواهد شد. توصیف مخاطب به «مطمئن»، نشان می دهد که اطمینان در همان صحنه مورد نظر است.

68- مقامات صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 2

2 - بندگی خالص خداوند ، مایه رسیدن به مقامی والاتر از رتبه انسان های مطمئن ، راضی و مورد پسند خداوند

فادخلی فی عب_دی

انتساب بندگان به خداوند در «عبادی»، انتساب تشریفی است و این که به صاحبان دل آرام، اذن ملحق شدن به آنان داده می شود، بیانگر برتری رتبه آنان است.

69- موجبات اخروی نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 5

5- برخورداری از نفس مطمئن و تقرب به درگاه خداوند در قیامت ، ویژه کسانی است که رضایت خداوند را به دست آورده اند .

مرضیه

ص: 366

1- احکام نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 12، 13، 22

12 _ میزان متعارف نفقه و مخارج واجب بر شوهران ، باید به اندازه توانایی مالی آنان باشد .

و علی المولود له زرقهّن و کسوتهنّ بالمعروف لا تکلف نفس الا وسعها

به نظر می رسد جمله «لا تُکَلَّفُ . . .» تبیین کلمه «معروف» باشد؛ یعنی نباید حدّ متعارف، بدون در نظر گرفتن توانایی مالی شوهر تعیین شود.

13 _ وظیفه شوهر در تأمین مخارج زن ، بیش از توان او نیست .

و علی المولود له . . . لا تُکَلَّفُ نفس الا وسعها

22 _ پدر نباید با محروم کردن همسر خود از تأمین مخارج حتی پس از طلاق او ، موجب ضرر فرزند شود .

لا تضارّ . . . و لا مولود له بولده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 240 - 3، 4، 6

3 _ لزوم وصیّت مردان برای پرداخت هزینه یکسال به همسران خویش

و الذین یتوفّون منکم و یذرون ازواجاً وصیّه لازواجهم متاعاً الی الحول

4 _ حق سکونت در خانه شوهر و نیز بهره گیری از اموال او به مدّت یکسال ، از جمله حقوق زنان شوهر مُرده است .

وصیّه لازواجهم متاعاً الی الحول غیر اخراج

ظهور کلمه «غیر اخراج» در این است که نباید زن شوهر مرده را از خانه شوهر بیرون کرد و لازمه این معنا حق سکونت برای اوست.

6 _ باقی ماندن زن در خانه شوهر ، شرط پرداخت هزینه زندگی وی تا یکسال

متاعاً الی الحول غیر اخراج

بنابراینکه «غیر اخراج» علاوه بر بیان حق سکونت برای زن، قیدی باشد بر حکم سابق (لزوم پرداخت متاع). یعنی آنگاه زن شوهر مرده می تواند از مال شوهر بهره گیرد که از خانه وی خارج نشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 5

5 - میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

لینفق ذو سعه من سعته و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه الله

ص: 367

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

2- ترک نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 20

20_ خودداری پدر از تأمین مخارج مادر، موجب زیان کودک خویش

و علی المولود له زرقهین... لا تضار... ولا مولود له بولده

نهی از زیان رسانی پدر به کودک خویش، پس از الزام او به تأمین مخارج مادر، اشاره به این معناست که امتناع از تأمین مخارج مادر نهایتاً منجر به زیان کودک خواهد شد.

3- جبران نفقه همسر کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 11 - 2

2 - مخارج و مهریه ای که مرد مؤمن برای همسر کافر خویش، صرف کرده و اکنون به حکم اسلام از او جدا شده است، باید از بیت المال و غنایم جنگی، به مرد مؤمن پرداخت شود.

وإن فاتکم شیء من أزوجکم إلى الکفار فعاقبتکم

واژه «عاقبتکم»، به معنای «اصبتم منهم غنیمه» دانسته شده است.

4- عدالت در نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 3 - 13

13_ جواز تعدد همسران، مشروط به رعایت عدالت در نفقه آنها

فان خفتکم الا تعدلوا فواحدہ

امام صادق (ع) درباره «فان خفتکم الا تعدلوا» در آیه فوق فرمود: یعنی فی النفقه.

کافی، ج 5، ص 363، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 439، ح 36.

5- قدرت در نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 368

5- میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

لینفق ذو سعه من سعته و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه الله

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

6- محدوده نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

لینفق ذو سعه من سعته و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه الله

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

7- مدت نفقه مطلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- نفقه (هزینه زندگی) زنان مطلقه تا وقت تولد فرزند ، برعهده همسرانشان است .

وإن كنَّ أولاتٍ حمل فأنفقوا عليهنَّ حتى يرضعن حملهنَّ

8- نفقه زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 _ مخارج زنان برعهده همسرانشان است .

و بما انفقوا من اموالهم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 24

24 - « عن سعد بن أبي خلف قال : سألت أبا الحسن موسى بن جعفر (ع) : . . . أليس الله عز وجل يقول : « لا تخرجوهن من

ص : 369

بیوتهنّ و لایخرجن» قال : فقال إنّما عنی بذلک الّتی تطلّق تطیقه بعد تطلیقه فتلک الّتی لاتخرُج و لاتُخرَج حتّی تطلق الثالثه فإذا طلقت الثالثه فقد بانت منه و لانفقه ل ها ، و المرأه الّتی یطلّق ها الرجل تطلیقه ثمّ یدع ها حتّی یخلوا أجل ها فهـذا أيضاً یقعد فی منزل زوج ها و ل ها النفقه و السکنی حتّی تنقضی عدّت ها ؛

سعدبن ابی خلف گوید: از امام کاظم (ع) پرسیدم .. [و]گفتم: آیا خداوند عزّوجلّ نفرموده: «لاتخرجوهنّ و لایخرجن» حضرت فرمود: خداوند [در این دستور] زنی را قصد کرده که دو بار [به طلاق رجعی] طلاق داده می شود. این زن [نباید در زمان عدّه] از خانه خارج شود و نباید شوهر او را خارج کند تا این که طلاق سوم واقع شود. پس آن گاه که برای بار سوّم، طلاق داده شد از شوهر جدا می شود و برای او نفقه نیست. و زنی که شوهر او یک بار طلاق داده و او را رها نموده تا این که عدّه اش تمام شود، او نیز در منزل شوهرش می نشیند [و نباید خارج شود] و حق نفقه و سکنی دارد تا عدّه اش تمام شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 5 - 1

1 - احکام طلاق و عدّه زنان مطلقه و ادای حقوق آنان (همچون مسکن ، هزینه زندگی و برخورد شایسته) فرمان های نازل شده از سوی خداوند

إذا طلّقتُم النساء فطلّقوهنّ لعدّتهنّ . . . ذلک أمر اللّهِ أنزله إلیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 4، 3، 2، 1

1 - مردان متمکن و توانگر ، باید به میزان توانایی و فراخ دستی خویش ، هزینه زندگی زنان مطلقه را در دوران شیردادن به نوزادان - افزون بر پرداخت اجرت شیردادن - بپردازند .

لینفق ذو سعه من سعته

در این که حکم انفاق در این آیه، اختصاص به دوران شیردادن زنان مطلقه به نوزادشان دارد و یا شامل دوران عدّه نیز می شود، میان مفسران اختلاف هست. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

2 - مردان متمکن و توانا ، باید به میزان توانایی و فراخ دستی خویش ، هزینه زندگی زنان مطلقه خود را در دوران عدّه بپردازند .

لینفق ذو سعه من سعته

3 - مردان تنگ دست ، باید به مقدار توانایی خویش هزینه زندگی زنان مطلقه را در دوران شیردادن به نوزادان - افزون بر پرداخت اجرت شیردادن - بپردازند .

و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه اللّهِ

4- مردان تنگ دست ، باید به میزان توانایی خویش ، هزینه زندگی زنان مطلقه را در ایام عدّه پردازند .

و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه الله

10- نفقه همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 5

5- میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

ص: 370

لينفق ذو سعه من سعته و من قدر عليه رزقه فلينفق ممّا آتاه الله

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

11- وصیت به نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 240 - 3

3_ لزوم وصیت مردان برای پرداخت هزینه یکسال به همسران خویش

و الذین یتوفون منکم و یذرون ازواجاً وصیهً لازواجهم متاعاً الی الحول

ص: 371

1- تشبیه به نقره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 16 - 2

2- قدح ها و کوزه های بهشتیان (ابرار و . . .) ، در صفا و شفافیت ، مانند شیشه و بلور و در سفیدی و زیبایی ، همچون نقره است .

کانت قواریرا . قواریرا من فضّه

برخی از مفسران، این آیه را از باب تشبیه بلیغ دانسته اند؛ نه این که ظرف های مورد استفاده بهشتیان، حقیقتاً از جنس شیشه و در عین حال نقره است.

2- جامهای نقره ای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 15 - 1,2

1 - گردش پیوسته جام های نقره ای و کوزه ها و قدح های بلورین ، جهت پذیرایی از ابرار در بهشت

و یطاف علیهم ب_انیه من فضّه و اکواب کانت قواریرا

«اناء» (مفرد «انیه») به معنای ظرف است و «کوب» (مفرد «اکواب») در معنای کوزه بی دسته و قدح بی دسته استعمال می شود. «قاروره» (مفرد «قواریرا») نیز به معنای ظرف شیشه ای و بلورین است.

2 - جام های سیمین و کوزه ها و قدح های بلورین ، از ظرف های بهشتی برای پذیرایی بهشتیان

و یطاف علیهم ب_انیه من فضّه و اکواب کانت قواریرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 16 - 1

1 - ابرار در بهشت ، از کوزه ها و قدح های بلورینی استفاده می کنند که از جنس نقره است .

قواریرا من فضّه

3- دستبندهای نقره ای ابرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 21 - 4

4- دستواره های سیمین ، زینت ابرار در بهشت

و حلّوا أساور من فضّه

«سوار» (مفرد «أساور») به معنای دستواره است.

4- دستبندهای نقره ای بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 21 - 5

5- دستواره های سیمین ، از زینت های بهشتیان

و حلّوا أساور من فضّه

5- سقف نقره ای خانه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 3

3- خداوند ، توانا بر مرفه ساختن زندگی کافران ، تا جایی که سقف خانه های خود را از نقره بسازند و دارای پلکان هایی باشند که بر آن بالا بروند .

لجعلنا. .. لبيوتهم سقفاً من فضّه و معارج عليها يظهرون

6- ظروف نقره ای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 15 - 3

3- لذت بخش بودن استفاده از ظرف های سیمین و بلورین ، برای بهشتیان

و يطاف عليهم بـ انيه من فضّه و اكواب كانت قواريرا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان نعمت ها و لذت های بهشتی است.

7- عذاب با نقره داغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 17

ص: 373

17_ از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است: «... من رفع دیناراً أو درهماً أو تبراً أو فضه لا یعده لغریمه و لا ینفقه فی سبیل اللّٰه فهو کنز یکوی به یوم القیامه» ;

کسی که درهم و دینار (پول رایج) یا طلا و نقره ای را ذخیره کند، بدون اینکه برای طلبکار کنار بگذارد و آن را در راه خدا انفاق نکند این مال کنز است و در قیامت، به وسیله آن داغ زده می شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 35 - 7, 5, 3, 2

2_ گنجینه های ثروت اندوزان را، جهت نقره داغ کردن آنان، با آتش دوزخ خواهند گذاخت .

یوم یحیی علیها فی نار جهنم فتکوی بها جباههم

«احماء» مصدر «یحیی» یعنی چیزی را به شدت حرارت دادن و ضمیر مؤنث «علیها» به «الذهب» و «الفضه» برمی گردد البته به اعتبار دنانیر و دراهم و «یکوی» از ماده «کوی» و کوی به معنای چسباندن چیزی داغ به عضو بدن است.

3_ پیشانی، پهلو و پشت کنزاندوزان را در دوزخ با طلاها و نقره های گذاخته، داغ خواهند کرد .

فی نار جهنم فتکوی بها جباههم و جنوبهم و ظهورهم

5_ طلاها و نقره های گذاخته شده در آتش دوزخ، تجسمی از گنجینه شدن آنها در دنیا توسط کنزاندوزان

الذین یکنزون الذهب و الفضة... یوم یحیی علیها... هذا ما کنزتم لأنفسکم

7_ شکنجه دوزخیان با طلا و نقره گذاخته، از عذاب های دردناک جهنم است .

و الذین یکنزون الذهب... فبشرهم بعذاب أليم. یوم یحیی علیها فی نار جهنم

8- کیفر نقره اندوزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 10

10_ آنان که طلا و نقره می اندوزند و از انفاق آن در راه خدا، امتناع میورزند، مستحق عذابی دردناکند .

و الذین یکنزون الذهب و الفضة و لا ینفقونها فی سبیل اللّٰه فبشرهم بعذاب أليم

9- نقش نقره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 1

1 - طلا و نقره ، نماد تجمل و اشرافی گری در دوره های تاریخ

سَقْفًا مِنْ فِضَّةٍ .. وَ زَخْرَفًا

عده ای از لغویان «زخرف» را طلا دانسته اند. از ذکر طلا و نقره به عنوان نمادهای زیور و تجمل، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 374

10- نقره اندوزی

کیفر نقره اندوزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 10

10_ آنان که طلا و نقره می اندوزند و از انفاق آن در راه خدا، امتناع میورزند، مستحق عذابی دردناکند.

و الذين یکنزون الذهب و الفضة و لا ینفقونها فی سبیل اللّٰه فبشرهم بعذاب ألیم

ص: 375

8- نقص

1- آثار نقص عضو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 2 - 6

6 - نقص عضو، از شخصیت و ارزش انسان نمی کاهد .

عبس و توّلی . أن جاءه الأعمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 3 - 4

4 - اندام ناقص ، مانع تزکیه نفس و پیدایش صلاح و درست کاری در افراد نیست .

أن جاءه الأعمی . و ما یدریک لعلّه یرزّی

2- انبیا و نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 13 - 5

5 - تنافی نداشتن رسالت الهی با وجود بعضی کمبود های قابل جبران به وسیله داشتن یاور

قال ربّ . . . و یضیق صدری و لاینطلق لسانی فأرسل إلی هـرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 34 - 6

6 - تنافی نداشتن مقام رسالت الهی ، با وجود برخی کمبود های قابل جبران به وسیله معین و یاور

فأرسله معی ردءًا یصدّقنی

«ردا» به معنای معین و دستیار است.

3- انسان و نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 376

2 - خداوند ، انسان را آفریده ای کامل و به دور از هرگونه کاستی و اضافات قرار داده است .

فسویک

عبارت «سَوَاك»؛ یعنی، تو را «سَوِيٌّ» قرار داد. «سَوِيٌّ» به چیزی گفته می شود که اندازه و کیفیت آن، از افراط و تفریط به دور باشد. (مفردات راغب)

4- جبران نقص عمل پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 21

21 - تکمیل تقایص عملکرد نیک از سوی خدا ، نشانی از مغفرت بی پایان او است .

و من یقترف .. .. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ

5- جبران نقص عمل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 16

16 - جبران کاستی اعمال نیک مؤمنان ، از سوی خداوند

و من یقترف حسنه نزد له فیها حسناً

برداشت یاد شده بنابر نظر عده ای از مفسران است که «نزد له فیها حسناً» را بدین معنا گرفته اند: اگر در انجام عمل نیک نقص و کاستی باشد، خداوند آن را جبران نموده و بر حسن آن می افزاید.

6- جبرئیل و نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 20 - 2

2 - جبرئیل ، به دور از هرگونه نقص و ناتوانی در ابلاغ پیام خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ذی قوه

مراد از «قوه» ممکن است نیروی لازم برای انجام رسالت باشد. در این صورت به معنای فراموش کار نبودن و توانمندی جبرئیل بر دریافت کامل قرآن و حفاظت از آن، تا مرحله رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

7- خدا و نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 377

7- یونس - 10 - 10 - 4

4_ خدا، کمال مطلق و منزّه از هر عیب و نقص

دعویهم فیها سبحنک اللّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 15

15_ خدا، کمال مطلق و به دور از هر عیب و نقص

سبحنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 68 - 3

3_ برگزیدن فرزند، بیانگر وجود نقص است و خداوند از هر نقصی، مبرا و منزّه می باشد.

قالوا اتخذ الله ولداً سبحنه هو الغنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 13 - 6

6_ خداوند منزّه از هر عیب و نقص و شایسته حمد و ستایش است.

و یسبح الرعد بحمده و المَلئکة من خیفته

«تسبیح» (مصدر یسبح) به معنای منزّه دانستن از هر عیب و نقص است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 1,2

1- پروردگار، منزّه از هر کاستی و نقص در بیش آگاهان به معارف آسمانی

إن الذین أوتوا العلم من قبله... یقولون سبحن ربنا

2- عقیده به وجود نقص و کاستی در خداوند و شرک، برخاسته از جهل و نادانی است.

إن الذين أوتوا العلم . . . يقولون سبحن ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 17

17- برخورداری زکریا (ع) از فرزند در کهن سالی ، نشانگر منزه بودن خداوند از هرگونه کاستی و ناتوانی است .

أن سبحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 5,6

5- خداوند ، منزه از هرگونه نقص و نیاز است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد سبحانه

6- لزوم تنزیه ذات اقدس خداوند از هرگونه نقص و نیاز

ص: 378

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 4

4- فرزندگزینی ، نشانه نقص بوده و خدای رحمان از آن مبرّا است .

و ما ینبغی للرحمن أن یتخذ ولدًا

گزینش فرزند با فراگیری رحمت سازگار نیست؛ زیرا فرزند خداوند، باید هم جنس او بوده و در الوهیت مانند او باشد؛ در نتیجه باید به رحمت او نیازی نداشته باشد؛ زیرا لازمه آن، فراگیر نبودن رحمت الهی و نقصان آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 10

10_ فرمان روایی و حاکمیت مطلق خداوند بر جهان ، جلوه ای از عظمت و منزّه بودن او هرگونه عیب و نقص است .

تبارک الذی نزل الفرقان .. الذی له ملک السموت ... و لم یکن له شریک فی الملک

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «الذی له ملک السماوات..» بدل برای «الذی نزل الفرقان...» و «تبارک» به معنای «تنزه» و «تعظیم» باشد؛ که یکی از معانی لغوی «تبارک» است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 8 - 10، 12

10 - خدا ، منزّه از هر پیرایه و کاستی

و سبِح_ن الله ربّ الع_لمین

12 - ربوبیت خدا بر نظام عظیم و پهناور هستی ، گواه نامحدود و منزّه بودن او از هرگونه نقص و کاستی

و سبِح_ن الله ربّ الع_لمین

وصف «ربّ العالمین» مشعر به علیت است؛ یعنی، چون او پروردگار همه عوالم هستی است، از هر نقص و کاستی منزّه و از قرار گرفتن در مکان و محدود شدن در آن مبرّا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - خدا، کمال مطلق و به دور از هر عیب و نقص

سبحن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 17 - 6

6 - خداوند، تنزیه کننده خویش از هر عیب و نقصی است .

فسبحن الله حين تمسون و حين تصبحون

احتمال دارد «فسبحان الله» تفریع بر آیاتی باشد که در آنها، مشرکان، به دلیل عدم تفکر درباره مخلوقات خدا، توییح شده بودند و نیز آیاتی که در آنها دیدگاه مشرکان درباره انکار عالم آخرت (آیه 8) و قرار دادن شریک برای خدا آمده بود (آیه 13). در این آیه، خداوند خود را از چنین نسبت هایی منزّه اعلام می دارد.

ص: 379

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 36 - 1

1 - ساحت خداوند ، از هرگونه نقص و کاستی منزّه و مبرا است .

سبِحِن الذی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 83 - 4، 1

1 - ساحت مقدس خداوند ، از هرگونه نقص و کاستی منزّه و مبرا است .

فسبِحِن الذی

4 - در دست داشتن حاکمیت و مالکیت همه چیز در جهان هستی ، دلیل و نشان کمال خدا و مبرا بودن او از هر نقص و کاستی

فسبِحِن الذی بیده ملکوت کلّ شیء

برداشت یاد شده از ارتباط میان تنزیه خدا از هر نقصی و توصیف او به «در دست داشتن ملکوت هر چیزی در جهان»، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 180 - 1

1 - ساحت پروردگار ، از هرگونه نقص و کاستی ، منزّه و مبرا است .

سبِحِن رَبِّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 7، 8

7 - اعتقاد به فرزندگزینی خدا ، اعتقاد به وجود نقص و ضعف در ذات اقدس الهی است .

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا .. سبِحِنه

تنزیه خداوند از فرزندگزینی، بیانگر این است که این کار نشانه وجود نقص و ضعف در ذات الهی است.

8 - فرزند گزینی خدا ، برابر با ضعف و نقص ذات او و ناسازگار با کمال مطلق او

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا . . . سبح_نه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 10

10 - خداوند ، کمال مطلق و به دور از هر عیب و نقص است .

سبح_نه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 75 - 3

3 - خداوند ، از هر عیب و نقصی منزّه و مبرا است .

ص: 380

یسبِّحون بحمد ربِّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 3

3 - خداوند از هر عیب و نقصی ، منزّه و مبرا است .

یسبِّحون بحمد ربِّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 7

7 - لزوم تنزیه خداوند ، از هرگونه عیب ، نقص و شریک به هنگام بهره مندی از نعمت ها

و تقولوا سبحن الذی سخر لنا هـذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 9 - 12

12 - ذات الهی ، آراسته به همه کمالات و پیراسته از تمامی کاستی ها

و توقروه و تسبِّحوه

«توقیر» به معنای تعظیم و بزرگ داشت و می تواند اشاره به صفات جمال داشته باشد. «تسبیح» به معنای منزّه شمردن ذات حق از عیب و کاستی است که می تواند بیانگر صفات سلبی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 74 - 1

1 - ساحت خداوند ، منزّه و مبرا از هر عیب و نقص

فسبِّح باسم ربِّک العظیم

«تسبیح» به معنای تنزیه کردن از هر نقص و کاستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحت خداوند ، منزّه و مبرّا از هر عیب و نقص است .

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

«تسبیح»، به معنای تنزیه کردن از هر نقص و کاستی است.

2 - برپا ساختن قیامت برای کیفر و پاداش ، نمودی از کمال خداوند و مبرّا بودن ساحت او از هر نقص و کاستی

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

تفریع «فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ» بر مطالب پیشین (فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ..) حاکی از مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 1 - 1

1 - ساحت خداوند ، منزّه از هر عیب و نقص

ص: 381

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 4

4- فرمانروایی خداوند بر هستی، آکنده از پاکی و تقدس و به دور از کمترین ظلم و کاستی است.

الملك القدوس

وصف «القدوس»، در پی «الملك»، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که فرمانروایی خداوند، از هر گونه آلودگی، ناپاکی، ظلم و کاستی مبرا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 1 - 3

1 - ساحت خداوند، منزّه و مبرا از هر عیب و نقص است.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

«تسبیح» (مصدر «سَبَّحَ») به معنای تنزیه و مبرا کردن از نقص و کاستی است.

3 - موجودات هستی، نمودی روشن بر منزّه بودن خداوند از هر نقص و کاستی

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که مراد از تسبیح در آیه شریفه، تسبیح تکوینی باشد. بر این مبنا معنای آیه، بیانگر این حقیقت خواهد بود که وجود هر موجودی، نشانی گویا بر منزّه بودن خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 1 - 5

5 - ساحت خداوند، مبرا از هر نقص و عیب

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

«تسبیح» (مصدر «سَبَّحَ») به معنای تنزیه و مبرا کردن از هر نقص و کاستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 1 - 2

2 - تمامی موجودات هستی ، شاهدهی گویا بر منزه بودن خداوند از هر عیب و نقص

یسَّبِحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

برداشت یاد شده، بر این اساس است که تسبیح در آیه شریفه، تسبیح تکوینی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 52 - 1,4

1 - ساحت خداوند ، منزه و مبرا از هر عیب و نقص

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ

«تسبیح»، به معنای تنزیه کردن از هر نقص و عیب است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به تسبیح خدا و اعلام مبرا بودن او از هر عیب و نقص

ص: 382

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 1 - 2,3

2 - خداوند ، از هر عیب و نقصی مبرّا است .

سَبِّح اسم ربّک

لزوم منزّه قرار دادن نام، بیانگر منزّه بودن صاحب نام است.

3 - اعتراف به پاک بودن خداوند از هر عیب و نقصی ، وظیفه ای الهی بر عهده همه انسان ها است .

سَبِّح اسم ربّک

خطاب «سَبِّح»، ممکن است ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباشد؛ گرچه روی سخن با آن حضرت است؛ زیرا مفاد آیات قرآن بدون توجه به آیه های قبل و بعد نیز مراد بوده و در محتوای عام خود قابل تمسک هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 2 - 4

4 - نبودن افراط و تفریط در ساختار مخلوقات ، دلیل لزوم تسبیح خداوند و اعتراف به دور بودن او از هر عیب و نقص

سَبِّح اسم ربّک .. الذی خلق فسوّی

وصف «الذی ..» ، بیانگر علت تسبیح است و حرف «فاء» در «فسوّی» دلالت دارد که غرض اصلی از توصیف خداوند با جمله «خلق فسوّی»، بیان تسویه است و ذکر خلقت، به عنوان مقدمه برای بیان تسویه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 3 - 4

4 - خداوند ، به دلیل ایجاد زمینه برای ظهور شایستگی های نهفته در هر یک از موجودات ، سزاوار تسبیح و مبرّا دانستن او از هر عیب و نقص

سَبِّح .. الذی قدّر فهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - توجّه به قدرت خداوند بر رویاندن گیاهان و به وجود آوردن چراگاه ها ، مایه منزه دانستن او از هر عیب و نقص و پیراستن نام او ، از هر وصف ناروا است .

سَبَّحَ اسْمَ . . . وَ الَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دور بودن خداوند از هر عیب و نقص ، در تغییرات و تحولات آفریده های او جلوه گر است .

سَبَّحَ . . . الَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى . فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، منزه از کاستی های درونی و بی نیاز از غذا و آب است .

اللّٰهُ الصّمد

«صمد»؛ یعنی، «مُصَمِّمَت» و آن موجودی است که جوف (درون خالی) ندارد (تاج العروس). درون خالی نداشتن موجود زنده، بر بی نیازی او از غذا و آب دلالت دارد.

8- قرآن و نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 6 - 8

8 - آیات قرآن ، در طول زندگانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از خطا و کاستی مصون ماند .

سنقرئک فلاتنسی

درباره مفاد «إلاّ ما شاء الله» در آیه بعد، دو دیدگاه وجود دارد: 1. بیان حاکمیت مشیت خداوند که در نتیجه مراد، استثنای حقیقی نخواهد بود؛ بلکه تنها نشانگر آن است که «لاتنسی» هر چند مطلق است و هیچ استثنایی ندارد؛ ولی مشیت خداوند بر همه چیز حاکم است و نسیان و عدم نسیان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیرون از مشیت او نیست. 2. حرف «إلاّ» در استثنای حقیقی به کار رفته است و بیانگر آن است که خداوند، بخشی از آیات را براساس مشیت خویش از یاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهد برد. برداشت یاد شده براساس نظر اول است.

9- معبود راستین و نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 3

3- معبود هستی ، واجد همه ارزش ها و کمالات و فاقد هر نقص و نیاز

وقل الحمد لله

اختصاص داشتن همه ستایشها به خدا، مستلزم این است که همه ارزشهای ستایش برانگیز در او جمع بوده و در نهایت نقص و نیاز در او راه نداشته باشد.

10- منشأ رفع نقص در موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 27 - 5

5 - خداوند ، قادر به دفع امراض و رفع هرگونه نقص و عیب از موجودات است .

واحلل عقده من لسانی

ص: 384

11- منشأ نقص موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 7 - 4

4- کاستی ها و زشتی های پدیده های زشت و ناقص ، ربطی به آفرینش خداوند ندارد .

أحسن کلّ شیء خلقه

12- نشانه های نقص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 4

4- فرزندگزینی ، نشانه نقص و نیاز است .

ما کان لله أن یتخذ من ولد سبحنه

«سبحانه» مفعول مطلق برای فعل محذوف، مانند «سبحوه» می باشد؛ یعنی «منزه بدانید او را منزه دانستنی». کاربرد تنزیه در این مورد نشان از آن دارد که «اتخاذ ولد» نشانه نقص و کاستی است و خداوند از آن منزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 4

4- فرزندگزینی ، نشانه نقص بوده و خدای رحمان از آن مبرّا است .

و ما ینبغی للرحمن أن یتخذ ولدًا

گزینش فرزند با فراگیری رحمت سازگار نیست؛ زیرا فرزند خداوند، باید هم جنس او بوده و در الوهیت مانند او باشد؛ در نتیجه باید به رحمت او نیازی نداشته باشد؛ زیرا لازمه آن، فراگیر نبودن رحمت الهی و نقصان آن است.

13- نقص در غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 8 - 5

5- جز خداوند ، همه چیز دارای نقص و کاستی و فاقد کمال مطلق است .

تقديم «له» دلالت بر حصر می کند؛ یعنی کسی که همه اسماء حسنی را دارد، فقط خداوند است.

14- نقص موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 180 - 3

3_ همگان، بجز خداوند، دارای نقص و کاستی و فاقد کمال مطلق هستند.

ص: 385

برداشت فوق با توجه به حصری که از تقدیم «لله» به دست آمده، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 16

16- غیر از خداوند، هیچ موجودی در کمال و جمال، کامل و مستقل نیست.

الحمد لله

بی شک همه موجودات جهان از نوعی کمال و جمال برخوردارند. بنابراین انحصار تمامی ستایشها به خداوند، می تواند گویای این حقیقت باشد که کمال و جمال آنها کامل و مستقل نیست؛ بلکه ناقص و وابسته به خداست.

ص: 386

1- آثار نگاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 9،10

9- نگاه ، تحریک کننده تمایلات انسان و مایه شیفتگی او به منظره های دلربا است .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

10 - نگاه ، زمینه ساز وقوع در گناه است .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

2- آثار نگاه به نامحرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 7

7 - خیره شدن به نامحرمان و چشم چرانی ، زمینه ساز آلودگی به فحشا و فساد جنسی است .

قل للمؤمنین یغضّوا من أبصـرهم و یحفظوا فروجهم

در آیه شریفه حکم حرمت چشم چرانی و نگاه به نامحرمان، بر حکم عفت گزینی و اجتناب از فحشا، مقدم داشته شده است و این تقدم ذکری، می تواند حکایت از تقدم رتبی و ارتباط میان این دو حکم داشته باشد؛ به این معنا که پرهیز از چشم چرانی، زمینه عفت گزینی و اجتناب از آلودگی جنسی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 7

7 - خیره شدن به نامحرمان و چشم چرانی ، زمینه ساز آلودگی به فحشا و فساد جنسی است .

قل للمؤمنـت... یحفظن فروجهنّ

3- اجتناب از نگاه به عورت دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مردان مؤمن ، وظیفه دار پرهیز از چشم دوختن و خیره شدن به شرمگاه دیگرانند .

قل للمؤمنین یغضوا من أبصـرهم

مقصود از چشم فرو بستن (یغضوا من أبصارهم) _ به قرینه «و یحفظوا فروجهن» _ می تواند چشم فرو بستن از عورت و شرمگاه دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 37, 3

3 - زنان مؤمن ، وظیفه دار پرهیز از چشم دوختن به عورت و شرمگاه دیگران

و قل للمؤمنات یغضضن من أبصـرهنّ

37 - « عن أبي عبد الله (ع) : قال الله تبارک و تعالی « و قل للمؤمنات یغضضن من أبصارهنّ و یحفظن فروجهنّ » من أن تنظر أحداهنّ إلى فرج أختها و تحفظ فرجها من أن ينظر إليها . . . » ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که خداوند فرمود: « و قل للمؤمنات یغضضن من أبصارهنّ و یحفظن فروجهنّ » [؛ یعنی، زنان خودداری کنند] از اینکه به عورت زن دیگری نگاه کنند و نیز عورت خود را از نگاه دیگران حفظ نمایند.

4- اجتناب از نگاه به نامحرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 17, 1

1 - مردان مؤمن ، وظیفه دار پرهیز از نظر دوختن و خیره شدن به نامحرمان اند .

و قل للمؤمنین یغضوا من أبصـرهم

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1. «غَضَّ» (مصدر «یغضوا») به معنای کاستن از نگاه و صدا است (مفردات راغب). مقصود از آن در آیه شریفه، اجتناب از نظر دوختن و خیره شدن به نامحرمان است، نه نگاه اولیه و ناخودآگاه. 2. «من» در «من أبصارهم» برای تبعیض است و مقصود، فرو بستن چشم از چیزهایی است که نگاه به آنها ناشایست و حرام است (مثل نگاه به نامحرمان).

17 « عن أبي عبد الله (ع) : . . . (فی قوله تعالی) « قل للمؤمنین یغضوا من أبصارهم و یحفظوا فروجهن » . . . « و قل للمؤمنات یغضضن من أبصارهنّ و یحفظن فروجهنّ » . . . قال : کلّ شیء فی القرآن من حفظ الفرج فهو من الزنا إلا هذه الآیه فإنّ ها من النظر . . .

از امام صادق(ع) [درباره سخن خدای - تبارک و تعالی -] «قل للمؤمنین یغضّوا من أبصارهم و یحفظوا فروجهم..» روایت شده است: هر چیزی که در قرآن درباره حفظ فرج آمده، مراد حفظ آن، از زنا است؛ مگر در این آیه مراد حفظ آن، از نگاه دیگران است...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 1

1 - زنان مؤمن ، وظیفه دار پرهیز از نظر دوختن و خیره شدن به مردان نامحرم

وقل للمؤمنات یغضضن من أبصارهنّ

ص: 388

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 2,4

2 - نظر دوختن به نامحرمان و چشم چرانی ، حرام است .

قل للمؤمنین یغضوا من أبصـرهم

4 - حرمت خیره شدن و چشم دوختن به عورت و شرمگاه دیگران

قل للمؤمنین یغضوا من أبصـرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 2,4,37

2 - نظر دوختن به نامحرمان و چشم چرانی ، حرام است .

و قل للمؤمنات یغضن من أبصـرهنّ

4 - حرمت خیره شدن و چشم دوختن به عورت و شرمگاه دیگران

و قل للمؤمنات یغضن من أبصـرهنّ

37 - « عن أبي عبد الله (ع) : قال الله تبارک و تعالی « و قل للمؤمنات یغضن من أبصارهنّ و یحفظن فروجهنّ » من أن تنظر أحداهنّ إلى فرج أختها و تحفظ فرجها من أن ينظر إليها . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که خداوند فرمود: «و قل للمؤمنات یغضن من أبصارهنّ و یحفظن فروجهنّ» [؛ یعنی، زنان خودداری کنند] از اینکه به عورت زن دیگری نگاه کنند و نیز عورت خود را از نگاه دیگران حفظ نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 6

6 - نگاه به زن ، به قصد ازدواج با او ، جایز است .

و لو أعجبک حسنهنّ

از این که خداوند، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرموده است: «اگرچه زیبایی آنان، برای تو خوشایند باشد»، استفاده می شود که چنین امری، قبل از ازدواج بوده و احتمالاً آن حضرت زنی را می دیده که موجب خوشایندی اش می شده است. این عمل پیامبر(صلی الله علیه و آله) حجت است و می تواند نکته بالا را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 19 - 2

2 - حرمت هر نوع نگاه خائانه و به دور از امانت و رضایت مندی

یعلم خائنه الأعين

6- تشبیه به نگاه محتضر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 389

8- نگاه بیمار دلان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پس از نزول آیات جهاد ، نگاهی وحشت زده و محتضرگونه

ینظرون إلیک نظر المغشیّ علیه من الموت

7- تشبیه نگاه بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- نگاه بیمار دلان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پس از نزول آیات جهاد ، نگاهی وحشت زده و محتضرگونه

ینظرون إلیک نظر المغشیّ علیه من الموت

8- حرمت نگاه به عورت دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- حرمت خیره شدن و چشم دوختن به عورت و شرمگاه دیگران

قل للمؤمنین یغضّوا من أبصـرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- حرمت خیره شدن و چشم دوختن به عورت و شرمگاه دیگران

وقل للمؤمنـت یغضضن من أبصـرهنّ

9- حرمت نگاه به نامحرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نظر دوختن به نامحرمان و چشم چرانی ، حرام است .

وقل للمؤمنات يغضضن من أبصارهنّ

10- حرمت نگاه خائنانه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 19 - 2

ص: 390

2- حرمت هر نوع نگاه خائنه و به دور از امانت و رضایت مندی

یعلم خائنه الأعمین

11- کیفر نگاه به عورت دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 15

15 - کسانی که از نگاه کردن به نامحرمان و شرمگاه دیگران ابایی ندارند ، به مجازات الهی تهدید شده اند .

قل للمؤمنین یغضّوا... إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا یصنعون

جمله «إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا یصنعون» _ که آگاهی همه جانبه الهی به بشر را یادآوری می کند _ هشدار می است به کسانی که احکام یادشده را رعایت نکنند.

12- کیفر نگاه به نامحرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 15

15 - کسانی که از نگاه کردن به نامحرمان و شرمگاه دیگران ابایی ندارند ، به مجازات الهی تهدید شده اند .

قل للمؤمنین یغضّوا... إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا یصنعون

جمله «إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا یصنعون» _ که آگاهی همه جانبه الهی به بشر را یادآوری می کند _ هشدار می است به کسانی که احکام یادشده را رعایت نکنند.

13- نگاه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 88 - 2

2- حضرت ابراهیم(ع) ، به هنگام فراخوانده شدن برای خروج از شهر ، به منظور تصمیم گیری در این باره به ستارگان نگرینست .

فنظر نظره فی النجوم

برداشت یاد شده، بر این اساس مبتنی است که نگاه حضرت ابراهیم(ع) به ستارگان به معنای حقیقی آن باشد؛ نه کنایه از به تفکر فرورفتن.

14- نگاه به نامحرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 391

2 - نظر دوختن به نامحرمان و چشم چرانی ، حرام است .

قل للمؤمنین یغضوا من أبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 6

6 - نگاه به زن ، به قصد ازدواج با او ، جایز است .

و لو أعجبک حسنهنّ

از این که خداوند، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرموده است: «اگرچه زیبایی آنان، برای تو خوشایند باشد»، استفاده می شود که چنین امری، قبل از ازدواج بوده و احتمالاً آن حضرت زنی را می دیده که موجب خوشایندی اش می شده است. این عمل پیامبر(صلی الله علیه و آله) حجت است و می تواند نکته بالا را برساند.

15- نگاه خائنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 19 - 8,1

1 - آگاهی خداوند ، به نگاه های خیانت بار و دزدانه بشر

یعلم خائنه الأعین

8 - « قال سألت أبا عبد الله (ع) ، عن قوله عزّ وجلّ « يعلم خائنه الأعین » فقال : ألم ترّ إلى الرجل ينظر إلى الشيء و كأنه لا ينظر إليه فذلک خائنه الأعین ;

[راوی] می گوید: از امام صادق(ع) از آیه «یعلم خائنه الأعین» سؤال نمودم، حضرت فرمود: آیا ندیده ای که شخصی به چیزی به گونه ای [زیر چشمی] نگاه می کند که گویا به آن نگاه نمی کند و این همان خیانت چشم ها است».

16- نگاه در ازدواج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 6

6 - نگاه به زن ، به قصد ازدواج با او ، جایز است .

ولو أعجبك حسنهنَّ

از این که خداوند، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرموده است: «اگرچه زیبایی آنان، برای تو خوشایند باشد»، استفاده می شود که چنین امری، قبل از ازدواج بوده و احتمالاً آن حضرت زنی را می دیده که موجب خوشایندی اش می شده است. این عمل پیامبر(صلی الله علیه و آله) حجت است و می تواند نکته بالا را برساند.

ص: 392

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 51 - 1

1 - نگاه کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگاهی خشم آلود و کینه توزانه بود .

وإن يكاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصارهم

«رَلَقِي» (مرادف «ذلل») به معنای لغزیدن و سقوط کردن است و عبارت «ليزلقونك بأبصارهم» کنایه از این است که کافران، با نگاه خشم گینانه و کینه توزانه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می نگریستند؛ مانند آن که گفته می شود: فلان کس آن چنان به من نگاه می کند، که گویا می خواهد مرا با نگاهش بخورد و یا بکشد؛ یعنی، اگر برای او ممکن باشد که با نگاهش مرا بخورد و یا بکشد، چنین خواهد کرد.

ص: 393

10- نگرانی

1- آثار سطحی نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 3

3 - سرسپردگی و اطاعت کورکورانه ، دارای ریشه در کوتاه فکری و سطحی نگری انسان ها

و نادى فرعون . . فاستخفّ قومہ فأطاعوه

2- آثار نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 10 - 11

11 - ترس و نگرانی شدید ، زمینه ساز افشای راز های درون

إن کادت لتبدى به لولا أن ربطنا علی قلبها

3- آثار نگرانی اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 101 - 4

4 - شدت نگرانی و گرفتاری انسان ها در قیامت ، مشغول دارنده آنان به خویشتن و بازدارنده آنها از پرسش و پاسخ و گفتوگو با یکدیگر

فإذا نفخ فی الصور فلا أنساب بینهم یومئذ ولا یتساءلون

4- آثار نگرانی از فرجام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 6

6 - ترس از خداوند و نگرانی از فرجام خویش ، پرهیز دهنده انسان از انکار معاد و باز دارنده او از طغیان گری و رویارویی با پیامبران

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَن يَخْشَى

عبرت گرفتن از داستان فرعون، به معنای دوری از رفتار و عقاید او است که در آیات قبل نمونه های آن بیان شد.

5- آثار نگرانی از قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 49 - 7

7- خداترسی و نگرانی از قیامت، زمینه ساز بهره مندی انسان از وحی و هدایت الهی

و ذَكَرًا لِلْمُتَّقِينَ . الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَ هُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ

خداوند، در آیه قبل، تقوایندگان را شایسته بهره مند شدن از نور و هدایت خود دانسته و در این آیه اوصاف آنان را بیان کرده است. از ارتباط میان دو آیه می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

6- اهمیت نگرانی از فرجام اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 87 - 4

4- لزوم دلواپسی انسان، در هر مرتبه و مقام معنوی، برای فرجام اخروی خویش.

و لاتخزنی یوم یبعثون

7- ایجاد نگرانی در فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 1

1_ اقدام فرعون برای ایجاد نگرانی در اطرافیان خویش، نسبت به اهداف نهایی موسی (ع)

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

8- پنهانی نگرانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نگرانی موسی (ع) از تبعات سحر ساحران ، تنها در دل او و بدون بروزی در ظاهر بود .

فأوجس في نفسه خيفة موسى

ص: 395

9- رفع نگرانی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 5

5 - اقدام میهمانان ابراهیم (ع) ، به رفع نگرانی از آن حضرت با معرفی خویش

قالوا لاتخف

از مطالب بعد، استفاده می شود که میهمانان بعد از گفتن «لاتخف»، خود را به ابراهیم (ع) معرفی کردند و نگرانی آن حضرت را برطرف نمودند؛ و گرنه صرف گفتن «لاتخف» نگرانی را نمی زداید.

10- رفع نگرانی از مؤمنان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 3

3 - رفع نگرانی از مؤمنان مدینه از سوی خداوند ، نسبت به آینده بازماندگان ایشان در مکه

عسى الله ... موده

با توجه به این که شأن نزول آیات پیشین، حرکتی بود که از حاطب بن ابی بلتعہ _ به انگیزه مصونیت دادن خانواده اش در مکه _ صورت گرفته بود؛ خداوند پس از نفی شیوه وی، با این نوید به او و امثالش، نوعی اطمینان بخشیده است.

11- رفع نگرانی از همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 51 - 13، 14، 11، 8

8 - واگذار شدن طلاق هر یک از همسران و یا عدم آن ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور رفع نگرانی از همسران آن حضرت است

ترجى من تشاء منهنّ ... ذلک أدنى أن تقرّ أعینهنّ ولا یحزنّ

«تقرّ» از ریشه «قرّ» به معنای «سردی»، و «قرّه العین» کنایه از سرور و خوشحالی است (مفردات راغب). لازم به ذکر است که برداشت بالا، بنابراین است که مشارالیه «ذلک» عبارت «ترجى من تشاء ... و تووى إلیک من تشاء» باشد.

11 - برداشتن زمینه های نگرانی و اندوه همسران پیامبر در زندگی مشترک خود با آن حضرت ، مورد توجه خداوند بود .

ذَلِكْ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُمْ وَ لَا يَحْزَنَ وَ يَرْضِينَ بِمَا ءَاتَيْتَهُمْ كَلَّهُمْ

13 - خدایی بودن حق تصمیم گیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره همخوابگی با همسران ، مایه شادمانی آنان و موجب رفع نگرانی شان است .

ترجی من تشاء منه... ذَلِكْ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُمْ وَ لَا يَحْزَنَ وَ يَرْضِينَ بِمَا ءَاتَيْتَهُمْ

احتمال دارد که مشارالیه «ذَلِكْ» اصل حکمی باشد که آن حضرت، با آن، حَقّ پیدا کرد تا مجاز به چنان رفتاری با همسران خود باشد. در این صورت، رضایت و رفع نگرانی از آنان، باز می گردد به این که آنان، چون به حکم خداوند تن در می دهند، و آنچه از پیامبر(صلی الله علیه و آله) می رسد تابع حکم خدا است از آنان راضی اند.

14 - مُجَاز بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به بازگرداندن زنی که او را مطلقه کرده ، حکمی است که مایه شادمانی همسران آن حضرت و موجب رفع اندوه از آنان می شود .

و من ابتغیت مَمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْكَ ذَلِكْ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُمْ

بنابراین این که مشاڑالیه «ذلک» مفادِ فراز «مَنْ ابْتغیت مَمَّنْ عزلت..» باشد، نکته بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 8

8 - دستور به عدم حلیت ازدواج پیامبر (صلی الله علیه و آله) با زنانی غیر از همسران موجود و یا تعیین شده، به منظور رفع نگرانی از آنان بوده است.

ذلک أدنی أن تقرّ أعینهنّ... لا یحلّ لک النساء من بعد

12- رفع نگرانی مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 38 - 6

6 - حفاظت از جان موسی (ع) و بر طرف کردن نگرانی مادر او، به تدبیر خداوند بود.

إذ أوحینا إلی أُمّک

13- رفع نگرانی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 5

5_ دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رفع نگرانی او نسبت به لجاجت مخالفان

و کذلک جعلنا لکل نبی عدوا

از اهداف این یادآوری تاریخی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند رفع ناراحتی و دلگیری آن حضرت از خصومت و مخالفت های کافران باشد.

14- رفع نگرانی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 27 - 2

2- مریم (س) به هنگام بازگشت میان مردم، فارغ از هرگونه هراس و نگرانی بود.

فکلی و اشربی . . . فإمّاتین من البشر ... فأتت به قومها تحمله

بااین که جمله «أتت به قومها» برای بیان آوردن عیسی(ع) توسط مادرش، جمله ای کامل است، ولی جمله حالیه «تحمله» نیز بر آن اضافه گردیده است تا بر مباشرت مریم(س) در حمل کردن فرزندش دلالت کند؛ یعنی دیگر مریم(س) انگیزه ای برای پنهان داشتن فرزند خود نداشته است، بلکه آشکارا او را در بغل گرفته و به میان مردم آمد.

ص: 397

15- رفع نگرانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 9

9- اقدام شعیب به دلداری موسی (ع) رفع نگرانی و ترس از وی و اعلام نجات یافتنش از شر فرعونیان

قال لاتخف نجوت من القوم الظالمین

16- زمان نگرانی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 37 - 4

4- گرفتاری ها و دل نگرانی های انسان در قیامت ، از نخستین لحظات آن آغاز می شود .

فإذا جاءت الصاخّة .. لكلّ امرئ منهم يومئذ شأن يغنيه

جمله «لکلّ امرئ...» _ به دلیل «یومئذ» _ دلالت دارد که زمان پیدایش «صاخّه» (غرش کرکننده)، هنگام بروز گرفتاری ها است.

17- زمینه رفع نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 23 - 4

4- نیکوکاری ، مایه رفع نگرانی و آسودگی خاطر در آخرت است .

علی الأرائک ينظرون

18- زمینه نگرانی از فرجام خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 57 - 1

1- اعتقاد راستین به ربوبیت یگانه خداوند ، مستلزم بیم داشتن از عذاب او و نگران بودن از فرجام کار خویش

إنّ الذین هم من خشیه ربّهم مشفقون

«خشیه» به معنای ترس، بیم و هراس است. عبارت «من خشیه ربهم»، به تقدیر «من خشیه عذاب ربهم» می باشد. «إشفاق» (مصدر «مشفقون») نیز به معنای نگرانی، پریشانی، تشویش خاطر، اضطراب و در بیم و امید بودن است.

19- زمینه نگرانی از لغزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 398

16- احاطه علم الهی بر احوال آدمی ، مقتضی نگرانی انسان از لغزش های خود و روی آوری به استغفار

و استغفر . . . و الله يعلم متقلبکم و مثنوی_کم

از ارتباط دو بخش آیه («استغفر») و («و الله يعلم. . .») مطلب بالا استفاده می شود.

20- زمینه نگرانی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 2

2 - موضع گیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفرورزی و عصیان خویشاوندان ، دارای پی آمد های دشوار و نگران کننده

و أنذر عشیرتک . . . فإن عصوک فقل إئی بریء . . . و توکل علی العزیز الرحیم

دستور «توکل علی الله» پس از «فقل إئی بریء ممّا تعملون» بیانگر مطلب یاد شده است.

21- زمینه نگرانی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 5

5_ بهانه جویی و اتهام کافران نباید سبب نگرانی و تزلزل مؤمنان گردد.

و ليقولوا درست . . . اتبع ما أوحی الیک

فرمان به اتباع از وحی، پس از اشاره به شبهات کافران، تأکیدی بر لزوم استقامت مؤمنان در برابر شبهات کافران است.

22- عمومیت نگرانی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 37 - 2

2 - تمام انسان ها در قیامت ، نگران وضعیت خود و در تلاش برای رفع گرفتاری های خویش اند .

لکلّ امریء منهم یومئذ شأن یغنیه

23- عوامل رفع نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 10

10_ نزول باران در آستانه جنگ بدر برای تطهیر مجاهدان ، زمینه ساز برطرف شدن نگرانی ها و وسوسه های ایجاد شده از سوی شیطان

ص: 399

و ینزل علیکم . . . و یدهب عنکم رجز الشیطن

24- عوامل رفع نگرانی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 3

3- سخن گفتن عیسی (ع) با مادر خود و تأمین آب و غذا به صورت خارق العاده، زمینه های مسرت و چشم روشنی مریم (س) و رفع نگرانی او از آینده بود.

فنادی_ها . . . فکلی و اشربی و قرّی عیناً

«عیناً» تمییز و بیانگر مراد جدی از فاعل است و «قرّی» از ماده «قرار» (آرام گرفتن) و یا «قُرّ» (سرد شدن) است. در صورت اول جمله «قرّی عیناً»، یعنی «چشم آرمیده باش» و در صورت دوم، یعنی «خنک چشم باش» (چشم از اشک سوزان به دور باشد) و در هر صورت، کنایه از خوش دلی و شادمانی است که چشم از نگرانی و اضطراب باز می ایستد و از سوزش اشک اندوه، مصون می ماند. ارتباط جمله «قرّی عیناً» با جملات قبل، گویای برداشت فوق است.

25- عوامل رفع نگرانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 12 - 4

4- التجای موسی (ع) به ربوبیت الهی برای کسب توان و زدودن نگرانی های خود

قال ربّ اِنّی اُخاف

26- عوامل نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 9، 8

8_ برخی از مجاهدان بدر گرفتار پلیدی و نگرانیهایی از سوی شیطان بودند .

و یدهب عنکم رجز الشیطن

9_ فقدان آب برای تحصیل طهارت و برطرف کردن نجاست ها ، مایه وسوسه شیطان و ایجاد نگرانی در پیکارگران بدر

لیطه‌رکم به و یذهب عنکم رجز الشیطن

نبودن لام در «یذهب» بیانگر این است که «یذهب . . .» مترتب بر «لیطه‌رکم ...» است. و تناسب تطهیر با برطرف شدن رجز شیطان اقتضا می‌کند که مراد از رجز شیطان وسوسه‌هایی باشد که شیطان بر اثر نبودن آب برای طهارت در مجاهدان ایجاد می‌کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 12 - 5

ص: 400

5- رسالت و هدایت خلق، باری سنگین و همراه با نگرانی‌ها و نیازمند التجا به درگاه الهی

قال ربّ إني أخاف أن يكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 60 - 2

2- توجه به انذار های الهی و واقعیت قیامت، مایه نگرانی انسان و پرهیز از سرخوشی‌ها

أفمن هـذا الحدیث تعجبون . و تضحکون و لاتبکون

لحن تویخی آیه شریفه، می‌رساند که توجه به حقانیت معاد و مفاهیم وحی، مقتضی این است که آدمی، بر فرجام خویش گریان و اندوهناک باشد؛ نه سرمست و خندان.

27- عوامل نگرانی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 4

4- کفر در دنیا، فزع و نگرانی را در قیامت به دنبال دارد.

و لو تری إذ فزعوا . . . و قد کفروا به من قبل

28- عوامل نگرانی انسان‌ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 21

21- وجود قیامت، دغدغه جدی انسان، حتی برای آنان که ظاهراً منکر آن هستند.

و ما أظنّ الساعة قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

29- عوامل نگرانی اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 20

20- مردان الهی، از اعماق وجود، نگران بدفرجامی توده ها و انسان های گمراه

و اذکر أخوا عاد . . . إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

با توجه به تعبیر «أخوا عاد»، از «إني أخاف . . .» استفاده می شود که نگرانی هود(ع) ریشه در عواطف وی داشته است.

ص: 401

30- عوامل نگرانی زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 7

7- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرني فردا و أنت خيرالورثين

ممکن است درخواست زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد؛ یعنی، آن حضرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و تداوم یابد.

31- عوامل نگرانی عبدالله بن ام مکتوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 9 - 1

1 - ابن ام مکتوم مسلمانی خداترس بود و خطر محرومیت از تزکیه او را نگران ساخته بود .

و هو یخشی

حذف بعضی از قیدهای کلام، گاهی به منظور تعمیم است تا مخاطب احتمالات گوناگونی را مد نظر داشته باشد. متعلق «خشیت» در این آیه گویا به همین منظور ذکر نشده است تا احتمالاتی از قبیل ترس از خدا، نگرانی از سلب توفیق تزکیه، ترس از فرجام خویش و نظایر آن را در ذهن شنونده ترسیم کند.

32- عوامل نگرانی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 4

4 - بیم و نگرانی فرعون از گسترش و تأثیر پیام موسی (ع) در میان مردم مصر

و نادى فرعون . . . أفلا تبصرون

تبلیغات فرعون، در جهت جلوگیری از نفوذ پیام موسی(ع)، نشانگر نگرانی فرعون از گسترش آن است.

33- عوامل نگرانی لوط(ع)

2- با آمدن فرشتگان نزد لوط (ع) وی، ناراحت شد و عرصه را بر خود تنگ دید.

و لَمَّا أَن جَاءت رسلنا لوطاً سیء بهم و ضاق بهم ذرعاً

«سیء» متعدی به بای سببی است. «سیء بهم» یعنی، به سبب حضور آنان، ناراحت شد. «ضاقت بهم ذرعاً» به معنای تنگ شدن ذراع دست و کنایه از ناتوانی است.

5- حضرت لوط (ع)، نگران تعرض قوم اش به میهمانان اش بود.

و لَمَّا أَن جَاءت رَسَلْنَا لُوْطًا سِیءَ بِهَمِّ وَ ضَاقَ بِهَمِّ ذَرَعًا

7- نگرانی لوط (ع) با ورود فرشتگان به نزد وی، در چهره اش نمایان شد.

و لَمَّا أَن جَاءت رَسَلْنَا لُوْطًا سِیءَ بِهَمِّ . . . قَالُوا لَا تَخَفْ

10- لوط (ع)، با ورود ملائکه به محضرش، نگران شد و ترسید.

و قَالُوا لَا تَخَفْ وَ لَا تَحْزَنْ

11- حضرت لوط (ع) نگران گرفتار شدن در عذاب فراگیری بود که برای قوم اش مقدر شده بود.

و لَمَّا أَن جَاءت رَسَلْنَا لُوْطًا سِیءَ بِهَمِّ . . . قَالُوا لَا تَخَفْ وَ لَا تَحْزَنْ إِنَّا مَنجُوكَ

دلداری ملائکه به لوط(ع) و اطمینان بخشی به وی برای نجات حتمی از عذاب، می تواند قرینه باشد بر این که نگرانی لوط(ع) به خاطر نکته بالا بوده است.

34- عوامل نگرانی مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 13 - 8

8- حضور کودک در کنار مادر، مایه سرور و روشنی دیدگان و فراق او، موجب اندوه و نگرانی مادر

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَ لَا تَحْزَنْ

35- عوامل نگرانی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9- تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد.

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَ مَا قَلَىٰ

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر(صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و تسلاهی خاطر دادن به آن حضرت است.

36- عوامل نگرانی مریم(س)

3- باردارشدن حضرت مریم (س)، نگرانی هایی را برای او همراه داشت .

فحملهته فانتبذت به مکاناً قصیاً

ترک محل سکونت و رفتن به مکانی دوردست، نشان آن است که مریم(س) از رویه روشن شدن با مردم و پاسخ گویی به آنها نگران بوده است. لغت «انتبذ» (انزواطلبی کسی که برای حضور خود ارزش چندانی نمی بیند) نیز مؤید آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 23 - 13

13- اشتهار مریم (س) به عفت و پاکدامنی در بین مردم، فزاینده نگرانی او از بازتاب منفی تولد عیسی (ع) در افکار عمومی جامعه

ی-لیتی متّ قبل ه-ذا و کنت نسیّاً منسیّاً

«نَسِيّاً»، چیزی است که اهمیت چندانی ندارد، گرچه هنوز از خاطرها محو نشده باشد (مفردات راغب). توصیف آن به «منسیّاً» (فراموش شده) گویای آن است که صرف شایستگی برای فراموشی، مطلوب مریم نبوده؛ بلکه تحقق فراموشی را آرزو می کرده است. این آرزو نشان می دهد که آن حضرت، پیش از این به عنوان شخصیتی آبرومند در جامعه مطرح بوده و از این که این حادثه بازتاب های منفی در مردم داشته باشد، نگران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 6

6- نبود آب به هنگام زایمان، موجب نگرانی شدید مریم (س) شده بود.

أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبِّكِ تَحْتَكِ سَرِيّاً

«قد جعل» تعلیل برای «أَلَّا تَحْزَنِي» است، یعنی محزون نباش، زیرا خداوند در پایین دست تو آبی روان قرار داده است. از این تعلیل می توان دریافت که تا چه اندازه مریم (س) برای آب نگران بوده و این بشارت چه نقشی در شادمانی وی ایفا کرده است.

37- عوامل نگرانی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 21

21 - وجود قیامت، دغدغه جدی انسان، حتی برای آنان که ظاهراً منکر آن هستند.

و ما أظنّ الساعة قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

38- عوامل نگرانی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 6

6- نگرانی و ناخشنودی منافقان ، از نزول آیات جهاد

و ذكر فيها القتال رأيت الذين في قلوبهم مرض

39- عوامل نگرانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 404

19 - ارتکاب قتل، مایه نگرانی موسی (ع) و موجب فرورفتن او در غم و ناراحتی شده بود.

و قتلت نفساً فنجینک من الغم

نجات موسی (ع) از غم و غصه، فرع اضطراب خاطر داشتن آن حضرت، در باره ماجرای قتل و احساس خطر او از سوی فرعونیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع)، پس از مشاهده سحر ساحران فرعون، در دل خویش از پی آمد های احتمالی آن احساس نگرانی کرد.

من سحرهم... فأوجس فی نفسه خیفه موسی

«أوجس» به معنای «أحسَّ» و نیز به معنای «أضمر (اخفاکرد)» آمده است (لسان العرب). در این آیه، معنای «أحسَّ» به نظر مناسب تر می رسد؛ چرا که معنای «اخفا» در «فی نفسه» آمده است. بنابراین «أوجس فی نفسه...»؛ یعنی، موسی (ع) در دل خود نگرانی و ترسی را احساس کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - موسی (ع) از القای شبهه و احتمال گمراهی مردم به واسطه سحر ساحران نگران بود.

قلنا لاتخف إناک أنت الاعلی

جمله «إناک أنت الاعلی» تعلیل برای «لاتخف» است و دلالت می کند که موسی (ع) از این نگران بود که معجزه او با سحر ساحران مشتبّه گردد و مردم به حقانیت او پی نبرند. خداوند با بیان برتری قطعی او، زمینه هراسش را از بین برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - نگرانی موسی (ع) از عدم ایفای کامل رسالت بود، نه صرف کشته شدن.

أخاف أن یکذبون... فأخاف أن یقتلون

سخنان پیشین موسی، در باره بررسی موانع رسالت و رفع آنها بود. اظهار نگرانی او از کشته شدن نیز می تواند در آن جهت باشد.

4- موسی (ع)، از نافرجام ماندن رسالت الهی خویش در صورت کشته شدن به دست فرعونیان نگران بود.

إلی فرعون و ملائیه .. قال ربّ إتی قتل منهنم نفسًا

طرح موضوع قتل مرد قبطی، نه از آن باب است که موسی(ع) بر جان خویش می ترسید؛ بلکه بدان جهت بود که مبادا با دستگیری و کشته شدن او، رسالت الهی _ که بر دوش او نهاده شده است _ نافرجام بماند.

5- موسی (ع) در وادی طور، نگرانی خویش نسبت به موانع راه رسالت را با خدا در میان گذاشت.

قال ربّ إتی قتل منهنم نفسًا

40- عوامل نگرانی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 2

2- نوح (ع) ، نگران تکذیب ارزش ها و تعالیم الهی از سوی مردم بود ؛ نه نگران تهدید خود او از سوی آنان .

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکوه نوح(ع) به درگاه خدا در پی تهدیدهای سخت مخالفان، از تکذیب گری آنان بود نه از تهدیدهای آنها.

41- عوامل نگرانی والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 7

7- پدر و مادر با ایمان ، با تمام وجود ، نگران و دلواپس تربیت ایمانی فرزند خویش

و هما یستغیثان الله ویلک ءامن

تعبیر «یستغیثان» نگرانی عمیق و شدید والدین مؤمن را می رساند؛ زیرا استغاثه در مواردی صدق می کند که فریاد از جان برآید.

42- عوامل نگرانی یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 4

4_ احتمال گرفتاری بنیامین به سرنوشت یوسف (ع) ، مایه نگرانی یعقوب (ع) از همراه سازی او با فرزندان خویش

إلّا کما أمنتکم علی أخیه من قبل

یعقوب(ع) با نام نبردن از یوسف(ع) و یاد کردن از او با عنوان برادر بنیامین ، اشاره ای لطیف به این معنا دارد که اخوت آن دو با یکدیگر مرا نگران همسانی سرنوشتشان (فراق و جدایی از پدر) کرده است.

43- فلسفه نگرانی یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ یعقوب (ع) نگران از چشم زخم و حسادت بر فرزندان خویش در صورت ورود جملگی آنان به مصر از یک دروازه آن

لاتدخلوا من باب وحد . . . و ما أغنی عنکم من الله من شیء

آیه شریفه در این باره که یعقوب(ع) چه خطری را برای فرزندان خویش و یا برای بنیامین احساس می کرده، بیانی ندارد.

ص: 406

بسیاری از مفسران گفته اند از اینکه یعقوب(ع) از آنان خواسته متفرق شوند و از دربهای متعدد وارد گردند، می توان حدس زد که وی از خطر چشم زخم و مانند آن هراسان بوده است.

44- منشأ رفع نگرانی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 4

4- اقدام خداوند به اطمینان بخشیدن به موسی (ع) و برطرف ساختن نگرانی وی (ترس او از کشته شدن به تقاص قتل مرد قبطی)

قال ربّ اِنّي قتلت منهم نفسًا .. و نجعل لکما سلطَنَّا فلا یصلون اِلیکما

45- موانع نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 9

9- با داشتن دلایل روشن ، مجالی برای نگرانی در مسیر حق نیست ؛ هر چند دشواری ها و موانع آن فراوان باشد .

أفمن کان علی بینه

آیه قبل ، در مقام دلجویی از پیامبر(صلی الله علیه و آله) در قبال ستم مشرکان بود. این آیه نیز در ادامه آن دلجویی می تواند بیانگر این پیام باشد که: ای پیامبر! چون دلیل روشن حق به همراه داری، از کردار زشت و ناروای کفر پیشگان نگران مباش؛ زیرا حق و پیروزی و منطق با تو است.

46- موانع نگرانی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 6

6 - شناخت تاریخ و آگاهی از موضع گیری های همگون کافران در برابر پیامبران ، مانع نگرانی و دلسردی رهبران دینی است .

و کم أرسلنا .. إلاّ کانوا به یستهزءون

47- موجبات رفع نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ایمان ، عامل آرامش و استواری روح و ثبات قدمی انسان در زندگی و موجب رفع هرگونه تزلزل ، اضطراب و نگرانی است .

ص: 407

الذین ءامنوا بالقول الثابت فی الحیوه الدنیا و فی الآخره

48- مهمترین نگرانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 12 - 3

3 - مهم ترین نگرانی موسی (ع) ، بیم او از تکذیب رسالتش بود .

قال ربّ إني أخاف

تقدیم بیم تکذیب از سایر نگرانی ها _ که در آیات بعد آمده _ می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

49- ناپسندی نگرانی بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 3 - 4

4 - نگرانی برای کافران ، پس از ابلاغ آیات روشن الهی به آنان موردی ندارد .

تلک ءایـت الکتب المبین . لعلک بـخع نفسک الایکونوا مؤمنین

50- نگرانی آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 3

3 _ آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

51- نگرانی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ابراهیم (ع) دارای رحمت فراوان نسبت به مردم و متأسف از هدایت ناپذیری مشرکان

إن ابرهیم لأؤه حلیم

یکی دیگر از معانی که اهل لغت برای «أؤاه» نوشته اند، رقت و رحمت است. یعنی ابراهیم (ع) بسیار رقیق القلب و نسبت به مردم، بسیار مهربان بود. برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إن ابراهیم لأؤاه» بیانگر علت وعده ابراهیم (ع) به آزر

ص: 408

باشد؛ یعنی، شدت رحمت ابراهیم (ع) سبب گردید، برای جذب آزر به ایمان، وعده استغفار به وی بدهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 36 - 4

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

و اجنبی و بنی آن نعبد الأصنام . رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 2

2- نگرانی ابراهیم (ع) از گمراهی دیرینه پدر خود

و اغفر لأبي إنيَّ كان من الضالِّين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که دعای ابراهیم (ع) در زمان حیات پدرش بوده باشد. بر این اساس به کارگیری «کان» در جمله «إنيَّ کان من الضالِّين» بیانگر گمراهی دیرینه پدرش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 87 - 3

3- نگرانی ابراهیم (ع) برای فرجام اخروی خویش

و لاتخزني يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 1, 2

1- حضرت ابراهیم (ع) از عذاب قوم لوط، با وجود لوط (ع) در میان آنان، نگران بود.

و لَمَّا جَاءت رَسَلْنَا .. قَالُوا إِنَّا مَهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ... قَالَ إِنَّ فِيهَا لَوْطًا

2- حضرت ابراهیم (ع) با ملائکه درباره عذاب قوم لوط، با وجود حضرت لوط (ع) در میان آنان به گفت و گو پرداخت.

قالوا إنا مهلكوا أهل هذه القرية .. قال إن فيها لوطاً قالوا نحن أعلم بمن فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 3

3 - نگرانی ابراهیم (ع) و همراهانش ، از آسیب پذیری ایمانشان در کوران مشکلات *

ربنا لاتجعلنا فتنه للذین كفروا

در صورتی که «فتنه» به معنای «مفتوناً و معدّباً» باشد؛ از سیاق آیات استفاده می شود که نگرانی ابراهیم(ع) و همراهانش، در نهایت متوجه ثبات بر توحید و براءت از مشرکان بوده است.

ص: 409

52- نگرانی ابو بکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 9

9_ نگرانی فرد همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ابوبکر) به هنگام هجرت از مکه به مدینه و دلداری رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به وی

إذ يقول لصحبه لا تحزن إن الله معنا

53- نگرانی اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 7 - 5

5- نگرانی و سردرگمی آدمیان ، در لحظه های آغازین رستاخیز و خروج از قبرها

يخرجون من الأجداث كأنهم جراد منتشر

تشبیه به «جراد منتشر»، بیانگر سردرگمی و حرکت های نامنظم و حیرت زده آدمیان، پس از خروج از قبرها در روز رستاخیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 8 - 2

2- آدمیان در روز رستاخیز ، دلواپس و گردن کشیده برای درک موقعیت خویش

مهطعين إلى الداع

در لفظ «مهطعين» حرکت سریع و کشیدن سر به طرف بالا _ از روی نگرانی _ نهفته است (قاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 14 - 4

4- حاضران صحنه قیامت ، ناآرام و نگران اند .

فإذا هم بالساهره

«ساهره»؛ یعنی، زمین صاف و پهناوری که پیمایندگان آن، در شب بیدار می مانند (تاج العروس). بیداری در صحنه قیامت، کنایه از خوف و اضطرابی است که آرامش را از حاضران سلب می کند.

54- نگرانی اخروی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 13

13- کافران پس از مرگ، به حقایقی دست می یابند و از اعمال گذشته خود نگران می شوند .

الکفرین . الذین تتوفّهم الملئکه ظالمی أنفسهم ... ما کنا نعمل من سوء

از اینکه کافران پس از مرگ، بی آنکه حرفی زده شود، به دفاع از خود می پردازند و منکر کارهای زشت خود می شوند، به دست می آید که آنان به چیزهایی از جمله به وضعیت بد خود و اینکه کردارشان باعث گرفتار شدن آنان به عذاب می شود،

ص: 410

دست می یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 7 - 1

1 - آثار ذلت و نگرانی ، نمایان در چشم کافران ، به هنگام خروج از قبر ها در رستاخیز

خَسَعًا أَبْصَرَ رَهْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 11 - 1

1 - در عرصه قیامت ، هیچ راه فرار از نگرانی ها و سختی ها ، برای کافران وجود ندارد .

يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفْرُجُ . كَلَّا

55- نگرانی اخروی گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 13

13 - مستکبران گمراهگر در قیامت ، نگران فضاحت و بی حیثیتی خود هستند .

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعَفُوا .. وَأَسْرَوْا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ

احتمال دارد پنهان کردن پشیمانی، به خاطر احساس فضاحتی باشد که در قیامت برای مستکبران رخ می دهد؛ یعنی، کار خطایی را که اکنون از آن پشیمان شده اند، رونمی کنند تا کسی از آنان عیب جوئی نکند.

56- نگرانی اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 49 - 10

10- مجرمان ، از جامعیت و دقت کتاب اعمال آدمیان ، شگفت زده و به شدت نگران خواهند شد .

يَوِيلٌ لِّمَا مَلَآ هَٰذَا الْكُتُبِ لَا يَإِغَادِرُ صَغِيرُهُ وَ لَا كَبِيرُهُ

4- مجرمان در لحظه حضور در قیامت ، با نگرانی به فرجام خویش چشم دوخته و مات و حیرت زده خواهند بود .

و نَحْشَرُ الْمَجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا

«زرقاً» حال برای «المجرمین» است و مفرد آن «أزرق» یا «زرقاء» به کسی گفته می شود که سفیدی چشم او سیاهی آن را بپوشاند (لسان العرب). این حالت نشانِ چشم دوختن و خیره شدن مجرمان است و از اضطراب شدید درونی آنان حکایت دارد. برخی گفته اند: سفید شدن چشم، ملازم با کوری آن است (لسان العرب).

ص: 411

57- نگرانی اخروی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 13

13 - مستکبران گمراهگر در قیامت، نگران فضاحت و بی حیثیتی خود هستند.

وقال الذين استضعفوا .. وأسروا الندامة لما رأوا العذاب

احتمال دارد پنهان کردن پشیمانی، به خاطر احساس فضاحتی باشد که در قیامت برای مستکبران رخ می دهد؛ یعنی، کار خطایی را که اکنون از آن پشیمان شده اند، رونمی کنند تا کسی از آنان عیب جویی نکند.

58- نگرانی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 14

14 - مشرکان، با مشاهده عذاب الهی، از بی آبرویی و فضاحت خود در قیامت نگران خواهند بود

ولو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربهم .. إذ تأمروننا أن نكفر بالله و نجعل له

59- نگرانی اخروی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 11

11 - نگاه متحیرانه و بهت آمیز موجودات آسمان ها و زمین، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أُخرى فإذا هم قيام ينظرون

60- نگرانی از آینده اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 11

11- نگرانی و اضطرابی، برای آینده اقتصادی و زندگی مادی بشریت، در بیش توحیدی وجود ندارد.

و لا تقاتلوا .. نحن نرزقهم وإياكم

اینکه خداوند، پس از نهی از قتل فرزند به خاطر فقر، روزی همه انسانها را از سوی خود تضمین شده معرفی می کند، حکایت از آن دارد که: جایی برای نگرانی از آینده اقتصادی نیست.

ص: 412

61- نگرانی از اتحاد یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 3

3 - وجود زمینه های نگرانی برای مسلمانان از همدستی جامعه یهود علیه آنان (پس از غزوه بنی نضیر)

لایق_تلونکم جمیعاً إلا فی قرّی محصّنه

از این که خداوند، همدستی کافران در نبرد و رویارویی با مؤمنان را نفی کرده است؛ چنین احتمال می رود که نگرانی هایی در میان مسلمانان وجود داشته است.

62- نگرانی از استقامت پیروان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 6

6 - توطئه گران علیه صالح ، نگران عکس العمل و مقاومت یاران وی در قبال هجوم علنی آنان

لنبيّته و أهله ثمّ لنقولنّ لوليّته ما شهدنا مهلك أهله

طرح هجوم شبانه و اندیشه کردن در چگونگی پاسخ به ولیّ دم، نشانگر نگرانی آنان است.

63- نگرانی از استقلال مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 39

39 کافران ، آرزومند ضعف و وابستگی امت اسلامی و نگران از قدرت و استقلال آنان

كزرع أخرج . . . ليغيظ بهم الكفّار

64- نگرانی از اغوای مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 67 - 4

4 - نگرانی از فریفته شدن مردم با تبلیغات سوء و مشتبه شدن حق و باطل بر آنان ، امری بایسته و هراسی نیکو است .

فأوجس فی نفسه خیفه موسی

نهی از خوف که در آیه بعد آمده است، موسی(ع) را به خاطر نگرانی اش، تخطئه نکرده است؛ بلکه جمله «إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى» از فرجام کار و این که پیروزی با موسی(ع) خواهد بود، خبر می دهد و نگرانی موسی(ع) را زایل می کند.

ص: 413

65- نگرانی از انحراف جنسی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 55 - 2

2 - اظهار شگفتی و نگرانی لوط (ع) ، از انحراف فضاخت بار قوم خویش

أنتکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

66- نگرانی از پیروزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 5

5 - بیم فرعون از ناگزیر شدن قبطیان به ترک سرزمین خویش با پیروزی موسی (ع)

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

67- نگرانی از پیشگامی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 3

3 - موسی و هارون (ع) از پیشدستی فرعون و اقدام او به کیفر فوری آنان ، پیش از هرگونه فرصت اظهار معجزه و بیان حقیقت ، نگران بودند .

قالا ربنا إتنا نخاف أن یفرط علینا

«فَرَطًا»؛ یعنی، پیشی گرفت بدون آن که افراط یا تقریط کرده باشد (مفردات راغب). مراد موسی و هارون(ع)، احتمال دست زدن فرعون به کاری است که فرصت ابلاغ پیام الهی را از آنان بگیرد.

68- نگرانی از تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 60 - 7

7 - نگرانی از تأمین معاش و زندگی ، امری طبیعی و رایج در میان انسان ها است .

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَةٌ . . . وَكَأَيُّنَ مِنْ دَابَّةٍ لَاتَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا

بنابراین احتمال که این آیه، در صدد دفع توهمی باشد که در میان مسلمانان مکه، پس از توصیه به هجرت پدید آمده است، نکته یاد شده به دست می آید.

ص: 414

69- نگرانی از تعالیم موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 4

4 - بیم و نگرانی فرعون از گسترش و تأثیر پیام موسی (ع) در میان مردم مصر

و نادى فرعون .. أفلا تبصرون

تبلیغات فرعون، در جهت جلوگیری از نفوذ پیام موسی (ع)، نشانگر نگرانی فرعون از گسترش آن است.

70- نگرانی از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 14

14 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نگران نبودن از روی گردانی مردم از حق و دین الهی

فإن تولّوا .. و ما على الرسول إلاّ البلاغ المبين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق گریزی کافران است.

71- نگرانی از حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5 - نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إننا نخاف أن يفرط علينا أو أن يطغى

72- نگرانی از سختیهای قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 5 - 1

1 - قیامت ، روزی با عظمت و سزاوار نگران بودن از دشواری های آن

لیوم عظیم

عظمت روز قیامت، به سهمگین بودن حوادث و مراحل آن است.

73- نگرانی از سرنوشت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 415

2- همه انسان ها نسبت به سرنوشت خویش در قیامت ، نگرانند .

یوم تأتي كل نفس تحـدل عن نفسها

مجادله و دفاع کردن هر کسی از خویشتن، دلیل نگرانی افراد در روز قیامت است.

74- از سرنوشت بنیامین نگرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 4

4_ احتمال گرفتاری بنیامین به سرنوشت یوسف (ع) ، مایه نگرانی یعقوب (ع) از همراه سازی او با فرزندان خویش

إلا كما أمنتكم على أخيه من قبل

یعقوب(ع) با نام نبردن از یوسف(ع) و یاد کردن از او با عنوان برادر بنیامین ، اشاره ای لطیف به این معنا دارد که اخوت آن دو با یکدیگر مرا نگران همسانی سرنوشتشان (فراق و جدایی از پدر) کرده است.

75- نگرانی از شیوع قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 6

6 - احساس خطر و نگرانی شدید مسلمانان در پی انتشار شایعه « افک » در میان جامعه

إن الذين جاءوا بالإفك .. لاتحسبوه شرًا لكم بل هو خير لكم

76- نگرانی از طغیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 4

4- موسی و هارون (ع) ، از احتمال افزایش طغیان فرعون ، درپی ابلاغ دعوت الهی به او ، نگران بودند .

أو أن يطغى

خداوند در سخن با موسی (ع)، به طغیان گری فرعون تصریح کرده بود. بنابراین مراد موسی و هارون (ع) از این سخن، احتمال افزایش طغیان او است؛ به گونه ای که زمینه پذیرش دعوت را در او به کلی از میان ببرد.

77- نگرانی از طغیانگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 2

ص: 416

2- خداوند به موسی و هارون (ع) اطمینان داد که فرعون فرصت ابلاغ پیام رسالت را از آنان نگرفته و بر طغیان خود نخواهند افزود.

نخاف أن یفرط... قال لاتخافا

78- نگرانی از عصیان از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 8

8- بندگان خالص خدا، بسیار نگران و هراسناک از لغزش خویش و نافرمانی خدا

ربنا اصرف عنا عذاب جهنم ان عذابهاکان غراماً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عذاب دوزخ برای کیفر دادن مجرمان است. بنابراین ترس عبادالرحمان از عذاب دوزخ، حاکی از آن است که آنان از جرم و خطایی که مرتکب شده اند - هر چند ارتکاب جرم از ایشان بسیار کم اتفاق می افتد - بسیار نگران و مضطرب اند.

79- نگرانی از عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 82 - 4

4- لزوم نگرانی همواره انسان از کردار و فرجام کار خویش و مطمئن نبودن به آمرزش الهی

والذی اطمع أن یغفرلی خطیئتی یوم الدین

وقتی حضرت ابراهیم(ع) خود را صرفاً امیدوار به مغفرت الهی معرفی کند، جای اطمینانی برای دیگران نخواهد بود.

80- نگرانی از عمل گذشته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 7

7- مؤمنان به آیات الهی، همواره، باید نگران اعمال گذشته خود و درصدد جبران و اصلاح آن باشند.

و من أظلم ممّن ذكّر بأیّت ربّه فأعرض عنها و نسی ما قدّمت یداه

81- نگرانی از فرجام اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 87 - 3

3 - نگرانی ابراهیم (ع) برای فرجام اخروی خویش

ص: 417

و لاتخزنی یوم یبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 26 - 1

1 - متقین ، در دنیا همواره در اندیشه آخرت و نگران از فرجام اخروی خویش

قالوا إنا كنا قبل في أهلنا مشفقين

«اشفاق» در معنای «ترس و نگرانی» و «خیر خواهی شدید» به کار می رود (القاموس المحيط). در آیه شریفه اگر «فی أهلنا» متعلق به «کنا» باشد، واژه «مشفقین» ظهور در معنای اول و اگر متعلق به «مشفقین» باشد، ظهور در معنای دوم دارد. برداشت بالا بر پایه احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 1

1 - فرجام فرعون ، درس عبرتی بزرگ برای کسانی که نگران عاقبت دنیا و آخرت خویش اند .

إن في ذلك لعبرة لمن يخشى

متعلق «بخشی»، به قرینه «الأخره والأولی» در آیه قبل، می تواند فرجام انسان در دنیا و آخرت باشد.

82- نگرانی از فرجام خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 82 - 4

4 - لزوم نگرانی همواره انسان از کردار و فرجام کار خویش و مطمئن نبودن به آمرزش الهی

والذی أطمع أن یغفرلی خطیئتی یوم الدین

وقتی حضرت ابراهیم(ع) خود را صرفاً امیدوار به مغفرت الهی معرفی کند، جای اطمینانی برای دیگران نخواهد بود.

83- نگرانی از فرجام دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 1

1- فرجام فرعون ، درس عبرتی بزرگ برای کسانی که نگران عاقبت دنیا و آخرت خویش اند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَن يَخْشَى

متعلق «بخشی»، به قرینه «الأخره و الأولى» در آیه قبل، می تواند فرجام انسان در دنیا و آخرت باشد.

84- نگرانی از فرجام شوم کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 418

8 - هود - 11 - 26 - 12

12_ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود .

إني أخاف عليكم

85- نگرانی از فرجام شوم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 12

12_ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود .

إني أخاف عليكم

86- نگرانی از فرجام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 1

1 - تأکید هود (ع) بر بیمناک بودن درباره سرنوشت قومش ، به خاطر بی تقوایی و ناسپاسی آنان

فاتقوا الله . . . الذی أمّکم ... إني أخاف عليكم عذاب يوم عظیم

87- نگرانی از فرجام گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 20

20- مردان الهی ، از اعماق وجود ، نگران بدفرجامی توده ها و انسان های گمراه

واذکر أخوا عاد . . . إني أخاف عليكم عذاب يوم عظیم

با توجه به تعبیر «أخوا عاد»، از «إني أخاف . . .» استفاده می شود که نگرانی هود(ع) ریشه در عواطف وی داشته است.

88- نگرانی از فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- انسان ها ، حتی با مالک بودن تمامی خزاین رحمت پروردگار ، باز هم گرفتار بخل و نگران تهی دستی خویشند .

قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربّي إذا لمسكتكم خشية الإنفاق

با توجه به اینکه خداوند، خصلت بخل را برای تمامی انسانها دانسته است (و كان الإنسان قتوراً) احتمال دارد که مخاطب (لو أنتم تملكون) تمامی انسانها باشند.

ص: 419

89- نگرانی از قدرت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 39

39 کافران، آرزومند ضعف و وابستگی امت اسلامی و نگران از قدرت و استقلال آنان

كززع أخرج... ليغيظ بهم الكفار

90- نگرانی از قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 21

21 - وجود قیامت، دغدغه جدی انسان، حتی برای آنان که ظاهراً منکر آن هستند.

وما أظنّ الساعة قائمه ولن رجعت إلى ربّي

91- نگرانی از کیفیت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 3

3 - لزوم نگرانی همیشگی انسان، از چگونگی عملکرد خود در برابر خدا

وقل رب اغفر وارحم

از این که خداوند به صورت رهنمودی کلی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بالتبع همه انسان ها را به استغفار فرا خوانده است، مطلب فوق استفاده می شود.

92- نگرانی از گسترش بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 4

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

واجنبني وبنّي أن نعبد الأصنام . ربّ إنّهنّ أضلّلن كثيرًا من الناس

ص: 420

93- نگرانی از گسترش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 4

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

واجبني و بنی ان نعبد الأصنام . ربّ إنّهنّ أضلّلتن كثيرا من الناس

94- نگرانی از گمراهی آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 2

2- نگرانی ابراهیم (ع) از گمراهی دیرینه پدر خود

و اغفر لأبی إنّه کان من الضالّین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که دعای ابراهیم(ع) در زمان حیات پدرش بوده باشد. بر این اساس به کارگیری «کان» در جمله «إنّه کان من الضالّین» بیانگر گمراهی دیرینه پدرش است.

95- نگرانی از گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 68 - 3

3 - موسی (ع) از القای شبهه و احتمال گمراهی مردم به واسطه سحر ساحران نگران بود .

قلنا لاتخف إنک أنت الاعلی

جمله «إنک أنت الاعلی» تعلیل برای «لاتخف» است و دلالت می کند که موسی(ع) از این نگران بود که معجزه او با سحر ساحران مشتبّه گردد و مردم به حقانیت او پی نبرند. خداوند با بیان برتری قطعی او، زمینه هراسش را از بین برد.

96- نگرانی از مکر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - بيم پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کارساز بودن توطئه های دشمنان و عقیم ماندن برنامه های تبلیغی خود

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون

ظاهراً پیامبر (صلی الله علیه و آله) نگران از این بود که طرح ها و نقشه های دشمنان علیه او و رسالت الهی اش مؤثر واقع شود و این نگرانی، اسباب دلتنگی و آزردهی خاطر آن حضرت را فراهم کرده بود.

ص: 421

97- نگرانی از نفوذ موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 3

3- نگرانی فرعون، از نفوذ سخنان موسی (ع) در دل ارکان حکومت خویش

فتوٰی برکنه

98- نگرانی از وارثان بد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 2

2- زکریا (ع)، نگران قرار گرفتن میراث وی و همسرش در اختیار ناهلان بود.

فهب لی من لدنک ولیّاً . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

99- نگرانی از هجرت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 5

5- بیم فرعون از ناگزیر شدن قبطیان به ترک سرزمین خویش با پیروزی موسی (ع)

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

100- نگرانی اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 4

4- اشراف جامعه پس از نوح، نگران گرایش توده مردم به پیامبرشان

هیئات هیئات لما توعدون

تأکیدهای مکرر اشراف و اصرار شدید آنان بر دروغ بودن ادعاهای پیامبر جامعه پس از نوح، حکایت از آن دارد که وحشت آنان از این بود

که مبدا توده های مردم، تحت تأثیر سخنان آن پیامبر قرار گرفته و به او گرایش پیدا کنند.

101- نگرانی اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 4

4 - اشراف جامعه پس از نوح ، نگران گرایش توده مردم به پیامبرشان

ص: 422

هیئات هیئات لما توعدون

تأکیدهای مکرر اشراف و اصرار شدید آنان بر دروغ بودن ادعاهای پیامبر جامعه پس از نوح، حکایت از آن دارد که وحشت آنان از این بود که مبدا توده های مردم، تحت تأثیر سخنان آن پیامبر قرار گرفته و به او گرایش پیدا کنند.

102- نگرانی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 13 - 6

6- نگرانی و ترس اقوام کفرپیشه از گسترش و تأثیر تعالیم انبیا در صورت حضور آنان در جامعه

لنخرجنکم من أرضنا أو لتعودن فی ملتنا

103- نگرانی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 111 - 2

2- همه انسان ها نسبت به سرنوشت خویش در قیامت ، نگرانند .

یوم تأتي کلّ نفس تجلّ عن نفسها

مجادله و دفاع کردن هر کسی از خویشتن، دلیل نگرانی افراد در روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 60 - 7

7 - نگرانی از تأمین معاش و زندگی ، امری طبیعی و رایج در میان انسان ها است .

إن أرضی وسعه . . . و کأین من دابّة لاتحمل رزقها اللّهُ یرزفها

بنابراین احتمال که این آیه، در صدد دفع توهمی باشد که در میان مسلمانان مکه، پس از توصیه به هجرت پدید آمده است، نکته یاد شده به دست می آید.

104- نگرانی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ فرزندان یعقوب، نگران وضعیت روبه وخامت پدر خویش و ناراحت از قرار گرفتنش در معرض بیماری و هلاکت

قالوا تالله تفتوا تذكر يوسف حتى تكون حرضا أو تكون من الهـ لكن

ص: 423

105- نگرانی برای لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 2, 1

1 - حضرت ابراهیم (ع) از عذاب قوم لوط، با وجود لوط (ع) در میان آنان، نگران بود.

وَلَمَّا جَاءَتْ رَسُلَنَا... قَالُوا إِنَّا مَهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ... قَالَ إِنَّ فِيهَا لَوْطًا

2 - حضرت ابراهیم (ع) با ملائکه درباره عذاب قوم لوط، با وجود حضرت لوط (ع) در میان آنان به گفت و گو پرداخت.

قَالُوا إِنَّا مَهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ... قَالَ إِنَّ فِيهَا لَوْطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهِ

106- نگرانی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 8

8 - بندگان خالص خدا، بسیار نگران و هراسناک از لغزش خویش و نافرمانی خدا

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عذاب دوزخ برای کیفر دادن مجرمان است. بنابراین ترس عبادالرحمان از عذاب دوزخ، حاکی از آن است که آنان از جرم و خطایی که مرتکب شده اند - هر چند ارتکاب جرم از ایشان بسیار کم اتفاق می افتد - بسیار نگران و مضطرب اند.

107- نگرانی بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 9

9 - بهشتیان در آستانه ورود به بهشت در عین امید به حضور در آن جایگاه رفیع، نگران از تغییر سرنوشت خویشند.

لَمْ يَدْخُلُوهَا وَ هُمْ يَطْمَعُونَ

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر فاعلی در «لم يدخلوها» و «يطمعون» به أصحاب الجنة، برگردانده شود. بر این مبنا جمله «لم يدخلوها» حال برای «أصحاب الجنة» است. گفتنی است «يطمعون» (امید دارند) اشاره به نگرانی آنان دارد که مبادا از ورود به بهشت منع

گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 7

7_ راهیان بهشت در عین امیدواری برای ورود به بهشت ، نگران ملحق شدن به دوزخیان هستند .

ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

ص: 424

108- نگرانی بیمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 17 - 3

3 - افراد مریض و ناتوان از شرکت در سفر حدیبیه ، نگران از عدم حضور خود و همراهی نکردن مسلمانان در آن سفر *

لیس علی الأعمی حرج و لا علی الأعرج حرج و لا علی المریض حرج

توبیخ شدید متخلفان از سفر حدیبیه در آیات گذشته و استثنای معذوران در این آیه؛ بیانگر آن است که مؤمنان معذور، نگران آن بوده اند که مشمول توبیخ خداوندباشند. خداوند در این آیه، به رفع این نگرانی آنان پرداخته است.

109- نگرانی پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 67 - 4

4 - نگرانی از فریفته شدن مردم با تبلیغات سوء و مشتبه شدن حق و باطل بر آنان ، امری بایسته و هراسی نیکو است .

فأوجس فی نفسه خیفه موسی

نهی از خوف که در آیه بعد آمده است، موسی(ع) را به خاطر نگرانی اش، تخطئه نکرده است؛ بلکه جمله «إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى» از فرجام کار و این که پیروزی با موسی(ع) خواهد بود، خبر می دهد و نگرانی موسی(ع) را زایل می کند.

110- نگرانی پیروان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 3

3 - نگرانی ابراهیم (ع) و همراهانش ، از آسیب پذیری ایمانشان در کوران مشکلات *

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا

در صورتی که «فتنه» به معنای «مفتوناً و معذباً» باشد؛ از سیاق آیات استفاده می شود که نگرانی ابراهیم(ع) و همراهانش، در نهایت متوجه ثبات بر توحید و برائت از مشرکان بوده است.

111- نگرانی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 5

5_ پیروان نوح ، به هنگام سوارشدن بر کشتی نجات ، نگران گناهان و تخلفات خویش بودند .

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

ص: 425

112- نگرانی حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 3

3_ آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره‌گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می‌تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

113- نگرانی خواهر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 3, 2

2 - خواهر موسی، از افکنده شدن برادر کوچکش به نیل مطلع و نگران بود و گام به گام به تعقیب جعبه حامل وی پرداخت.

إذ تمشی أختک فتقول

حرکت کردن خواهر موسی در پی او، نشانگر آن است که وی از جریان موسی (ع) و به آب افکنده شدن او و نیز اجمال حوادثی که در پیش است، مطلع بوده است.

3 - خواهر موسی، تا زمان نجات او از آب و مشاهده تلاش درباریان فرعون برای یافتن دایه، به تعقیب وی ادامه داد.

إذ تمشی أختک فتقول هل أدلکم

ظاهر «هل أدلکم» آن است که خواهر موسی، تصاحب او را از سوی فرعونیان دیده و با رساندن خود به درباریان، پیشنهاد خود را بدون واسطه با مقامات دربار و کسانی که در طلب دایه بودند، مطرح کرده بود.

114- نگرانی در مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 9, 8

8_ برخی از مجاهدان بدر گرفتار پلیدی و نگرانیهایی از سوی شیطان بودند.

و یذهب عنکم رجز الشیطن

9_ فقدان آب برای تحصیل طهارت و برطرف کردن نجاست ها ، مایه وسوسه شیطان و ایجاد نگرانی در پیکارگران بدر

لیطهرکم به و یذهب عنکم رجز الشیطن

نبودن لام در «یذهب» بیانگر این است که «یذهب . . .» مترتب بر «لیطهرکم ...» است. و تناسب تطهیر با برطرف شدن رجز شیطان اقتضا می کند که مراد از رجز شیطان وسوسه هایی باشد که شیطان بر اثر نبودن آب برای طهارت در مجاهدان ایجاد می کرده است.

ص: 426

115- نگرانی در محضر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 7

7 - جایگاه حضور نزد خداوند ، مقامی رعب آور و شایسته دغدغه خاطر

و أمّا من خاف مقام ربّه

«مقام ربّه»، ممکن است به معنای «محضر پروردگار» باشد؛ یعنی، مقامی که خداوند برای حسابرسی بندگان، آنان را در آن مقام قرار می دهد. این مقام، گرچه مستند به بندگان است؛ ولی چون آنان به فرمان خداوند در آن مقام قرار گرفته اند، عنوان «مقام ربّه» بر آن منطبق است.

116- نگرانی در مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 11

11- وجود نگرانی در مسلمانان ، نسبت به سرنوشت و خطرات « عمره القضا »

لتدخلن المسجد الحرام إن شاء الله ءامنين. .. لاتخافون

تعبیر «لاتخافون»، در واقع جنبه بشارتی دارد و در مقام اطمینان بخشی به مسلمانان و رفع نگرانی از آنان است.

117- نگرانی رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 7

7 - صحنه گردانان نفاق در عصر بعثت ، نگران تمایل پیروانشان به اسلام بودند .

قالوا إنا معكم إنما نحن مستهزءون

حصر در جمله «إنما...» حصر اضافی و از نوع «حصر قلب» است. کاربرد این گونه حصر در موردی است که گوینده در صدد بر طرف کردن توهمی باشد که مخاطب به آن می اندیشد. این توهم در جمله «إنما نحن...» گرایش منافقان پیرو، به اسلام است.

118- نگرانی زکریا (ع)

1- زکریا (ع)، نگران تصرفات ناروای آنان که پس از مرگ او زمام مسؤولیت های وی را به دست می گیرند .

وإِئِي خَفْتِ الْمَوْلَى مِنْ وِرَائِي

«مولى» و «ولّى» به یک معنا است؛ یعنی، کسی که پس از شخص، امور مربوط به او را سرپرستی کند (تاج العروس)؛ گرچه با او خویشاوند نباشد.

ص: 427

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 2

2- زکریا (ع) ، نگران قرار گرفتن میراث وی و همسرش در اختیار ناهلان بود .

فهب لی من لدنک ولئیا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

119- نگرانی شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 22

22_ شعیب (ع) نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران مردم خویش

إنی أخاف علیکم عذاب یوم محیط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 15

15 - شعیب (ع) ، نگران رد شدن پیشنهاد وی از سوی موسی (ع)

و ما أريد أن أشقّ علیک

این که حضرت شعیب(ع) بلافاصله اعلام می کند من قصد ندارم بر تو سخت بگیرم، در بردارنده نوعی درخواست از سوی شعیب(ع) است که موسی(ع) پیشنهاد او را رد نکند.

120- نگرانی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 16

16 - مؤمنان دارای عمل صالح ، هراسان از فرجام خویش و نگران از کوتاهی در برابر عظمت خداوند

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات .. ذلک لمن خشی ربّه

ترس از خداوند، به معنای نگرانی و هراس از فرجام خویش هنگام روبه رو شدن با او است.

121- نگرانی غافلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 28 - 4

4_ انسان های غافل از یاد خدا و ذکر او ، انسانهایی مضطرب و نگرانند .

ألا بذكر الله تطمئن القلوب

ص: 428

122- نگرانی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 2،5

2 - نگرانی فرعون از تأثیر معجزات موسی در اطرافیان

یرید آن یخرجکم من أرضکم بسحره

5 - بیم فرعون از ناگزیر شدن قبطیان به ترک سرزمین خویش با پیروزی موسی (ع)

یرید آن یخرجکم من أرضکم بسحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 3

3 - نگرانی فرعون، از نفوذ سخنان موسی (ع) در دل ارکان حکومت خویش

فتولی برکنه

123- نگرانی قلب بیمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 12

12 - مسلمانان سست ایمان و بیمار دل عصر بعثت، نگران از سرنوشت خویش به خاطر پندار بی ثباتی و شکست اسلام

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

مراد از «دائرة» می تواند چرخش وضع موجود و برگشت به حالت سابق باشد. یعنی شکست اسلام و برگشت کفر و شرک.

124- نگرانی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 94 - 2

2 - شدت خشم و نگرانی قوم ابراهیم، از شکسته شدن بت های شان

فَأَقْبِلُوا إِلَيْهِ يَرْفُونَ

حرکت شتابان قوم ابراهیم به جانب آن حضرت پس از شکسته شدن بت ها، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

125- نگرانی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 39

ص: 429

39 کافران، آرزومند ضعف و وابستگی امت اسلامی و نگران از قدرت و استقلال آنان

کز ع آخرج . . لیغیظ بهم الکفار

126- نگرانی گروههای نه گانه قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 6

6- توطئه گران علیه صالح، نگران عکس العمل و مقاومت یاران وی در قبال هجوم علنی آنان

لنبیتنه و أهله ثم لنقولن لولیة ما شهدنا مهلك أهله

طرح هجوم شبانه و اندیشه کردن در چگونگی پاسخ به ولی دم، نشانگر نگرانی آنان است.

127- نگرانی لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 4

4_ لوط (ع) با ورود فرشتگان، عرصه را بر خویشان تنگ دید و ناراحتی و اندوه وی را فرا گرفت.

و لما جاءت رسلنا لوطا سیء بهم و ضاق بهم ذرعاً

«ذرعاً» - که به معنای کشیدن ذراع دست است - تمیزی مبدل از فاعل می باشد. بنابر این «ضاق بهم ذرعاً»؛ یعنی، ضاق ذرعه (تنگ شد ذراع دستش به سوی آنان) و تنگ شدن ذراع به طرف کسی یا چیزی مَثَل است برای کسی که از انجام کاری ناتوان است و بدان دست رسی ندارد. «سیء» فعل مجهول «ساء» (ناراحتش کرد) است و «باء» در «بهم» سببیه است. بنابراین «سیء بهم» یعنی به سبب (آمدن) آنها برای لوط ناراحتی ایجاد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 68 - 7

7- حضرت لوط (ع) از نیت سوء و تجاوزکارانه قومش نسبت به مهمانان خویش باخبر و از آن به شدت نگران و بیمناک بود.

قال إن هـ ولاء ضیفی فلا تفضحون

درخواست لوط(ع) از قومش برای اجتناب از عملی شرم آور، به دنبال روانه شدن آنان به در خانه آن حضرت - بی آنکه توضیح دیگری داده

شده باشد _ حکایت از این نکته می کند که لوط(ع) از قصد آنان باخبر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 55 - 2

2- اظهار شگفتی و نگرانی لوط (ع) ، از انحراف فضاحت بار قوم خویش

أنتنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 33 - 9

ص: 430

9- فرشتگان ، به لوط (ع) برای بر طرف کردن دلهره و هراس او ، دلداری دادند .

وقالوا لاتخف ولا تحزن

128- نگرانی متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 17 - 3

3- افراد مریض و ناتوان از شرکت در سفر حدیبیه ، نگران از عدم حضور خود و همراهی نکردن مسلمانان در آن سفر *

لیس علی الأعمی حرج ولا علی الأعرج حرج ولا علی المریض حرج

توییح شدید متخلفان از سفر حدیبیه در آیات گذشته و استثنای معذوران در این آیه; بیانگر آن است که مؤمنان معذور، نگران آن بوده اند که مشمول توییح خداوندباشند. خداوند در این آیه، به رفع این نگرانی آنان پرداخته است.

129- نگرانی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 26 - 1

1 - متقین ، در دنیا همواره در اندیشه آخرت و نگران از فرجام اخروی خویش

قالوا إنا كنا قبل في أهلنا مشفقين

«اشفاق» در معنای «ترس و نگرانی» و «خیر خواهی شدید» به کار می رود (القاموس المحيط). در آیه شریفه اگر «فی أهلنا» متعلق به «کتا» باشد، واژه «مشفقین» ظهور در معنای اول و اگر متعلق به «مشفقین» باشد، ظهور در معنای دوم دارد. برداشت بالا بر پایه احتمال اول است.

130- نگرانی محمد (صلی الله علیه و آله) در غزوه حنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 2

2_ نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ حنین از فرار مسلمانان و شکست جبهه اسلام

ثم وليتم مدبرين. ثم أنزل الله سكينة على رسوله

131- نگرانی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود را مسؤول ایمان و عملکرد انسان ها دانسته و نگران انجام وظیفه خویش بود .

ص: 431

إنا أرسلناك بالحق بشيراً و نذيراً و لاتسئل عن أصحاب الجحيم

تعیین وظیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) به بشارت و انداز و نفی مؤاخذة او به خاطر کفرورزی مردم، گویای نگرانی پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ایمان نیاوردن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 1

1_ گرایش سریع و تلاش مستمر برخی از مردم به سوی کفر ، دغدغه آفرین برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يأبها الرسول لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 13

13_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگران آسیب رسانی یهود به اسلام و مسلمانان در صورت اعراض آن حضرت از داوری بین آنان

وإن تعرض عنهم فلن يضروك شيئاً

به نظر می رسد مراد از «یضروك» آسیب رسانی به اسلام و جامعه ایمانی باشد، زیرا رسول خدا(صلی الله علیه و آله) نگران آسیب دیدن شخص خود نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 46 - 2

2_ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با اضطراب و نگرانی چشم به راه نزول عذاب از جانب خداوند بر مشرکان بود .

وإما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفينك فإلينا مرجعهم

آیه شریفه در مقام دلداری دادن به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و این، از وجود نوعی نگرانی و ناراحتی در آن حضرت حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 17

17_ محمد (صلی الله علیه و آله) ، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران از آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران

فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش، نگران بود.

فاصدع بما تؤمر . . . إنا كفینك المستهزین

جمله «إنا كفینك المستهزین» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر . . . وأعرض عن المشركین) بروز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 432

14 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نگران نبودن از روی گردانی مردم از حق و دین الهی

فإن تولّوا .. و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق گریزی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 3 - 1

1 - نگرانی و اندوه شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر عدم گرایش کافران به ایمان

لعلک بـ خع نفسک ألاّ یكونوا مؤمنین

واژه «لعلّ» در مواردی که انتظار وقوع امر ناخوشایندی می رود به معنای اشفاق و بیم داشتن است و «بَخَع» (مصدر «باخع») نیز به معنای تباه ساختن و از بین بردن می باشد. بنابراین «لعلک باخع نفسک»؛ یعنی، بیم آن می رود که تو جان خویش را تباه سازی. از این رو معلوم می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از این که کافران ایمان نمی آوردند، چنان اندوهگین می شد که ترس آن می رفت که جان خویش را از دست بدهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 6

6 - بیم پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کارساز بودن توطئه های دشمنان و عقیم ماندن برنامه های تبلیغی خود

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون

ظاهراً پیامبر (صلی الله علیه و آله) نگران از این بود که طرح ها و نقشه های دشمنان علیه او و رسالت الهی اش مؤثر واقع شود و این نگرانی، اسباب دلتنگی و آزردهی خاطر آن حضرت را فراهم کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نگران کوتاهی خویش در تبلیغ و رساندن پیام وحی به همگان

إنک لاتسمع الموتی .. إذا ولّوا مدبرین

احتمال می رود که این آیه از آن جهت آمده باشد که پیامبر(صلی الله علیه و آله) نگران ایفای رسالت خویش بوده است. خداوند برای رفع این نگرانی، می فرماید: صدای تورا و تلاش تو کافی است؛ ولی آنان مرده و ناشنویند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) با اضطراب و نگرانی چشم به راه نزول عذاب از جانب خداوند بر مشرکان و کافران بود .

فإِذَا نَرَيْنَكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ أَوْ نَتَوَقَّعُكَ فإِلَيْنَا لِيرْجَعُونَ

آیه شریفه، در مقام دلداری به پیامبراسلام(صلی الله علیه و آله) است و این، از وجود نوعی نگرانی و ناراحتی در آن حضرت حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 6 - 6

ص: 433

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگران فراموش کردن آیات قرآن و در تلاش برای حفظ آن

سنقرنک فلاتسی

اطمینان بخشیدن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) که قرآن را فراموش نخواهد کرد نشانگر نگرانی آن حضرت از خطر فراموشی است.

132- نگرانی مرتدان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 6

6_ مرتدان بنی اسرائیل به خاطر دوران گوساله پرستی ، نگران آینده ای زیانبار برای خویش بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

133- نگرانی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 19 - 1

1- مأمور ویژه الهی در پاسخ به نگرانی مریم (س) خود را به او شناساند و فرستاده خدا بودن خود را به او ابلاغ کرد .

قالت إني أعوذ .. قال إنما أنا رسول ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 2

2- مریم (س) از متهم شدن به زنا ، در پی دریافت بشارت به عیسی (ع) نگران بود .

أني يكون .. و لم أك بغياً

با این که «لم یمسسنی بشر» برای نفی اسباب عادی حامله شدن کافی بود، ولی جمله «و لم أك بغياً» نیز از مریم (س) صادر گردید. برخی آن را قرینه براین قرار داده اند که «لم یمسسنی...» تنها به نکاح مشروع نظر دارد و «لم أك بغياً» نوع نامشروع آن را نفی می کند؛ و محتمل است مراد از «لم یمسسنی...» مطلق هم بستری باشد و اضافه شدن «لم أك بغياً» به این خاطر است که مریم (س) دریافت که در صورت حامله شدن، به زنا متهم خواهد شد. و با این سخن، اظهار کرد که تحمل آن اتهام، بر من سنگین خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- جبرئیل در پاسخ به سؤال و نگرانی مریم بر حتمی بودن وعده الهی و حامله شدن او به عیسی (ع) تأکید کرد.

قال كذلك

چنان چه مشارالیه «ذلک» مضمون رسالت جبرئیل باشد، در این صورت تأکیدی بر تحقق حتمی بشارت است؛ یعنی «موضوع همان گونه است که گفتم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 434

6- ناراحتی ها و فشار های روحی مریم (س) به هنگام تولد عیسی (ع)، خارج از حدّ توصیف بود.

فأجاءها المخاض إلى جذع النخلة قالت يـلـيـتـنـي مـتّ قـبـل هـذا و كنت نـسـيـاً منـسـياً

آرزوی مرگ از جانب شخصیتی چون مریم(س) که مورد عنایت خاص خداوند بود، باید در شرایطی صورت گرفته باشد که وضعیتی فوق تحمل و طاقت برایش پیش آمده باشد، این حالت _ به قرینه آیات بعد _ فشارهای روحی ناشی از احتمال اتهام و آوارگی حاصل از آن است.

7- مرگ در حال بارداری و یا پس از وضع حمل، نمی توانست پایان بخش نگرانی های مریم (س) باشد.

یـلـيـتـنـي مـتّ قـبـل هـذا

«هـذا» در کلام مریم(س)، اشاره به اصل بارداری است نه آوارگی و تنهایی و سختی زایمان، زیرا پیدایش این امور به خواست خود مریم و برای رهایی از زخم زبان مردم بود، بنابراین او که از اتهام زنا، حتی پس از مرگ خود بیم داشت، رهایی از اتهام را در گرو مرگ پیش از بارداری می دید.

134- نگرانی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 1

1 _ مشاهده سپاه برتر مشرکان جنگ بدر مایه نگرانی مسلمانان و احساس خطر از سوی آنان برای کیان اسلام

إذ تستغيثون ربكم

واژه «استغاثه» معمولاً در موردی به کار می رود که استغاثه کننده در طلب نجات از تنگنایی شدید باشد.

135- نگرانی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 12

12 _ مسلمانان سست ایمان و بیمار دل عصر بعثت، نگران از سرنوشت خویش به خاطر پندار بی ثباتی و شکست اسلام

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

مراد از «دائره» می تواند چرخش وضع موجود و برگشت به حالت سابق باشد. یعنی شکست اسلام و برگشت کفر و شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 8

8_ مسلمانان صدر اسلام نگران توطئه های پنهانی کافرانی که مخاصمات را ترک گفته و حاضر به صلح می شدند .

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

جواب شرط «انتهاوا» به قرینه «قتلوهم» جمله ای همانند «فلا تقاتلوهم» است ; یعنی اگر کافران دست از فتنه انگیزی برداشتند و راه مسالمت پیش گرفتند با آنان نبرد نکنید. با توجه به این معنا معلوم می شود هدف از بیان آگاهی خداوند به اعمال این گروه از کافران، این است که مسلمانان را از این نگرانی برهاند که شاید صلح جویی آنان دستاویزی برای توطئه و فتنه ای دیگر باشد.

ص: 435

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 7

7 - نگرانی برخی از مسلمانان صدر اسلام، از قطع روابط خویشاوندی، کساد تجارت و از دست دادن خانه های دلپسندشان بر اثر ممنوع شدن از برقراری روابط با کافران

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا... قُلْ اِنَّ كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 8

8 - نگرانی برخی از مسلمانان، از مختل شدن نظام اقتصادی خود در نتیجه قطع رفت و آمد مشرکان به مکه

فَلَا يَقْرُبُوْا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ... وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيْكُمْ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 6

6 - احساس خطر و نگرانی شدید مسلمانان در پی انتشار شایعه « افک » در میان جامعه

اِنَّ الَّذِيْنَ جَاءُوْا بِالْاِفْكِ... لَا تَحْسَبُوْهُ شَرًّا لَّكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 3

3 - وجود زمینه های نگرانی برای مسلمانان از همدستی جامعه یهود علیه آنان (پس از غزوه بنی نضیر)

لَا يِقْتُلُوْنَكُمْ جَمِيْعًا اِلَّا فِيْ قَرْيٍ مَّحْصَنَةٍ

از این که خداوند، همدستی کافران در نبرد و رویارویی با مؤمنان را نفی کرده است؛ چنین احتمال می رود که نگرانی هایی در میان مسلمانان وجود داشته است.

136- نگرانی مسلمانان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مسلمانان مکه ، در صورت هجرت از مکه ، نگران معاش خود بودند .

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَةٍ .. وَكَأَيُّنَ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ

این که خداوند پس از توصیه به هجرت برای حفظ ارزش دینی، رازقیت خود را مطرح می کند و یادآوری می کند که خیلی از جنبندگان، قادر به تأمین روزی خود نیستند، احتمال دارد درصدد دفع توهم و پرسشی باشد که مسلمانان، آن را در ذهن خود داشته اند. برداشت بالا براساس احتمال یاد شده است.

ص: 436

137- نگرانی معذوران از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 17 - 3

3 - افراد مریض و ناتوان از شرکت در سفر حدیبیه ، نگران از عدم حضور خود و همراهی نکردن مسلمانان در آن سفر *

لیس علی الأعمی حرج و لا علی الأعرج حرج و لا علی المریض حرج

توبیح شدید متخلفان از سفر حدیبیه در آیات گذشته و استثنای معذوران در این آیه؛ بیانگر آن است که مؤمنان معذور، نگران آن بوده اند که مشمول توبیح خداوندباشند. خداوند در این آیه، به رفع این نگرانی آنان پرداخته است.

138- نگرانی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 2

2 - قیامت ، حادثه ای سنگین و با عظمت و صحنه سایه افکندن نگرانی و ترس بر منکران معاد

أبصـرها خـشعه

فروتی و ذلّت منکران معاد در صحنه قیامت، حاکی از عظمت و هول آور بودن آن است.

139- نگرانی ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 28 - 11

11- فرشتگان ، بر اثر ترس از خداوند ، هراسان و نگران اند .

و هم من خشیته مشفقون

برداشت یاد شده بر این اساس است که «من» برای تعلیل و سببیت باشد.

140- نگرانی ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- نگرانی بلقیس از قدرت و غلبه سلیمان (ع)، علی رغم اظهار آمادگی فرماندهان وی برای هر نبرد

قالوا نحن أولوا قوه . . . قالت إن الملوک إذا دخلوا قریه أفسدوها

طرح مسأله تباهی جامعه در صورت بروز جنگ، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 437

141- نگرانی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 62 - 5

5_ منافقان از برملا شدن افکار و اهدافشان برای مؤمنان، نگران بودند. *

يُحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ

از قسم خوردن منافقان، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 5

5_ نگرانی شدید منافقان از افشای ماهیت پلید و برملا شدن ناخشنودی آنان از آیات الهی، نزد دیگران

هل يريكمن احد ثم انصرفوا

142- نگرانی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 1

1_ بیم و نگرانی منافقان صدر اسلام، از افشای اسرارشان توسط وحی

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تَنْزَلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُبَيِّنُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 29 - 5

5- نگرانی شدید منافقان صدر اسلام، از افشای چهره واقعی آنان

أَمْ حَسِبَ . . . أَنْ لَنْ يَخْرُجَ اللَّهُ أَضْعَافَ نُهْمٍ

از این که خداوند، منافقان را به افشای اسرارشان تهدید کرده؛ معلوم می شود که شرایط آنان به گونه ای بوده که رسوایی، برایشان بسیار سخت تمام می شده است.

5_ موسی (ع) در عین امیدواری به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل ، نگران عدم ایجاد شرایط آن از سوی قوم خویش بوده است .

عسی ربکم أن یهلک عدوکم ویستخلفکم فی الأرض

کلمه «عسی» حکایت از آن دارد که موسی (ع) یقین به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن قومش نداشته است و شاید دغدغه خاطر او بدان جهت بود که وی اطمینان نداشت مردمش شرایطی را که برای پیروزی مطرح ساخته بود (استعینوا بـاللّه ..) رعایت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 19

19 - موسی (ع) نگران توطئه مفسدان بنی اسرائیل در غیاب خویش

و لا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 8,9

8 - موسی (ع) ، نگران شمول عذاب الهی بر همه قوم خویش *

و اکتب لنا فی هذه الدنيا حسنه و فی الاخره .. قال عذابی أصیب به من أشاء

به نظر می رسد تقاضای موسی(ع) با جمله «و اکتب لنا ..» و تعلیل آن با جمله «إنا هدنا إلیک»، ناشی از واقعه ای است که در آیه قبل بیان شد و آن عبارت بود از هلاکت همه همراهان به سبب سفاهت گروهی از ایشان. گویا موسی(ع) از آن واقعه چنین برداشت کرد که با گناه گروهی از بنی اسرائیل همه آنان در خطر نابودی خواهند بود و لذا نگران شد و از خدا چنین تقاضایی کرد.

9 - خداوند با بیان عدم تقدیر عذاب بر همگان و جریان آن بر اساس مشیت خویش ، موسی (ع) را از نگرانی شمول عذاب بر همه بنی اسرائیل رها ساخت .

قال عذابی أصیب به من أشاء و رحمتی وسعت کل شیء

جمله «عذابی أصیب به من أشاء» در مقابل «و رحمتی وسعت کل شیء»، بیانگر این است که خداوند خواهان عذاب همگان نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 22

22 - خداوند موسی (ع) را از اندوه و نگرانی بر ارتکاب قتل نفس ، نجات بخشید .

و قتلت نفسًا فنجینک من الغم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 3,4

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 12

12 - موسی (ع)، از برخورد با نیروهای فرعون و بروز مشکلات دیگر در مسیر هجرت از مصر نگران بود.

أَسْرَ بَعَادَى... لَاتَخِفْ دَرَكًا وَ لَاتَخْشَى

ص: 439

«درک» به معنای ملحق شدن و رسیدن و نیز به معنای پی آمد است (قاموس). نفی هرگونه پی گیری و پی آمد و نیز اطمینان بخشیدن به موسی(ع) در مورد امنیت مسیر هجرت، نشان از وجود زمینه تعقیب شدن و نیز نگرانی های دیگر در این مسیر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 12 - 1,2

1 - موسی (ع) نگران مواجه شدن با تکذیب فرعونیان

قال ربّ إني أخاف أن يكذبون

2 - اقدام موسی (ع) مبنی بر بیان ترس و نگرانی خویش به خداوند .

قال ربّ إني أخاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 2

2 - موسی (ع) نگران پیش آمدن حادثه ای ناگوار برای خویش ، به هنگام خروج از شهر مصر بود .

فخرج منها خائفاً يترقب

«تَرَقَّبُ» (مصدر «يترقب») به معنای انتظار است. در این جا مفعول «يترقب» حذف شده است؛ یعنی، «ينتظر وقوع المكروه به».

143- نگرانی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 3

3_ مؤمنان راستین ، همواره نگران اعمال خویش و در حال استغفار

التَّابُونَ الْعِبَادُونَ الْحَمْدُونَ السَّاعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 3

3 - مؤمنان راستین ، در عین انجام تکالیف الهی ، از فرجام کار خویش نگران اند .

و قلوبهم و جله أنّهم إلى ربّهم رجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 10، 8

8 - اقدام مؤمنان ، به بیعت رضوان ، علی رغم همه نگرانی ها و احساس خطر ها *

بیایعونک تحت الشجره فعلم ما فی قلوبهم

می توان گفت: مراد از «ما فی قلوبهم» _ به قرینه «فأنزل السکینه» _ نوعی اضطراب و نگرانی و احساس خطر نسبت به رخدادهای آینده آن سفر باشد.

ص: 440

10 - منافات نداشتن کمال و ارزش عمل مؤمنان ، با داشتن نگرانی از مشکلات آن

رضی الله عن المؤمنین . . . فأنزل السکینه علیهم

رضایت الهی، نشانگر ارزش بیعت مؤمنان است. «أنزل السکینه» نیز بیانگر وجود نوعی اضطراب و نگرانی در دل آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 27 - 1

1 - ترس و نگرانی از عذاب پروردگار ، از ویژگی های مؤمنان و مسلمانان راستین

والذین هم من عذاب ربهم مشفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 16

16 - مؤمنان دارای عمل صالح ، هراسان از فرجام خویش و نگران از کوتاهی در برابر عظمت خداوند

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات . . . ذلک لمن خشی ربه

ترس از خداوند، به معنای نگرانی و هراس از فرجام خویش هنگام رویه رو شدن با او است.

144- نگرانی مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 12

12 - مؤمنان راستین نگران حسن عاقبت خویش و باقی ماندن بر طریق ایمان تا آخرین لحظات

و توفنا مسلمین

145- نگرانی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 7

7 - نگرانی برخی از مؤمنان ، در رابطه با استغفار خویش برای بعضی از مشرکان در گذشته ، پس از بیان حرمت آن از سوی خداوند

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين . . . و ما كان الله ليضل قوماً

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل و نیز شأن نزول آن، استفاده می شود که آیه شریفه در مورد رفع نگرانی کسانی است که قبل از علم به حرمت، برای مشرکان استغفار کرده بودند.

146- نگرانی ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 441

4- با وجود تضمین همراهی و یاری خداوند، نگرانی و ترس از عواقب کارها، فاقد توجیه است.

لاتخافا إني معكما

«إني معكما» تعلیل برای «لاتخافا» می باشد؛ یعنی، نترسید چون من با شما هستم پس آن جا که تضمین یاری الهی در کار باشد، ترس و نگرانی بی مورد خواهد بود.

147- نگرانی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 18

18_ نوح، نگران مبتلا شدن قومش به کیفر دنیوی (طوفان) بر اثر شرکورزی و ترک پرستش خداوند

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

بر اساس این احتمال که مراد از «یوم عظیم» زمان طوفان نوح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 12

12_ نوح (ع)، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود.

إني أخاف عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 8

8 - نگرانی و احساس خطر نوح (ع)، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه، از سوی کافران حق ناپذیر و گمراه گر قوم خود

إني إن تذرهم يضلوا عبادك ولا يلدوا إلا فاجرًا كفارًا

148- نگرانی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 3,4

ص: 442

149- نگرانی هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 1

1- تأکید هود (ع) بر بیمناک بودن درباره سرنوشت قومش ، به خاطر بی تقوایی و ناسپاسی آنان

فَاتَّقُوا اللَّهَ . . . الذی أمّکم ... إني أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 17

17- اظهار نگرانی و هشدار هود (ع) ، نسبت به فرجام شوم قوم خویش و نزول عذاب الهی بر آنان

و اذکر أخوا عاد . . . إني أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

150- نگرانی یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 4

4- یعقوب (ع) ، نگران باور های دینی فرزندان پس از مرگ خویش و نبودنش در میان آنان

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 5

5_ یعقوب (ع) ، نگران آسیب دیدن یوسف (ع) از ناحیه برادرانش

فیکیدوا لک کیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 2

2_ یعقوب (ع) همواره از کید فرزندانش علیه یوسف (ع) نگران بود .

ی_أبانا ما لك لاتأمنا علی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 3

3_ فرزندان یعقوب با یادآور شدن کثرت نیرو و توان خویش ، نگرانی او (احساس خطر حمله گرگ ها به یوسف) را نابه جا شمردند .

أخاف .. قالوا لئن أكله الذئب ونحن عصبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 4,5,6,8

ص: 443

4_ یعقوب (ع) در سفر دوم فرزندانش به مصر، حادثه ای را در کمین آنان احساس می کرد و نگران پیشامدی ناگوار برای آنان بود.

لاتدخلوا من باب وحد . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

5_ یعقوب (ع) منشأ خطر برای فرزندانش را در آستانه ورودشان به مصر می پنداشت.

لاتدخلوا من باب وحد . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

6_ یعقوب (ع) حادثه ای ناگوار را برای بنیامین در سفرش به مصر احساس کرده بود.

لاتدخلوا من باب وحد . . ما أغنى عنكم من الله من شيء

از اینکه یعقوب (ع) نه در سفر اول و نه در سفر سوم فرزندان خویش (اذهبوا فتحسسوا من يوسف و أخیه در آیه 87) _ که بنیامین همراه آنان نبود _ نگرانی خاصی را ابراز نکرد و سفارش ویژه ای نداشت، معلوم می شود در این سفر، خطری را برای بنیامین احساس کرده بود.

8_ یعقوب (ع)، ورود فرزندانش را به مصر از دروازه های متعدد، راهی محتمل برای جلوگیری از خطر احساس شده می دید. *

وادخلوا من أبواب متفرقة و ما أغنى عنكم من الله من شيء

151- نگرانی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 7

7_ یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حيله زليخا و زنان اشراف در خود و واداشتش بر گناه و معصیت

وإلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

ص: 444

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

